

MASARYK
UNIVERSITY
CONVERSATIONS

Idea univerzity z české perspektivy

Rozhovory s Jiřím Hanušem

The idea of a university from a Czech perspective

Conversations with Jiří Hanuš

MUNI
PRESS

This book is dedicated to the memory of **Professor Jan Sokol** (18 April 1936 – 16 February 2021), philosopher, anthropologist, translator, politician and outstanding university teacher. The interview “A specific part of local culture” was one of the last the author was to give.

Kniha je věnována památce **profesora Jana Sokola** (18. dubna 1936 – 16. února 2021), filozofa, antropologa, překladatele, politika a vynikajícího vysokoškolského učitele. Rozhovor „Specifická součást místní kultury“ patří k posledním, které autor poskytl.

SCIENTIA
EST
POTENTIA

MASARYK
UNIVERSITY
CONVERSATIONS
VOL. 1

Jiří Hanuš (Ed.)

Masarykova univerzita
Brno 2021

IDEA UNIVERZITY
Z ČESKÉ PERSPEKTIVY

ROZHOVORY
S JIŘÍM HANUŠEM

THE IDEA OF A UNIVERSITY
FROM A CZECH PERSPECTIVE

CONVERSATIONS
WITH JIŘÍ HANUŠ

Citace / Citation:

Stanislav Balík, Petr Dvořák, Petr Fiala, et al.,
HANUŠ, Jiří, ed. *Idea univerzity z české perspektivy*
/ The Idea of a University from a Czech Perspective:
Rozhovory s Jiřím Hanušem / Conversations
with Jiří Hanuš. Brno: Masarykova univerzita,
2021, 213 s. Masaryk University Conversation,
Vol. 1. ISBN 978-80-210-9762-9.

CC BY-NC-ND 4.0

Creative Commons Attribution-
-NonCommercial-NoDerivatives 4.0

© 2021 Masarykova univerzita
© 2021 Texts by Stanislav Balík, Petr Dvořák,
Petr Fiala, Pavel Floss, Petr Horák, Jakub Jirsa,
Jiří Lach, Jiří Macháček, Tomáš Machula,
Dominik Munzar, Ivana Noble, Jan Sokol,
Daniel Soukup, Kateřina Šimáčková
© 2021 Edited by Jiří Hanuš
© 2021 Translated by Graeme Dibble
© 2021 Layout by Jakub Konvica

ISBN 978-80-210-9763-6 (online ; pdf)
ISBN 978-80-210-9762-9 (váz.)

<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9763-2021>

OBSAH

TABLE OF CONTENTS

8	Jiří Hanuš Předmluva Preface	121	Jiří Macháček Postavení garantovat svým výkonem A person's standing should depend on their performance
13	Stanislav Balík Zůstalo v nás cosi z Humboldtova světa Something from the Humboldtian world is still within us	133	Tomáš Machula Ztráta sebevědomí elit? The 'de-elitization' of society?
25	Petr Dvořák Hledání pravdy The search for truth	151	Dominik Munzar Dobří studenti vědí, kdo je dobrým učitelem Good students recognise a good teacher
43	Petr Fiala Vše zkoumejte, co je dobré, toho se držte Examine everything carefully; hold fast to that which is good	163	Ivana Noble Péče o univerzitní kulturu Preserving university culture
61	Pavel Floss Základní výzkum má objektivizující charakter Basic research is objectivizing in character	175	Jan Sokol Specifická součást místní kultury A specific part of local culture
79	Petr Horák Kontakt živých osob Contact with real people	185	Daniel Soukup Jsem zastáncem profilace vysokých škol I am an advocate of university profiling
89	Jakub Jirsa Pandemie koronaviru působí jako urychlovač The coronavirus pandemic acts as an accelerator	199	Kateřina Šimáčková Mistra poznáš podle počtu mistrů, které vychová You recognize a master from the number of masters he has trained
109	Jiří Lach Nepřežijeme bez zahraničních impulsů We won't survive without inspiration from abroad	211	Jmenný rejstřík Index of Names

PREFACE

In this book I would like to explore the ‘idea of a university’ and specific modern developments both abroad and in the Czech Republic through dialogues with prominent Czech academics.

The sample of respondents was chosen to represent the most important Czech university institutions, with people from different generations and academic backgrounds being given the opportunity to answer the questions. It also has to be admitted that they are acquaintances and in some cases even friends of the interviewer.

I tried to formulate thirteen questions which I considered to be of particular importance, and I left it to the respondents whether they wanted to answer briefly or in more detail, with only an upper limit given.

First and foremost, I was interested in the extent to which the old idea of a university has survived through history and whether the changes over time have not been so great that it is still possible to talk about the same institution, albeit transformed by various factors. Whether it is possible to still talk about autonomy, self-governance and the legal independence of universities. Whether these large organizations form social elites, and if so, how? How are they able to react to the changes in modern technology which is so clearly seen in the media? Another set of questions looks at the changing roles of the people who work in universities. Are today’s circumstances and requirements met by Humboldt’s or Newman’s concept of education, science and, in particular, social roles? There is no doubt that universities produce distinguished

V této knize chci v dialogu s významnými českými odborníky promyslet „ideu univerzity“ i její konkrétní moderní projevy v zahraničí i v České republice.

Okruh respondentů jsem vybral tak, aby reprezentoval významné domácí univerzitní instituce a aby se na odpovědích podíleli příslušníci různých generací a akademických gradů. S řadou z nich mě pojí úzké pracovní i osobní vazby.

Pokusil jsem se zformulovat třináct otázek, které jsem považoval za podstatné. Ponechal jsem na dotazovaných, zda chtějí odpovědět stručněji nebo obsáhleji, pouze s určením horní hranice rozsahu.

Především mě zajímalo, do jaké míry přežívá původní idea univerzity napříč dějinami, zda proměny doby nejsou natolik významné, aby se dnes jednalo o tutéž instituci, i když proměněnou různými vlivy. Zda se dá mluvit o autonomii, samostatnosti a svéprávnosti univerzit. Zda tyto velké organizace formují společenské elity a pokud ano, jakým způsobem. A jak jsou schopny reagovat na změny, které přinášejí nové technologie, mocně se projevující v médiích. Další sada otázek pokračuje změnami jež se týkají lidí, kteří na univerzitách působí, a to v různých rolích. Odpovídá humboldtiánské nebo newmanovské pojetí výuky, vědy a zvláště sociálních rolí dnešním nárokům a okolnostem? Není pochyb o tom, že univerzity vytvářejí významné osobnosti, ale které z nich jsou pro nás vzorem a proč? Vzoru se týká také náš vztah k zahraničním univerzitním institucím – které z nich máme před očima, když usilujeme o reformu

figures, but which of them are role models for us and why? There are also role models in the shape of international university institutions – which of them do we have in mind when we try to reform our own universities? We are influenced by a number of trends, including discipline fragmentation, differing ideologies and funding policies. Which of them should we follow and which, on the contrary, should we resist? And finally: we are living through the coronavirus crisis which has affected the health, economy and mental well-being of the whole of society. To what extent will this continue to affect our higher education?

Other, perhaps even more important questions, might be posed, but I believe that even this selection allows us a glimpse of the university world and its problems. It also makes us aware of the plurality of opinions, which is the bedrock of university life.

These texts are not intended to replace national and international publications on similar themes; after all, there is such a large number of them. However, perhaps this set of questions and answers offers a more personal and maybe even more authentic view of contemporary issues than you might find in standard academic texts – that, in any case, was my intention.

Another intention was to support and raise the profile of Munipress – Masaryk University’s publishing house – and two of its components in particular which should be directed towards the popularization of academic works and the contemporary debates on the meaning of the university in today’s volatile world, which some authors have even described as ‘liquid’.

I would like to thank the staff at Munipress, and as this book has been published in a Czech-English format, my thanks also go to the translator, Graeme Dibble.

I would like to conclude by saying that my questions will undoubtedly develop and perhaps even transform in the future. I have spent more than thirty years of my life in academia and it seems to me to be an inexhaustible source, mainly in the sense that it is work about people and with people, which is worth recounting and bearing witness to.

Jiří Hanuš

11 November 2020

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D., book editor (*1963) He graduated from Masaryk University’s Faculty of Arts, where he works at the Department of History. He specializes in the history of Christianity, the political and cultural history of the 19th century and the history of universities. He has just published the book *Rio Preisner. Portrét konzervativního myslitele* (Rio Preisner. A Portrait of a Conservative Thinker, Brno 2020). He is also the editor of historically themed books and a member of the editorial board of the cultural review *Kontexty*.

těch domácích? Jsme pod vlivem různých trendů, od oborových odlišností přes různé ideologie až po finance. Které z nich považujeme za určující, před kterými bychom se naopak měli bránit? A v neposlední řadě: prožíváme koronavirovou krizi, která ovlivnila zdravotně, ekonomicky i mentálně celou společnost. Do jaké míry bude tato krize i nadále ovlivňovat naše vysoké školství?

Jistě, daly by se položit i otázky jiné, možná i významnější. I zvolené rozpětí však podle mého soudu umožňuje nahlédnout do světa univerzit, do jejich problémů. A umožňuje uvědomit si názorovou pluralitu odpovědí, která ostatně k univerzitám a jejím osobnostem patří.

Tyto texty nemají a nemohou nahradit domácí a zahraniční publikace, věnující se podobným tématům; je jich ostatně velké množství. Snad ale soubor otázek a odpovědí dovolí nahlédnout do současných problémů osobněji a snad i autentičtěji, než jak tomu může být u standardních odborných knih. To byl ostatně i můj záměr.

Právě tak jako záměr podpořit a zviditelnit nakladatelství Masarykovy univerzity Munipress a především dvě z jeho složek, které by se měly věnovat popularizaci vědecké práce a současně debatám o smyslu univerzity v dnešním proměnlivém světě, který někteří autoři dokonce označují za „tekutý“.

Děkuji nejen redaktorům Munipressu, ale protože knížka vychází v česko-anglické verzi, díky patří také překladateli Graemu Dibbleovi.

Závěrem bych rád konstatoval, že mé otázky se budou v budoucnosti rozvíjet, třeba i v jiné podobě. Strávil jsem v univerzitním prostředí více než třicet let svého života a zdá se mi, že je to nevyčerpatelný pramen. Především proto, že je to práce s lidmi a že stojí za to o ní vyprávět a svědčit.

Jiří Hanuš

Brno, 11. listopadu 2020

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D., editor knihy (*1963) Vystudoval Filozofickou fakultu MU (UJEP), pracuje tamtéž v Historickém ústavu FF. Věnuje se dějinám křesťanství, politickým a kulturním dějinám 19. a 20. století a dějinám univerzit. Aktuálně vydal knihu *Rio Preisner. Portrét konzervativního myslitele* (Brno 2020). Je rovněž editorem knih s historickou tematikou a členem redakční rady kulturní revue *Kontexty*.

ZŮSTALO V NÁS COSI
Z HUMBOLDTOVA SVĚTASOMETHING FROM THE
HUMBOLDTIAN WORLD IS STILL
WITHIN US

prof. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D. (*1978)

He studied political science and history at Masaryk University. Since 2002 he has worked as an assistant, researcher, senior lecturer and now professor at the Department of Political Science at Masaryk University. From 2001 to 2019 he also held various positions at the Centre for the Study of Democracy and Culture and has been the dean of Masaryk University's Faculty of Social Studies since 2019. He is the author and co-author of a large number of academic articles and monographs including *Katolická církev v Československu 1945–1989* (The Catholic Church in Czechoslovakia 1945–1989, Brno 2007), *Komunální politika. Obce, aktéři a cíle místní politiky* (Municipal Politics. Municipalities, actors and the objectives of local politics, Prague 2009), *Der tschechische Antiklerikalismus. Quellen, Themen und Gestalt des tschechischen Antiklerikalismus in den Jahren 1848–1938* (Vienna 2016), *Czech Politics: From West to East and Back Again* (Opladen 2017), *Parlament s lidskou tváří: Biografické aspekty české legislativní politiky* (Parliament with a Human Face, Biographical aspects of Czech legislative policy, Brno 2019).

prof. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D. (*1978)

Na Fakultě sociálních studií a na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity vystudoval politologii a historii. Od roku 2002 působí jako asistent, odborný asistent, docent a nyní profesor Katedry politologie FSS MU. V letech 2001–2019 působil rovněž na různých pozicích v Centru pro studium demokracie a kultury, od roku 2019 je děkanem FSS MU. Je autorem a spoluautorem několika desítek odborných článků a řady monografií, výběrově: *Katolická církev v Československu 1945–1989* (Brno 2007), *Komunální politika. Obce, aktéři a cíle místní politiky* (Praha 2009), *Der tschechische Antiklerikalismus. Quellen, Themen und Gestalt des tschechischen Antiklerikalismus in den Jahren 1848–1938* (Wien 2016), *Czech Politics: From West to East and Back Again* (Opladen 2017), *Parlament s lidskou tváří: Biografické aspekty české legislativní politiky* (Brno 2019).

Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?

I think there is and from my perspective there are at least two motivating factors here – one is for a truly profound understanding of one specific discipline, while the other is for both a broad and profound education which understands many different contexts. The second factor is not too different from Comenius's *Pansophia*. These two factors clash, sometimes consciously, often unconsciously, when forming new disciplines or reforming traditional ones, often even in the mind of a single person. When educating a linguist, to what extent can we forego their mathematical knowledge and skills; to what extent can we imagine a university graduate, such as a chemist, who lacks a humanities' foundation in their education? With reference to the university education's past, these questions are further complicated today by debates about language skills. Nevertheless, I believe that these two motivating factors are the ones which have accompanied us throughout the centuries of university development.

The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval universities. In what context do you understand these expressions today and where do you see the greatest problems

in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?

As we know from the history of European universities, the disputes over these particular issues have accompanied universities since their very foundation. It is very probable that the disputes over the understanding of these issues is in fact indispensable for universities – in the sense that if we did not doubt them, if we all understood them in the same way, then the idea of the university would perish. It is probably very similar to *polemos*, which one of the greatest Czech theoreticians of democracy, Professor Vladimír Čermák of Masaryk University, referred to in relation to democracy, who understood *polemos* as the only way to solve the problem of mankind's internal and external deficiencies, as the only way to give life meaning and dramatic character: "For as long as humans are humans, there will also exist *polemos*."

In today's context, the conflict is undoubtedly over the influence of the great political value of efficiency on autonomy and independence. Here the public and political debate often mistakenly boils down to the efficiency of the financial resources invested and the benefits accrued at the end. In other words, we often hear explicitly or implicitly – "of course you can be independent, but only if the money we give you is spent on something useful, and not on scientists detached from reality..." Universities do not know how to respond to the thorny dilemma of whether it is he who pays who gives the orders. And a state which is in the thrall of electoral cycles wants to have immediate results from any money invested whenever possible. This is to the detriment of basic research and

První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších středoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuálního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?

Ano, a jsou to z mého pohledu přinejmenším dvě touhy – touha po vpravdě hlubokém vniknutí do jednoho konkrétního oboru a touha po co nejširším, a přitom hlubokém vzdělání vědomém si mnoha souvislostí. Ona druhá touha má asi blízko ke Komenského *Pansofii*. Někdy vědomě, mnohdy neuvědoměle se tyto dvě touhy střetávají, a to při koncipování nových i reformách tradičních oborů, často i v myslí jediného člověka. Jak moc můžeme rezignovat při vzdělávání lingvisty na jeho matematické znalosti a dovednosti; jak moc je pro naši představu o univerzitním absolventovi únosné, aby chemikovi scházel humanitní základ jeho vzdělání? Dnes se tyto otázky s odkazem na minulost univerzitního vzdělávání ještě komplikují debatami o jazykových schopnostech, nicméně jsou to podle mého mínění právě ony dvě zmíněné touhy, které nás provázejí napříč staletími univerzitního vývoje.

Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost a svéprávnost. V jakém kontextu chápete tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci středoevropského prostoru vidíte největší problémy?

Jak víme z historie evropských univerzit, spor o právě tyto pojmy se s univerzitami váže už od dob jejich vzniku. Dost možná

jsou spory o jejich chápání pro univerzity nezbytné – v tom smyslu, že kdybychom se o ně nepřeli, kdybychom jim všichni stejně rozuměli, univerzitní idea by zanikla. Dost možná je to obdoba *polémos*, na které v souvislosti s demokracií poukázal jeden z největších českých teoretiků demokracie, profesor Masarykovy univerzity Vladimír Čermák, který chápal *polémos* jako jediný možný způsob řešení problému vnitřní a vnější nedostatečnosti člověka a jako jediný prostředek, jak dát životu smysl a dramaticitost: „*Dokud člověk bude člověkem, bude existovat i polémos.*“

Dnešním kontextem je bezesporu spor o vliv velké politické hodnoty efektivity na autonomii a samostatnost. Tu často veřejná debata i politická scéna mylně zjednodušují na účinnost vložených finančních zdrojů a užitek jimi získaný na výstupu. Jinými slovy často zřetelně i nezřetelně zaznívá – buďte si klidně samostatní, jen když budete peníze, které vám dáváme, utrácet na užitečné věci, ne na od reality odtržené vědatory. Univerzity neumí vyřešit těžké dilema, zda se i na ně vztahuje, že kdo platí, ten poroučí. A stát v područí volebního cyklu chce, pokud možno, okamžité výsledky za vložené peníze. Tím zanedbává důležitý základní výzkum, klade velký otazník nad výzkum v humanitních a společenských vědách. Zkrátka chceme vyřešit asi neřešitelný problém – jak být autonomní a mít dostatek peněz, za něž nám nikdo nebude určovat, co máme dělat.

Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?

Přirozeně jsou, ale v mnohem menší míře, než by si podle humboldtovského mýtu

places a large question mark over research in the humanities and the social sciences. So, basically, we want to resolve an unresolvable issue – how to be autonomous and have enough money without someone telling us what to do.

Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?

They undoubtedly are, though to a much smaller degree than the representatives of the Humboldtian myth would wish. And today the creation of the social elites is a much more complicated process, though it was probably similar in the past too. For example, who represented the rural elite in the 18th and 19th centuries? The priest who lacked a university education, the uneducated rich farmers, and the estate owner and his officers, who also probably lacked a university education. Why should it shock us today that there is no direct link between the university and the social elite? How large can an elite be in order for it still to be considered an elite? Evidently this involves a small percentage of society, not all of whom have had a university background.

In addition, by jumping on the bandwagon (universities probably had no choice) of utility and the production of hundreds of practically oriented disciplines, universities destroyed their own image. And during a period which generally does not want social hierarchies or to distinguish between high and low, it is debatable whether an institution (not an individual) can be formative.

We are obviously witnessing great changes in terms of technological

achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?

A middle ground must exist and universities in the past have shown that they know how to find it. This doesn't mean that each department and each individual finds the middle ground, but the university as a whole. As for the question of how universities are reacting – I don't know which universities – Czech or international? And which Czech ones? There are huge differences between them.

These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts in the flow of money, principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?

This is a very difficult question, which I believe is not only connected to the Humboldtian and contemporary model, but more to the Czech model of academic governance. The fact that we now appreciate the managerial and economic skills of a professor (or senior lecturer) is based on our idea that the academic community can only be governed by an academic. Something from the old Humboldtian world is still within us

jejich představitelé přáli. A vytváření společenské elity je v současnosti mnohem komplikovanější proces. Byl takový koneckonců asi i v minulosti. Vždyť kdo představoval např. elitu vesnice 18. či 19. století? Farář, který univerzitní vzdělání většinou neměl, nevzdělaní bohatí sedláci, majitel panství a jeho úředníci, kteří se s univerzitním vzděláním také nemuseli potkat. Proč nás pohoršuje, že ani dnes nemusí existovat přímý vztah mezi univerzitou a společenskou elitou? Jak velká může elita být, aby byla stále elitou? Zřejmě nižší jednotky procent společnosti, z nichž navíc nikdy nemohou všichni vzejít z prostředí univerzit.

Univerzity navíc tím, jak naskočily na vlnu (dost možná nemohly jednat jinak) užítosti a vyrobily stovky na praxi orientovaných oborů, rozmělnily svůj profil. V čase, který navíc nepřeje společenské hierarchii obecně, nepřeje rozlišování vysokého a nízkého, je otázkou, zda lze být jako instituce (ne jednotlivec) formující.

Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, která se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?

Střední cesta musí existovat a univerzity v minulosti ukázaly, že po ní umějí jít. To neznamená, že střední cestou půjde každé pracoviště či dokonce každý jednotlivec, ale spíše univerzita jako celek. Jak odpovědět na otázku, jak reagují univerzity, vlastně nevím. Které univerzity – tuzemské, zahraniční? A které tuzemské? Jsou mezi nimi obrovské rozdíly...

Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem na teorii, občas výstřední postavu. Dnes se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací. Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv. funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?

To je hodně složitá otázka, která podle mého názoru nesouvisí jen s humboldtovským a současným modelem, ale spíše s českým modelem akademické samosprávy. To, že u profesora (i docenta) dnes oceňujeme manažerské a ekonomické schopnosti, totiž plyne z naší představy, že akademickou obec může řídit jen akademik. A to ještě ne kdekjaký. Zůstalo v nás cosi z Humboldtova světa – touha po hierarchii, že docent je víc než asistent, profesor víc než docent. A tak nejlepším nadřazeným je profesor či docent. A protože je vnitřní univerzitní i vnější svět čím dál komplikovanější a dravější, chceme, aby nadřazený byl nejenom skvělý a respektovaný odborník, ale také zcela zorientovaný, výborný manažer, usmiřovatel rozporů, člověk, který umí přinést peníze a současně nemluví moc do toho, jak je podřízená pracoviště využijí. Takže nemyslím, že s tímto problémem cokoli udělají funkční profesorská místa. K posunu by mohlo dojít ve chvíli profesionalizace politicko-správního univerzitního a fakultního aparátu, což jde ale natolik proti stávající akademické mentalitě, že situace, v níž by ke změně došlo, je zcela nereálná.

Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností.

– the longing for a hierarchy where the senior lecturer is higher than the assistant and the professor is higher than the senior lecturer. And so the best manager is a professor or senior lecturer. And as the internal world of the university and the external world have become increasingly more complex and cutthroat, not only do we want our boss to be a great and respected expert, but also an excellent manager with his finger on the pulse, who can settle conflicts, who knows how to bring in money without having to talk too much about how his subordinate departments use it. So I don't believe that functional professorships would be able to do anything about this problem. Change could come with the professionalization of the political-administrative university and faculty apparatus – but this is so contrary to the existing academic mentality that it is entirely unrealistic to imagine a situation whereby this change could occur.

Universities would no longer lack important characters of integrity. From your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?

One person, who is like a legend, is the aforementioned Professor Vladimír Čermak, the founder of Brno's Department of Political Science, whose lectures I attended on a few occasions. He had a classical education and related the majority of the problems of the Modern Age to examples from Ancient Greek drama. A person for whom the terms honour and living in truth were not empty slogans.

The second was the founder of our Faculty of Social Studies, Professor of Sociology Ivo Možný. He has been an inspiration for me in at least two respects. One was his bold, inspirational thinking.

None of the existing forms of faculty and university organization were ever sacred to him – he considered all of them to be transformable. He was a great inspiration for thinking differently and unconventionally. The second aspect was his commitment as a public intellectual, who did not hold the Aeropagus of newspapers and radio interviews in contempt. And towards the end of his life he contributed to society when he became a representative of the city district where he lived.

My third role model is my teacher, Professor of Political Science Petr Fiala. For almost the past quarter of a century I've had the honour of having him as my teacher, researcher, head of department, dean, rector, and chairman of a civic association – publishing house. I have always appreciated his natural leadership qualities, his ability during complicated negotiations to reach a conclusion which everyone can agree on, and his personal integrity. And finally, I also respect the fact that he has tried to overcome the gap which has nonsensically been formed in our country between the social sciences and politics.

How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models over the past thirty years? Have you come across a university which could be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?

Even the university world has so-called *path dependency*. Foreign models can only work as inspiration. Unless there is a huge crisis, such as losing a war, it is impossible

Mohl byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?

Jeden spíš jako legenda, zažil jsem ho již jen na několika přednáškách – už zmíněný profesor Vladimír Čermák, zakladatel brněnské katedry politologie. Člověk s klasickým vzděláním, který vztahoval většinu problémů nové doby ke vzorům starořeckého dramatu. Člověk, pro nějž nebyly pojmy jako čest a život v pravdě prázdny slovy.

Druhým byl zakladatel naší Fakulty sociálních studií, profesor sociologie Ivo Možný. Ten mi byl a je inspirací přinejmenším ve dvou směrech. Jedním bylo jeho odvážné, inspirativní myšlení. Žádná ze stávajících forem organizace fakulty a univerzity mu nebyla svatou, o všech uměl přemýšlet jako o změnitelných. Byl velkým inspirátorem, jak přemýšlet jinak, mimo zaběhlé koleje. Druhým směrem bylo jeho angažmá veřejného intelektuála, který nepohrdal areopagem novin, rozhlasových rozhovorů. A na sklonku života přijal ještě jinou službu společnosti, kdy se angažoval jako zastupitel městské části, v níž žil.

Třetím vzorem mi je můj učitel, profesor politologie Petr Fiala. Měl jsem v posledním skoro čtvrt století příležitost ho zažívat jako učitele, badatele, vedoucího mého institutu, děkana, rektora či předsedu občanského sdružení – nakladatelství. Oceňoval jsem a oceňuji jeho přirozené lídrovství, schopnost dojít i v komplikovaných jednáních k závěru, který účastníci akceptují, i osobní integritu. Konečně je mi sympatický i tím, že se pokusil překonat příkop, který je u nás nesmyslně vykopán mezi společenskými vědami a politikou.

Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznal jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?

I v univerzitním světě platí tzv. *path dependency*, tedy závislost na ujitě cestě. Zahraniční vzory mohou být v zásadě jenom inspirací, nelze – bez situace velké krize typu prohrané války apod. – nově zavádět či překreslovat celé systémy organizace. A v tom je skryto hlavní úskalí: my se často shlédneme v nějakém úžasném detailu, který je ale podmíněn celým systémem či jiným kontextem.

Co se týče příkladů, hodně se mi líbí bavorský model organizace univerzitního světa s jeho funkčními profesorskými místy, povinnou zkušeností z jiné univerzity, jiným modelem univerzitního senátu, vlivnou univerzitní radou apod. Navíc vzhledem k tomu, že přeče jenom německé a naše univerzity vzešly z podobného podhoubí a operují v podobném prostředí, skutečně by tento model mohl být vzorem pro případnou velkou reformu.

Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamenalo snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzepřít?

to introduce or redraft entire systems of organization. And therein lies the main drawback – we are often absorbed by an amazing detail, but one which is dependent on an entire system and a different context.

As for examples, I greatly admire the Bavarian model of organizing the university world with its functional professorships, compulsory experience from other universities, a different model for the university senate, an influential university council, etc. And in view of the fact that German and Czech universities have similar origins and operate in a similar environment means that this model could be used in any sweeping reforms.

One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?

I think that both the university and the state hold the key here. The universities can say that they do not want to devalue education and will not lower their demands – on entry, throughout the process and in particular for the output. I am sure that such a fundamental step is worth it, even if it might be painful in terms of finance and personnel. Much can be done by the state – if it precisely defines the form of the school-leaving exams and the standards to be achieved; if it does not give out accreditation as if on a conveyor belt, if it insists on a truly strict internal

system for evaluating universities. And then there are global societal trends which we cannot do much about, but which we can try to set right. For example, the rising complexity of modern societies means there is a rise in the demand for trained employees and for the simple use of the existing educational infrastructure. It might not happen automatically, but this demand will eventually transform the existing academic programmes.

The modern era has witnessed the division of the humanities and the sciences, which not only affects subject areas and methodology, but also, for example, the funding of science. In order to overcome the contradictions, there has been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?

To be honest, I am not certain about this. Interdisciplinarity is an incredibly demanding approach, which – if it is not merely to be a smokescreen – requires a firm grasp of your own discipline and the ability to think past its borders. Naturally, this cannot happen from the outset. Neither am I particularly enthusiastic about the trend for the humanities and the natural sciences to come closer together, which the language we ourselves use compels us to do. When we allowed our humanities and social disciplines to be labelled a “science”, we entered a game whereby the character of research in our fundamentally non-experimental disciplines became identical to the experimental ones. This leads to a change in methodology, where we sometimes focus on banal (because they are easy to operationalize) questions. I believe that

Podle mého názoru mají klíč v rukou jednak samotné univerzity, jednak stát. Univerzity samy si mohou říct, že nechtějí devalvovat vzdělání a nebudou snižovat své nároky na vstupu, v průběhu, a především na výstupu. Jsem přesvědčen, že se takový zásadový krok, který samozřejmě v určitou chvíli lidsky i finančně bolí, vyplatí. Mnohé může udělat stát – když dobře definuje podobu maturitní zkoušky a nepodkročitelných standardů, když nebude rozdávat akreditace jak na běžícím pásu či když bude vymáhat skutečně přísné vnitřní systémy hodnocení vysokých škol. Nu a pak jsou tu celospolečenské světové trendy, s nimiž moc neuděláme a můžeme je pouze zkoušet korigovat. Třeba když s rostoucí komplexností moderních společností roste poptávka po proškolenějších zaměstnancích a nejnáze se využívá existující vzdělávací infrastruktura, nemusí být automatické, že taková poptávka nutně promění i již existující akademické programy.

V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?

Popravdě řečeno si tím nejsem moc jist. Interdisciplinarita je nesmírně náročný přístup, který – nemá-li být pouhou kamufláží – předpokládá pevné ukotvení ve vlastním oboru, jeho skvělé zvládnutí a umění přemýšlet i za jeho hranicemi. To ovšem nemůže stát na začátku. Nejsem ani nadšen z trendu přibližování

humanitních a přírodovědeckých oborů, k němuž nás nutí i námi samotnými používaný jazyk. Když jsme si nechali pro humanitní a společenské obory vnutit označení „věda“, přistoupili jsme na hru, že povaha výzkumu v našich v zásadě neexperimentálních oborech je totožná s těmi experimentálními. To vede k proměně metodologie, k tomu, že se občas zaměřujeme na banální (protože snadno operacionalizovatelné) otázky. Cestou je podle mě férové přiznání, že společenské a humanitní vědy se prostě liší (a proč by neměly?) od věd přírodních. Že mají mírně odlišné poslání (např. pomáhají udržet soudržnost ve společnosti, budovat její sdílenou identitu apod.) a že si proto zaslouží finanční podporu, byť třeba na základě mírně jiných kritérií než vědy přírodní.

Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?

Nemyslím si, že jde nutně o rozpor, nicméně uvědomuji si, zvláště když se dívám jak na mnohé studenty, tak kolegy akademiky, že jde často o oddělené dráhy. Nemělo by tomu tak ale být. Je nicméně otázkou, jestli se nutně musí obě tyto funkce mísit v každém jednotlivém absolventovi či akademikovi a zda není realističtější chtít, aby je plnily obor, fakulta či univerzita jako celek.

Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě středoevropských zemí

we should openly admit that the social sciences and the humanities are simply different (and why shouldn't they be?) from the natural sciences. And that they have a slightly different mission – for example, they help to maintain cohesion in society and build a shared identity, which is why they deserve financial assistance, albeit based on slightly different criteria from the natural sciences.

Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university education rather than the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?

I don't think there is necessarily a contradiction here, even though when I look at many students and academic colleagues, I am aware that they are often on separate paths. However, it doesn't have to be like that. It's also debatable whether these two functions have to be combined in every individual graduate or academic, and whether it's not more realistic to want them to be addressed by the department, faculty and university as a whole.

Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?

If I knew, I would try to introduce such changes. Unfortunately, we're trapped in a series of traditions and stereotypes which make change significantly more difficult. The main one is the idea that the central actor in educational policy should be the state. Another is the belief that education should be free in order to be accessible to all levels of society (in the 19th century, the lowest of these levels constituted the future elite of the renewed nation). Several other things emerge from a combination of these two aspects, such as weak sponsorship. But I really don't know a way out of this.

As a member of the academic community of Brno's Masaryk University, I'd like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central European universities such as MU and where you see opportunities for development.

I'm not sure whether we are capable of guessing what will happen in the next months, let alone decades, when talking about future prospects. However, we can start off with certain obvious conditions. Brno is not Prague and never will be. The second-city syndrome might be constrictive, but it can also be motivating. Another condition is the relatively wide range of subjects studied at Masaryk University, which can help in the above-mentioned area of interdisciplinarity. I am unable to guess as to what the prospective themes and subjects will be in teaching and education, but it is possible to say that the efforts to compensate for being second will be a consistent motivation to do things differently and better.

We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole

jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť neexistuje financování prostřednictvím školného a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?

Kdybych to věděl, zkusil bych něco dělat pro prosazení takových změn. Jsme bohužel v pasti řady tradic a stereotypů, které nám razantnější změnu problematizují. Zejména jde o názor, že hlavním aktérem vzdělávací politiky má být stát. Jiným je přesvědčení, že aby mohlo být vzdělání dostupné skutečně všem sociálním vrstvám společnosti (a z těch nižších se v 19. století konstituovala budoucí nová elita obrozovaného národa), musí být bezplatné. Z kombinace těchto dvou postojů plyne řada dalších konkrétních věcí, včetně slabého sponzoringu. Kudy z toho ven, skutečně nevím.

Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých středoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.

Nevím, jestli jsme schopni odhadovat vývoj v příštích měsících, natož desetiletích, abychom mohli hovořit o perspektivě. Můžeme ale vyjít z některých daností. Brno není Praha a nikdy jí nebude. Syndrom druhého města v pořadí může svazovat, ale také motivovat. Jinou daností je relativně velká šíře a hloubka témat zkoumaných na Masarykově univerzitě, která napomáhá výše řešené interdisciplinaritě. Netroufnu si tedy odhadovat, co jsou perspektivní témata výuky a vzdělávání, ale troufnu si říct, že snaha kompenzovat

nevýhodu druhého v pořadí nás bude i nadále motivovat dělat věci jinak a lépe.

Jsme v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?

Téměř jistě ovlivní – a nemyslím při tom jen na efekty nadcházející ekonomické krize, která opět po čase otevře debatu o užitečnosti stávajícího rozsahu financování ať už celého vysokého školství, či alespoň některých oborů. Na univerzitách jsme si na spoustě neexperimentálních oborů vyzkoušeli, že vlastně není problém převést doslova přes noc vzdělávání do online světa a že tak za určitých okolností není problém ani zkoušet. Současně jsme si ale prožili doslova existenciální zkušenost potřeby lidské blízkosti. Že pro spoustu jednání nestačí, že se vidíme přes obrazovku. Že pro vzdělávání je asi hodně důležité i obyčejné čekání na chodbě před posluchárnou, rozpravy v kavárnách a hospodách. Že pro vytváření společenství je důležitým momentem sezení ve stejné kanceláři, společný oběd apod. Když to tedy shrnu: mám za to, že koronavirová krize kromě toho, že asi mnohé obory donutí vyzkoušet přípravu čistě distančních studijních programů jakožto údajné nové příležitosti, přinesla určitý druh vystřízlivění z nadšení z možností digitálního světa.

of society and education. Do you think the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?

It almost certainly has affected them – and I don't mean only the effects from the approaching economic crisis, which will again open up the debate on the usefulness of the current range of funding for either all of higher education or at least for some disciplines. Many of the non-experimental disciplines at university have shown that it was not a problem to literally introduce online education overnight into the world, that under certain circumstances it is not even a problem to try. At the same

time, we have also literally experienced the existential need of human closeness – that a screen is not enough for many types of interactions, that a lot of ordinary things are important for education, such as waiting in the corridor in front of the lecture hall, discussions in cafes and pubs, that in order to create a society it's important to sit in the same office, share lunch, etc. In short, although coronavirus means many departments will use the opportunity to prepare programmes based solely on distance learning, our enthusiasm for what the digital world can offer has been tempered.

HLEDÁNÍ PRAVDY

THE SEARCH FOR TRUTH

doc. Mgr. Petr Dvořák, Ph.D. (*1970) He studied philosophy at Acadia University in Canada and at Masaryk University before continuing with his postgraduate studies at Charles University. He has been working at the Institute of Philosophy of the Czech Academy of Sciences since 1998, where he is head of the Department for the Study of Ancient and Medieval Thought. He has also taught philosophy and logic at Palacký University's Sts Cyril-Methodius Faculty of Theology since 2001. He was editor-in-chief of the *Filosofický časopis* from 2011 to 2014. His research focuses on medieval and early-modern scholastic philosophy and logic in a dialogue with today's Anglo-Saxon analytical tradition. He has published a number of articles and studies both at home and abroad as well as several books, including *Jan Caramuel z Lobkovic. Vybrané aspekty formální a aplikované logiky* (Jan Caramuel of Lobkowitz. Selected aspects of formal and applied logic, Prague 2006), *Tomáš a Kajetán o analogii jmen* (Thomas and Cajetan on the Analogy of Names, Prague 2007), *Logika onticky neurčitých domén. Jsou logické pravdy nahodilé?* (The Logic of Ontically Indeterminate Domains. Are Logical Truths Contingent? Prague 2016), *Kauzalita činitele. Úvod do analytické diskuse o svobodě vůle* (Agent Causation. An introduction to the analytical discussion on free will, Prague 2020).

doc. Mgr. Petr Dvořák, Ph.D. (*1970) Vystudoval filozofii na Acadia University v Kanadě a na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, poté pokračoval v postgraduálním studiu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Od roku 1998 působí na Filosofickém ústavu Akademie věd ČR, kde vede Oddělení pro studium antického a středověkého myšlení. Od roku 2001 rovněž vyučuje filozofii a logiku na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého. V letech 2011–2014 působil jako šéfredaktor *Filosofického časopisu*. Odborně se zabývá středověkou a raně novověkou scholastickou filozofií a logikou v dialogu s dnešní anglosaskou analytickou tradicí. Na dané téma publikoval řadu článků a studií doma i v zahraničí a několik knih, výběrově: *Jan Caramuel z Lobkovic. Vybrané aspekty formální a aplikované logiky* (Praha 2006), *Tomáš a Kajetán o analogii jmen* (Praha 2007), *Logika onticky neurčitých domén. Jsou logické pravdy nahodilé?* (Praha 2016), *Kauzalita činitele. Úvod do analytické diskuse o svobodě vůle* (Praha 2020).

Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?

The objective of the university is to search for truth and to educate. There are two complementary models which explain the meaning of the university as an institution and the character of the education it provides. The first is from a series of lectures given by Cardinal (and former Oxford professor) John Henry Newman in Dublin in 1852 entitled *The Idea of a University*. The meaning of this institution is to strive for knowledge for its own sake with the objective of developing people's personalities, which was why moral and religious education had to feature. The teaching was to be based on the close relationship between the teacher and pupil, as it is today in the tutorial system in Oxford and Cambridge. According to Newman, the university was to be a place for teaching, while research was to take place in other institutions (a personal talent for teaching and carrying out research is not the same). Newman contrasted 'universal education' with specialized education. He considered a universal education to be training the mind in the humanities and pure science – i.e. a liberal education which could then be used in many different professions.

The second ideal came from Humboldt and was introduced to the university in Berlin in the 19th century: the university as a community of scholars and their

pupils brought together by a common purpose – the unity of education and research. The objective was to expand knowledge through independent, critical research, rather than merely passing on the legacy of the past. The students' participation in this research was vital.

I would add that the medieval university was characterized by two main features which were necessary to fully realize the above-mentioned university objectives: a supranational or multinational character and academic freedom – i.e. independent of political and economic interests.

I would, therefore, highlight three points which should characterize a university education: universities should (1) provide a universal overview rather than just a specialized and practically orientated education, (2) link students to the process of discovering truth through the free exchange of opinions, which is impossible without internal and external academic freedom, (3) transfer (pass on) civic and cultural values which our civilization is based on.

The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval universities. In what context do you understand these expressions today and where do you see the greatest problems in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?

There are two aspects to 'academic freedom'. The first is the individual freedom of the researcher/teacher to search for truth, to teach and to publish their findings. The only limitations here are one's conscience and the intellectual criteria of the discipline in question (*peer review*). The second aspect is that university disciplines need to create their

První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších střeoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuitního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?

Cílem univerzity je hledání pravdy a vzdělávání. Připomeňme si dva komplementární modely smyslu univerzity jako instituce a charakteru vzdělání, které poskytuje. První vychází z přednáškové řady kardinála (a bývalého oxfordského profesora) Johna Henryho Newmana pronesené v Dublinu roku 1852 pod názvem *Idea univerzity*. Smyslem této instituce je usilovat o poznání pro ně samé s cílem kultivace osobnosti. Proto nemůže chybět ani morální a náboženské vzdělání. Výuka má být založena na těsném vztahu učitele a žáka, jako je tomu dodnes v tutoriálním systému oxfordské a cambridgeské univerzity. Podle Newmana mají univerzity vzdělávat a výzkum se má odehrávat na jiných institucích. Do protikladu tak postavil „univerzální vzdělanost“ a vzdělávání specializované. Pod univerzální vzdělaností si Newman představoval trénink mysli v humanitních a čistých vědách, tedy tzv. liberální vzdělání, které pak lze použít v rozmanitých zaměstnáních.

Druhý ideál, zavedený na Berlínské univerzitě v 19. století, je ten Humboldtův: univerzita coby komunita scholárů a jejich žáků sjednocená společným cílem, jímž je jednota výuky a výzkumu. Cílem je rozšířit poznání kritickým a nezávislým výzkumem, nejen předávat dědictví minulosti. Klíčový je právě podíl

studentů na výzkumu. Doplňme, že středověkou univerzitu charakterizovaly dvě podstatné vlastnosti, na něž můžeme nazírat jako na podmínky, aby se výše zmíněné univerzitní cíle mohly v plné míře realizovat: nadnárodní, resp. mezinárodní charakter a akademická svoboda, tedy nezávislost na mocenských a ekonomických zájmech.

Zdůraznil bych tedy tři znaky, které by měly charakterizovat univerzitní vzdělání. Univerzity by měly za prvé zprostředkovat univerzální nadhled, nikoliv jen specializované a na praxi orientované vzdělání. Za druhé by měly zapojit studenty do procesu objevování pravdy skrze svobodnou výměnu názorů, což nelze bez akademické svobody vnější a vnitřní. Za třetí by měly předávat (tradovat) kulturní a občanské hodnoty, na nichž stojí náš civilizační okruh.

Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost a svéprávnost. V jakém kontextu chápete tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci střeoevropského prostoru vidíte největší problémy?

Tzv. akademická svoboda má dva aspekty. Jednak individuální svobodu badatele a učitele v jedné osobě hledat pravdu, vyučovat a publikovat výsledky. V tom jej omezuje jen svědomí a intelektuální kritéria daného oboru (*peer review*). Druhým aspektem je fakt, že obory pěstované na univerzitě si vytvářejí vlastní kritéria a mezinárodní standardy bez státní či náboženské ingerence zvenčí. Tím se univerzita stává určitou nezávislou kulturní silou. To je pochopitelně ideál, protože obojí podléhá externímu tlaku. V našich podmínkách se jistý tlak týká volby výzkumných témat a formy výsledku spíše než metody získávání výsledků

own criteria and international standards without any outside influence from the state or religion. In this way, the university becomes an independent cultural force. This is, understandably, the ideal. Both of these aspects are subject to extreme pressure. In our case, there is pressure concerning the choice of research themes and the form of the results rather than the methodology for acquiring the results and their content. The fact that the researcher usually has to find some form of grant funding must have an influence on thematic trends and acceptable forms of published outputs. It is difficult to produce a large monograph on a three-year grant. There is practically no support for translations or editions. No value is placed on textbooks and introductory guides, despite the fact that these require both knowledge of the discipline and a very profound understanding of context. The grant model encourages the publication of short, highly specialized articles, which increases the unwanted super-specialization and fragmentation of scientific disciplines, where even specialists from the same discipline have difficulty understanding one another, let alone specialists from other areas.

I am concerned about possible ideological pressure in the future from progressive themes in the humanities, which is just beginning in the Czech Republic, but which has significantly reduced academic freedom in Western universities in the two aforementioned aspects. Moreover, this progressive ideology also changes the mission and goal of the university: it is no longer about the search for truth, because truth is the political construct of this or that group and no universal truth exists (that this is *de facto* understood as a universal truth doesn't unduly disturb postmodern

thinkers). This is the education of social activists and the attempt to change society to fit the image of left-wing ideologues, which means enforcing their concept of equality in any given area.

Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?

I have already outlined the traditional elite concept of a university education, which is in contrast to today's legitimate need for a broad education focused on practical education. Mass education is said to occur when a higher education is obtained by more than 15% of the population. In the second half of the 20th century, we witnessed mass tertiary education climb to half of the population. The answer is not to abandon the ideal of university education described in the introduction, but to earmark university education for the most capable five to fifteen percent of the population and separate them from mass practical education, which has nothing in common with true university education. This has worked in the USA, where there exists a clear hierarchy from the elite research universities to the vocational *community colleges*. The problem arises if we refuse to make these differences – for example, because the government doesn't want to support elitism and wants to maintain the same mechanisms for financing all higher-educational institutions, etc. At one point in the Czech Republic (about ten years ago during the financial crisis), there was talk of separating research and educational universities, which would have been a step in the right direction, even though the term 'university' shouldn't be used at all in the

a jejich obsahové stránky. Tím, že se více či méně vyžaduje, aby badatel získal grantové peníze, musí se přizpůsobit tematickým trendům a akceptovaným formám publikačních výstupů. Tříletý grant těžko umožní zpracovat rozsáhlou monografii. Překlady a edice se prakticky nepodporují. Učebnice a úvody se necení, přitom vyžadují nejen znalosti, ale i velmi hluboké pochopení souvislostí v daném oboru. Grantový model nahrává publikaci krátkých vysoce specializovaných článků, což zvyšuje nežádoucí superspecializaci a fragmentarizaci vědních oborů, kdy si těžko rozumí i oborově velmi blízcí odborníci, nemluvě o specialistech různých oborů.

Do budoucna se obávám nárůstu ideologických tlaků progresivních témat v humanitních vědách, který v našich poměrech teprve začíná, ale na západních univerzitách značně omezil akademickou svobodu v obou výše zmíněných aspektech. Nejen to, progresivní ideologie mění i samotné poslání univerzity a její cíl: nejde již o hledání pravdy, protože pravda je mocenský konstrukt té či oné skupiny a žádná univerzální pravda neexistuje (že se toto *de facto* chápe jako univerzální pravda postmoderní myslitele příliš nevzrušuje). Jde o výchovu společenských aktivistů a snahu měnit společnost k obrazu těchto levicových ideologů, což znamená prosadit jejich pojetí rovnosti v té či oné oblasti.

Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?

Výše jsem nastínil klasické elitní pojetí univerzitního vzdělání, které stojí v protikladu k dnešní legitimní potřebě

co nejširšího vzdělání zaměřeného na praxi. Říká se, že k posunu ve prospěch masového vzdělávání dochází tehdy, když vyšší vzdělání získává více než 15 % populačního ročníku. Ve druhé polovině 20. století jsme svědky nástupu masového terciárního vzdělávání pro polovinu populačního ročníku. Řešením není opustit ideál univerzitního vzdělání nastíněný v úvodu, nýbrž vyčlenit univerzitní vzdělání pro nejschopnějších 5–15 % populačního ročníku a oddělit jej od masového vzdělávání pro praxi, které s pravým univerzitním vzděláním nemá nic společného. Podařilo se to v USA, kde existuje jasná hierarchie od elitních výzkumných univerzit (*research universities*) po profesní *community colleges*.

Problém nastane tehdy, když odmítáme činit tyto rozdíly, např. proto, že vláda nechce podporovat elitářství, přeje si udržet stejné mechanismy financování pro všechny instituce terciárního vzdělávání atd. U nás se jeden čas (přibližně před deseti lety v době finanční krize) hovořilo o oddělení výzkumných a vzdělávacích univerzit, což by byl krok správným směrem, třebaže výraz „univerzita“ by neměl být v případě specializovaného vzdělávání vůbec užíván. „Technická univerzita“, „zemědělská univerzita“ či „univerzita obrany“ je protimluv, nicméně chápu, že naše specializované vysoké školy jen v nomenklatuře následovaly neblahé zahraniční trendy, aby nezůstaly pozadu a nedošlo k umenšení jejich významu. Takové oddělení, jež by se promítlo do financování vysokého školství, by vyžadovalo velkou politickou odvahu a ochotu čelit tlaku regionálních a specializovaných „univerzit“. Nicméně některé nedávné trendy ve financování vysokých škol jsou krokem správným směrem. Posiluje se finanční přínos

case of specialized education. ‘Technical university’, ‘agricultural university’, ‘military university’ are contradictions in terms, but I do understand that our specialized colleges were just following the unfortunate international trends in nomenclature in order to keep up with the times and remain relevant. If this division is to become a reality in higher-education financing, it will require great political courage and the willingness to confront pressure from regional and specialized ‘universities’. Nevertheless, some recent trends in higher-education financing have been a step in the right direction. They have increased the financing of research at the expense of student numbers, focusing on quality and comparisons on an international level (Methodology 17+).

We are obviously witnessing great changes in terms of technological achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?

I would divide modern technological aids and methods (such as online lectures and communication, social networks, etc.) between those which complement standard university procedures and those which replace them. Until recently our universities used complementary approaches to a greater or lesser degree, particularly in combined courses. As a result of the quarantine measures imposed due to the Covid-19 pandemic, this has started to replace teaching. This unprecedented situation has certainly accelerated some of these processes, with

the result that most standard universities now offer online courses. However, I don’t believe this will completely replace traditional teaching and instead it will only help to expand the existing choice. I’m sceptical that virtual communication could replace physical contact and someone’s actual presence. For example, despite all of the predictions, electronic books have not replaced printed ones.

These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts in the flow of money, principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?

I wouldn’t say these were mutually exclusive roles: professors are valued as renowned scientists who are also able to write successful projects. For my discipline I can’t imagine that someone could write a successful project without having the necessary knowledge, publications and renown. So it’s more about widening the competencies that would be expected from a successful lecturer and scientist rather than about replacement, and, therefore, even possible demotion.

Universities would no longer lack important characters of integrity. From your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?

výzkumu na úkor počtu studentů a zohledňuje se jeho kvalita a srovnání v mezinárodním měřítku.

Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, která se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?

Rozdělil bych moderní technické pomůcky a vymoženosti jako jsou online přednášky a komunikace, sociální sítě aj. na ty, které doplňují standardní univerzitní procesy, a na ty, které tyto nahrazují. Naše univerzity donedávna více či méně užívaly doplňující přístupy, zejména v kombinovaném studiu. K nahrazování výuky začalo docházet až v souvislosti s karanténními opatřeními kvůli pandemii viru covid-19. Zmíněná bezprecedentní situace zajisté některé z těchto procesů akceleruje, takže i kamenné univerzity ve větší míře nabídnou online studijní programy. Nedomnívám se však, že by mohlo jít o úplné nahrazení prezenční výuky, spíše se bude jednat o rozšíření stávající nabídky. Jsem skeptický k tomu, že by virtuální komunita mohla nahradit fyzický kontakt, reálnou přítomnost. Elektronické knihy rovněž plně nenahradily knihy tištěné, třebaže to mnozí předpovídali.

Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem na teorii, občas výstřední postavu. Dnes se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací.

Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv. funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?

Řekl bych, že nejde o vylučující se role: cení se profesor jako renomovaný vědec, který zároveň dokáže napsat úspěšný projekt. Nedovedu si ve svém oboru představit, že by někdo mohl psát úspěšný projekt, aniž by měl potřebné znalosti, publikace a renomé. Takže jde spíše o rozšíření kompetencí, které se od úspěšného pedagoga a vědce očekávají než o nějaké nahrazení, a tudíž i možnou degradaci.

Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností. Mohl byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?

Moje generace, která studovala těsně po Sametové revoluci v roce 1989, měla štěstí potkat některé osobnosti z řad profesorů, které měly historickou možnost osvědčit své mravní postoje v nepřízní totality. K nim jsme tedy mohli vzhlížet a jimi se inspirovat nejen kvůli znalostem, ale i jejich pevnému mravnímu charakteru. Takovou osobností byl pro mě filozof a historik filozofie Stanislav Sousedík. Pan profesor mě dodnes udivuje rozhledem klasickým, literárním a historickým, z části patrně získaným díky gymnaziálním studiím v době druhé světové války. Vždy si přitom uvědomuji, že tento typ klasické průpravy mé generaci už navždy bude chybět. Nelze nezmínit i zvláštní houževnatost a vytrvalost této poválečné generace: po celodenní dřině na stavbách pražských sídlišť sedal pan profesor ještě ke knihám „závadné“ filozofie, ke kterým se mu v padesátých letech podařilo dostat za nevšedních

My generation, which went to university shortly after the Velvet Revolution in 1989, was fortunate to have several distinguished professors who had had the historical opportunity to demonstrate a moral stance during totalitarianism. We were, therefore, inspired both by their knowledge and their strong moral character. One such figure for me was the philosopher and historian of philosophy Stanislav Sousedík. I still admire him for the breadth of his classical, literary and historical knowledge, part of which he gained at secondary school during the Second World War. At the same time, I'm aware of the fact that my generation has missed out on this traditional grounding and will never make up for it. We also have to mention the special tenacity and perseverance of the postwar generation: after a hard day at a construction site in Prague, the professor would then read his 'harmful' philosophy books which he had managed to obtain under unusual circumstances. These books had been hidden in a loft under some hay, saving them from the destruction of a monastery library in the early 1950s. Although the younger generation of researchers (which I belong to) has had more experience with international research and perhaps has a broader horizon due to the easy accessibility of literature and other sources (thanks to computers and the internet), it lacks these types of life experiences and refined moral attitudes.

How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models over the past thirty years? Have you come across a university which could

be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?

I've already mentioned the risks that come with the progressive agenda from the West and the USA in particular. I believe it's damaging for the openness of the university and its role, particularly in the humanities. I completed a Bachelor's course in Canada at the start of the 1990s and I was impressed by the form of education in the humanities. It was based on detailed textual analyses in seminars and writing essays, with less emphasis on the lecture style, the idea being that knowledge would be acquired through self-study in the library from the easily available literature. I was later pleased to see the exact same teaching model being used by the Brno English department at the Faculty of Arts (in the mid-1990s), which was certainly very uncommon then in the Czech Republic. Due to the lack of books at the time, there was more of a synthesis lecture style and there were very few written seminar works. As a result, students were unable to properly formulate ideas and arguments through writing. Today this style is used more across the humanities, while the literature has become far more accessible due to the internet. This analytical style of work with an emphasis on the seminar seems to me to be a successfully transferred foreign model, even though I could imagine an even greater shift towards seminars and essays. However, this does place greater demands on the lecturer and, therefore, few people want to adopt this style of teaching. Unfortunately, the level of the students' language competency is also an obstacle. For this style of work to develop, students have to read the literature in foreign languages as relatively few

podmínek. Šlo o publikace získané za příznivých okolností z úkrytu někde na půdě pod senem a zachráněné před likvidací klášterní knihovny v raných padesátých letech. Mladší generace badatelů, k nimž patřím, mají možná více zkušeností z mezinárodního bádání a díky snadné dostupnosti literatury a dalších zdrojů (díky počítačům a internetu) v něčem širší obzor, ale tento typ životních zkušeností a vytříbených mravních postojů jim chybí.

Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznal jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?

Již jsem hovořil o riziku zanesení určité progresivní agendy (podle mého soudu škodlivé pro otevřenost univerzit a jejich roli, a to především v humanitních oborech) ze západního prostředí, zejména z USA. Sám jsem počátkem devadesátých let vystudoval bakalářské studium v Kanadě. Vyhovoval mi styl výuky v humanitních vědách založený na detailní analýze textů v seminářích a psaní vědeckých prací (tzv. „esejů“, třebaže v češtině má dané slovo jiný význam) s menším důrazem na přednáškový styl, protože potřebné znalosti se získávaly samostudiem v knihovně z dobře dostupné literatury. Byl jsem pak potěšen, že přesně stejný model výuky převzala brněnská anglistika na Filozofické fakultě (hovořím o polovině devadesátých let), třebaže v dané době určitě v našem prostředí běžným nebyl. Zejména patrně kvůli

nedostatku literatury tehdy převažoval syntetický přednáškový styl a seminárních prací se psalo pramálo. Posluchači se tak dostatečně neučili formulovat myšlenky a argumentovat skrze psaní. Dnes se daný styl využívá na různých humanitních oborech více a dostupnost literatury se rovněž i díky internetu výrazně změnila k lepšímu. Tento analytický styl práce s důrazem na semináře mi přijde jako úspěšný implantát zahraničního modelu, třebaže bych si dokázal představit ještě větší posun od přednášek k seminářům a psaným výstupům. Přiznejme si však, že to na pedagoga klade větší nároky, a málokomu se tudíž do takového stylu výuky chce. Bohužel tomu brání i nedostatečná jazyková kompetence studentů. Aby se tento styl práce mohl rozvinout, studenti musejí číst literaturu v cizích jazycích, protože domácích a překladových publikací je relativně málo. Dnes, kdy mnohé fakulty berou prakticky každého, nelze jazykové znalosti potřebné k četbě odborné literatury očekávat. To je smutná realita, o níž se příliš nehovoří, protože to svědčí o mnohdy nízkých nárocích vysokoškolského studia.

Model univerzálního studia v humanitní oblasti, který by stál za masovější převzetí z USA, je tzv. „Great Books Program“, studium nejvýznamnějších knih, třebaže se od něj v Americe pod vlivem progresivní agendy „čistící“ a „rozšiřující“ v jejích očích příliš západní kánon nejvýznamnějších knih spíše ustupuje. To považuji za velkou škodu, protože civilizace, která si dostatečně neváží svého dědictví, v důsledku konstruktivistických marxistických a postmoderních ideologií ustupuje od univerzálních hodnot a pod tlakem menšin trpí přemrštěným pocitem viny, nemá dlouhodobou perspektivu, že obstojí v konkurenci jiných kultur (tím

publications exist which were originally written in or translated into Czech. Today, when many faculties accept more or less anyone, they don't expect you to have the necessary language skills to read academic literature. This is the sad reality which is more or less ignored because it highlights the low requirements of higher-education courses.

One model of a university course in the humanities which would be worth transferring from the USA is the so-called Great Books Programme, which examines some of the most important books, although in America they are now moving away from it because, under the influence of the progressive agenda of 'cleansing' and 'widening', the canon is seen as too Western. I think this is a great pity because a civilization which fails to properly acknowledge its heritage (as a result of constructivist Marxist and postmodern ideologies) moves away from universal values and, pressured by minorities, suffers from an exaggerated feeling of guilt and will not be able to compete with other cultures in the long term (by this I do not mean that the recognition of real guilt, actual historical injustices and attempts at reconciliation are not necessary for society). As far as I know, the Faculty of Humanities of Charles University in Prague attempted something similar, but I do not know what the result was and what the faculty's curriculum is like today.

One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities

between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?

I have already mentioned that the university is mainly a research and education institute, which not only links the younger generation to high-quality research (the search for truth), but also shares a more universal view of reality and at the same time passes on the key universal values which Western civilization is based on. By doing so, the university represents a unique and irreplaceable institution in society. If the university is to preserve this aspect, it is necessary to prevent mass education and specialization focused on practical work, which are in conflict with this ideal and which respond to other social needs. This is why it is necessary to divide tertiary education according to the roles which each institution has, which has to be reflected in the financial framework and the criteria which are applicable to the different types of schools. Diversification and specialization are required in this sector.

It is clear that the need for specialists in today's society exceeds the aforementioned 5-15% of the population. One approach could be the establishment of courses focusing on practical work, which would be taught outside of universities at vocational colleges or at educationally focused (non-research) university faculties. It could be possible to significantly expand the existing choice of vocational courses with fewer theoretical demands as part of already existing research-orientated university faculties. This would, understandably, be related to a reduction in university courses or their transformation into vocational courses. To give a hypothetical example: a region

vůbec netvrdím, že uznání skutečných vin, opravdových historických křivd a úsilí o smíření nejsou pro společnost více než potřebné). Nakolik vím, o něco podobného se pokoušela svého času Fakulta humanitních studií UK v Praze, ale nejsem obeznán s tím, nakolik se to v realitě dařilo a jaký je současný stav kurikula této fakulty.

Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamenalo snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzepít?

Již jsem hovořil o tom, že univerzita je především výzkumnou a vzdělávací institucí, která mladou generaci nejen zapojuje do špičkového výzkumu (hledání pravdy), ale i kultivuje sdílením univerzálnějšího pohledu na skutečnost a zároveň předává klíčové univerzální hodnoty, na nichž je založena západní civilizace. Tím univerzita představuje svébytnou a ve společnosti nenahraditelnou instituci. Má-li si univerzita takto pojatý charakter uchovat, pak je nutné zabránit masovosti a specializaci zaměřené na praxi, které jsou s tímto ideálem v rozporu a jež odpovídají na jiné společenské potřeby. Proto je nutné terciární vzdělávání rozdělit podle rolí, které jednotlivé instituce hrají, což se musí odrazit ve finančním rámci a v kritériích, která se pro jednotlivé typy škol uplatňují. Nemůžeme se tvářit tak, že zde existují jen výzkumné univerzity a všechny dosahují špičkových výkonů. Je nutná diverzifikace a specializace tohoto sektoru.

Je jasné, že potřeba odborníků v dnešní společnosti přesahuje zmíněné 5-15% rozmezí populačního ročníku. To by bylo možno vyřešit na praxi zaměřenými studijními programy, které by byly vyučovány mimo univerzity profesními vysokými školami nebo na výuku zaměřenými (nevýzkumnými) fakultami univerzit. Případně by bylo možné výrazně rozšířit stávající nabídku profesních programů s nižšími teoretickými nároky v rámci již existujících výzkumně zaměřených univerzitních fakult. S tím pochopitelně souvisí redukce univerzitních programů, resp. jejich změna v programy profesní. Uvedme modelový fiktivní příklad: v daném regionu se nacházejí tři univerzity a všechny nabízejí studijní program *obecná matematika*. Skutečně kompetentních uchazečů s nesporným nadáním pro obor je jen tolik, kolik by zaplnilo program na jediné z nich. Protože však všechny tři univerzity chtějí svůj program udržet, snižují kritéria a výsledkem je snížená kvalita výuky pro všechny. Řešením by bylo program uchovat jen na jednom z pracovišť (na tom, který je badatelsky nejsilnější) a na ostatních univerzitách nabízet profesně orientované na praxi zaměřené aplikované programy s nižšími teoretickými nároky (např. finanční matematika, aplikovaná matematika se zaměřením na informatiku atd.).

Ti, kteří proti uvedené diferenciaci argumentují rovností a jsou vedeni protielitářským smýšlením, by si měli uvědomit, že rovnost, která prospívá společnosti, aby byla úspěšná, je rovností šancí a že vrozené schopnosti jednotlivých lidí stejné nejsou. Kompetenční hierarchie v libovolné oblasti života je ve společnosti přirozená a snaha ji odstranit vede ke společenské stagnaci. Skutečná rovnost přístupu ke vzdělání vyrovná šance

has three universities and all of them offer a *general mathematics* course. There are only enough truly gifted applicants in this discipline to fill one of these courses. However, as all three universities want to keep their course, they reduce the criteria, resulting in lower quality teaching for everybody. The solution would be to keep the course at only one of the departments (where the research is strongest) and to offer vocationally orientated courses at the other universities, focusing on applied courses with fewer theoretical demands (e.g. financial mathematics, applied mathematics focused on IT, etc.).

Those who are against such differentiation on the grounds of equality and are driven by anti-elitist feelings should realize that the type of equality which benefits society the most is the equality of opportunities and that people's innate abilities are not the same. A competency hierarchy in every area of life is natural in society, and efforts to remove it result in social stagnation. A truly egalitarian approach to education equalizes opportunities and ensures that everyone receives an education based on their abilities, irrespective of the economic and social position of their family. Investment in educational institutions which develop the talents of the most talented five to fifteen percent of the population will ultimately benefit society as a whole. This also applies when many of those educated in such a way then choose a specialized vocational course (medicine, law, etc.).

Basically, I am arguing for the clear division of tertiary education into university and non-university, in particular vocationally orientated education for the requirements of practical work. For the latter, there is greater scope for funding from private sources and for

the privatization of some non-university institutions which approach education based on the law of supply and demand, where the student is a certain type of client or customer.

Academic self-administration and academic freedom are only partially applicable here and the institutions are often managed like companies. This is similar to the difference between public and commercial media. They both have a different role in society and are both necessary.

The modern era has witnessed the division of the humanities and the sciences, which not only affects subject areas and methodology, but also, for example, the funding of science. In order to overcome the contradictions, there has been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?

As was mentioned above, a real university is an elite institution focused on universal education for the most talented 5–15% of the population, and not an institution whose role is mass specialized practical education (I studied for a year at the engineering faculty at Brno's Technical University – it was the type of course which was perfect for this type of mass specialized practical education) or a wider education but which is of a mass character (for anyone who applies), as is the case with various arts courses, particularly at regional universities. According to Newman, this universal education should combine the humanities and theoretical-science disciplines, at least to a basic level of study (Bachelor's), before specializing in a discipline or specialized vocational

a zajistí, aby se všem dostalo vzdělání výlučně podle jejich nadání a nikoliv např. ekonomických možností a společenského postavení jejich rodiny. Investice do vzdělávací instituce, která rozvine talenty pěti až patnácti procent nejnadanějších příslušníků populačního ročníku, v posledku prospěje celé společnosti. A to platí i tehdy, když mnozí z takto vzdělaných poté zvolí specializované profesní studium (medicína, práva aj.).

V kostce řečeno zde obhájí jasné rozdělení terciárního školství na univerzitní a neuniverzitní, a to především profesně orientované na potřeby praxe. Ve druhém má zajisté místo větší podíl financování z privátních zdrojů i soukromý charakter některých neuniverzitních institucí, kde se ke vzdělávání přistupuje podle zákona nabídky a poptávky a student je jistého druhu klient či zákazník. Zde mají akademická samospráva a akademická svoboda jen omezené uplatnění a instituce jsou často řízeny jako firmy. Obdobně je tomu u rozdílu veřejnoprávních a komerčních médií. Oba druhy médií mají svou odlišnou úlohu ve společnosti a oba jsou v ní potřebné.

V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?

Skutečná univerzita, o níž jsem zde hovořil, je elitní instituce zaměřená na univerzální vzdělání pro 5–15 % populačního ročníku, těch nejnadanějších, a nikoliv instituce, jejíž rolí je masové

specializované vzdělávání pro praxi (rok jsem studoval na strojní fakultě VUT v Brně – to byl typ studia, který tento obraz masového specializovaného vzdělání pro praxi splňoval dokonale) nebo sice širší vzdělání, ale masového charakteru (pro kohokoliv, kdo se přihlásí), jako jsou různá humanitní studia zejména na regionálních univerzitách. Toto univerzální vzdělání by podle Newmana mělo propojit humanitní i teoretické přírodovědné obory, alespoň na základním stupni studia (bakalář) před oborovou specializací či specializovaným profesním studiem (medicína, práva, teologie – srovnej přípravnou roli artistické fakulty na středověké univerzitě před specializovaným studiem „vyšších“ fakult). To se v našem terciárním vzdělávání děje jen ve velmi omezené míře (srovnej existenci humanitních kateder na přírodovědných, ekonomických, zemědělských a technických školách). Americký systém profesního univerzitního vzdělávání, který stejně jako systém středověké univerzity předpokládá obecnější bakalářské studium humanitních nebo přírodních věd (*Bachelor of Arts*, *Bachelor of Science*) před studiem medicíny, práva nebo teologie (ale z části též architektury, inženýrského nebo pedagogického studia, a to nemluvím o obchodním, vojenském, novinářském a jiném vzdělání) považuji za mnohem lepší než náš systém profesních fakult (lékařská, právnická, teologická aj.), na nichž se specializuje na daný širší obor *de facto* již od prvního ročníku, a to bez dostatečného obecnějšího základu. Vždyť propojování různých oborů je smyslem univerzitního *univerzálního* vzdělání. Pokud společnost investuje do takového „neužitečného“ (protože ne přímo profesně zaměřeného) studia, vrátí se jí to v podobě širší vzdělanostní úrovně těch, kteří společnost svými názory ovlivňují

courses (medicine, law, theology – compare the preparatory role of the arts faculties in medieval universities prior to the specialized study at the ‘higher’ faculties). This only happens to a very limited extent in our tertiary education (compare the existence of humanities departments in science, economic, agricultural and technical colleges). Like the medieval university system, the American system of vocational university education presupposes a more general *Bachelor of Arts* or *Bachelor of Science* before studying medicine, law or theology (but partially also architecture, engineering and pedagogical courses, not to mention business, military, journalism and other courses), which I consider to be much better than our system of vocational faculties (medical, legal, theological and others), where students specialize in a specific wider discipline *de facto* from year one, without a proper, more general foundation. The combination of different disciplines is, after all, the reasoning behind the university’s *universal* education. If society invests in such ‘impractical’ courses (because they are not directly vocationally focused), its return is in the form of a broader educational level of those whose opinions influence society and who make important decisions on its behalf. A broader outlook means being able to better judge the result and impact of decision-making from one area on another.

Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university education rather than on the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?

The answer follows on from what has already been said. The role of universities, which have to provide a universal education and look after the civilizational and cultural heritage, is not primarily to prepare someone for a profession. This is provided by specialized higher-education institutions which build upon the university education that has been acquired. However, a university cannot be the sum of specialized departments, sometimes even of significantly limited subjects (as is the case at technical, economic and agricultural ‘universities’). These specialized departments can certainly be part of the university (medical and legal faculties, etc.), but they have to be linked to the university core of non-vocational disciplines in the arts and natural sciences, the study of which represents the foundation for university-educated people.

Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?

The extent to which change is really needed and whether it would be beneficial is debatable. Private financial sources could lead to outside pressure such as the commercialization of the system, business logic, a shift away from academic self-governance to administrative bodies where donors would have an important say. It is obvious that money from businesses

a činí za ni a pro ni závažná rozhodnutí. Širší rozhled znamená mj. lepší posouzení důsledků a dopadu rozhodnutí z jedné oblasti na oblasti jiné.

Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?

Odpověď vyplývá z již řečeného. Rolí univerzit, které mají předávat univerzální vzdělání a pečovat o civilizační a kulturní dědictví, není primárně zajišťovat profesní přípravu. Tu zajišťují specializovaná vysokoškolská pracoviště, která na získané univerzální vzdělání navazují a na něm staví. Univerzita ale nemůže představovat sumu specializovaných pracovišť, někdy i výrazně omezené oborové skladby (jako je tomu na technických, ekonomických, zemědělských aj. „univerzitách“). Tato specializovaná pracoviště jistě součástí univerzit být mohou a mají (lékařské, právnické aj. fakulty), ale musejí navazovat na určité univerzitní jádro profesně neorientovaných humanitních a přírodovědných oborů, jejichž studium představuje fundament univerzitně vzdělaných lidí.

Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě střeoevropských zemí jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť neexistuje financování prostřednictvím školného a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?

Je otázkou, nakolik je změna opravdu žádoucí a přínosná. S financemi ze soukromých zdrojů přicházejí potenciálně i vnější tlaky, komercializace systému, byznysová logika, ústup od akademické samosprávy ve prospěch správních rad, v nichž mají donátoři významné slovo. Je jasné, že peníze od firem atd. jsou na místě především u neuniverzitních a na praxi zaměřených oborů, u nichž jde o aplikace, z nichž firmy mohou těžit (např. farmaceutický průmysl). Základní výzkum a univerzální vzdělávání se podobně jako velká část kultury bez hlavního finančního příspěvku státu neobejdou. Jejich poslání není primárně zvyšovat HDP.

Školné je jiná věc a finanční spoluúcast studentů ve vhodné výši doplněná stipendijními programy pro sociálně slabší by představovala vítanou posilu rozpočtů vysokých škol za předpokladu, že by stát o vybranou částku nesnižoval vlastní příspěvek z rozpočtu. Žádné vládě se změnu dosud nepodařilo prosadit, protože jde o polarizující a pro část voličů nepopulární téma.

Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých střeoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.

Masarykovu univerzitu, na níž jsem studoval, ale na které pedagogicky ani vědecky nepůsobím, vnímám jako výzkumnou univerzitu, jež zaujímá jedno ze tří předních míst mezi tuzemskými univerzitami. Výše obhajuji větší diferenciaci a oddělení univerzitního vzdělání od profesního kvůli rozdílnosti jejich rolí. Přední postavení Masarykovy univerzity znamená, že více fakult a oborů náleží do prestižního univerzitního

is appropriate for non-university and practically orientated disciplines, where firms can exploit their products (e.g. the pharmaceutical industry). As is true for a significant part of the cultural industry, both basic research and a universal education are impossible without state funding. Their mission is not primarily to increase GDP.

Tuition fees are another matter and appropriate financial contributions from students supplemented by scholarship programmes for the socially disadvantaged would represent a welcome boost to university budgets, but with the proviso that the state did not lower its own contribution from the budget. Thus far, no government has been able to introduce changes because it is a polarizing issue and an unpopular topic for many voters.

As a member of the academic community of Brno's Masaryk University, I'd like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central European universities such as MU and where you see opportunities for development.

I studied at Masaryk University, though I don't teach or carry out research work there, and I see it as a research university which occupies one of the top three places amongst Czech universities. I argued above for the greater differentiation and division of university education from a vocational one due to the differences in their roles. The leading position of Masaryk University means that there are more faculties and disciplines on a prestigious university level than at other universities. Nevertheless, some of the faculties or the courses of the existing faculties should be seen as non-university in the sense I have mentioned – that they are primarily focused on

practical work, with a mass character and lower demands for theoretical preparation, with no ambition to provide a universal education and link teaching to top research. For various reasons not all of them can do that. It's clear to me that such differentiation will not successfully occur in institutions on its own accord or even with the university's help, but that a nationwide legal and financial framework would be required, which obviously won't happen without amending the Higher Education Act. However, even without this, similar differentiation would be possible given a favourable set of circumstances in the leadership of the university and its faculties (the role of the rector and his team is too weak in our system to introduce similar steps if the faculties are unwilling), and thus separate the university disciplines from vocational and mass education.

We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole of society and education. Do you think the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?

As has already been mentioned, the recent crisis and closure of schools has undoubtedly accelerated distance forms of learning. Where previously there had only been discussions on the subject, practical steps have now been taken, such as at the Olomouc Faculty of Theology where I teach (an online theology course). Teachers have learned how to communicate with their students online using Skype, Zoom and other programmes. This communication is no longer a matter of choice or something for the youngest generation of teachers who are used to social networks, but has become a necessity (this was also my case – I had practically never used these

stupně, než je tomu na jiných univerzitách. I tak však platí, že některé fakulty či programy stávajících fakult by se měly chápat jako neuniverzitní v tom smyslu, jak o nich hovořím, tedy primárně zaměřené na praxi, s masovějším charakterem a nižšími nároky na teoretickou přípravu, bez ambice předávat univerzální vzdělání a spojovat výuku se špičkovým výzkumem. Na to prostě všichni z různých důvodů nemají. Je mi jasné, že taková diferenciací pracovišť, aby byla úspěšná, nevznikne sama, ani z vůle univerzity, ale že by byl zapotřebí celostátní právní a finanční rámec, což se patrně neobejde bez novelizace vysokoškolského zákona. I bez něj však lze do jisté míry k podobné diferenciaci dospět, pokud by tomu nahrála příznivá konstelace ve vedení univerzity a fakult (role rektora a jeho týmu je v našem systému příliš slabá k prosazení podobných kroků, chybí-li vůle fakult), a tak oddělit vědecké univerzitní obory od spíše profesního a masovějšího vzdělávání.

Jsme v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?

Jak již bylo řečeno, nedávná krize a zavření škol pro prezenční výuku zajisté akceleruje přípravu distančních forem studia. Tam, kde se o tom dosud jen hovořilo, přikročili k praktickým krokům, jako na olomoucké teologické fakultě, na které vyučuji. Učitelé se více naučili komunikovat se studenty online přes Skype, Zoom či jiné programy, protože taková komunikace nezůstala jen v rovině volby, možnosti spíše pro nejmladší generace pedagogů uvyklé na sociální sítě, nýbrž se stala nutností (to platí i o mně osobně – dříve jsem tyto

formy komunikace prakticky nevyužíval). Přesto se domnívám, že plný přesun výuky do virtuálního světa nehrozí. Jedná se spíše o rozšiřující doplněk, který osloví nové studenty, zejména ty, kteří chtějí studovat při zaměstnání, a z toho či onoho důvodu jim nevyhovuje kombinovaná forma studia, při níž je zapotřebí přece jen občasná přítomnosti (zpravidla jedenkrát za čtrnáct dní), například kvůli dojezdové vzdálenosti či menší flexibilitě. Vycházím ovšem z toho, že epidemie podobného typu jako ta uplynulá je spíše výjimkou a podobný stav se nebude příliš často opakovat. Pokud by tento předpoklad neplatil, pak by mohlo ke zmíněnému přesunu docházet častěji coby nouzovému režimu. Je otázkou, nakolik by pak takové opakované přesuny do virtuální sféry poznamenaly univerzitní výuku a vedly k trvalým změnám. Ale věřme, že šlo o pouhou výjimku a nikoliv pravidlo.

forms of communication beforehand). Nevertheless, I don't believe there will be a complete transfer to the digital world. It is more supplementary in character and expands the possibilities for attracting new students, especially those who want to study while working and for whom a combined form of study requiring their occasional presence (usually one day a fortnight) at university is unsuitable due to the travelling distance or a lack of flexibility. However, I would assume that

epidemics like the one we have seen are more the exception and similar situations will not occur again very often. However, if they do recur, then the aforementioned change will happen more often as the new way of operating. It's open to question whether returning to the virtual sphere so regularly would lead to permanent changes in university teaching. However, I believe it to be the exception rather than the rule.

VŠE ZKOUMEJTE, CO JE DOBRÉ, TOHO SE DRŽTE

EXAMINE EVERYTHING CAREFULLY; HOLD FAST TO THAT WHICH IS GOOD

prof. PhDr. Petr Fiala, Ph.D., LL.M. (*1964)

He studied Czech and history at Masaryk University and worked as a historian from 1988. After the Velvet Revolution in 1989 he helped found the Department of Political Science and headed a number of political-science institutes – for example, he was the dean of the Faculty of Social Studies and the rector of Masaryk University from 2004 to 2011. From 2011 to 2012 he was chief scientific advisor to the Prime Minister and was the Minister of Education from 2012 to 2013. He has been a member of parliament since 2013 and the chairman of the Civic Democratic Party since 2014. From 2009 to 2011 he was the chair of the Czech Conference of Rectors and he has also been a member of the CR Accreditation Commission (2002–2004), the Council of the Institute for the Study of Totalitarian Regimes (2007–2012) and a member and vice-chair of the Government Council for Research, Development and Innovation (2008–2014). He has served on a number of scientific and academic councils of universities and research institutes both at home and abroad, and is the recipient of numerous awards for his academic activities. In his academic work he focuses on comparative political science and European politics, he is the author of twenty books and more than 300 specialist studies.

prof. PhDr. Petr Fiala, Ph.D., LL.M. (*1964)

Vystudoval český jazyk a dějepis na filozofické fakultě brněnské univerzity, od roku 1988 pak pracoval jako historik. Po listopadu 1989 se podílel na založení oboru politologie a vedl řadu politologických pracovišť – byl mimo jiné děkanem Fakulty sociálních studií a v letech 2004–2011 rektorem Masarykovy univerzity. V letech 2011–2012 byl hlavním vědeckým poradcem předsedy vlády a mezi léty 2012 a 2013 byl ministrem školství, mládeže a tělovýchovy. Od roku 2013 je poslancem sněmovny Parlamentu ČR a od ledna 2014 předsedou Občanské demokratické strany. V letech 2009–2011 byl předsedou České konference rektorů, také byl mimo jiné členem Akreditační komise ČR (2002–2004), členem Rady Ústavu pro studium totalitních režimů (2007–2012) či členem a místopředsedou vládní Rady pro výzkum, vývoj a inovace (2008–2014). Působil v mnoha vědeckých a akademických radách domácích i zahraničních vysokých škol a výzkumných institucí a za svou akademickou činnost získal řadu ocenění. Ve své vědecké práci se specializuje na srovnávací politologii a evropskou politiku, je autorem 20 knih a více než 300 odborných studií.

Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?

Universities are among a small number of institutions which two characteristics apply to: they have been with us continuously since the Middle Ages and we cannot imagine society today without them. Therefore, they are part of the traditions of European civilization while they also help to determine its current form. On the one hand, they protect values and principles, while on the other, they are able to adapt to new social conditions and the 'needs of the age'. Otherwise, the 'idea and implementation' of the university couldn't have lasted for so many centuries. In other words, for universities to fulfil their basic mission, they have to continuously transform themselves. This relates to their changing function in society and new social requirements. I've thought a lot about these issues and I summarized my ideas in my book *(M)UNIVERSITY. Its Mission, Challenges and Transformations in the 21st Century*, which was published in Czech in 2019. Here I will just remind us of the basic objective and rationale of the university. This may sound archaic to some people, but it is the true and constant mission of this institution: Universities create a community of teachers and students, masters and pupils, whose objective is to learn together and spread this knowledge. In order to do this they require the creation of an

autonomous area of freedom in which it is possible to truly learn, critically discuss and then develop these findings.

The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval universities. In what context do you understand these expressions today and where do you see the greatest problems in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?

There's a certain paradox here. From a historical perspective, universities have resisted various attempts by state powers to govern over them. Even when totalitarian regimes attempted to take them over completely this was always provisional and 'imperfect', as can be seen in a new series of detailed studies examining the history of universities under Nazism and communism. It would seem that universities are no longer under threat in today's free and democratic society. Unfortunately, though, this is not the case and pressure on universities has recently begun to grow. The discussions on university freedom which were carried out across the world at the end of the 20th century saw the main risks coming from market forces and entrepreneurial interests, or from state centralization which would weaken academic autonomy. With the benefit of hindsight it would appear that these fears were not fully warranted. Universities today are threatened by something which at first glance appears to be less obvious and more difficult to define, and as a result is more difficult to defend against. I would term this the culture or ideology of political correctness and all that is associated with it. Within the university, academics must be able to arrive at their own conclusions

První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších střeoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuitního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?

Univerzity patří k několika málo institucím, pro které platí dvě charakteristiky: jsou s námi kontinuálně od středověku a dnešní společnost si bez nich nedokážeme představit. Jsou tedy součástí evropské civilizační tradice a zároveň spoluurčují její aktuální podobu. Z toho vyplývá, že jsou nositelkami důležitých hodnot a principů, ale současně se dokážou přizpůsobovat novým společenským podmínkám a adaptovat se na „potřeby doby“. Jinak by „idea a uskutečnění“ univerzity nemohly trvat po tolik staletí.

Jednoduše řečeno: aby univerzity mohly plnit svoje základní poslání, musejí se kontinuálně proměňovat. To odpovídá jejich měnícím se funkcím ve společnosti a novým společenským požadavkům. Hodně jsem o těchto otázkách dříve přemýšlel, své úvahy jsem shrnul v knize *(M)univerzita. Poslání, výzvy a proměny ve 21. století*, kterou jsem vydal roku 2019. Tady už jen připomenu základní cíl a smysl univerzity. Možná bude znít pro někoho až archaicky, ale je tím skutečným a neměnným posláním této instituce: Univerzity vytvářejí společenství učitelů a studentů, mistrů a žáků, vyučujících a vyučovaných, jehož cílem je společně poznávat a poznání rozšiřovat. K tomu potřebují vytvoření autonomního prostoru svobody, ve kterém je možné pravdivě poznávat, kriticky diskutovat a získané vědění dále rozvíjet.

Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost a svéprávnost. V jakém kontextu chápete tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci střeoevropského prostoru vidíte největší problémy?

Je tu určitý paradox. Univerzity v historické perspektivě odolaly různým pokusům o ovládnutí ze strany státní moci. Dokonce i tam, kde se jich totalitní ideologie pokusily zcela zmocnit, k tomu došlo vždy jen dočasně a „nedokonale“, jak to nakonec dokládá i řada detailních studií zabývajících se dějinami univerzit v době nacismu a komunismu. Zdálo by se, že v současné svobodné a demokratické společnosti univerzitám už žádné nebezpečí nehrozí. Ale tak to bohužel není a tlak na univerzity v poslední době sílí. Diskuse o svobodě univerzit, které se ve světě vedly třeba na konci 20. století, spatřovaly rizika především v silnějším působení trhu a s tím souvisejícím tlakem podnikatelských zájmů nebo v hrozbě státní centralizace, která by oslabovala akademickou autonomii. S odstupem času se zdá, že tyto obavy se úplně nepotvrdily. Univerzity dnes ohrožuje něco na první pohled mnohem méně zřetelného, hůře definovatelného. Tedy něco, čemu se dá i obtížněji bránit. Nazval bych to kulturou nebo ideologií politické korektnosti a všeho, co s ní souvisí. Pro univerzitu totiž musí platit, že v rámci svého výzkumu mohou akademici dojít k jakýmkoliv poznatkům, že mají právo je zveřejnit, být vystaveni kritice, diskutovat o nich. Hypotézu nelze falzifikovat, pokud ji nesmím vyslovit. Ale základním principem univerzity je, že mohou formulovat jakoukoliv hypotézu a teprve ta je vystavena kritice, ale kritice na základě jasných pravidel, chcete-li teorií a metod. Pokud bychom připustili, aby se

in their research and have the right to publish these conclusions, which are then subject to criticism and discussion. It is impossible to falsify a hypothesis if I am not allowed to state it in the first place. But the fundamental principle of the university is that I can formulate any kind of hypothesis which is only then subject to criticism, but a criticism which is based on clear rules of theory and methodology. If we allow what is happening today in the public realm in the West into our universities, we will destroy what is most valuable to the university: freedom of thought and criticism. We would then lose everything.

Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?

This is a difficult question because the way in which we understand social elites has changed greatly. Who is part of the elite today and what are their characteristics? Is it those who control the social discourse because they have money? Or those who sell themselves on social networks and are considered to be 'celebrities'? Is the elite made up of university-educated people? If that were the case, it would consist of 50% of the population... Or we can ask if universities determine social debates – do they set the agenda? – in the language of my discipline. But our public realm is disintegrating. It has several segments which intersect, but which at the same time are partially isolated. Therefore, I will try to answer the question in a different way. Universities are fundamental for contemporary society because they provide an education to a broad section of society, without which

basic social activities and processes could not function today. So there is actually no need to wonder if universities contribute towards the formation of elites or if they directly formulate the key themes in social discussions. What is important is that it is impossible to envisage contemporary society functioning without them. So, yes, in the broader meaning of the word, universities are still formative.

We are obviously witnessing great changes in terms of technological achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?

There probably isn't a universal answer to how universities respond to the challenges from new technology and communication. Some better, some worse, some conservatively, others actively. There is something else which I believe is more important. For a long time I have said that universities have to change in order to fulfil their basic mission. In order to maintain their identity they have to adapt to the new social functions and the new ways of communication. This is not a dialectical or rhetorical paradox. It is a description of reality and my profound conviction which perhaps contains the middle ground you are talking about. Universities can use all of the modern tools, social networks, online teaching, everything which had previously been unimaginable when it came to serving this fundamental goal: strengthening the autonomy of the community of teachers and students and their combined

to, co se dnes v západním světě odehrává ve veřejném prostoru, přeneslo přímo na univerzity, zabijeme to, co je na univerzitě nejcennější: svobodu myšlení a kritičnost. Tím ale ztratíme všechno.

Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?

Tato otázka je složitá mimo jiné proto, že se hodně proměnilo chápání společenských elit. Kdo dnes vlastně tvoří elitu a jaké jsou její charakteristiky? Jsou to ti, kteří ovládají společenský diskurz třeba proto, že mají peníze? Nebo ti, co se prodávají na sociálních sítích a jsou považováni za tzv. celebrity? Jsou elitou vysokoškolsky vzdělaní lidé? To by pak už ale v řadě zemí elitu tvořilo přes 50 % populace...

Můžeme se také ptát, zda univerzity určují společenskou debatu, zda třeba nastolují nějakou agendu, řečeno jazykem mé disciplíny. Jenže veřejný prostor se nám rozpadá. Má více segmentů, které se navzájem prostupují, ale současně jsou částečně izolovány. Proto se pokusím odpovědět na Vaši otázku jinak. Univerzity jsou pro současnou společnost zásadní, minimálně proto, že poskytují širším společenským vrstvám vzdělání, bez kterého by se dnes nemohly uskutečňovat ani základní společenské aktivity a procesy. Tedy vlastně není potřeba přemýšlet nad tím, jestli univerzity působí na formování elity, anebo přímo formulují klíčová témata společenské diskuse. Důležité je, že bez nich je současná společnost se svými funkcemi zcela nepředstavitelná. Tedy ano, univerzity jsou v širším slova smyslu stále formující.

Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, která se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?

Nejspíše nejde univerzálně odpovědět na to, jak se s novými technologiemi, komunikačními možnostmi a s nimi souvisejícími výzvami vyrovnávají univerzity. Některé lépe, některé hůře, některé konzervativně, jiné až aktivisticky. Důležitá je podle mě jiná věc. Už dlouho říkám, že aby mohly univerzity plnit svoje základní poslání, musejí se proměňovat. Aby si zachovaly identitu, musejí se přizpůsobovat novým společenským funkcím a novým způsobům komunikace. Toto není dialektika ani nějaký řečnický paradox, jde o popis skutečnosti a mé hluboké přesvědčení. A v tom je možná i ta střední cesta, na kterou se ptáte. Univerzity mohou využívat všechny moderní nástroje (sociální sítě, online výuku a všechno, co by dříve bylo nepředstavitelné), pokud to slouží tomu základnímu cíli: posilování autonomního společenství učitelů a studentů a společné cestě k poznání. Uvědomme si také, že dnes procházíme mnohem větší a dynamičtější změnou, než jakou byl vynález knihtisku. To je pro tak tradiční instituce, jako jsou univerzity, samozřejmě obrovská výzva. A troufám si tvrdit, že většina z nich se s ní dokáže vyrovnat.

Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem na teorii, občas výstřední postavu. Dnes

journey towards knowledge. We need to be aware of the fact that the changes we are going through today are greater and more dynamic than even the invention of the printing machine. Naturally, this represents an enormous challenge for institutions such as universities. And I would venture to say that the majority of them will be able to cope.

These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts in the flow of money, principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?

The university is not and should not be a factory for education. It is not some kind of machine into which you place a blank piece of paper, i.e. the student, and which at the end spews out exact copies of the same book, i.e. the standardized graduate. The university is a community which creates individuals, and so its approach must reflect that. To explain myself properly; the role of the professor as a guide along the path of education, as someone who because of his work, experience and results has the competency and authority to transfer knowledge, is completely irreplaceable. In fact, it's even desirable for every professor to be a unique personality who not only passes on a universal education to students, but their own

way how to discover this knowledge. Of course, we cannot ignore the new demands made on professors. In many respects the successful professor today is also a manager who has to find grant funding and justify their research. Maybe it would be wonderful to go back fifty years, but that is really not the way. Moreover, everything has its boundaries. People know that I am a great supporter of functional posts and I believe this would help the situation greatly. But it's also important that professorial posts are linked to some kind of basic institutional support. This already exists in several successful higher-education systems. Obtaining grants, the transfer of technology and similar activities are certainly required, but they shouldn't be the main or even the only function of a professor. This is why it is important for there to be a significant contribution from institutional financing, i.e. money which the relevant professor, department or faculty has at their disposal without having to ask for it. It is simply there so that they can carry out their basic tasks. These institutional funds ensure freedom of research and teaching, which is why they are so important.

Universities would no longer lack important characters of integrity. From your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?

I don't have any direct role models, but there are many university figures whom I respect immensely. I'll move away from Czech academia for the moment, though mainly so that I do not forget any of my teachers or colleagues. Of those from abroad, the first one who comes to mind is the recently deceased Sir Roger Scruton

se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací. Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv. funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?

Univerzita není a nesmí být továrna na vzdělání. Není to nějaký stroj, do kterého na začátku vložíte málo popsaný list, tedy studenta, a ze kterého na konci vypadnou úplně stejné výtisky jedné knihy, tedy unifikovaní absolventi. Univerzita je společenství, které tvoří jednotlivci. A tak se k tomu musí přistupovat.

Aby mi bylo dobře rozuměno: role profesora jako průvodce na cestě ke vzdělání, jako toho, kdo má díky své práci, schopnostem a výsledkům kompetenci a autoritu poznání předávat, je zcela nezastupitelná. Dokonce je žádoucí, aby každý z profesorů byl nezaměnitelnou osobností a předával studentům nejen univerzální vzdělání, ale vlastní cestu, kterou lze k poznatkům dospět. Nové požadavky na profesory ovšem nemůžeme ignorovat. Úspěšný profesor je dnes v mnoha směrech manažerem i tím, kdo musí shánět grantové prostředky a obhajovat svůj výzkum. Možná by bylo krásné vrátit se o padesát nebo sto let zpátky, ale to opravdu není cesta. Nicméně všechno má své hranice.

O mně je známo, že jsem velkým stoupencem funkčních míst a myslím, že by to celé věci hodně pomohlo. Za důležité považují, aby se s profesorským místem pojila i určitá základní institucionální podpora. Ostatně tak tomu v řadě úspěšných vysokoškolských systémů je. Shánění grantů, transfer technologií a podobné aktivity jsou jistě žádoucí, ale nesmějí být tou hlavní, někdy dokonce jedinou náplní činnosti profesora. Proto je tak důležité, aby existoval výrazný podíl

institucionálního financování, tedy peněz, které má příslušný profesor, katedra či fakulta k dispozici, aniž o ně musejí žádat. Mají je prostě proto, aby mohli plnit svoje základní úkoly. Tyto institucionální prostředky vlastně zajišťují svobodu výzkumu a výuky, proto jsou tak důležité.

Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností. Mohl byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?

Přímo vzory asi nemám, ale řady univerzitních osobností si nesmírně vážím. Možná pro tuto chvíli pominu české univerzitní prostředí, ale spíše proto, abych na někoho ze svých učitelů a kolegů nezapomněl. Z těch zahraničních mě samozřejmě hned napadne nedávno zesnulý Sir Roger Scruton, jenž dobře rozuměl hodnotám vzdělanosti a kultury či významu univerzity jako instituce a který v určitých fázích svého života sám pocítil, jak je těžké zastávat svobodně názory, ke kterým dospěl. A byl to také on, kdo zde organizoval nezávislé univerzitní přednášky a tím nám v době nesvobody připomínal, jak má univerzitní vzdělání vypadat.

Důležité pro mě bylo i setkání s britskými profesory Frankem Bealeyem a Davidem Reganem, kteří již také nejsou mezi námi. Znal jsem je z podzemní univerzity a oni mě hned na začátku 90. let vyslali do zahraničí, sehnali mi podporu z tehdy ještě Evropských společenství a pomohli mi tak poznat politologii i západní model univerzity. A nesmím zapomenout na svého německého kolegu profesora Klause Schuberta, který mi v začátcích mé akademické dráhy ukázal empiricko-analytickou politologii a seznámil mě

who understood the values of culture and education, the meaning of the university as an institution, and who during certain phases of his life realized how difficult it was to freely defend the conclusions he had arrived at. And he also organised independent university lectures during the time of totalitarianism, reminding us of what university education should look like. It was also important for me to meet the British professors Frank Bealey and David Regan, who are also no longer with us. I knew them from the underground university, and at the start of the 1990s they immediately sent me abroad, obtained support for me from the European Community as it then was and thus helped me to discover political science and the Western university model. Neither can I forget my German colleague, Professor Klaus Schubert, who showed me empirical-analytical political science at the start of my academic career and acquainted me with what I was later able to transfer to Czech academia. I could mention a number of other people, often important, internationally recognised figures in their discipline who treated me, a young political scientist from the former Eastern Europe, in an incredibly friendly way and with a genuine attempt to help me and, through me, the education system in our country. This is also an incredibly important aspect of a university – the cooperation which transcends boundaries, a common joy from learning and friendship.

How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models over the past thirty years? Have you come

across a university which could be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?

Here the Biblical phrase “Examine everything carefully; hold fast to that which is good” is particularly apt. I’ve always considered it to be right and natural that after forty years of totalitarianism we looked at the universities in Western democratic countries which had been able to develop continuously and freely, and used them as an example. I had the opportunity to attend the so-called underground university in the 1980s. I saw how the British professors of philosophy, political science and sociology gave lectures and I saw the enormous difference compared to our universities, which despite the efforts of various outstanding figures ended up more resembling Central European institutions. Our universities have certainly shown they are able to connect teaching with research, strengthen interactive learning with much more active student participation, including critical discussion, and the list of foreign experience that has been transferred could continue in this vein. I have to say that I greatly admire a number of American and British universities, as well as some universities from neighbouring Germany, which are very similar to us in cultural terms. Neither can you overlook the huge developments in universities in Asia and their rising level in terms of quality, partly due to strong internationalization. There isn’t room here to describe all the individual examples of good practice, so I will restrict myself to a brief summary. The best universities abroad, or at least those which I like the most, are much less formalistic and bureaucratic than you often find in the Czech Republic, they

s tím, co jsem potom mohl přinést do českého univerzitního prostředí. Ale mohl bych mluvit o řadě dalších lidí, často významných a mezinárodně uznávaných kapacit ve svém oboru, kteří se ke mně, mladému politologovi kdesi z východní Evropy, chovali nesmírně kolegiálně, přátelsky a s upřímnou snahou pomoci mým prostřednictvím vzdělání v naší zemi. I toto je nesmírně důležitý rozměr univerzity – kolegiální překračující hranice, společná radost z poznání, přátelství.

Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznal jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?

V tomto případě skutečně platí biblické „vše zkoumejte, co je dobré, toho se držte“. Považoval jsem vždy za správné a vlastně přirozené, abychom po čtyřiceti letech nesvobody sledovali univerzity v západních demokratických zemích, které se mohly rozvíjet kontinuálně a svobodně, a brali si z nich příklad. Sám jsem měl možnost účastnit se v 80. letech tzv. podzemní univerzity, viděl jsem, jak přednášejí britští profesori filozofie, politologie, sociologie a cítil jsem ten obrovský rozdíl proti našim vysokým školám, které se přes veškerou snahu různých skvělých osobností nakonec více podobaly středoškolským institucím.

Naším univerzitám se určitě osvědčilo výrazněji propojit výuku s výzkumem, posílit interaktivní výuku s mnohem aktivnějším zapojením studentů včetně

kritické diskuse, a tak by se dalo ve výčtu převzatých zahraničních zkušeností pokračovat. Měl jsem možnost poznat univerzity prakticky po celém světě, některé i velmi zblízka. Musím říct, že obdivuji řadu amerických a britských univerzit, ale také univerzity například v sousedním Německu, které jsou nám kulturně velmi blízké. Nelze přehlížet ani obrovský rozvoj univerzit v Asii a jejich kvalitu, rostoucí často i díky silné internacionalizaci. Není zde prostor, abych popisoval jednotlivé příklady dobré praxe, tak se omezím jen na jakési souhrnné konstatování. Nejlepší univerzity v zahraničí, nebo aspoň ty, co se mně líbí, jsou mnohem méně formalistické a byrokratické, než jak to často vidíme u nás. Jsou mnohem více zaměřeny na individuální práci se studenty a na podporu výrazných profesorských osobností, u kterých prakticky nikdy nejde jen o soupis článků v té či oné databázi, ale o skutečný výzkumný a vzdělávací výkon. Myslím, že v tomto ohledu – tedy v podpoře skutečné kvality a v posilování důvěry namísto formalismu – máme ještě co dohánět.

Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamenalo snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzepít?

Jednou z proměn univerzit, ke které došlo v historicky velmi krátké době, je přechod od elitního k masovému až univerzálnímu vzdělávání. To je prostě fakt a odpovídá to společenským požadavkům a očekáváním dnešní doby. Myšlenka, že budeme mít

have much greater focus on individual work with students and on the support of prominent professors, where it rarely merely relates to a list of articles on this or that database, but about substantial work in research and teaching. I believe we still have some catching-up to do in terms of the support of real quality and in reinforcing trust instead of formalism.

One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?

One of the changes to universities which, historically speaking, has occurred over a very short period of time, has been the transfer from elite to mass/universal education. This is simply a fact which relates to society's demands and expectations today. The idea that we will have fewer student at universities again is completely absurd. No-one, as Oscar Wilde nicely put it, can be overeducated. On the contrary, people today require a broad education in order to get on in society. It's much more than just about your profession, as even in everyday life we need to cope with ever-changing technology, increasingly complex legal and regulatory systems, the need to be financially literate, etc. Whenever anyone says to me that there are too many people in higher education and the government should do something about it, I ask them, "And what does your son do? And your daughter?" The answer is

practically always the same, "Well, they're studying at university, but those others shouldn't be there." It's hypocrisy and it doesn't even make sense. Instead, we should be thinking about the structure of disciplines and how long people should study them for. There's no point in 60% of the population ending up with a Master's degree. Incidentally, this is a large problem for the Czech higher-education system. When making international comparisons the number of students in tertiary education does not differ that greatly, where it does differ is in the number of students doing a higher form of study – which is paid for by the state, i.e. tax-payers. This is particularly evident in PhD courses, where we have double the number of students within the framework of the OECD, many of whom do not finish their courses. More importantly, this education which should lead to a qualification for scientific work has been acquired by people who work in offices or as teachers – i.e. by those people who do not need it for their profession. Herein lies the problem which this sophisticated debate about student numbers should cover. But these sweeping statements that too many people are studying at university should not be taken seriously.

The modern era has witnessed the division of the humanities and the sciences, which not only affects subject areas and methodology, but also, for example, the funding of science. In order to overcome the contradictions, there has been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?

na vysokých školách zase celkově méně studentů, je úplně absurdní. Nikdo nemůže být – jak pěkně řekl Oscar Wilde – „overeducated“. Naopak, lidé dnes potřebují široké vzdělání, aby vůbec dokázali ve společnosti obstát. Nejde zdaleka jen o vlastní profesi, ale i v běžném životě potřebujeme velmi sofistikovaně ovládat stále se měnící technologie, stále složitější právní a regulační systémy, vzrůstají požadavky na finanční gramotnost a další a další věci. Vždycky se ptám těch, kdo říkají, že je moc lidí na vysokých školách, a že by tomu měl stát zabránit: a co dělá Váš syn, Vaše dcera? Odpověď je prakticky vždy stejná: no, studuje vysokou školu, ale ti druzí, ti by neměli. Je to pokrytecké, a navíc je to nesmysl.

Spíše musíme přemýšlet nad tím, jaká má být struktura oborů a jak dlouho mají lidé studovat. Je zbytečné, aby 60 % populačního ročníku končilo jako magistři a inženýři. Naprostě většinu lidí stačí bakalářské studium. To je mimochodem velký problém českého vysokoškolského systému. V mezinárodním srovnání se nelišíme až tolik podílem studentů terciárního vzdělávání v populačním ročníku, ale příliš velkým počtem těch, kteří studují vyšší formy studia – a přitom to vše platí stát, tedy občané ze svých daní. Zvláště patrné je to v doktorském studiu, kde máme v rámci zemí OECD až dvojnásobný podíl studentů. Řada z nich ho ostatně také nedokončí a hlavně – vzdělání, které by mělo sloužit jako kvalifikace k vědecké práci, mají lidé na úřadech nebo učitelé, tedy ti, kteří ho ke své profesi nijak nepotřebují. V tom problému je a tuto sofistikovanou debatu o počtu studentů vedme. Ale ty paušální řeči o tom, že moc lidí studuje vysokou školu, ty opravdu nelze brát vážně.

V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?

Zde narážíme na velký problém. Myslím si, že je větší, než jak si ho dnes řada lidí uvědomuje. Nejde jen o financování, ale podle mě je ohrožen samotný smysl humanitních a sociálních věd. A hned na začátek řeknu, že to není chyba přírodovědců. Přírodní vědy na jedné straně a humanitní disciplíny na straně druhé jsou dva odlišné světy – a to říkám s naprostou vážností. Rozdíly jsou už v základních způsobech poznávání, které je v přírodních vědách do značné míry vertikální, zatímco v interpretativních humanitních a sociálních vědách má vlastně horizontální strukturu. Konkuroují si tedy a vedle sebe stojí různé interpretace reality, které nutně nemusejí navazovat jedna na druhou, jak je tomu u věd zabývajících se živou a neživou přírodou a jejími zákony. Striktně vzato humanitní disciplíny nejsou vědami v tom smyslu jako přírodní vědy. Snažit se to všechno nacpat do jedné kategorie je špatné. Bohužel spousta humanitních a sociálních vědců podlehla mylné představě, že se jim dostane větší společenského ocenění a/nebo že dosáhnou větší objektivitě, když se přizpůsobí postupům přírodních věd se vším všudy. Humanitní a sociální vědci jsou inteligentní lidé, takže se přizpůsobit dokážou. Budou tedy publikovat spoustu článků ve vědecky renomovaných časopisech v prvních kvartilech a metakvartilech, budou

Here we come up against a problem which is larger than many people realize today. It not only relates to funding as the entire meaning of the humanities and social sciences is under threat. And from the outset I would say that this is not the fault of the natural sciences. The natural sciences and the humanities are two different worlds – and I say that in all seriousness. The differences are in the basic methods of deduction, which in the natural sciences are vertical, while they have a horizontal structure in the interpretive humanities and social sciences. Therefore, competing with each other are different interpretations of reality which do not necessarily have to relate to each other, as is the case with the sciences concerned with animate and inanimate nature and its laws. Strictly speaking, the humanities are not sciences in the same sense as natural sciences. To attempt to cram everything into one category would be a mistake. Unfortunately, many disciplines from the humanities and social sciences have succumbed to the misconception that they will acquire greater social recognition and/or greater objectivity if they use the methodologies of the natural sciences in their work. Social scientists are intelligent people and so they have been able to adapt. Therefore, they will write a lot of articles in academically prestigious journals in the first quartiles and meta-quartiles, they will offer excellent justifications in their grant applications, they are able to present incredible tables and quantitative comparisons, they will cite one another until they destroy the citation indices – but what will really suffer is the ability to interpret society, to further our knowledge, to think deeply about the issues surrounding us and offer solutions to the social problems which affect us.

It is no coincidence, for example, that there are texts from my discipline which significantly influence our knowledge and the public discourse, very often in a “non-scientific environment” and are considered to be popularizing texts, despite the fact that their authors are often professors from renowned universities. This would require in-depth study and I don’t want to go into more detail here, where we are just touching on this great failure or defect. One way out of this is to respect the differences between the scientific worlds and disciplines. But there are more problems relating to this. Does anyone really believe that university departments which educate teachers, sports trainers or journalists should be assessed according to their scientific performance? And how exactly?

Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university education rather than on the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?

I don’t really see a contradiction here, and I’m not even sure if it is a characteristic solely for modern times. Education has always been a way to acquire a social career, a social ladder, and its value in the past was higher than it is today. Moreover, one of the characteristics of the university environment is a certain positive type of competition. This is not primarily about who is measurably better – and I think that quantitative indicators here are often confusing – but about who recognises reality in a better, more objective and truthful way, and who is able to communicate this knowledge

nabízet skvělá zdůvodnění potřebnosti svých grantů, dokážou dělat úžasné tabulky a kvantitativní srovnání, budou se citovat navzájem, až jednou rozbijí citační indexy – ale to, co tím bude opravdu trpět, je schopnost interpretovat společnost, posouvat naše poznání, do hloubky přemýšlet o věcech kolem nás a nabízet řešení společenských problémů, které nás trápí.

Není náhoda, že třeba v mé disciplíně vznikají texty, které nejvýrazněji ovlivňují naše poznání i veřejný diskurz, velmi často v „mimovědeckém prostředí“ a jsou spíše formulovány jako popularizační, přestože jejich původci jsou nezřídka profesori renomovaných univerzit. Toto by bylo na celou studii, nechci jít do dalších podrobností, tady se jen dotýkáme tohoto silného selhání či defektu. Jediná cesta z něj je, že se budou respektovat rozdíly mezi jednotlivými vědními světy a disciplínami, a že se nebudou do stejné škatulky cpát hrušky s jablky. Těch problémů, které s tím souvisejí, je ale víc. Opravdu si někdo myslí, že univerzitní pracoviště, která zajišťují například výuku učitelů, sportovních trenérů nebo třeba novinářů, mají být hodnocena především podle svého vědeckého výkonu? A jakého vlastně?

Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?

Já v tom vlastně rozpor nevidím a nejsem si ani jist, jestli je toto příznačné jen pro moderní dobu. Vzdělání bylo vždy prostředkem společenské kariéry, sociálním výtahem a jeho hodnota na pracovním trhu byla v minulosti ještě vyšší

než dnes. Navíc jednou z charakteristik univerzitního prostředí je i jistý typ pozitivní soutěže. Nejde primárně o to, kdo je měřitelně lepší (myslím, že tady jsou kvantitativní ukazatele často i matoucí), ale spíše kdo lépe, objektivněji a pravdivěji poznává realitu a kdo lépe a účinněji dokáže toto poznání zprostředkovat. Individualita, odlišnost, soutěživost a osobní zájmy k tomu všemu vlastně patří. A ony jsou součástí pozitivních hodnot, které univerzity vytvářejí. Skutečným kapitálem univerzit jsou lidé, a ti pak v rámci univerzitního společenství (nebo chcete-li akademické obce) mohou plnit společenskou roli univerzit a pečovat o kulturní bohatství.

Určitým problémem je samozřejmě proměna funkcí univerzit, jak jsme o tom už mluvili, a měnící se požadavky a očekávání ze strany společnosti. V době, kdy univerzita nabízela vzdělání pouze pro elitu – tedy pro omezený a přísně vybraný okruh osob –, i profesorský sbor vypadal jinak: skládal se z lidí, které bychom mohli označit jako vzdělance univerzálního charakteru s výrazným kulturním přesahem. Dnes máme ale na univerzitách z mnoha důvodů v akademických pozicích často spíše specialisty, lidi, kteří jsou vynikajícími odborníky ve své profesi a své odbornosti, takže obecný kulturní přesah a jakási univerzální vzdělanost už není (a ani nemusí být) příznakem univerzitního profesora. To může ztěžovat přímočarou „péči o kulturní bohatství“, jak o ní mluvíte ve své otázce. Přesto si ale myslím, že univerzity i dnes do značné míry tuto funkci plní, a to lépe než jiné instituce.

Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi

better and more usefully. Therefore, individuality, difference, competitiveness and personal interests all have a part to play here. And these are part of the positive values which universities shape. People are universities' true capital, who within the university community, or within academia if you prefer, can fulfil the social role of universities and protect our cultural wealth. Naturally, one problem is the changing function of universities, as we mentioned before, and the changing demands and expectations on the part of society. During the period when universities only offered education for the elite – for a limited, carefully selected circle of people – then the teaching staff were also different: they were people who we could describe as educators of a universal character with a distinctive cultural overlap. Today at university, however, for many reasons we often have people in academic positions who are specialists and excellent researchers in their profession and discipline, but they no longer have a cultural overview or a universal education, and this no longer has to be a prerequisite for a university professor. This might undermine the “concern for cultural wealth” that you mention in your question. Nevertheless, I believe that universities still carry out this function to a large degree and better than any other institution.

Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship

from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?

Czech higher education's strong dependence on public funding has to be gradually changed if we want to have really first-rate universities and colleges. Generally speaking, there is still very little money coming into higher education from private sources, albeit that the situation is gradually changing and improving. Up to one quarter of the non-investment budget of high-quality universities is made up from their economic activities. For example, universities are able to offer broad courses for lifelong learning which people are prepared to pay for, and they are also capable of working with companies and entrepreneurs. And the number of foreign students continues to rise – in our case, students who study in a foreign language and pay for the courses. This is definitely the right path as, among other things, a differentiation in the university's sources of funding guarantees its stability and freedom. As for graduate sponsors, the European and in particular the Central European tradition is different from, say, in the United States, where people are prepared to spend a lot of money on courses at good universities. However, at the same time they are aware that a high-quality education is highly advantageous in the job market, bringing them high incomes, and consequently it makes sense to return something to the university in the form of sponsorship because its good name retroactively strengthens the prestige of their education while also creating the conditions for a good education for their children and future generations. Despite all the efforts to set this in motion here, this type of thinking is still not widespread. It will be a long process, but I believe

z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě střeoevropských zemí jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť neexistuje financování prostřednictvím školního a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?

Silná závislost českých vysokých škol na veřejných rozpočtech musí být postupně změněna, pokud chceme mít skutečně špičkové univerzity a vysoké školy. Obecně lze říct, že peněz ze soukromých zdrojů přichází na naše vysoké školy stále ještě málo, nicméně situace se postupně mění a zlepšuje. U kvalitních vysokých škol tvoří už dnes až čtvrtinu neinvestičního rozpočtu prostředky z tzv. vlastní hospodářské činnosti. Vysoké školy dokážou například nabízet rozsáhlé programy celoživotního vzdělávání, za které jsou lidé ochotni platit, jsou také schopny si najít spolupráci s firmami a podnikateli. A také se stále zvyšuje podíl zahraničních studentů, tedy v našem případě studentů, kteří studují v cizím jazyce a za studium platí. To je určitě dobrá cesta. Mimo jiné i proto, že diferenciací zdrojů, ze kterých jsou univerzity financovány, je zárukou jejich stability a svobody.

Pokud jde o sponzory z řad absolventů, tak přece jenom evropská (a zvláště střeoevropská) tradice je jiná než třeba ve Spojených státech, kde jsou lidé připraveni zaplatit za studium na dobré univerzitě velké peníze. Současně ale vědí, že kvalitní vzdělání je jejich obrovskou výhodou na trhu práce a přinese jim vysoké příjmy, a že má tedy smysl to univerzitě ve formě sponzoringu potom vrátit, protože její dobré jméno zpětně posiluje prestiž jejich vzdělání. Zároveň se tím vytvářejí i podmínky pro dobré vzdělání

dětí a dalších generací. Tento způsob uvažování u nás přes všechny pokusy to nějak rozvíjet stále není rozšířen. Bude to dlouhý proces, ale sám si myslím, že dříve či později se lidé naučí v nějaké formě na svoje vzdělání a vzdělání svých dětí přispívat, protože to pro ně bude vlastně výhodné.

Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých střeoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.

Jsem také členem akademické obce Masarykovy univerzity a měl jsem možnost podílet se na jejím rozvoji, což ovlivňuje i moji odpověď. Jsem si jist, že Masarykova univerzita musí mít ambici být špičkovou evropskou univerzitou, a že zde pro to existují podmínky. Určitě nejsme jen jednou z mnoha střeoevropských regionálních univerzit, to v žádném případě. Univerzita má dnes mimořádně kvalitní prostorové a technologické zázemí, je stále silnější v mezinárodním výzkumu, přitahuje zahraniční odborníky a je do značné míry i centrem inovací. Brno má optimální podmínky pro to, aby bylo jedním z evropských vzdělávacích a výzkumných center. Podmínky, které jsou dány i takovými faktory, jako je historie, skladba univerzit, struktura města a jeho okolí, geografická poloha, skladba firem a podnikatelského sektoru a řada dalších a dalších faktorů. Dosáhnout nadprůměrné kvality i v mezinárodním srovnání, to musí být cíl Masarykovy univerzity.

Jsme v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?

that sooner or later people will learn to contribute to their own education and that of their children because it will be to their own advantage.

As a member of the academic community of Brno's Masaryk University, I'd like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central European universities such as MU and where you see opportunities for development.

I am also a member of Masaryk University's academic community and I was able to contribute towards its development, which will influence my answer. I'm convinced that Masaryk University has to have the ambition to be a first-class European university and that the conditions are there for this to happen. We are definitely not just one of many Central European regional universities. Today the university has exceptionally high-quality buildings and technological facilities, it is becoming stronger in international research, it attracts foreign academics, and it is also a centre of innovation to a significant degree. The optimal conditions exist in Brno for it to be one of Europe's education and research centres – conditions which exist due to factors such as its history, the structure of the universities and the city, its geographical position, the network of businesses and the private sector, and many other factors. Masaryk University's goal must be to achieve above-average quality in international terms.

We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole of society and education. Do you think the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?

I am cautious in my assessment because there have been many times in history when we were witnesses to situations where people thought that an event or catastrophe would change society, that people would start to behave differently, that nothing would ever be the same. But as soon as "the dust settled" everything returned to normal. Nevertheless, on this occasion there has been a certain shift in universities in their way of thinking. The coronavirus crisis has forced the academic community to engage more with modern technology and use it more constructively. Online teaching has spread exponentially, discussions have started on what can be achieved through distance learning, while requirements which were previously seen as being essential are now viewed in a different light. It is as though under pressure from external circumstances, new opportunities have presented themselves to some university teachers. At the same time, however, it has also shown the limitations of all these things. There are many ways in which contact teaching cannot be replaced. A lively discussion at a seminar with everything that goes along with it – facial expressions, body language, humour, shared responses – none of these things can work perfectly using a computer. Individuals sharing and receiving knowledge through communication technologies might form a group in their distant and isolated spaces, but they do not create a community which is characteristic of a university. Therefore, better use will undoubtedly be made of modern technology and perhaps even more thought will go into what form teaching should take and what will or won't be important.

Jsem s hodnocením opatrný, protože mnohokrát v historii jsme byli svědky situace, kdy si lidé mysleli, že nějaká událost či katastrofa společnost změní, že se lidé začnou chovat jinak a že nic už nebude jako předtím. Ve chvíli, kdy „usedl zvržený prach“, se všechno vrátilo do starých kolejí. Nicméně se mi zdá, že tentokrát přece jen na univerzitách k určitému poznání či posunu došlo. Koronavirová krize donutila akademickou obec více pracovat s moderními technologiemi a lépe je využívat. Nebývale se rozšířila online výuka, začalo se diskutovat o tom, co všechno je možné uskutečnit distančně, najednou se požadavky dříve považované za nezbytné začaly jevit v jiném světle. Jako by se části vysokoškolských učitelů pod tlakem okolností ukázaly nové možnosti.

Myslím ale také, že se současně projevily i limity všech těchto věcí. Kontaktní výuku v řadě směrů nelze nahradit. Živá diskuse v rámci semináře se vším, co k tomu patří, tedy i mimikou, řečí těla, humorem a společnými reakcemi, skrze počítač úplně nefunguje. Jednotliví lidé sdělující a přijímající poznání prostřednictvím komunikačních technologií ve svých vzdálených a izolovaných prostorech mohou vytvořit skupinu, ale nevytvářejí ono společenství, které je pro univerzitu charakteristické. Nejspíše tedy dojde k lepšímu využívání moderních technologií a snad i hlubšímu přemýšlení nad tím, jak má výuka vypadat a co je pro ni důležité.

ZÁKLADNÍ VÝZKUM MÁ OBJEKTIVIZUJÍCÍ CHARAKTER

BASIC RESEARCH IS OBJECTIVIZING IN CHARACTER

prof. PhDr. Pavel Floss (*1940) He studied history and Czech at Charles University in Prague, where he was awarded a doctorate in philosophy in 1972. From 1962 to 1980 he worked as a Comenius specialist at the Comenius museums in Přerov and Uherský Brod, where he established and edited the journal *Studia Comeniana et historica* and organized international Comenius-themed conferences. Since 1990 he has mainly taught medieval, renaissance and modern history as well as postmodern philosophy at the Department of Philosophy at Palacký University in Olomouc, and later also at the Department of Philosophy and Social Sciences at Hradec Králové University. He has written dozens of specialist studies on Comenius and philosophy, and almost twenty independent publications, including *Comenius und Descartes* (In: *Zeitschrift für philosophische Forschung*. Frankfurt am Main 1972), *La Metamorphosi di uno spirito inquieto. Comenio alla luce della sua concezione filosofica* (In: *Comenio sconosciuto*. Cosenza 1984), *Od počátků novověku ke konci milénia* (From the Start of the Modern Age to the End of the Millennium, Brno 1998), *Cesty evropského myšlení I: Architekti křesťanského středověkého vědění* (Journeys in European Thought I: The Architects of Christian Medieval Knowledge, Prague 2004), *Meditace na rozhraní epoch* (Meditation at the Borders of Epochs, Brno 2012), *The Philosophy of Nicholas of Cusa: An introduction to his thinking* (Basel 2020).

prof. PhDr. Pavel Floss (*1940) Studoval historii a češtinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde roku 1972 získal doktorát z filozofie. V letech 1962–1980 působil jako komeniolog v Komenského muzeích v Přerově a v Uherském Brodě, kde založil a redigoval časopis *Studia Comeniana et historica* a organizoval mezinárodní komeniologická kolokvia. Od roku 1990 vyučoval především dějiny středověké, renesanční, novověké a také postmoderní filozofie na Katedře filozofie Univerzity Palackého v Olomouci a později i na Katedře filozofie a společenských věd Univerzity Hradec Králové. Je autorem několika desítek odborných studií z oblasti komeniologie a filozofie a téměř dvou desítek samostatných publikací, výběrově: *Comenius und Descartes* (in: *Zeitschrift für philosophische Forschung*, Frankfurt am Main 1972), *La Metamorphosi di uno spirito inquieto. Comenio alla luce della sua concezione filosofica* (in: *Comenio sconosciuto* Cosenza 1984), *Od počátků novověku ke konci milénia* (Brno 1998), *Cesty evropského myšlení I: Architekti křesťanského středověkého vědění* (Praha 2004), *Meditace na rozhraní epoch* (Brno 2012), *The philosophy of Nicholas of Cusa: An introduction into his thinking* (Basel 2020).

Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?

The thing which has transcended the centuries and which universities can refer to today is the word 'university' itself. When universities were established in the Middle Ages (and they were one of the greatest contributions to civilization during this period of European history), they were supposed to transfer and develop knowledge about the entirety of reality (i.e. the universe), and they were to cultivate people's abilities (*facultates*) to allow them to understand the universe. For several centuries there existed four faculties, where the arts faculty (later the philosophical faculty) cultivated knowledge of the so-called natural world (principally through the seven free arts); the medical and law faculties prepared their pupils for dealing with specific issues regarding people's positions within this natural world, which related to the health of the human individual in society, or coping with the ills of the individual as well as society. The theological faculty, which educated the most powerful social stratum – the priesthood – cultivated knowledge about the so-called supernatural sphere of reality, based on the divine revelation of truth. Even though the medieval structure of the university began to change at the start of the Modern Age, and even though there are dozens of faculties in universities today, universities

should continue to fulfil their universal educating function. I don't deny that today, when knowledge and education are becoming increasingly specialized, such a requirement is more difficult to implement than when universities were first established, but that makes it all the more important if we don't want our universities to produce *Fachidioten*, as Max Weber termed them at the start of the twentieth century. I'll return to other aspects of this issue in my answers to some of the other questions.

The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval universities. In what context do you understand these expressions today and where do you see the greatest problems in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?

To answer your question I would refer to Konrad Liessmann's warning that in today's increasingly commercialized and capitalist society, our educational institutes (including universities) are not producing education, but rather the opposite. As part of the legacy of our world-renowned thinker, the *Teacher of the Nations* J. A. Comenius (In 2020 we commemorated the 350th anniversary of his death!), we should not forget that he understood raising and educating people as a formative process. Schools were not there just for the absorption of knowledge and merely prepare the individual for a profession, rather they were to provide them (albeit in stages according to the type of school) with the intellectual weaponry for a well-founded orientation in reality experienced in its entirety, and also to educate them morally and spiritually (which for Comenius meant a religious education).

První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších středoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuitního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?

To, co překonává staletí a na co se mohou univerzity i v současnosti odkazovat, manifestuje samotné slovo „univerzita“. Když univerzity ve středověku vznikaly (a staly se jedním z největších civilizačních přínosů tohoto období evropských dějin), měly rozvíjet vědění o celku skutečnosti (*universum*) a vzdělávat lidské schopnosti (*facultates*), které nám při poznávání univerza pomáhají.

Po dlouhá staletí se vzdělání realizovalo na čtyřech fakultách, kde fakulta artistická (později filozofická) pěstovala vědění o tzv. přirozeném světě (především prostřednictvím tzv. sedmi svobodných umění). Fakulty lékařská a právnická připravovaly své adepty k řešení specifických problémů postavení člověka v onom přirozeném světě – šlo o péči o zdravý lidského jedince i společnosti, respektive zvládnání neduhů lidského individua i dobové society. Teologická fakulta, vzdělávající tehdy mocný společenský stav – kněžstvo, pěstovala vědění o tzv. nadpřirozené sféře reality, opírající se o Bohem zjevené pravdy.

I když se začala středověká struktura univerzity od počátků novověku měnit a až v současné době existují na univerzitách desítky fakult, měly by univerzity i nadále plnit svou univerzálně vzdělávací funkci. Nepopírám, že v současné době, směřující v oblasti vědění i vzdělávání ke stále větší specializaci, je takový požadavek obtížněji

realizovatelný než v časech, kdy univerzity vznikaly, ale je právě o to zásadnější, nechceme-li na našich vysokých školách – jak to nazval již počátkem dvacátého století Max Weber – vychovávat „fachidioty“ (*Fachidioten*).

Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost a svéprávnost. V jakém kontextu chápete tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci středoevropského prostoru vidíte největší problémy?

Jako motto mé odpovědi na tuto Vaši otázku uvedl bych varování Konrada Liessmanna, že v současné stále více komercializované a kapitalizované společnosti produkují naše školské instituce (a s nimi samozřejmě i univerzity) nikoliv vzdělanost, ale spíše její opak. Jakožto dědicové našeho nejsvětovějšího myslitele, *Učitele národů* J. A. Komenského (v roce 2020 jsme si připomenuli 350. výročí jeho smrti!), bychom neměli zapomínat, že tento věhlasný učenec chápal výchovu a vzdělávání lidské bytosti jako proces jejího utváření. Školy nemají sloužit jen k osvojování si vědomostí a člověka nemají připravovat jen k výkonu nějakého zaměstnání, ale mají mu poskytnout (byť odstupňované podle typu škol) ideovou výzbroj k fundované orientaci v celku prožívané skutečnosti a vzdělávat jej zároveň i mravně a spirituálně (což v Komenského pojetí znamenalo především nábožensky). Význam celostního vzdělávání lidské bytosti u Komenského pochopil i T. G. Masaryk a snažil se v těchto intencích působit na vytváření konceptu školství a vzdělávání první republiky.

Akademická obec by neměla být nástrojem stále pokračujícího zužování

The significance placed by Comenius on the holistic education of the individual was also understood by T. G. Masaryk, who attempted to put these ideas into practice in his concept of education in the First Republic. As was highlighted by Liessmann, the academic community should not be an instrument for the continued reduction of the 'space' for education as this process only focuses on an individual's worth in the labour market and is thus merely a quantitative indicator of human capital. It was certainly positive when in 2012 the Czech academic community resisted the proposal to 'improve' tertiary education, which meant that university graduates were supposed to leave with the necessary qualifications to satisfy all of the demands set out by employers and thereby be competitive in the labour market. It is also significant that this proposal also attempted to restrict the autonomy of universities, arguing that they were ineffective and closed off when it came to addressing the requirements of employers and the public. In place of the academic senates, whose function would become merely advisory, unelected university councils appointed by the government were to have a key role.

Education, especially the university format of higher education, should not be there solely to satisfy the plans of managers and the captains of modern industry (behind whom stand the ever-more powerful oligarchs), instead it has to be for the cultivation of individuals who, as will be seen increasingly ominously in the future (if it is not to be thwarted), have their own worth and dignity that transcends the needs of technological and economic development.

When asking about the nature of the factors influencing the management of universities and the structure of education, then unfortunately it is often

not only about influence but about massive interference and efforts at manipulation, which from the four factors listed come mainly from the market. However, according to one of the most prominent sociologists and social theorists, Niklas Luhmann, based on his systems theory, such a thing should not happen because order (*Ordnung*) in society is not hierarchical in character (as it was in pre-modern society). Instead it is functionally segregated and consists of a growing number of closed, autonomous, self-creating and self-regulating subsystems (*Teilsystem*), governed by a specific binary code – such as economics, science, the health system, law, education subsystems, the media, etc. The principles by which they work cannot be transferred to other systems, and if there were some fundamental interference, it would threaten how that subsystem operated. However, practice has shown that Luhmann's concept is a Platonic vision of a perfect state rather than a picture of social reality. In his influential work, *The Postmodern Condition*, the apostle of postmodern philosophy, J.-F. Lyotard, stated that science and education had been mercantiled in post-industrial society and their function was essentially that of a commodity. And so today it is principally the market (and certain media in its service) which is aggressively trying to inundate and engulf all spheres of society and life, which the German philosopher Otfried Höffe aptly described as the 'marketization' of all attainable reality.

If pluralism is the foundation of democracy, then we should systematically strive to preserve the autonomy of the individual independent spheres of societal life. For the functioning of the university sphere this means that quantitative and profit indicators should not be the most

„prostoru“ vzdělání, na něž poukazuje Liessmann, neboť tento proces zohledňuje jen uplatnění se člověka na trhu práce, takže nakonec jde jen o kvantitativní ukazatele lidského kapitálu. Je jistě pozitivní, že česká akademická obec se v roce 2012 postavila proti návrhu na tzv. zkvalitnění terciární sféry vzdělávání, což by však v reálu znamenalo, že absolventi vysokých škol mají být zformováni tak, aby splňovali všechny nároky zaměstnavatelů na různých úrovních své působnosti a obstáli tak v konkurenci na pracovním trhu. Signifikantní je, že se v tomto návrhu počítalo i s omezením autonomie vysokých škol, které bylo zdůvodňováno údajnou neefektivitou a uzavřeností vůči požadavkům zaměstnavatelů a veřejnosti. Namísto akademických senátů, jejichž funkce by zůstala jen poradní, měly nově získat rozhodující postavení nevolené a shora jmenované univerzitní rady.

Vzdělávání, a to především ve své nejvyšší, univerzitní formě, nemůže být primárně prostředkem uspokojování plánů manažerů a kapitánů moderního hospodářství (a za nimi stojících stále mocnějších oligarchů), ale musí být nástrojem kultivace lidské bytosti, která, jak se bude v budoucnosti stále osudověji ukazovat (pokud nemá být zmařena), má vlastní hodnotu a důstojnost, jenž transcenduje potřeby technického a ekonomického rozvoje.

Pokud se ptáte na povahu faktorů, ovlivňujících chod univerzit a strukturu vzdělání, pak bohužel nejde často jen o vliv, ale o masivní ingerenci a snahu o manipulaci především ze strany trhu. Podle názoru jednoho z nejvýznamnějších sociologů a teoretiků společnosti Niklase Luhmanna by však na základě jím zformulované systémové teorie k něčemu takovému nemělo docházet, neboť řád (*Ordnung*) moderní společnosti nemá

hierarchický charakter (jak tomu bylo ve společnosti předmoderní). Naopak je funkcionálně diferencován a komponován z narůstajícího počtu uzavřených, autonomních, sebevytvářejících a seberegulujících subsystémů (*Teilsystem*), řízených určitým binárním kódem – jako je ekonomika, věda, zdravotnictví, právo, subsystémy vzdělání, médií apod. Principy, na nichž fungují, jsou do jiných systémů nepřenosné, a pokud by k nějaké zásadní ingerenci došlo, ohrozilo by to funkční fungování daného subsystému. Praxe však ukazuje, že Luhmannův koncept je spíše platónskou vidinou dokonalého stavu, nikoliv obrazem zakoušené společenské reality. Apoštol postmoderní filozofie J.-F. Lyotard ve svém vlivném spise *La Condition postmoderne* výstižně konstatuje, že oblast vědění a vzdělání je v postindustriální společnosti merkantilizována a její fungování má bytostně zbožňný charakter. A tak je to dnes především trh (a v jeho službách některá média), který se agresivně snaží zaplavit a pohltit všechny sféry společnosti a života, což německý filozof Otfried Höffe výstižně nazval „ztrhnutím“ veškeré dosažitelné reality.

Je-li bytostná pluralita základem demokracie, pak bychom měli programově usilovat o zachování autonomie jednotlivých svébytných sfér společenského života. Pro fungování univerzitní sféry to znamená, že by o úrovni vzdělávání a vědění neměly primárně rozhodovat kvantitativní a ziskové ukazatele. Konkrétně to například znamená, že při hodnocení úrovně vědeckých aktivit by neměl být rozhodující počet a rozsah publikovaných studií a počet jejich citací v našich a zahraničních periodikách (nerozlišující spolehlivě mezi zmínkou podstatnou a marginální). Co se týká studentů, pak tzv. kreditový systém hodnocení často

decisive factors for the level of education and knowledge. Specifically this means that the standard of scientific activity should not be determined by the number and extent of published studies and how many citations they have in Czech and international journals (which fail to distinguish between a substantial or marginal mention). As far as the students are concerned, the credit system of evaluation often prevents students registering for optional lectures, which are paramount in terms of their field of interest, as the number of credits they gain at the end of the semester is more important for them.

I also believe that when deciding whether to accept a student onto a course or to a higher level of study, it is better to trust the admission interview than complex quantitative indicators from computer-assessed tests. The various ratings evaluations of universities also have little validity as the top places are held by those which maintain a large number of disciplines at an average level, despite the fact that the development of science might depend on an isolated discovery or new theory from a university which is otherwise of a below-average level in terms of the usual quantitative perspectives.

The uniqueness of science (and the related system of education) is also connected to addressing the relationship between basic and applied research and their level of support (principally financial). I will attempt to give a philosophical framework to my opinions on this issue. We often hear today that we are living in a post-fact and post-truth society, even though there are vigorous voices amongst philosophers which claim that the issue of the legitimacy of truth has not lost its relevance, in spite of the

fact that some philosophers say we are living in a post-metaphysical and post-ethical era. Basic research is intrinsically objectivizing in character and attempts, albeit based on certain cognitive and methodological conditionalities (examined by the philosophical theory of science), to discover the nature of the phenomena under investigation, which is none other than a specific way of dealing with the old and enduring question of the truth. Applied research does not address this issue because its orientation is subjectivist – it is not interested in the truth but in the most efficient service to the interests produced by society. By that I do not mean to belittle its often noble motives (e.g. in medicine), but basic research has to remain determining, otherwise there is the ontological danger – tragic in its consequences – of detaching mankind from reality (which also has other forms in modern society, e.g. in ongoing simulation).

Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?

I would like to see them being even more active because the fate of democracy, which is so dear to us, depends on it. If we are witnessing various forms of its curtailment in neighbouring European countries, then the preservation of the spirit of free research and debate, particularly in those faculties dedicated to the spiritual and social sciences, should be one of the buttresses of Central European nations in the fight against all forms of autocracy and oligarchy. The academic community should also promote the teaching of social sciences

nevede studenty k tomu, aby si zapsali výběrové přednášky, jež jsou prvořadě z hlediska jejich oborového zájmu, nýbrž rozhodující je pro ně počet kreditních bodů, jež v závěru semestru získají. Domnívám se též, že pro rozhodnutí o přijetí na studium či zařazení do jeho vyšších stupňů lépe rozhodne přijímací rozhovor než komplex kvantitativních ukazatelů počítačově vyhodnocovaných testů. Omezenou platnost mají též různá ratingová hodnocení univerzit, neboť přední místa mohou získávat ty, jež drží značný počet oborů na průměrné úrovni, ačkoli pro vývoj vědy může mít klíčový význam ojedinělý objev či nová teorie, ač patričná univerzita jinak prokazuje z běžných kvantifikačních hledisek spíše podprůměrnou úroveň.

Se svébytností sféry vědy (a s ním souvisejícím systémem vzdělávání) souvisí i řešení vztahu základního a aplikovaného výzkumu a míry jejich podpory (především finanční). Pokusil bych se svůj názor na tuto problematiku poněkud filozoficky zarámovat. Slýcháme dnes, že žijeme v době postfaktické a postpravdivé, i když mezi filozofy zaznívají o to energičtější hlasy, že otázka po legitimitě pravdy navzdory tomu, že podle některých z nich žijeme v epoše postmetafyzické a postetické, neztratila svou relevanci. Základní výzkum má bytostně objektivizující charakter a snaží se, byť na základě určitých kognitivních a metodologických kondicionalit (jež zkoumá filozofická teorie vědy), zjistit, jaká je povaha zkoumaných fenoménů, což není nic jiného než osobitý způsob, jak řešit starou a trvalou otázku po pravdě. Aplikovaný výzkum tento problém neřeší, neboť jeho orientace je subjektivistická, nejde mu takříkajíc o pravdivost, ale o co nejefektivnější službu zájmům, produkovaným společností. Tím nijak

nesnižují jeho často ušlechtilé pohnutky (např. v oblasti medicíny), avšak základní výzkum musí zůstat určující, jinak hrozí ontologické nebezpečí – svých důsledcích tragického – odtržení člověka od reality (které má v moderní společnosti ovšem i jiné podoby, např. v pokračující simulakrizaci).

Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?

Přál bych si, aby byly ještě aktivnější, neboť na tom záleží osud toho, co je nám tak drahé, totiž demokracie. Jsme-li v sousedních evropských zemích svědky různých forem jejího oklešťování, pak zachování ducha svobodného bádání a diskuse zvláště na těch fakultách, na jejichž půdě jsou pěstovány různé duchovní a společenské vědy, by mělo být jednou z opor středoevropských národů v boji proti všem formám autokratismu a oligarchismu. Akademická obec by se též měla více zasazovat o posilování výuky společenských věd na základních a (zvláště) středních školách a na rozšiřování a prohlubování úrovně jejich výuky, neboť jen takto se vytvářejí základy výchovy k uvědomělému občanství co nejširších vrstev, což je pro zdravý společenský vývoj důležitější než rozšiřování technopolitní výchovy. Je ostatně signifikantní, že někteří totalitářsky a populisticky orientovaní politikové se dnes ve světě vyslovují pro omezování rozpočtů pro katedry filozofie či sociologie nebo otevřeně přemýšlejí o jejich zrušení.

Kéž by v budoucnu ožila i původní idea univerzit jakožto živoucího a bratrského společenství studentů a učitelů,

at primary and secondary level, as well as the expansion and development of the standard of teaching, as it is only in this way that the foundations of an education for a conscious citizenship can be formed for the broadest strata, which is more important for the health of societal development than the expansion of technopolitical education. It is also significant that some totalitarian- and populist-orientated politicians are in favour of limiting the budgets for philosophy and sociology departments, or openly talk about closing them outright. I hope that in the future there will be a revival of the original idea of the university as a living, fraternal community of students and teachers, which could (especially thanks to their large number) potentially be used for activities in the defence of civic freedoms and democracy.

We are obviously witnessing great changes in terms of technological achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?

I think that our universities have been responding to these changes appropriately and their intensity could be moderated through greater cooperation on various levels (e.g. the regular exchange of information on strategies on how to face the aforementioned challenges).

These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors

aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts in the flow of money, principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?

It depends on who the 'evaluator' is here. A managerially adept professor is valued first and foremost by the management of his institution and those colleagues who profit from the participation in the team he has organized. Perceptive students, however, are more appreciative of those values which are characteristic of the Humboldtian scholar. During my university career I have encountered several people who have managed to combine a high level of scientific work with successful management. However, I was also aware of how pressurized they were by these commitments and how much they looked forward to getting back to their research and teaching work. Perhaps it would help to set up special committees in universities which would oversee the managerial agenda and flow of money, thus enabling specialists to pursue their intensive scientific and research activities.

Universities would no longer lack important characters of integrity. From your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?

From my years at university I remember in particular the historians Robert Kvaček and Karel Durman, who at the start of the

kteřá by mohla být (zvláště pro jejich nezanedbatelný počet) mobilizačním potenciálem k aktivitám na obranu občanských svobod a demokracie.

Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, kteřá se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?

Myslím, že naše univerzity reagují na ony změny s adekvátní vstřícností a že by jejich intenzitu mohly moderovat větší vzájemnou spoluprací na různých úrovních (např. pravidelnou výměnou informací o strategiích, jak výše zmíněným nárokům čelit).

Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem na teorii, občas výstřední postavu. Dnes se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací. Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv. funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?

Jde o to, kdo je oním „oceňovatelem“. Manažersky schopného profesora si cení především vedení jeho instituce a ti kolegové, kteří profitují z účasti v týmu, který zorganizoval. Nároční studenti však více oceňují hodnoty, příznačné pro onoho „humboldtovského“ učence. Za své univerzitní praxe jsem poznal několik osobností, jež vysokou úroveň vědecké práce dovedly spojit s úspěšným

manažerstvím. Víím ovšem též, jak je toto jejich angažmá zatěžovalo a jak se těšili na dobu, kdy se budou moci opět plně věnovat jen své vědecké a učitelské práci. Možná, že by bylo prospěšné při jednotlivých vysokých školách zřídít speciální grémia, kteřá by potřebnou manažerskou agendu a toky peněz zajišťovala a umožnila tím intenzivní vědeckou a badatelskou aktivitu patřičného okruhu odborníků.

Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností. Mohl byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?

Z let vysokoškolských studií vzpomínám především na historiky Roberta Kvačka a Karla Durmana, kteří nám už počátkem šedesátých let představovali moderní světové dějiny bez ideologické indoktrinace a téměř nás šokovali pravdivým líčením takových dramatických politických událostí, jako byla například revoluce v Maďarsku v roce 1956. Zvláště významné bylo pro mě seznámení se s předními českými filozofy dvacátého století, kteří mohli vysokoškolsky působit jen krátce koncem šedesátých let. Jde především o J. L. Fischera, Jana Patočku a Roberta Kalivodu. Impozantní myšlenkový rozhled a sofistickované analýzy různých filozofických a vědeckých problémů jsem mohl obdivovat v rámci návštěv bytového semináře profesora Fischera v Olomouci v letech 1971–1972. Nezapomenutelným zážitkem byly pro mě i noblesní a zasvěcené výklady profesora Patočky za několika mých návštěv v jeho pražském bytě. Jednou, když jsme byli spolu sami, vyhověl mému přání a v několikahodinovém výkladu představil svůj vztah ke všem klíčovým moderním filozofickým proudům. Jasnozřivost jeho

1960s presented modern world history without any ideological indoctrination and startled us with their truthful accounts of dramatic political events such as the revolution in Hungary in 1956. Of special importance for me was meeting the foremost Czech philosophers of the 20th century who were only able to teach at university for a short period at the end of the 1960s. These were J. L. Fischer, Jan Patočka and Robert Kalivoda. I was able to admire the incredible intellectual depth and sophisticated analyses of different philosophical and academic issues at Professor Fischer's apartment seminars in Olomouc from 1971 to 1972. An unforgettable time for me was visiting Professor Patočka in his apartment in Prague and listening to his refined and erudite analyses. On one occasion when we were alone together, he indulged me by presenting his views on all of the key modern philosophical trends over several hours. The clarity of his interpretation seemed to spring from looking into the depths where ideas germinate and then form our lives. The greatest amount of time was spent in inspiring debates with Robert Kalivoda, who was a role model in terms of intellectual honesty and the impressiveness of his writings, which were always intellectually dense and concise. These three men were, in their different ways, examples of thinkers for whom philosophy was not an abstract academic affair but for whom public commitment was also required.

How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models over the past thirty years? Have you come

across a university which could be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?

I'm not qualified to comment on the overall standard of universities abroad and compare them with ours, but I can at least mention the standard of philosophy teaching. In our universities the core of the Bachelor's course for this discipline is the history of philosophy from antiquity to the present day. However, in some Western countries, in particular the Anglo-Saxon ones, the history of philosophy has been minimalized (along with the teaching of basic classical Greek and Latin). The teaching concentrates more on the presentation of (unfortunately only selected) modern philosophical schools and currents. If a student has not sufficiently mastered the history of European philosophy, they will never be able to understand the nature of contemporary philosophy which has grown from this history. Several of our students who have studied abroad, especially in England and the United States, considered the teaching of philosophy there to be ineffective and their presentation of philosophy to be intellectually limiting. They thought that the teaching of philosophy in the Czech Republic was more designed for the development of critical thinking. They also complained about the fact that the teaching of philosophy in these countries often concentrated on one current of modern philosophy, usually analytical philosophy, which seemed to them to be a new form of dogmatism. The contemporary French philosopher Alain Badiou is correct in labelling it 'analytical ideology'. There have been attempts, however, for example in England, to use older intellectual traditions (e.g. triadic

výkladu jako by pramenila z pohledu do hlubin, z nichž ideje působí a formují náš život. Nejintenzivněji jsem se stýkal s Robertem Kalivodou, s nímž jsem strávil mnoho času v inspirujících debatách a který mi stál vzorem ideové poctivosti a působivosti svých textů, vždy myšlenkově hutných a koncizních. Všichni tito tři muži byli pro mě, každý svým způsobem, příkladem myslitelů, pro které se filozofie nestala odtažitou akademickou záležitostí a pro něž bylo patřičné společenské angažmá samozřejmostí.

Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznal jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?

Nejsem kompetentní k vyjadřování se o celkové úrovni vysokých škol v zahraničí a jejich srovnávání s těmi našimi, ale zmínil bych se alespoň o úrovni výuky filozofie. Na našich univerzitách byla jádrem bakalářského studia tohoto oboru historie filozofie od antiky po současnost. V některých západních zemích, zvláště anglosaských, byly však dějiny filozofie minimalizovány (a osvojování základů klasické řečtiny a latiny). Výuka se pak o to více zaměřovala na prezentaci (bohužel jen vybraných) moderních filozofických škol a proudů. Student, který si dostatečně neosvojil dějiny evropské filozofie, nemůže nikdy pochopit povahu filozofie současnosti, jež z jejích dějin vyrůstá.

Řada našich studentů, kteří odcházeli na studijní pobyty zvláště do Anglie a Spojených států, považovala tamní

způsob výuky filozofie za neefektivní a vedoucí až k myšlenkové omezenosti. Kvalitu výuky u nás považovali za vhodnější příspěvek k tomu, k čemu má výuka filozofie přispívat především, tj. k utváření kritického myšlení. Stěžovali si též na skutečnost, že výuka filozofie v těchto zemích stojí navíc často jen na pěstování jednoho proudu moderní filozofie, především filozofie analytické, což na ně působilo jako nová forma dogmatismu. Ostatně ne neprávem mluví současný francouzský filozof Alain Badiou o analytické ideologii. V poslední době se ovšem například v Anglii objevuje energická snaha zapojit i starší myšlenkové tradice (např. triadické metafyziky) k řešení duchovních a společenských problémů postmoderny (viz např. dílo Johna Milbanka, který vede Centrum teologie a filozofie na univerzitě v Nottinghamu).

Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamenalo snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzepřít?

Na základě své třicetileté zkušenosti se domnívám, že přijímání stále většího počtu studentů, i když je z hlediska tzv. studentohodin pro univerzity finančně výhodné, nepřispívá k růstu kvality vzdělání, jehož úroveň v řadě oborů klesá již na středních školách. Nejsem též přesvědčen o eventuální výhodnosti rozdělení univerzit na vědecké a vzdělávací, neboť oba tyto faktory by na všech univerzitách měly být ve vyvážené

metaphysics) to examine spiritual and social issues in the postmodern age (e.g. the works of John Milbank who heads the Centre of Theology and Philosophy at Nottingham University).

One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?

From my thirty-years' experience I would say that even though it is of financial benefit to universities, the admission of increasing numbers of students does not contribute towards an increase in the quality of teaching, the standard of which is already lagging behind for a number of subjects at secondary schools. Neither am I convinced that universities should be divided into scientific and educational as both these elements should be equally represented in our universities. Over time, so-called scientific universities could become just scientific institutes, they would lose their social significance and would merely supplement the already existing Czech Academy of Sciences. The teaching work in a given discipline is beneficial for the level of scientific work. I've had occasions when during my lectures I've found new arguments or better explanations for statements in my published works or texts which were about to be published.

The modern era has witnessed the division of the humanities and the

sciences, which not only affects subject areas and methodology, but also, for example, the funding of science. In order to overcome the contradictions, there has been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?

The answer to your question allows me to expand on what I have already said in reply to your first question. Interdisciplinarity is a current theme regarding how to implement the lofty idea of the university. If Masaryk was right when he said that specific ideas only survive and work if their original intention is preserved, then this is very fitting here. Universities should establish institutional platforms to coordinate interdisciplinary activities, which would be based on the specific set-up of individual universities.

It's a topic which requires more space than we have here, so I'll just quickly mention my own interesting experiences. At the start of the 1990s, when we were all revelling in the first shoots of university freedom, it was Karel Floss who suggested bringing together a group of university teachers and academic officials from Olomouc University's philosophy, theology, natural sciences, medical and law faculties. Those who participated included prominent specialists from various scientific disciplines (in addition to the social sciences these included theoretical physics, genetics and internal medicine), who attempted to find a possible methodologically justified common ground of language on certain general themes. The strategy and methodology for this concept of interdisciplinarity was examined, for example, using the universalizing image of the human being based on views from

míře zastoupeny. Tzv. vědecké univerzity by se časem mohly stát jen vědeckými ústavy, ztratily by svou společenskou významnost a suplovaly by pak už jen existující ústavy české Akademie věd. Pedagogická činnost v daném oboru je pro úroveň vědecké práce přínosná, sám jsem nezřídka až při přednáškách našel nové argumenty nebo lepší vysvětlení pro svá tvrzení v různých mých publikovaných anebo teprve připravovaných odborných textech.

V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?

Odpověď na tuto Vaši otázku mi umožňuje navázat na to, co jsem řekl již v odpovědi na Váš úvodní dotaz. Zmíněnou interdisciplinaritu považuji za aktuální téma, jak v současnosti realizovat vznešenou ideu univerzity. Měl-li pravdu Masaryk, že určité ideje přežívají a působí jen tehdy, je-li zachována jejich původní intence, pak je to o to případnější. Na univerzitách by možná měly vznikat určité, patrně i institucionálně zakotvené platformy, které by umožňovaly a koordinovaly interdisciplinární aktivity, vycházející z osobitě skladby jednotlivých univerzit. Je to téma k delší rozpravě, na niž zde není místo, a tak jen několik slov o mé zajímavé osobní zkušenosti.

Počátkem devadesátých let, kdy jsme všichni intenzivně prožívali rozmach svobodného univerzitního života, se především iniciativou mého bratra

Karla Flosse začala scházet skupina univerzitních učitelů a akademických činovníků filozofické, teologické, přírodovědné, lékařské a právnické fakulty olomoucké univerzity, jejíž účastníci, mezi nimiž byli i významní specialisté jednotlivých vědních oborů (kromě společenských věd např. teoretické fyziky, genetiky, interní medicíny apod.), se snažili hledat metodologicky zdůvodněnou společnou řeč o určitých obecných tématech. Strategie a metodologie takto pojaté interdisciplinaritě byla zkoumána a řešena například na problému, jakým je univerzalizující obraz lidské bytosti na základě pohledů v našem shromáždění přítomných zástupců přírodních a společenských věd, filozofie a teologie.

Na katedře filozofie FF Univerzity Palackého v Olomouci jsme se snažili výsledky činnosti oné interdisciplinární platformy aplikovat ve výuce filozofické antropologie a filozofické etiky, a tak např. neuroložka V. Pěničková pro naše studenty přednášela o nejnovějších výzkumech mozku vzhledem k obrazu kognitivních a volních mohutností, jimiž člověk disponuje, a přední český genetik Karel Lenhart zase referoval o významu současné genetiky pro koncipování možného celkového antropologického konceptu (navíc provedl i zevrubnou kritiku známého spisu Richarda Dawkinse *Sobecký gen*). Určitou formu interdisciplinaritě jsme se snažili na naší katedře zakotvit i ve struktuře výuky, a tak byly v rámci bakalářského studia přednášeny základy psychologie a sociologie (a znalost těchto základů byla vyžadována i u závěrečné státní bakalářské zkoušky). Sumárně řečeno: programové pěstování různých forem interdisciplinaritě by mělo vyvažovat postupující specializaci a s ní i fragmentaci vědění a eliminovat jejich možné důsledky,

representatives from the natural and social sciences, philosophy and theology. At the department of philosophy at Palacký University in Olomouc we attempted to apply the results from these interdisciplinary platforms to the teaching of philosophical anthropology and philosophical ethics (for example, the neurologist V. Pěničková gave lectures to our students on the latest research into the brain in relation to the image of the cognitive and independent forces at a person's disposal, while the leading Czech geneticist K. Lenhart referred to the importance of contemporary genetics for establishing a possible overall anthropological concept, and who also provided a thorough critique of Richard Dawkins' famous work *The Selfish Gene*). We also attempted to introduce a certain form of interdisciplinarity into the structure of our department's teaching, resulting in the fundamentals of psychology and sociology being taught as part of the Bachelor's course (and a knowledge of these fundamentals was also required for the final Bachelor's exams). In short, the systematic introduction of different forms of interdisciplinarity should provide a balance to increasing specialization and the fragmentation of knowledge and thus guard against the possibility of a future developing into the proverbial Babylonian confusion of languages.

Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university education rather than on the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?

The university teaching profession has never been, nor will be in the foreseeable future, a lucrative affair. For many professions it is about a calling rather than a commercial matter, which is the case in general for teaching, including at university. If your main motive for this lifelong career is not the creation of values (the development of knowledge and improving education, culture and civilization), then it is better not to set out on this path.

Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?

I don't feel suitably qualified to answer your question on funding, so I would just note that when we hear from the mouths of politicians that education is the nation's greatest wealth, then the academic community (which in terms of the number of students and teachers represents a strong force in society) should systematically and uncompromisingly pressurize the government to finally fulfil its promises to increase the budget for science and education.

As a member of the academic community of Brno's Masaryk University, I'd like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central Universities such as MU and where you see opportunities for development.

jež mohou v budoucnosti skončit oním pověstným babylonským zmatením jazyků.

Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?

Zaměstnání vysokoškolského učitele u nás nebylo (a asi ještě dlouho nebude) lukrativní záležitostí. Řada profesí je spíše posláním než komerční záležitostí, a tak je tomu i s učitelstvím vůbec, včetně onoho vysokoškolského. Není-li hlavním motivem této životní dráhy vytváření hodnot (rozvoj vědění a pozdvižení vzdělanosti, kultivovanosti a civilizovanosti), pak je lépe se na tuto životní dráhu vůbec nevydávat.

Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě středoevropských zemí jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť neexistuje financování prostřednictvím školného a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?

K fundované odpovědi na tuto otázku se necítím být dostatečně kompetentní, a tak bych jen poznamenal, že jestliže z úst vůdčích politiků často slycháváme, že vzdělanost je největším bohatstvím národa, pak by akademická obec, která – vzhledem k počtu učitelů a zvláště studentů – reprezentuje mocnou společenskou sílu, měla soustavně

a nekompromisně usilovat o to, aby vlády konečně splnily své sliby o navýšení rozpočtu na vědu a vzdělání.

Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých středoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.

V posledních desetiletích vidíme, jak různé formy globalizace mají echo ve zrodu a růstu různých forem regionality, které však někdy mají podobu xenofobního partikularismu včetně růstu nevráživého a agresivitu plodícího šovinismu. Na druhou stranu je však pěstování hodnotných národních kulturních tradic pro zachování pluralitnosti současné planetární civilizace nezbytné a působení menších, ale regionálně zakotvených univerzit by mohlo tomuto kýženému vývoji napomoci. V oboru, v němž působím, se projevilo navazování na regionální tradici například tím, že na katedře filozofie FF UP v Olomouci byla mezi předměty systémové filozofie zavedena metafyzika, čímž se mj. navazovalo na tradici olomouckého dominikánského řádového studia (*studium generale*).

Jsmo v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?

V souvislosti s koronavirovou krizí, která nám po všech stránkách na optimismu nepřidá, bych se zmínil o své osobní zkušenosti, která je svým způsobem pozitivní. V souvislosti s uzavřením vysokých škol jsem přešel na online výuku, a protože předmětem mých

In recent decades we have seen how different forms of globalization have their flipside in the establishment and development of various forms of regionalism, but which can sometimes take on the form of xenophobic particularism, including the growth of hostility and aggressive chauvinism. On the other hand, the promotion of the values of national cultural traditions is essential for the survival of the plurality of our planetary civilization and its minorities, and regionally based universities could help overcome this disparity. For example, in the discipline I work in, we have continued the regional tradition by introducing metaphysics to the philosophy subjects at the department of philosophy FA PU in Olomouc, thereby continuing in the tradition set out by the Dominican Order's studies (*studium generale*) in Olomouc.

We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole of society and education. Do you think

the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?

In connection to the coronavirus crisis, which leaves us with little optimism from any perspective, I would mention my own personal experience, which has been positive in a way. Because of the closure of the university I had to switch to online teaching, and as the subject of my specialist lectures was love and eroticism in history and contemporary philosophy, religion and literature, I decided to extend the circle to my friends and acquaintances. In the end, there were more non-students than students participating in the lectures. The topics from the lecture then spread to a much wider circle of people, who would then often carry on these themes in phone calls and emails. Therefore, thanks to the coronavirus crisis my lectures reached a much wider audience than if they had been confined to the lecture hall. Perhaps it is an opportunity to think about how to link more people to the lessons and thus reinforce the expansion of education.

speciálních přednášek byla problematika lásky a erotiky v historii a současnosti filozofie, náboženství a literatury, oznámil jsem možnost připojení širokému okruhu svých známých a přátel. Přednášek se tak nakonec často účastnil násobný počet posluchačů než samotných studentů, přednášené téma rezonovalo v mnohem širším okruhu

posluchačů a po přednáškách například i v návazných telefonátech či emailech. Díky koronavirové krizi tak mé přednášky zasáhly širší okruh posluchačů, než by tomu bylo ve školních škamnách. Možná je to příležitost k úvaze o tom, jak zapojovat do výuky i širší okruh zájemců a posilovat tak šíření vzdělanosti.

KONTAKT ŽIVÝCH OSOB

CONTACT WITH REAL PEOPLE

prof. PhDr. Petr Horák, CSc. (*1935) After graduating from Masaryk University's Faculty of Arts he first of all worked as an archivist at the Brno-venkov District Archive, then as a researcher at the Institute of Philosophy of the Academy of Sciences in Prague and as editor-in-chief of *Filosofický časopis* (Journal of Philosophy), published by the Academy of Sciences. He was later a professor at Masaryk University's Faculty of Arts and now teaches at Pardubice University's Faculty of Arts. He also lectured at the Paul Valéry University in Montpellier. He is an emeritus researcher of the Czech Academy of Sciences and a commander of the French *Ordre de Palmes Académiques*. He specializes mainly in French philosophy - for example, he has published *Svět Blaise Pascala* (The World of Blaise Pascal, Prague 1985). He has also translated works by Michel Foucault, including: *Diskurs, autor, genealogie* (Discourse, Author, Genealogy, Prague 1994), *Zrození biopolitiky* (The Birth of Biopolitics, Brno 2009), *Je třeba bránit společnost*, (Society Must Be Defended, Prague 2005).

prof. PhDr. Petr Horák (*1935) Po ukončení studia historie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity pracoval nejprve jako archivář Okresního archivu Brno-venkov, posléze jako vědecký pracovník Filozofického ústavu Akademie věd v Praze a jako šéfredaktor *Filosofického časopisu*, vydávaného Akademií věd. Později působil jako profesor Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, nyní vyučuje na Filozofické fakultě Univerzity Pardubice. Působil též jako profesor na univerzitě Paula Valéryho v Montpellieru. Je emeritním vědeckým pracovníkem Akademie věd ČR a komturem francouzského řádu *Ordre de Palmes Académiques*. Specializuje se především na francouzskou filozofii - vydal například odbornou publikaci *Svět Blaise Pascala* (Praha 1985). Je také překladatelem knih Michela Foucaulta, výběrově: *Diskurs, autor, genealogie* (Praha 1994), *Zrození biopolitiky* (Brno 2009), *Je třeba bránit společnost* (Praha 2005).

Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?

I think, in fact I'm convinced, that nothing of substance remains from the original founding spirit of the medieval universities, only the superficial impression that some continuity exists between universities whose origin dates back to the Early Middle Ages and their modern-age and contemporary counterparts. They can only be very loosely linked by the desire to found new universities, which, without exception, differ from their medieval predecessors in that they lack the medieval universalist spirit oriented towards the search for the metaphysical foundation of being, by the lack of a universal educational foundation and a generally shared cultural language. All of these "u's" were the fruit of what was, from today's perspective, a very limited culture and civilization (in both geographical and cultural terms). Cynically speaking, all that has been transferred from this distant foundation to the newly established higher-educational institutions are the highly problematical robes and hymns for certain ceremonial occasions. And naturally also some academic titles, which have, of course, already lost their original meaning.

The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval universities. In what context do you understand these expressions today and

where do you see the greatest problems in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?

At first sight, even in the medieval case, the autonomy, independence and legal capacity of higher education have been guaranteed formally, but only formally. Higher education, and not only public education, is not only entirely financially dependent on the state, but also increasingly and onerously dependent on it administratively.

Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?

I don't believe that universities and colleges today could set out to form an elite in the positive sense of the word. They can prepare good, even outstanding experts in various scientific and academic fields, but they cannot create a social elite and they never have done. Elites rise up elsewhere and in a different manner. Going to college or university might of course strengthen the conditions for the emergence of an elite and reinforce the feeling of belonging to a certain elite for some graduates from particularly prestigious schools. Attending the *École nationale de l'administration* (ENA), the *École normale supérieure* (ENS), or the polytechnics in France, the ETH in Switzerland, MIT in the USA, or Cambridge or Oxford in Britain, undoubtedly gives graduates from these schools the feeling of uniqueness and belonging to a particular intellectual and social elite, whose members can often have a considerable influence on the running of society, but they rarely fundamentally

První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších střeoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuálního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?

Domnívám se, vlastně jsem přesvědčen, že z původního zakladatelského ducha středověkých univerzit se nedochovalo nic podstatného, pouze jakýsi povrchní dojem, že existuje nějaká kontinuita mezi univerzitami, jejichž vznik spadá v některých případech téměř do raného středověku, a jejich novověkými a současnými pokračovatelkami. Může je jen velmi volně spojovat touha zakládat nové vysoké školy, které se však bez nejmenší výjimky liší od svých středověkých předchůdkyň tím, že přímo programově postrádají středověkého univerzalistického ducha obráceného k hledání metafyzického základu všeho bytí, univerzální vzdělanostní základ a s ním spojený všeobecně sdílený kulturní jazyk. Všechna tato zmíněná „u“ byla plodem určité, z dnešního pohledu rozsahově (v geografickém a kulturně hodnotovém smyslu) velmi omezené kultury a civilizace. Cynicky řečeno přejímají nově vzniklé a vznikající vysokoškolské instituce z tohoto velmi vzdáleného základu nanejvýš velmi problematičké taláry a chorály pro některé slavnostní příležitosti. A pochopitelně ještě některé akademické tituly, které ovšem zcela ztratily původní význam.

Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost a svéprávnost. V jakém kontextu chápete

tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci střeoevropského prostoru vidíte největší problémy?

Autonomie, samostatnost, svéprávnost vysokého školství jsou na první pohled i ve střeoevropském prostoru deklarativně zajištěny, ale pouze deklarativně. Vysoké školství (nejen to veřejné) se bez státu neobejde nejen ve finančním ohledu – je na něm stále více a tíživě závislé také administrativně.

Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?

Vůbec se nedomnívám, že by současné univerzity a vysoké školy mohly cílevědomě nějakou elitu v dobrém, pozitivním smyslu tohoto slova formovat. Mohou připravovat dobré a často jistě i vynikající odborníky v nejrůznějších oblastech vědeckého a vůbec odborného života, ovšem společenskou elitu vychovávat nemohou a nikdy to také nedělaly. Elita vzniká úplně jinde a jinak. Studium vysoké školy nebo univerzity může posílit předpoklady ke vzniku elity a (zejména v jistých případech absolventů zejména speciálních škol nebo jejích částí) posílit pocit *příslušnosti* k určité elitě, ale nic víc.

Studium na École nationale de l'administration (ENA), École normale supérieure (ENS) či polytechniky (Polytechnique) ve Francii, ETH ve Švýcarsku, MIT v USA nebo Cambridge či Oxfordu v Británii nepochybně dává absolventům těchto škol pocit výjimečnosti a sounáležitosti s jistou intelektuální a společenskou elitou, jejíž příslušníci mohou vykonávat jistý, často asi nezanedbatelný vliv na chod

influence social *consciousness*. And at the moment it is precisely this *consciousness* which is hostile towards any signs of an elite. Moreover, for universities and colleges to create a social *elite* from its students and the wider public, they themselves have to be clear about what an *elite* actually is and what it should eventually be like. And these colleges and universities would themselves have to have their own intellectual and moral elites, which, with all due respect, is more of a pipedream than reality.

We are obviously witnessing great changes in terms of technological achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?

The answer here is very simple: colleges and universities have to adapt to the new situation created by social networks and electronic communication. The present Covid-19 pandemic has undoubtedly contributed towards the greater use of these technologies (video conferences, email).

These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts in the flow of money,

principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?

The simple answer: more universities and colleges mean more disciplines, more lecturers and fewer authentic personalities, with greater pressure on the lecturer to be a manager rather than a researcher, teacher and human being. In the 1940s, this irreversible process was described in the world of industry and the economy by James Burnham (*Managerial Revolution*), whose early analysis of this phenomenon is still relevant and admirable today.

Universities would no longer lack important characters of integrity. From your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?

As far as personal knowledge and influence during my studies are concerned: Professor Jindřich Šebánek and Professor Jaroslav Ludvíkovský from Masaryk University Faculty of Arts, Professor Vladimír List from Brno University of Technology, and Professor Georges Gusdorf from Université de Strasbourg.

How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models over the past thirty years? Have you come across a university which could be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?

společnosti, ale stěží dnes mohou vsutku výrazně ovlivňovat společenské vědomí. Toto vědomí je totiž v současné době výrazně nepřátelské vůči jakémukoliv náznaku elity. Aby mohly univerzity a vysoké školy vůbec svoje posluchače a širokou veřejnost formovat s cílem utváření společenské *elity*, musely by mít samy jasno, co to je *elita* a jaká by eventuálně měla být. A musely by samy tyto vysoké školy a univerzity disponovat intelektuálními a morálními elitami, což při vší účtě představuje nanejvýš zbožné přání, rozhodně ne skutečnost.

Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, která se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?

Zde je odpověď dosti jednoduchá: nové situaci, vytvářené sociálními sítěmi a vůbec elektronickými prostředky komunikace, se vysoké školy a univerzity prostě přizpůsobují. Současná pandemie koronaviru covid-19 nepochybně přispěla k většímu využívání těchto prostředků (videokonferencí, e-mailu).

Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem na teorii, občas výstřední postavu. Dnes se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací. Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv. funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?

Čím více bude univerzit, vysokých škol a oborů na nich, tím více profesorů/rek a méně skutečných osobností na nich bude působit. Stejně tak poroste tlak, aby profesor nebyl primárně badatelskou, pedagogickou či prostě lidskou osobností, ale spíše manažerem. Už ve čtyřicátých letech minulého století tento nezvratný proces vystihl pro sféru ekonomie a průmyslu James Burnham v knize *Managerial Revolution*. Jeho ranou analýzu tohoto fenoménu lze dnes jen obdivovat.

Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností. Mohl byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?

Profesoři Jindřich Šebánek a Jaroslav Ludvíkovský z Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, profesor Vladimír List z Vysokého učení technického v Brně a profesor Georges Gusdorf z Université de Strasbourg, pokud se skutečně osobního poznání a vlivu během studií týče.

Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznal jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?

Zvyk přenášet zkušenosti ze zahraničí na půdu středoevropského vysokého školství má svou tradici a své oprávnění, pokud jde o přenos nebo inspiraci z Evropy. Pokud jde ale o přenos z USA či z Asie, byl bych velmi opatrný. Nevidím, čím bychom se mohli skutečně smysluplně inspirovat, vyjma

The custom of transferring experience from abroad to Central European higher education has its traditions and justifications in terms of the transfer or inspiration from Europe. However, I would be very careful if this transfer were from the USA or Asia to Central European universities and colleges. I don't see how they could inspire us in any meaningful sense, apart from the American college system which emerged in the 19th century as an alternative to the European gymnasiums, which no longer exist today in Europe, give or take a few rare exceptions.

One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?

I believe that we have to resist this trend. I am under no illusion that it could work, mainly because any attempt to divide universities and colleges into "scientific" and "purely pedagogical" would be met with fierce criticism as the expression of unacceptable elitism. I would choose another path, albeit the most unlikely one in contemporary Czech society: reform all of the faculties of art and education which were hastily established in the 1990s in the technical colleges so that their educational and perhaps even research curricula are more suited to the objectives of these technical colleges, and maybe even give the technical colleges back their original names (Technical College of such and such

a place), have the courage to introduce stringent entrance conditions to all humanities faculties, radically reject every regional governor's wish to have a 'college' and 'university' in his own town, and revive the importance of the humanities subjects (philosophy, history, languages, literature) in the gymnasiums. It would also be worth considering establishing an independent ministry for colleges, universities and the Academy of Sciences, and ensure an entirely separate section of the state budget for the Academy of Sciences, public universities and colleges.

The modern era has witnessed the division of the humanities and the sciences, which not only affects subject areas and methodology, but also, for example, the funding of science. In order to overcome the contradictions, there has been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?

My answer to this question is partly contained in the previous paragraph. As far the interdisciplinarity is concerned, I think that, if it does indeed occur, it is only due to the character of the research. Some social-science and humanities disciplines (archaeology, linguistics) occasionally require cooperation with a scientific or technological discipline – we don't need to elaborate on the examples – and sometimes it works the other way round. It's difficult to imagine interdisciplinarity as an established discipline – either interdisciplinarity happens or it doesn't. It doesn't help to force it on people. On the other hand, I do consider it appropriate to promote multidisciplinary. One good example,

amerického systému *college*, který vznikl na půdě USA v 19. století jako náhrada za neexistující evropská gymnázia. Ta dnes ovšem (až na zanedbatelné výjimky) neexistují ani v Evropě.

Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamenalo snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzepřít?

Považuji za velmi potřebné vzepřít se tomuto trendu. Nečiním si žádné iluze, že by se to mohlo zdařit, mimo jiné právě proto, že jakýkoli pokus dělit univerzity a vysoké školy na „vědecké“ a na „pouze pedagogické“ by se setkal s drtivou kritikou jako projev nepřijatelného elitářství. Volil bych jinou cestu, v současné české společnosti ovšem ještě neprůchodnější: reformovat všechny filozofické, pedagogické a podobné fakulty, které narychlo vznikaly v 90. letech u technických vysokých škol tak, aby svým pedagogickým a snad i badatelským programem více vyhovovaly vlastnímu zaměření těchto vysokých technických škol, a snad i vrátit technikám jejich původní název (Vysoká škola technická tam a tam). Nebát se zavést skutečně vysoké požadavky na přijímací zkoušky na všechny fakulty humanitně-společenskovedního typu, radikálně odmítat touhy každého krajského hejtmana mít v jeho sídelním městě „vysokou školu“ a „univerzitu“ a vrátit vážnost humanitním předmětům (filozofie, dějepis, jazyky, literatura) na gymnáziích. Stálo by rovněž za to uvažovat

o zřízení samostatného ministerstva pro vysoké školy, univerzity a akademii věd a zajistit ze státního rozpočtu pro akademii věd, veřejné univerzity a vysoké školy samostatnou finanční položku.

V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?

Moje odpověď na tuto otázku je zčásti obsažena již v předchozím odstavci. Co se interdisciplinarity týče: myslím si, že k ní dochází, pokud vůbec, pouze z povahy věcí. Některé společenskovední a humanitní obory (archeologie, jazykověda) si částečně vyžadují spolupráci s nějakým přírodovědným nebo technickým oborem, jindy je tomu zase naopak. Těžko si však představuji interdisciplinaritu jako etablovaný obor – k interdisciplinaritě buď dochází, nebo ne. Násilně ji vyžadovat k ničemu nepovede.

Naopak považuji za velice smysluplné posilovat multidisciplinaritu. Dobrou ukázkou, kterou dnes snad nikdo nezpochybnuje, je nové simulační centrum Lékařské fakulty MU v Brně, zaměřené na multidisciplinární výchovu mediků. Lze si jen povzdechnout, že multidisciplinarita byla dříve něčím zcela samozřejmým ve studiu na filozofických fakultách. Začal ji úspěšně omezovat starý socialistický režim a tento trend vyvrcholil v současnosti, kdy je takřka nemožné, aby studenti filozofických fakult mohli na nich studovat několik oborů.

which almost everyone agrees on, is the new simulation centre at Masaryk University's Faculty of Medicine in Brno, focusing on the multidisciplinary education of medical students. It is a matter of regret that multidisciplinary used to be a common feature of arts faculties. This was then restricted by the old communist regime and that trend has escalated to the point where it is now almost impossible for arts-faculty students to study several disciplines at them.

Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university education rather than on the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?

I don't think there's a contradiction here: universities can operate in the public sphere exclusively through strong individuals who speak on their behalf, whether as members of university communities or as their graduates, who as individuals attempt to do something in their own name, but at the same time, they do not hide the fact that they are graduates from a higher-education establishment.

Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?

At this point in the Czech Republic, it is impossible to implement any changes in the system of funding – perhaps it is possible to alter the division of state finance through joint supervision, which might be at least simplified by the above-mentioned separation of a ministry or special department for universities, other colleges and the Academy of Sciences from the Ministry of Education. Naturally, all of this would require considerable pressure from university and college rectors, though I doubt they would be capable of this at the moment.

As a member of the academic community of Brno's Masaryk University, I'd like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central European universities such as MU and where you see opportunities for development.

There's no way I'd be able to guess. The usual answer would probably be that universities should specialize in something which would distinguish them from the mass of similar universities in Europe and the rest of the world. At the moment, however, specialization is one way towards the destruction of this coveted university spirit. Moreover, education in Central Europe is strongly influenced by national-historical narratives, so any such specialization would probably lead to this being reinforced, which is in stark contrast to universities' search for a universal orientation. So I am not sure.

We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole of society and education. Do you think the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?

Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?

Nemyslím si, že zde existuje nějaký rozpor. Univerzity mohou působit na veřejný prostor výhradně prostřednictvím silných individualit, které vystupují za ně a jejich jménem. Mohou to být členové univerzitní obce nebo absolventi, kteří jako jednotlivci pod svým jménem v dané chvíli něco vykonávají či o něco usilují, ale přitom se nikterak netají tím, že jsou absolventy nějaké vysokoškolské instituce.

Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě středoevropských zemí jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť neexistuje financování prostřednictvím školného a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?

V současné době nelze v ČR dosáhnout žádné změny ve způsobu financování. Lze je snad poněkud upravit společným dozorem nad rozdělováním těchto státních financí, což by alespoň trochu usnadnilo výše zmíněné osamostatnění ministerstva nebo zvláštního úřadu pro univerzity, ostatní vysoké školy a Akademii věd od ministerstva školství. To vše by vyžadovalo silný a důsledný tlak ze strany rektorů vysokých škol, pochybuji ovšem, že by toho byli v současné době schopni.

Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých středoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.

To vůbec nejsem schopen odhadnout. Běžná odpověď by asi zněla, že by se měly takové univerzity specializovat na něco, co by je odlišovalo od masy podobných univerzit v Evropě a ve světě. Jenže právě specializace je současně cestou k záhubě toho kýženeho univerzitního ducha. Ve střední Evropě navíc všechno, co se dotýká školství, ovlivňuje silný nacionalistický narativ, takže by se taková specializace hledala nejspíš právě v jeho posilování, což je v příkrém rozporu s hledáním univerzální orientace univerzit.

Jsme v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?

Pokud by měla skutečně koronavirová krize trvale ovlivnit univerzity, pak nepochybně negativně. Můj odpor k ústupu od kontaktního provozu ve prospěch všeho „na dálku“ prostřednictvím sítí není vyjádřením touhy „neodstříhovat copy“, ale vyjadřuje přesvědčení, že vysoké školství (zejména to univerzitní) musí, má-li pěstovat onoho kýženeho ducha, zachovávat kontakt živých osob, nikoli jejich depersonalizovaných, rádoby ležérních portrétů na obrazovkách.

If the coronavirus is to affect universities in the long term, then this will undoubtedly be in the negative sense. My opposition to moving away from personal contact in favour of always using 'distance' networks is not the expression of a desire

'not to move with the times', but the conviction that if university education is to preserve that coveted spirit, it has to maintain contact with real people, rather than their depersonalized, pseudo-casual images on a screen.

PANDEMIE KORONAVIRU PŮSOBÍ JAKO URYCHLOVAČ

THE CORONAVIRUS PANDEMIC ACTS AS AN ACCELERATOR

Mgr. Jakub Jirsa, Ph.D. (*1978) He studied philosophy at Charles University and at the Central European University in Budapest. He was a researcher at the Institute of Philosophy of the Czech Academy of Sciences from 2001 to 2003. He also studied abroad at the University of Cambridge and the Institut für Wissenschaften vom Menschen in Vienna. Since 2006 he has lectured at Charles University's Department of Philosophy and Religious Studies and is vice-chair of the Centre for Philosophy, Ethics and Religion. His specialist interests include ethics and ancient philosophy (Socrates, Plato). He has published a large number of specialist articles in academic journals. He is also the editor of several conference proceedings dealing with philosophy and ethics and is the editor of the book *Idea university* (Prague 2015).

Mgr. Jakub Jirsa, Ph.D. (*1978) Na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a na Central European University v Budapešti vystudoval filozofii. V letech 2001–2003 působil jako odborný pracovník na Filozofickém ústavu Akademie věd ČR, také absolvoval studijní stáže a výzkumné pobyty na University of Cambridge a Institut für Wissenschaften vom Menschen ve Vídni. Od roku 2006 přednáší na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK a je místopředsedou Centra pro filozofii, etiku a náboženství tamtéž. Jeho odborným zájmem je etika a antická filozofie (Sokrates, Platón). Publikoval množství odborných článků v odborných periodících, redigoval několik konferenčních sborníků s filozofickou a etickou tematikou. Je editorem knihy *Idea university* (Praha 2015).

Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?

This question opens up the theme of the idea of the university. And not just the idea as such, but the ontological or metaphysical issue of the essence or basis of the institution we call a university. I am unable to provide an explanation which would answer this question exhaustively, but I do believe that the historical and current forms of the university are linked by the following criteria. Firstly, universities have always regarded knowledge as a goal in itself, which is not subordinated to any other goal or result. Naturally, there are many university departments that carry out research which can be used in the immediate or near future. But this utility is not what the university as such is interested in. The university also recognizes the justification for research where its utility is not (immediately) obvious. Critical intellectual activity allows the university to pose questions about the questions themselves and the hypotheses of research carried out within the university. No university is merely a research institute, though at the same time, a university is not merely a school in the sense that it would only specialize in the transfer of education and not its dissemination. Thirdly, it has always been the case for universities that research is not a matter for the individual but for the collective. At a university, knowledge

is acquired through the society we call the academic community – i.e. between the teachers and students. It's not only about research teams, but about lectures, disputations and workshops, where research results are presented, refined and criticized. Fourthly, the university has always included many disciplines from several areas of human knowledge. At the beginning, in addition to the free arts, there was perhaps only theology, law and medicine, though even these were very different sciences which the university managed to include under one roof.

It is necessary to add that there are obviously other institutions which are active and successful in one or more of the above-mentioned criteria. Often they are better in a given area than many universities. Such specialization is necessary and valued. A successful research institute does not need a plurality of disciplines and can be entirely utilitarian. However, I do believe that only a university fulfils all of the above-mentioned criteria.

The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval universities. In what context do you understand these expressions today and where do you see the greatest problems in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?

I think we can talk about autonomy from two main perspectives: intellectual and material – that is, financial. Both aspects are relatively complicated. Firstly, everyone would agree that freedom of research has to apply to universities. In relation to the university criteria which I gave in the previous answer, this means that knowledge is not subordinate to any other

První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších střeoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuitního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?

Tato otázka otevírá téma ideje univerzity. Nikoli jen ideje jakožto myšlenky, ale ontologický či metafyzický problém esence či podstaty instituce, které říkáme univerzita. Nejsem schopen podat výklad, který by na tuto otázku odpověděl vyčerpávajícím způsobem, domnívám se však, že historické a současné podoby univerzity spojují následující kritéria.

Za prvé, univerzita považuje a vždy považovala poznání za cíl sám o sobě, který nemusí být podřízen žádnému jinému cíli či výsledku. Samozřejmě řada univerzitních výzkumných pracovišť provozuje výzkum, který má okamžité či v blízké době očekávané využití. Ale toto využití, tato užitečnost není tím, co univerzitu jakožto univerzitu zajímá. Univerzita uznává i oprávněnost výzkumu, kde užitečnost není (třeba zatím) patrná. Kritická intelektuální činnost umožňuje univerzitě klást si otázky o samotných otázkách a předpokladech výzkumu, který se v rámci univerzity provádí.

Za druhé, univerzita vždy spojuje výzkum s výukou a výuku s výzkumem. Žádná univerzita není jen výzkumnou institucí, zároveň však univerzita není jen učilištěm v tom smyslu, že by se specializovala pouze na předávání vzdělání a nikoli zároveň i na jeho rozšiřování.

Za třetí, pro univerzity platilo a platí, že výzkum pro ně není záležitostí jednotlivce, ale vždy kolektivu. Poznání

se na univerzitě získává v dialogu v rámci společenství, kterému se říká akademická obec, tj. mezi vyučujícími a studenty. Nejde jen o výzkumné týmy, ale také o přednášky, disputatione a workshopy, kde se výsledky výzkumu prezentují, tříbí a kritizují.

Za čtvrté, univerzita vždy zahrnovala více oborů z několika oblastí lidského poznání. Vedle svobodných umění to zpočátku byla třeba jen teologie, právo a lékařství, i tak ale jde o podstatně odlišné vědy, které univerzita dokázala zahrnout pod jednu střechu.

Je třeba dodat, že samozřejmě existují další instituce, které jsou aktivní a úspěšné v jednom či v několika z výše uvedených kritérií. Mnohdy jsou v dané oblasti lepší než leckterá univerzita. Taková specializace je potřebná, nutná a správná. Úspěšný výzkumný ústav nepotřebuje pluralitu oborů a může být zcela utilitárně založený. Domnívám se však, že jen a pouze univerzita zahrnuje všechna výše zmíněná kritéria.

Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost a svéprávnost. V jakém kontextu chápete tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci střeoevropského prostoru vidíte největší problémy?

O autonomii lze podle mě uvažovat ve dvou hlavních ohledech: ideové a materiální, tedy finanční. Oba pohledy jsou poměrně komplikované. Každý by řekl, že na univerzitě platí a musí platit svoboda výzkumu a bádání. V souladu s kritérii univerzity, která jsem uvedl v předchozí odpovědi, to mimo jiné znamená, že poznání není podřízeno žádnému jinému a vnějšímu cíli než poznání samotnému. Nikdo univerzitě neříká, co se má a co nemá zkoumat. Největším příkladem

external goal other than knowledge in itself. No-one tells the university what it can and cannot investigate. In recent times, the highest profile example when this principle was flagrantly flouted in Central Europe was the banning of gender studies at universities in Hungary. On the other hand, universities have always functioned within a particular society and that society might have legitimate demands on the university regarding the subjects of its research – for example, the problems which that particular society faces. However, no-one can force a university into such research and direct the course of research or its results. Moreover, as I answered above, a university can legitimately investigate the questions themselves and the hypotheses of the given research, so it may easily conclude that the societal demand is unjustified or erroneous. At the same time, of course, society cannot forbid any area from being researched.

Secondly and no less importantly is material freedom. Naturally, this comes up against what is possible in a particular society. Nevertheless, well-run research and teaching requires material support. There are three types of university in the Czech Republic: state, public and private. These labels indicate who has control of these schools: the state, the public through institutions which represent it, and a private owner. At the same time, funding is also connected to this. A prudent steward not only keeps good control over the property assigned to him, but he also presides over how it flourishes. One aspect which I believe damages the essential relationship of trust between universities and the state is the discrepancy between government statements on how it values universities and all of their disciplines, on the one hand, and the actual support on the other.

I believe that Czech universities are well placed to resist many of the external pressures on their autonomy and independence. As is clear from the above, the most problematic area for me is their relationship to their founders.

Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?

In 2017, Tom Nichols published *The Death of Expertise* in which he described how the American public debate was undergoing a transformation in relation to experts, scientists and to higher education in general. According to Nichols, we can observe how expertise in itself can be a handicap and almost excludes specialists from the public debate on issues in which, paradoxically, they are experts. Ignorance and non-specialization are proof of a kind of warped autonomy – independence from experts and the elites. Many people today believe that we shouldn't listen to experts as they are wrong precisely because they are experts.

I think that it is possible to spot similar trends in Central Europe, though they are weaker and do not fall on such fertile ground. For example, from the time of the Habsburg monarchy to the communist dictatorship and the present day, university teachers have been part of the nation's elite. Universities are elite research and teaching institutions, but this does not mean that they are elitist. Elitism is the warped, degenerate mirror of selectivity, of the elite.

A significant (and ever-growing) number of today's young population are going through universities, so it is true that they are formative in a certain sense

poslední doby, kdy byl tento princip v rámci střeoevropského prostoru flagrantně porušen, je zákaz oboru genderových studií na univerzitách v Maďarsku.

Na druhou stranu ale univerzity vždy fungují v rámci dané společnosti, která může mít na univerzitu oprávněné požadavky ohledně předmětů jejího zkoumání, např. problémů, které tato společnost má. Je podle mě legitimní, když jsou preferovány obory, jejichž výzkum může přispět k řešení aktuálních problémů dané společnosti. Nikdo však nemůže univerzitu k takovému výzkumu nutit a už vůbec nelze určovat směr výzkumu či jeho výsledek. Navíc, jak jsem odpovídal výše, univerzita může legitimně zkoumat i samotné otázky a předpoklady daného výzkumu, takže může klidně dospět k tomu, že společenský požadavek je neoprávněný či chybný. Zároveň samozřejmě nemůže existovat oblast, kterou by společnost zakazovala zkoumat.

Neméně důležitá je také svoboda materiální. Ta samozřejmě naráží na možnosti té či oné společnosti, nicméně pro dobrý provoz výzkumu a výuky je zapotřebí takového materiálního zajištění, které ho dokáže umožnit. Česká republika zná tři typy vysokých škol: státní, veřejné a soukromé. Tato označení de facto říkají, kdo vykonává v těchto školách kontrolu: stát, veřejnost skrze instituce, které ji reprezentují, a soukromý vlastník. S tím je zároveň spojeno i jejich financování. Dobrý hospodář vykonává nejen dobrou kontrolu zacházení se svými statky, ale také se samozřejmě stará o rozkvet toho, co je mu svěřeno. Jedním z momentů, který podle mě nejvíc poškozují nezbytný vztah důvěry mezi univerzitami a státem, je diskrepance mezi výroky o tom, jak si stát univerzit a všech jejich oborů váží na straně jedné a reálné podpory na straně druhé.

Myslím, že české univerzity jsou v dobrém stavu, aby odolaly mnoha vnějším tlakům na vlastní autonomii a samostatnost. Jak je patrné z výše uvedeného, nejproblematičtějším podle mne zůstává jejich vztah ke svému zřizovateli.

Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?

V roce 2017 vydal profesor Tom Nichols publikaci *The Death of Expertise*, ve které popisuje, jak americká veřejnost a veřejná debata prochází změnou ve vztahu k odborníkům, vědcům a obecně k vysokoškolskému prostředí. Podle Nicholse můžeme sledovat, jak se samotná odbornost stává hendikepem a dotyčného téměř vylučuje z veřejné diskuse o otázkách, ve kterých je paradoxně odborníkem. Neznalost a neobornost je dokladem jakési pokřivené autonomie, nezávislosti na odbornících, na elitách. Pro mnohé dnes platí, že odborníky nemáme poslouchat, protože se pletou právě proto, že jsou odborníky.

Obdobné tendence lze podle mě spatřovat i v našem střeoevropském prostoru. Jsou však slabší a nepadají na tak úrodnou půdu. Od dob habsburské monarchie přes komunistickou diktaturu až podnes patří například univerzitní profesori mezi elitu národa. Univerzity jsou elitními výzkumnými a pedagogickými pracovišti, to však neznamená, že jsou elitářské. Elitářství je pokřivené, zparchantělé zrcadlo výběrovosti, elity.

Univerzitami projde podstatná (a stále rostoucí) část dnešní mladé populace, takže je jisté, že jsou v jistém slova smyslu formující. Otázkou ale je, jak toto formování vypadá. Formuje studenty

of the word. The question is, however, what this formativeness looks like. Does the lecturer shape the student's intellect, conscientiousness, diligence and honesty? Or are they formed by what they see – low-paid academics wearily scrambling after points which they subordinate their lives and careers to?

Despite everything, I believe that universities are institutions which still have a privileged status in relation to what sociologists call the elite. Doctors, writers, translators – most of them have some kind of relationship with the university and the university environment. Top generals give lectures just as often as top scientists. Of course, universities are not the only education or research institutes, but as long as they remain the largest and most important institutes in terms of human knowledge, then they will be linked with the elites in society.

We are obviously witnessing great changes in terms of technological achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?

If there exist extremes and continuity amongst them, then there must also be a middle ground. Of course continuity may not exist within each example, but we can probably assume that this is the case in the use of modern technology. Naturally, universities respond to the above-mentioned changes in the way research organizations ought to: by studying these changes and the platforms which bring them about or accelerate them. There

are now departments and centres which specialize in the new media, while social networks have become the subject of sociological, linguistic and philosophical research. This is the natural and measured response of research institutions.

Another issue is the use of these media in research and teaching. Naturally, the new media simplify communication and the general sharing of data, which helps to speed up many processes. The situation also changed with the coronavirus pandemic in the spring of 2020. Prior to the pandemic it appeared as though the great expectations surrounding online teaching and MOOC courses (MOOC = *massive open online course*) were going to remain unfulfilled. Critical voices were raised stating that massive online teaching was mainly used for PR, earnings and as a source of prestige, rather than being a basic part of university teaching. The pandemic significantly strengthened the role of online teaching and accelerated its development. While we were merely talking about online courses before the pandemic, all it took was a few days or a week at most and practically everyone at university was teaching in front of a camera.

The use of social networks in teaching is another chapter in itself. It has to be remembered that social networks are first and foremost a means of generating revenue from targeted advertising and profiting from the users' personal data. Their social or socialization functions are adapted for this purpose. Social networks were not designed for education. I think it's possible to make an analogy with the function of social networks in politics, the use of which we already know something about. Social networks are an excellent PR instrument due to the possibility of incredibly precise, targeted information,

osobnost přednášejícího, jeho intelekt, pečlivost, pracovitost a poctivost? Nebo je naopak formuje to, když vidí upachtěné honění bodů, kterému málo placení akademici podřizují své životy a kariéry?

Přes všechno výše řečené se domnívám, že univerzity jsou institucí, která má stále privilegované postavení k tomu, co sociologie nazývá elitou. Lékaři, spisovatelé, překladatelé – ti všichni žijí většinou v nějakém vztahu k univerzitě a univerzitnímu prostředí. Špičkoví generálové leckdy přednášejí, stejně jako špičkoví vědci. Univerzity samozřejmě nejsou jedinými vzdělávacími nebo výzkumnými institucemi, ale pokud budou stále těmi největšími a hlavními institucemi v oblasti lidského poznání, zůstanou spojeny s elitami společnosti.

Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, která se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?

Jestliže existují extrémny a mezi nimi kontinuum, existuje také střední cesta. Samozřejmě je otázkou, zda v daném případě existuje kontinuum, ale snad nic nebrání v předpokladu, že tomu tak v případě užívání moderních technologií je. Univerzity na výše popsané změny samozřejmě reagují tak, jak výzkumné organizace mají: studiem těchto změn a platform, které jsou jejich nositeli či urychlovači. Vznikají katedry či centra nových médií, zkoumání tzv. sociálních sítí je předmětem sociologických, lingvistických či filozofických studií. To je přirozená a adekvátní reakce výzkumné instituce.

Další otázkou je využití těchto médií ve výzkumu a výuce. Nová média samozřejmě usnadňují komunikaci nebo obecně sdílení dat, čímž mnohé kroky zrychlují. Situace se také změnila během pandemie koronaviru na jaře 2020. Před pandemií se zdálo, že velká očekávání vkládaná do online výuky a MOOC (*massive open online course*) zůstanou prázdná. Sílily kritické hlasy, podle kterých byla masivní online výuka spíše zdrojem prestiže, PR a výdělku, než aby se stala podstatnou součástí univerzitního vzdělání. Pandemie samozřejmě značně posílila roli online výuky a urychlila její rozšíření. Zatímco před pandemií jsme o online kurzech hovořili, stačilo několik dní či týdnů a přes kameru jsme na univerzitě učili víceméně všichni.

Samostatnou kapitolou je pak užívání tzv. sociálních sítí ve výuce. Je dobré si uvědomit, že jde především o výdělečné platformy, jejichž účelem je generování zisku z cílené reklamy, resp. zpeněžení osobních dat uživatelů. Tomuto účelu je přizpůsobeno jejich chování i tzv. sociální či socializační funkce. Sociální sítě nejsou určeny ke vzdělávání. Myslím, že lze udělat analogii k funkci sociálních sítí v politice, resp. k tomu, o co o tomto využití již víme. Sociální sítě jsou skvělým PR nástrojem – právě díky možnosti neuvěřitelně přesného a účinného zacílení informace, dezinformace či reklamy. V tomto ohledu mohou sloužit například k zažehnutí zájmu o nějakou otázku či problém. Zároveň se ukazuje, že sociální sítě jsou velmi účinné v destruktivní či opoziční poloze politického života – v Egyptě či Iránu se v rámci Arabského jara hovořilo o „twitterových revolucích“. Nicméně když dojde na budující, organizační a vedoucí polohu politiky, zde již sociální sítě nefungují. Twitter či Facebook dostanou lidi do ulic protestovat

disinformation or advertising. In this respect, they can be used to ignite interest in an issue or problem. Social networks have also been shown to be very useful in destructive or oppositional political life. In Egypt and Iran there was talk of a “Twitter revolution” in connection with the Arab Spring. However, social networks are unable to provide the constructive organizational and leadership aspects of politics. Twitter and Facebook can get people onto the streets to demonstrate against a government, but they are unable to help when it comes to governing and leading the country. Likewise with education – after the initial signs of interest, it has been a long, gradual process of development. And I’m not entirely sure if social networks have a positive role here.

These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts on the flow of money, principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?

I don’t think that all professors or senior lecturers today are finance managers or administrators of large projects. Even now universities are able to hold on to and develop Humboldtian-style professors. Nevertheless, it is true that the role of the professor as a manager has become more pronounced. Here we touch on the

fundamental issue of funding colleges and universities, which is linked to this change in the professors’ position. If the academic staff at universities are dependent on between a half and two-thirds of their salary coming from projects, then it is obvious that the role of those who are responsible for organizing the projects will increase. This is a very unusual and unhealthy situation – projects are normally short-term, so academic staff have no financial certainty connected to their position. The basic institutional pay does not cover living costs, so the money from projects becomes a necessity. If the institutional pay allowed for a comfortable living, then there’d be no need for so many short-term projects. In that case, the professor would become mainly a researcher once again and an academic expert who would rely less on their ability to understand and properly fill out complex grant applications.

Universities would no longer lack important characters of integrity. From your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?

I was fortunate (though with an element of bad luck) that I went to university in the mid-1990s when there was no shortage of authorities in philosophy (unlike any fixed curricula). This was described well by Markéta Bendová, Johana Borovanská and Daniela Vejvodová in the book *Philosophy in the Underground – Philosophy in the Background* (in Czech 2013). Milan Sobotka was always an exceptional figure in Prague’s philosophy department. Even though my research work was never linked to his themes, he has been a role model in my philosophical work and life. I was recently saying that if I had the chance

proti vládě. Neumí však pomoci, když je potřeba vládnout a vést zemi. Stejně tak je i vzdělání po počáteční jiskře zájmu především budováním, tedy pomalu postupujícím procesem. A zde si pozitivní roli sociálních sítí nejsem úplně jistý.

Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem na teorii, občas výstřední postavu. Dnes se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací. Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv. funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?

Myslím si, že ne všichni profesori či docenti jsou dnes jen finančními manažery či správci velkých projektů. I v současné době si univerzity dokážou udržet a vychovat profesory humboldtovského typu. Nicméně platí, že role profesora jakožto manažera posiluje. Zde se samozřejmě dotýkáme podstatného problému financování vysokých škol a univerzit, který je s touto proměnou profesorské pozice spojen. Pokud jsou akademičtí pracovníci univerzit z poloviny až dvou třetin svého příjmu závislí na projektech, pak je jasné, že značně posiluje role těch, kteří jsou schopni projekty připravit a řešit. To je naprosto nenormální a nezdravá situace. Projekty jsou většinou krátkodobé, takže akademičtí pracovníci nemají se svojí pozicí spojenou žádnou finanční jistotu. Základní institucionální plat nepokryje životní náklady, takže projektové prostředky jsou nutností. Pokud by institucionální plat zajistil slušné živobytí, nebylo by potřeba tolik krátkodobých

projektů. Tím pádem by se i profesor stal opět především badatelem a vědeckým odborníkem a méně by již záleželo na jeho schopnosti porozumět složité grantové žádosti a správně ji vyplnit.

Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností. Mohl byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?

Měl jsem to štěstí (vždy spojené s trochou té smůly), že jsem nastoupil ke studiu v druhé polovině devadesátých let, kdy v oblasti filozofie nebylo o autority (na rozdíl od pevného kurikula) nouze. Hezky to popisují Markéta Bendová, Johana Borovanská a Daniela Vejvodová v knize *Filosofie v podzemí – filosofie v zázemí* (2013). Na pražské filozofii byl vždy výjimečnou postavou Milan Sobotka. Ačkoli jsem se ve svém výzkumu nikdy ani nepřiblížil k jeho tématům, je pro mě vzorem filozofické práce a života.

Nedávno jsem si říkal: pokud bych měl možnost znovu nastoupit do studia v roce 1996, ke komu bych chtěl chodit na více přednášek, než jsem chodil? Okamžitou odpovědí jsou dvě jména: Miroslav Petříček a Pavel Kouba. Během doktorských studií jsem pak měl velké štěstí, že jsem mohl poznat cambridgeské profesory Davida Sedleyho a Malcolma Schofielda.

Vzory či autority jsou jedna věc, ale neméně důležitá nebo možná i důležitější jsou kolegové, kamarádi, se kterými společně badáte, se kterými si navzájem čtete a komentujete své rukopisy, a kteří se potýkají se stejnými pracovními problémy jako vy.

Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského

to go back to university in 1996, whose lectures would I go to more than I did? The immediate answer is two names: Miroslav Petříček and Pavel Kouba. When I was doing my PhD, I had the great fortune to meet the Cambridge professors David Sedley and Malcolm Schofield. I would also add that role models and authorities are one thing, but equally important, or even more so, are the colleagues and friends that you work with, whose papers you read and comment on and who encounter the same problems at work as you.

How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models over the past thirty years? Did you come across a university which could be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?

It is possible to transfer international experiences and I believe it's a general experience. In their most recent book, *The Light That Failed*, Ivan Krastev and Stephen Holmes described how since the start of the 1990s, Central and East European countries have been imitating the West, or rather, they've been attempting to imitate what their idea of the West is. According to René Girard, the mimetic urge is the most powerful and most dangerous force in every cultural process, so there is no reason why education should be an exception.

This imitation is then reinforced by the different rankings and international evaluations which rank and evaluate universities like football teams in a league table. Naturally, the university management then believes that if it is to

climb higher in the table, then it has to do what those above them in the table are doing. However, this often runs up against other social, cultural and material factors. Western European universities have an unbroken tradition of academic ethics, traditions and rules for operating, they have incomparable budgets, sometimes their own property, often in amounts exceeding the budget of the Ministry of Education for higher education. A classic example of the problems that can arise from adopting foreign "templates" is the evaluation of science and research. There has been a discussion in the West since the 1990s about all that is wrong with a management-orientated, quantitative approach to science and research. In this regard, one of the most radical books is *The University in Ruins* by Bill Readings from 1996. Nevertheless, the consequences of Czechs looking abroad for inspiration is a purely quantitative "coffee grinder" whose negative effects will be felt in universities for a long time.

However, I also believe that a lot of what we see in Western universities should be supported in the Czech Republic as well. This includes the ethics of academic work and academic openness: working diligently and transparently. I would attempt to introduce into Czech schools the tutorial system seen in British universities. I believe that personal contact, rigorous consultations and continuous preparation are not only beneficial for PhD students, but also for students from lower study programmes. And my final point – I'm still interested in whether it would be possible to provide large, shared courses for Bachelor students, introducing them to civilization and culture, which they would go on to study in their specializations and different academic disciplines. They used to run such courses in the United States,

prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznal jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?

Zahraníční zkušenosti přenášet lze, to je podle mě obecná zkušenost. Jak popisují Ivan Krastev a Stephen Holmes ve své poslední knize *Světlo, které pohaslo*, státy střední a východní Evropy od počátku devadesátých let imitují západ, resp. se snaží imitovat svoji představu o západu. Podle René Girarda je mimetická touha tou nejsilnější a nejnebezpečnější silou každého kulturního procesu a není důvod, proč by školství mělo být výjimkou.

Tato imitace je ještě posílena různými žebříčky a mezinárodními hodnoceními, které řadí a hodnotí univerzity podobně, jako ligová tabulka řadí fotbalové týmy. Samozřejmě pak vedení univerzit napadne, že chtějí-li se dostat v tabulce nahoru, mají asi dělat to, co dělají ti, kteří jsou v tabulce nad nimi. Tato snaha pak ale často narazí na jiný společenský, kulturní a materiální kontext. Západní univerzity mají za sebou nepřerušenu tradici akademické etiky, tradici a pravidla fungování, mají nesrovnatelné rozpočty, případně vlastní majetek, mnohdy ve výši přesahující rozpočtovou kapitolu MŠMT na vysoké školství. Klasickým případem nešťastného přebírání zahraničních „vzorů“ je hodnocení vědy a výzkumu. Od devadesátých let se na západě vede diskuse o tom, co vše je špatně na manažersky orientovaném, kvantitativním přístupu k vědě a výzkumu. V tomto ohledu je jednou z nejradikálnějších knih *The University in Ruins* od Billa Readingse z roku

1996. Nicméně výsledkem naší, české inspirace v zahraničí je čistě kvantitativní „kafemlejnek“, jehož negativní dopady na vysoké školy budeme ještě dlouho léčit.

Rozhodně si však myslím, že mnohé z toho, co vidíme na západních univerzitách, by bylo dobré podporovat i v Čechách. Podle mě to je třeba etika akademické práce a akademická otevřenost: pracuje se pečlivě a transparentně. Nakolik je to možné, snažil bych se na české školy zavádět cosi jako tutorský systém známý z britských univerzit. Osobní kontakt, náročné konzultace a kontinuální příprava jsou podle mě přínosné nejen pro doktorandy, ale i pro studenty v nižších studijních programech. A konečně poslední bod: stále mě zajímá, nakolik by šlo uskutečňovat nějaké velké, sdílené kurzy pro bakaláře, které by jim představily civilizaci a kulturu, v jejímž rámci se pak následně vzdělávají ve svých specializacích a jednotlivých vědních oborech. Takové kurzy fungovaly ve Spojených státech, kde nyní prochází jistou reformací či reorganizací, ale podle mě mají v univerzitním kurikulu své místo.

V našem regionu je zajímavým úkazem Středoevropská univerzita (CEU), která byla nejprve vyhnána z Prahy (v době, kdy byl premiérem Václav Klaus a ministrem školství Petr Piňha) a nyní je Viktorem Orbánem vyháněna z Budapešti. Na CEU jsem studoval antickou filozofii a podle mě tato instituce dokáže perfektně kombinovat lokální specifika a středoevropský ráz na straně jedné s úrovní a přístupem nejlepších západních univerzit na straně druhé. Na CEU přednáší bývalí disidenti jako János Kis, stejně jako intelektuálové marxistického původu, které komunisti vyhnali do emigrace (například György Márkus). Zároveň CEU soupeří na trhu o profesory

though now they're undergoing reform and reorganization, but I believe they have their place in the university curriculum.

An interesting example in our region is that of the Central European University (CEU), which was first of all driven out of Prague (when Václav Klaus was prime minister and Petr Pítha was the minister of education), and is now being driven out of Budapest by Viktor Orbán. I studied ancient philosophy at the CEU and I think this institution perfectly combines local Central European traditions with the approaches of the best Western universities. The CEU has lecturers such as the dissident János Kis, as well as intellectuals with Marxist backgrounds who were sent into exile by the communists, such as György Márkus. At the same time, the CEU competes on the market with the leading Western universities to attract professors and educators (for example, Tim Crane transferred there from Cambridge).

One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?

There is nothing wrong with the fact that the number of university-educated people is rising. Indeed, it is probably the result of the process of the division of labour whereby many employers today demand such a level of expertise and specialization which a university education provides. At the same time, however, it is necessary

to mention two 'buts'. A university education does not guarantee a good or even a happy life. Higher education is not something which at a certain level of civilization should naturally be part of an individual's self-realization. Although the statistics may show that university graduates have higher salaries than the rest of the population, again this is not true in every case. Today you are more likely to find a comfortable lifestyle through a specialist trade than a Bachelor's degree.

Distinguishing universities between scientific and educational does not address the problem of student numbers. I believe this is an integral part of how to address university funding. The problem boils down to the unified means of funding which prevents universities from using different fundraising strategies based on what that particular institute is good at. The problem of the increase in the number of students, which can lead to a drop in the quality and level of education (as was mentioned in the question), is mainly because the number of students has become the central criterion for funding universities regardless of their type. Only a fool would reduce the number of students if they knew there would be a subsequent decrease in income, which the university in question could not do without. However, if there were different means of funding, then it would be up to each university to honestly assess their strengths and weaknesses, make strategic decisions and seek funding in a way which was unique to it. There is no reason for every university to be the same, which the same method of funding inevitably leads to.

The modern era has witnessed the division of the humanities and the

a vyučující s předními západními univerzitami (z Cambridge tam například přešel Tim Crane).

Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamenalo snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzepřít?

Na skutečnosti, že se zvyšuje počet vysokoškolsky vzdělaných osob, není nic špatného. Konec konců jde asi o výsledek procesu dělby práce, kdy mnohá zaměstnání dnes vyžadují takovou míru odbornosti a specializace, pro kterou je vysokoškolské vzdělání potřebné. Zároveň je však třeba zmínit nejméně dvě „ale“. Vysokoškolské vzdělání není zárukou dobrého či dokonce šťastného života. Vysokoškolské vzdělání není něco, co by na jisté civilizační úrovni mělo přirozeně náležet k realizaci každého jedince lidského druhu. Ačkoli statisticky může platit, že absolventi vysokých škol mají vyšší platy než zbytek populace, opět to není pravda v každém z případů. Slušného živobytí je dnes možné dosáhnout dost možná spíše řemeslnou odborností než bakalářským titulem.

Rozlišení univerzit na vědecké a vzdělávací není odpovědí na problém s počty studentů. To je podle mě integrální součást uvažování o financování vysokých škol. Problémem je víceméně jednotný způsob financování, který vysokým školám neumožňuje zvolit různé strategie získávání finančních prostředků podle toho, v čem jsou jakožto vysokoškolské instituce dobré. Problém

s nárůstem počtu studentů, který může vést i ke snížení kvality a úrovně vzdělání, byl a je dán především tím, že počet studentů je stále hlavním kritériem pro financování vysokých škol bez ohledu na jejich povahu. Jen blázen by snižoval počty studentů, když ví, že by tím snížil příjmy, bez kterých se daná vysoká škola neobejde. Pokud by došlo k rozlišení několika způsobů financování, zůstalo by na každé vysoké škole, aby pravdivě zhodnotila své silné a slabé stránky, učinila strategická rozhodnutí a usilovala o prostředky tím způsobem, který by jí byl vlastní. Není důvod, aby každá vysoká škola byla stejná, k čemuž stejný způsob financování vede.

V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?

Nakolik si vzpomínám, interdisciplinarita představovala velké téma v devadesátých letech a například pražské Centrum teoretických studií na Univerzitě Karlově je takovým dítětem (a zároveň v mnoha případech i rodičem) těchto debat.

Myslím si, že interdisciplinarita je strašně zajímavým prvkem ve výuce. Již výše jsem hovořil o velkých úvodních kurzech pro bakalářské studenty. V okamžiku, kdy bakalářské studium mnohdy supluje to středoškolské, není důvod neudělat jeho část interdisciplinární. Zjistit, „co vlastně dělá věda“, je pro humanitně orientované studenty stejně přínosné, jako když si

sciences, which not only affects the subject areas and methodology, but also, for example, the funding of science. In order to overcome the contradictions, there has been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?

As far as I remember, interdisciplinarity was a big issue in the 1990s; for example, the Prague Centre of Theoretical Studies at Charles University was the child (and in many cases also the parents) of these debates.

I believe that interdisciplinarity is an extremely interesting element in teaching. I mentioned above the large introductory courses for Bachelor's students. At a time when Bachelor's courses are often replacing high-school ones, there is no reason not to include an interdisciplinary section. Discovering 'what science actually does' is as useful for humanities students as it is for a medical or chemistry student to realize that their science is part of a wider intellectual tradition and culture.

Two other things occur to me regarding the phenomenon of false interdisciplinarity. These are areas in philosophy where something like interdisciplinarity occurs, for example, in the history of science. If you read Ladislav Kvasz's book, you learn a great deal about philosophy but also about mathematics and physics. However, I don't regard this as interdisciplinarity in the correct sense of the word. In the same way, the popular connection of neuroscience and ethics today is not interdisciplinarity. Instead, this is about using findings from one science (neuroscience) for your own ethical arguments.

I think it's interesting to consider interdisciplinarity from the perspective of the peripheries or fringes of scientific disciplines, where one traditional discipline naturally encounters another, they do not stand apart (inter-disciplines), but create a new discipline. An example might be biomechanics or corpus linguistics, disciplines which have now become established in Czech universities.

Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university education rather than the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?

I don't believe these two functions have ever been truly divided. The university really only has one mission – to spread knowledge. The university increases, disseminates and transfers knowledge over time. In this way it fulfils its social role and protects our cultural heritage. I don't think you can separate these aspects. When Professor Hilský lectures on and translates Shakespeare, can you say that one is university education while the other is the university's social role (when the translations become part of Czech cultural heritage)? When Miroslav Petříček writes philosophical treatises on phenomenology and the Holocaust (*Filosofie en noir*, 2018), it is clear that such publications have an educational, scientific and social function, but which all go hand in hand. Someone might argue that the situation is more complicated in medicine, mathematics or the natural sciences, but I believe that even there the mission of the university is to expand knowledge, and its social role is inseparable from this mission.

medik či chemik uvědomuje, že jeho věda je součástí širší intelektuální tradice a kultury.

Dále mě napadají dvě věci k fenoménu falešné interdisciplinarity. Jsou oblasti filozofie, kde se cosi jako interdisciplinarita vyskytuje, například dějiny vědy. Když čtete knihy Ladislava Kvasze, naučíte se mnohému nejen z filozofie, ale i matematiky či fyziky. Ale to podle mě není interdisciplinarita ve vlastním slova smyslu. Stejně tak není interdisciplinaritou například dnes velmi populární propojování neurovědy a etiky. Spíše jde o využití poznatků jedné vědy (neurovědy) pro vlastní etickou argumentaci.

Přijde mi zajímavé o interdisciplinaritě uvažovat z perspektivy okrajů či periferií (*fringes*) vědních oborů, kde se jeden tradiční obor přirozeně setkává s jiným, nezůstávají od sebe oddělené (mezioborovost), ale vytvářejí jeden nový obor. Příkladem by snad mohla být biomechanika či korpusová lingvistika, tedy obory, které se nyní etablojí na českých univerzitách.

Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?

Já si nemyslím, že by tyto funkce mohly být kdy skutečně rozdělené. Univerzita má jediné vlastní poslání, kterým je rozšiřování poznání. Univerzita poznání prohlubuje, rozšiřuje a předává v čase. Tím také plní svoji společenskou roli a pečuje o kulturní bohatství. Tyto aspekty podle mě nelze oddělit. Když profesor Hilský přednáší a překládá Shakespeara, lze říct, že jedno je

univerzitním vzděláním, zatímco druhé společenskou rolí univerzity (když překlady vyjdou a formují české kulturní prostředí)? Když Miroslav Petříček napíše filozofické pojednání o fenomenologii a holokaustu (*Filosofie en noir*, 2018), je jasné, že taková publikace má vzdělávací, resp. vědeckou i společenskou funkci, ty ale vždy přicházejí ruku v ruce. Někdo by mohl namítnout, že v medicíně, matematice či přírodních vědách je situace komplikovanější, ale i tam podle mě platí, že posláním univerzity je rozšiřování poznání a společenská úloha není od tohoto poslání oddělitelná.

Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě střeoevropských zemí jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť neexistuje financování prostřednictvím školného a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?

Školné podle mě není řešením. Když se hovoří o školném, zmiňují se většinou některé ze třech důvodů jeho zavedení: zvýšení odpovědnosti a motivace ke studiu ze strany studentů, zlepšení finanční situace univerzit a indikátor kvality školy (lepší si může účtovat více než horší).

Není doloženo, že by školné vedlo k zvýšení zájmu o studium. Naopak je doloženo, že školné vede k silnému zadlužení mladé generace – například finanční problémy spojené s dluhy za školné mohou být ve Spojených státech podobně problematické jako s financováním nemovitostí (hypoteční bublina v roce 2006). Velmi sporné je

Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?

I don't believe that fees are the solution. When people discuss fees, they tend to mention three reasons for their introduction: to increase student responsibility and motivation, to improve universities' financial situations, and to indicate the quality of the school (you can charge more for better schools).

There is no evidence to suggest that fees lead to a greater interest in courses. On the other hand, it has been shown that fees lead the younger generation into high levels of debt. For example, in the USA the financial problems related to tuition-fee debt might become as serious as the mortgage bubbles associated with the financing of property in 2006. Improving the financial situation of universities is also a very controversial matter. Tuition fees are undoubtedly part of the argument for the reduction of contributions to public universities from public budgets, and become more of a tool by which the state can reduce expenditure on universities than as a means for improving their financial situation. And finally the example of Great Britain demonstrates that the level of tuition fees is not an indicator of the quality of the university: as the number of people interested in university courses continues to rise (see previous question) and no institution

wishes to appear "cheap", the vast majority of schools have set the level of fees as close to the maximum as possible.

Historically, Central Europe has been far more egalitarian than, for example, the United States, where there is a relatively large number of extremely rich people who sponsor universities to the tune of tens or even hundreds of millions of dollars. Nevertheless, it is true that in comparison with the United States or Great Britain, Czech universities lag significantly behind in the attention they give to graduates and in their contact with them. Naturally, this is a situation which has to be improved. It is not only about funding – it is also about the prestige and reputation of the given institution, it is about creating the social relationships which the university needs, and finally it is about a lively community bringing together applicants, students, teachers and graduates.

As a member of the academic community of Brno's Masaryk University, I'd like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central European universities such as MU and where you see opportunities for development.

I would divide my answer into two points. Firstly, I don't think there is going to be a difference between medium-sized and large Czech universities for some time, which also applies to their Austrian and German counterparts. Not every German university is excellent. Historically, Central Europe has tended more towards permeability and diversity, which was violently interrupted by the Second World War and the subsequent totalitarian communist regimes. However, I think that if Europe remains together, Central

i zlepšení finanční situace univerzit. Školné se bezesporu stane argumentem pro snížení příspěvků veřejným vysokým školám z veřejných rozpočtů, takže se spíše jedná o nástroj, jak stát zbavit výdajů na vysoké školy, než o způsob, jak zlepšit jejich finanční situaci. A konečně příklad Velké Británie ukazuje, že výše školného není indikátorem kvality vysoké školy: jelikož stále roste počet zájemců o vysokoškolské studium (viz dřívější otázka) a žádná instituce nechce vypadat „levně“, naprostá většina institucí nastaví školné v blízkosti maximální možné výše.

Středoevropský prostor je historicky mnohem více egalitářský než například Spojené státy, kde je poměrně velký počet extrémně bohatých osob, které pak vysoké školy sponzorují až v řádech desítek či stovek miliónů dolarů. Nicméně je pravda, že oproti Spojeným státům či Velké Británii české univerzity podstatně zaostávají v péči o absolventy a v kontaktech s nimi. To je samozřejmě špatně a tato situace se musí zlepšovat. Nejde pouze o finance, ale i o prestiž a pověst dané instituce, o vytváření společenských vztahů, které univerzita potřebuje, a v neposlední řadě o živé společenství propojující uchazeče, studenty, vyučující a absolventy.

Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých středoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.

Svoji odpověď bych rozdělil do dvou ohledů. V prvním ohledu asi za nějakou dobu nebude rozdíl mezi středně velkou nebo velkou českou univerzitou a jejím rakouským nebo německým protějškem. Ne každá německá univerzita je excelentní. Středoevropský prostor

historicky tíhnul k míšení, prostupnosti a diverzitě, což násilně přerušila druhá světová válka a následně totalitní komunistický režim. Domnívám se však, že pokud Evropa vydrží propojená, bude střední Evropa opět směřovat k různorodosti, která jí kdysi byla vlastní. Univerzity, byť mnohé vznikaly v 19. století jako explicitně národní instituce, jsou svojí povahou velmi příznivé nejen pro diverzitu oborů, ale i studentů a přednášejících.

Vzhledem k nadbytku velmi kvalitních absolventů, postdoků a mladých badatelů jsou již i naše univerzity dobrou destinací pro zahraniční zájemce o práci v akademickém prostředí. Zde se však podle mě objevuje jeden zásadní problém, který je potřeba v úvahách o perspektivě našich univerzit zohlednit. V jedné z výše položených otázek byla zmíněna i společenská role univerzity. Univerzity vždy také kultivují prostředí a společnost, ve které působí. Zároveň stále platí, že úroveň absolventů mnoha zahraničních univerzit je stále vyšší, než úroveň absolventů našich univerzit (nakolik mohu soudit alespoň v oblasti společenských a humanitních věd). To ve výsledku znamená, že na mnoha oborech by nebyl v současnou dobu problém obsadit většinu pozic nadějnými a velmi dobrými zahraničními badateli. Zde však tento trend naráží na realitu kultury a společnosti relativně malého, národního jazyka. Na univerzitách by se učilo z podstatné části anglicky, podobně jako na některých univerzitách v Beneluxu a Skandinávii. Je-li vlastním posláním univerzity rozšiřování poznání, pak by neměl být brán zřetel na národní jazyk a národní kulturu. Univerzita se z tohoto ohledu jeví jako nadnárodní, resp. a-národní instituce. Avšak společenská role univerzity existuje, a ačkoli může

Europe will move again towards that heterogeneity it once had. Universities – even those founded as explicitly national institutions in the nineteenth century – are open to diversity in disciplines as well as their students and teachers. Due to the abundance of high-quality graduates, postdocs and young researchers, even our universities are becoming sought-after destinations by international academics looking for work. Here, however, is a fundamental problem which has to be taken into consideration when contemplating the future of our universities. One of the previous questions mentioned the social role of the university. Universities have always contributed to the environment and society which they are part of. At the same time, it is still the case that the level of graduates in many universities abroad is higher than the level of graduates in our universities (at least from my experience in the humanities and social sciences). This means that it wouldn't be a problem at the moment to fill the majority of posts with promising international researchers. However, this trend is then confronted by the reality of a culture and society of a relatively small national language. Most of the courses would be taught in English, as happens in some universities in the Benelux countries and Scandinavia. If a university's mission is to spread knowledge, then the national language and national culture should not be taken into account. From this perspective, the university appears as a supra-national, or rather a-national institution. Although the social role of a university might be secondary to the dissemination of knowledge, it is still a legitimate role. Here lies the conflict which I believe will be crucial for the top university departments in our region (and again mainly for the social sciences

and humanities – all of my answers are from this perspective): in practical terms – recruitment for academic posts – how will it be possible to combine the university's social and community role with its essential scientific-research role?

We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole of society and education. Do you think the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?

I think that the coronavirus pandemic will act as an accelerator in many areas. I don't believe it's creating anything new, but it is considerably speeding up social trends which existed before the crisis, but without the worldwide crisis would have taken much longer to implement and would also probably have had many more unwanted consequences. As I wrote above, discussions about online teaching have been going on for many years now. Within about two weeks in the spring of 2020 practically all university teaching had moved online. Throughout the entire period of the pandemic it has been completely open as to what form teaching will take in the coming semesters, though we all hope we will be returning to the classrooms. However, Cambridge University, for example, decided in the summer of 2020 that there would only be online teaching until the summer of 2021. When will we be opening up the full-time courses which more than 100 people enrol for? I think that the pandemic will require a clear movement towards the development and use of online teaching.

Even prior to the pandemic there was a growing belief that many of the international workshops, work meetings and conferences were only happening because a project or grant required it.

být až druhotná vzhledem k rozšiřování lidského poznání, je to stále legitimní role.

Tak se zde ukazuje konflikt, který bude podle mě klíčový pro špičková univerzitní pracoviště v našem regionu (a opět asi zejména pro společenské a humanitní vědy, jejichž perspektiva utváří všechny mé odpovědi): zda a případně jak v praktických ohledech při konkurzech na místa akademických pracovníků kombinovat společenskou či komunitní roli univerzity s její bytostnou vědecko-výzkumnou rolí.

Jsmo v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?

Myslím si, že pandemie koronaviru působí v mnoha oblastech jako jakýsi urychlovač. Nevytváří podle mě nic nového, ale velmi urychluje společenské tendence, které převažovaly již před krizí. Bez celosvětové krize by ovšem jejich prosazení trvalo mnohem déle a mělo asi také mnohem více vedlejších účinků. Jak jsem již psal výše, diskuse o online vzdělávání se vedou již mnoho let. Na jaře 2020 trvalo přibližně dva týdny, než do virtuálního prostoru přešla veškerá univerzitní výuka. Po celou dobu pandemie je naprosto otevřené, v jaké podobě zahájíme výuku v následujících semestrech, pokaždé doufáme, že se vrátíme do učeben. Ale například Cambridgeská univerzita oznámila v létě 2020, že bude učit pouze online celý akademický rok až do léta 2021. Kdy otevřeme kurzy k prezenčnímu studiu, do kterých se zapisuje víc než sto osob? Myslím, že pandemie bude znamenat jasný posun v rozšíření a využívání online výuky. Už před pandemií také sílilo přesvědčení, že mnohé mezinárodní workshopy, pracovní setkání

a konference se dějí především proto, že to vyžaduje nějaký projekt či dotace. Myslím, že druhým jasným dopadem pandemie bude zvýšení počtu online konferencí na úkor „akademické turistiky“.

Poslední a možná nejdůležitější změnou může být posílení role odborníka a vědce ve společnosti a politice. Pandemie ukázala, jak úzce může být věda v kritických situacích propojena s politikou (což jsme doposud vídali především v různých sci-fi filmech). V České republice se navíc ukázalo, že vláda je neschopná účinné politické akce. Na začátku pandemie v roce 2020 se vláda utápěla v politikaření. V únoru 2021 celá politická reprezentace předvedla tragické jednání o (ne)prodloužení nouzového stavu. Byla to občanská společnost a zároveň také univerzity a výzkumné ústavy, které okamžitě začaly řešit problémy, které nová situace přinesla (příprava respirátorů, ochranných pomůcek, dezinfekcí, nanovláken apod.). Ano, ani nejlepší epidemiologové a imunologové nemohou vědět s jistotou, jak se nový vir bude chovat, avšak jejich názor je v takovou situaci naprosto nezbytnou součástí každého politického rozhodnutí. Takže ve výsledku může pandemie viru covid-19 vést i k posílení prestiže a postavení vědy, a tedy i univerzit v dnešní společnosti.

I think that another clear impact of the pandemic will be an increase in the number of online conferences at the expense of “academic tourists”.

The last and perhaps most important change could be a strengthening of the role of the expert and scientist in society and politics. The pandemic has shown how closely science can be connected to politics during critical junctures (which I had only seen before in sci-fi films). In addition, we have seen how the government in the Czech Republic has been incapable of effective political action. At the start of the pandemic in 2020 the government was mired in political point-scoring, while in February 2021 all of our political

representatives failed in the negotiations over whether or not to extend the state of emergency. It was civic society and also the universities and research institutes which began to immediately deal with the problems the new situation was bringing (preparing respirators, protective equipment, disinfection, nanofibers, etc.). And it's true that not even the best epidemiologists and immunologists know with certainty how the new virus will behave, but their opinions in such a situation are an essential part of each political decision. One of the results of the covid-19 pandemic might then be an increase in the prestige and standing of science and universities in today's society.

NEPŘEŽIJEME BEZ
ZAHRANIČNÍCH IMPULSŮWE WON'T SURVIVE WITHOUT
INSPIRATION FROM ABROAD

prof. PhDr. Jiří Lach, Ph.D., M.A. (*1971) He lectures on the development of international relations and political systems in Europe at the Department of Politics and European Studies at Palacký University in Olomouc. He was the dean of the Faculty of Arts from 2010 to 2018 and held the post of vice-rector of Palacký University from 2018–2020. His research interests focus on the history of Czech historiography, including books on the life and work of the historians Josef Šusta and Josef Borovička, *Josef Šusta a Dějiny lidstva* (Josef Šusta and the History of Mankind, Olomouc 2001), *Josef Šusta 1874–1945: A History of a Life – A Life in History* (Olomouc 2003) and *Josef Borovička. Osudy českého historika ve 20. století* (Josef Borovička. Adventures of a Czech Historian in the 20th Century, Prague 2009). He has recently been working on a two-volume biography of František Laichter *O umlčené kulturní epoše: Kus nakladatelské historie* (Silencing a Cultural Epoch: A Piece of Publishing History, Prague 2021).

prof. PhDr. Jiří Lach, Ph.D., M.A. (*1971) Přednáší vývoj mezinárodních vztahů a politických systémů v Evropě na Katedře politologie a evropských studií Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. V letech 2010–2018 byl děkanem této fakulty a v období 2018–2020 zastával post prorektora UP. Badatelsky se věnuje dějinám české historiografie, například životu a dílu historiků Josefa Šusty či Josefa Borovičky, o nichž vydal publikace *Josef Šusta a Dějiny lidstva* (Olomouc 2001), *Josef Šusta 1874–1945: A History of a Life – A Life in History* (Olomouc 2003) a *Josef Borovička. Osudy českého historika ve 20. století* (Praha 2009). V poslední době připravil k vydání obsáhlé dvousvazkové memoáry Františka Laichtera *O umlčené kulturní epoše: Kus nakladatelské historie* (Praha 2021).

Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?

I think the most important continuum has been the ability to adapt. In spite of the entrenched ideas of a section of the public who see universities and colleges as being fundamentally intransigent, these tertiary-education institutions have shown great adaptability. This has had positive as well as often negative repercussions. In the first case, it reflects the ability to perceive the changing world as not only a subject of study and research, but also as the driver of change within the universities themselves. In other words, universities have never lacked the dynamics which other organizations would be envious of, though I wouldn't want to hide the fact that we should strive to be greater pioneers. On the negative side, I would point to political subservience, which not only refers geographically and chronologically to the communist decades within the Eastern Bloc. Basically, throughout their existence universities have frequently been unable to withstand political pressure. Where I mentioned adaptability as an example of continuity, I also see a certain danger in an exaggerated emphasis on marketing. The example of the best and wealthiest universities in the world shows the importance of marketing, but efforts at selling a 'brand' or 'product' often overshadow the university's central mission.

The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval universities. In what context do you understand these expressions today and where do you see the greatest problems in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?

I've been thinking about this a lot over recent years. The idea of autonomy is one of the university's most valuable assets and symbolizes the return to democracy after 1989. At the same time, I'm convinced that autonomy can often be an excuse for failing to carry out necessary change, which is connected to the aforementioned positive adaptability. The autonomy of universities, in particular those financed by the state, is linked to academic self-governance. I believe that the role of academic senates in universities and their faculties has to be rethought and altered. Too often, under the banner of control, academic senates find themselves in conflict with the managers of the university and faculties, significantly complicating the work of the rectors and deans. There are too many never-ending discussions on issues which are of marginal importance to the university. At times it appears as though one section of the academic community is defending its autonomy against another, rather than defending university autonomy against outside challenges. I would like universities to take the initiative here by defining the necessary amendments to the Higher Education Act. I am concerned that if the present state is to continue, populist-minded political representatives will introduce measures that will please no-one at university.

První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších střeoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuitního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?

Za nejvýznamnější kontinuum považuji schopnost adaptace. Navzdory zažité představě části veřejnosti, která chápe univerzity a vysoké školy jako v jádru zkonstatované prostředí, prokazují tyto instituce terciárního vzdělávání velkou přizpůsobivost. Ta má kladný, ale mnohdy i negativní rámeček. V prvé se odráží schopnost vnímat měnící se svět, který je nejen předmětem studia a zkoumání, ale také hybatelem změn na univerzitách samotných. Jinými slovy, univerzitní půda nepostrádala a nepostrádá dynamiku, kterou by jí mohla závidět leckterá jiná organizace, aniž bych tím chtěl zastříť, že v mnoha ohledech bychom měli být většími průkopníky. Jako zápornou dimenzi chápu schopnost politické služebnosti, kterou nelze časově a geograficky redukovat pouze na komunistické dekády a východní blok. Zkrátka, univerzity v průběhu své existence mnohdy neodolaly politickým tlakům. Zmínil-li jsem adaptabilitu jako ukázkou kontinua, spatřuji jisté nebezpečí i v přehnaném důrazu na marketing. Příklad nejlepších a nejbohatších univerzit ze světa ukazuje nezbytnost marketingu, ale úsilí prodat „značku“ nebo „produkt“ nejednou přehlušuje hlavní mise univerzit.

Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost

a svéprávnost. V jakém kontextu chápáte tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci střeoevropského prostoru vidíte největší problémy?

Poslední léta nad touto otázkou přemítám neustále. Myšlenka autonomie náleží k nejcennějším statkům univerzit a symbolizuje demokratizaci po roce 1989. Zároveň jsem přesvědčen, že autonomie často slouží jako výmluva k uskutečňování nutných změn, které souvisejí s výše zmíněnou pozitivní adaptabilitou. Autonomie vysokých škol, primárně těch veřejných, je spojena s akademickou samosprávou. Soudím, že roli akademických senátů univerzit a jejich fakult je třeba znovu promyslet a změnit. Příliš často jsou pod vlajkou kontroly akademické senáty v opozici vůči vedení škol a fakult a mnohdy výrazně komplikují řízení rektorům a děkanům. Často se nekonečná jednání týkají marginálií, nikoliv pro univerzitu záležitostí nejpodstatnějších. Občas jako by se jednalo o obhajobu autonomie jedné části akademické obce proti druhé, nikoliv o obhajobu autonomie univerzity navenek. Uvítal bych v té věci impuls především ze strany univerzit, které by v tomto ohledu měly definovat nutné změny zákona o vysokých školách. Obávám se, že pokud budeme udržovat současný stav, může se při populistickém naladění politické reprezentace novelizace ubrat směrem, který se na univerzitách nebude líbit nikomu.

Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?

Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?

Universities in Central Europe continue to reliably supply the elites, albeit that this term can be understood in different ways. Here it would be positive if at least some schools reminded the public of the exceptional achievements of their university graduates in diverse fields of human endeavour. I think that we can work even harder in this regard, particularly when considering the efforts that have been made by constitutional officials and political representatives to present the university as being a redundant institution, or even a harmful one.

We are obviously witnessing great changes in terms of technological achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?

Universities are not monoliths but complex intellectual organisms. Since ancient times, some people within the academic community have always opposed new changes, whilst others have seen transformation as their *raison d'être*. The past few decades in particular have shown that it is impossible to resist technological innovations, and this applies even more so to the new forms of communication. One of the great challenges for universities is not only to participate in their

development but also to investigate the impact of new technology and promote its use. This is what I'd imagine to be the middle ground.

These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts in the flow of money, principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?

There will probably never be an ideal state. And if we read the memoirs of professors from the 19th and 20th centuries, then there never was a golden age, only a chimera. The great regard which university professors were held in before the Second World War, and even more so before 1918, was due to their small number and the manner in which they were appointed. It is obvious that the rise in the number of professors (as well as senior lecturers, who enjoy a much higher status than in the system under the Austrian empire or the First Republic) has led to the diminishment of their elite status. But to answer your question. For a long time I have supported the idea of systematization in the form of functional positions, even though I know this is extremely unpopular in the Czech Republic. However, this system exists in neighbouring countries; it works, and it prevents the number of professorial positions from increasing too greatly. I also have grave doubts about the combination

Univerzity ve střední Evropě jsou stále spolehlivým dodavatelem elit, byť je to termín podléhající rozličnému chápání. V tomto ohledu je dobře, že alespoň některé školy veřejnosti připomínají, že mimořádné výkony v rozmanitých oblastech lidského snažení vykonal ten či onen absolvent nebo absolventka jejich univerzity. Myslím, že v tomto ohledu je nutno pracovat ještě intenzivněji, zvláště když uvážíme trvalou snahu některých současných i minulých ústavních činitelů a politiků prezentovat univerzity jako svého druhu zbytečné instituce či dokonce škůdce.

Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, která se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?

Univerzity nejsou monolity, ale složité mentální organismy. Platí v nich od pradávna, že část akademické obce oponovala jakýmkoliv novotám, zatímco jiná chápala změnu coby hlavní krédo své činnosti. Zejména poslední dekády ukazují, že odolávat technickým novinkám všeho druhu vlastně nelze, a mnohonásobně to platí pro nové formy komunikace. Je velkým úkolem univerzit nejen participovat na jejich vývoji, ale rovněž zkoumat dopady nových technologií a kultivovat jejich užívání. To považuji za hledání střední cesty.

Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem

na teorii, občas výstřední postavu. Dnes se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací. Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv. funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?

Ideální stav asi nikdy nenastane. A čteme-li paměti profesorů z 20. či 19. století, zjistíme, že žádný zlatý věk neexistoval, to je chiméra. Obrovská autorita univerzitního profesora před druhou světovou válkou či ještě patrněji v období před rokem 1918 plynula z velmi nízkého počtu profesorů a formy jejich jmenování. Je nasnadě, že zvyšující se počet profesorů (ale i docentů, kteří mají mnohem vyšší postavení než třeba v systému starého Rakouska a první republiky) vede k tomu, že jsou vnímáni jako vrstva méně elitní.

Ale přímo k Vaší otázce. Jsem dlouhodobým zastáncem systematizace ve formě funkčních míst, přestože vím, že je to myšlenka u nás krajně nepopulární. I v blízkém zahraničí tento systém existuje, je funkční a působí preventivně proti inflaci profesorských pozic. Mám rovněž velké obavy z kombinace současné podoby jmenování profesorů, smluv na dobu neurčitou a absence věkové hranice pro odchod do penze. Jsem si jist, že bez změny v této oblasti mohou univerzity čekat generační konflikty, finanční problémy a oborové stagnace.

A profesor coby opatrovatel financí? S ohledem na složitost projektových a grantových žádostí je žádoucí prohloubení cesty, kterou už nejedna česká univerzita zahájila před lety, a to maximální zapojení profesionálního aparátu v administraci projektů a soustředění role profesorů na vědeckou garanci podávaného grantu.

of the current format for appointing professors with contracts for an indefinite period and the absence of a retirement age. I am certain that if things do not change, then universities can expect generational conflicts, financial problems and stagnation in their disciplines.

And the professor as the provider of funding? In terms of the complexity of project and grant applications, it would be worthwhile continuing along the path that several Czech universities set out on some years ago – linking as much as possible a professional apparatus to the administration of projects, while concentrating the role of professors on the scientific guarantee of the submitted grants.

Universities would no longer lack important characters of integrity. From your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?

There have been many people whom I have been grateful for in my academic life, both at my alma mater of Palacký University and elsewhere. But there was one individual in particular: Dr Troy McGrath, an American lecturer with the Civic Education Project at PU, who taught us political sociology and comparative politics at the start of the 1990s. I later met him again at the Central European University. The standards that he set have always been the basic building blocks of my academic life.

How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models

over the past thirty years? Have you come across a university which could be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?

We won't survive without inspiration from abroad, though that has always been the case. One good example is academic mobility, which is seen most obviously in the USA, where it is impossible to spend your whole academic career – from student to retirement – at one university. I realize that this transformation is dependent on socio-economic factors and traditions, but I believe that those Czech universities which want to systematically shake up the complacency of their staff will quickly become part of the global network. I would like to see the development of academic patrons, whether through legacies or from the support of businesses. However, this is not only in the hands of the universities. If I were to choose a specific example which is realistic for the Czech Republic, then I would highlight the Central European University founded by George Soros. For me, this institution is inspirational in terms of its curricula, its support for students, how it reaches out to applicants and in its administration. And this is not just an example for the humanities and social sciences.

One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?

Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností. Mohl byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?

Osobností, kterým vděčím za svůj akademický život, je mnoho – jak na mé mateřské Univerzitě Palackého, tak i jinde. Ale jednoho konkrétního člověka uvedu: Dr. Troy McGrath, Američan, který působil jako lektor Civic Education Project na UP a počátkem devadesátých let vyučoval politickou sociologii a komparativní politiku. Později jsem se s ním opět potkal na Středoevropské univerzitě. Standardy, které nám vštěpoval, byly a jsou základním stavivem mého akademického bytí.

Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznal jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?

Bez přijetí zahraničních impulsů nepřežijeme, ale to není novinka. Jedním z vhodných příkladů je akademická mobilita, která nejzřetelněji funguje patrně v USA, kdy není možné, aby člověk strávil celý akademický život – od studií po odchod do penze – na jedné univerzitě. Jsem si vědom závislosti této proměny na ekonomicko-sociálních veličinách a tradici, ale soudím, že ty české univerzity, které budou usilovat o narušení personální státnosti systematicky, se světu přiblíží ve všech ohledech dříve. Za žádoucí bych považoval rozvoj akademického mecenátu, ať už

plyne z dědictví či promyšlené podpory části podnikatelské sféry. To však není jen v rukou univerzit. Pokud mám volit opět konkrétní příklad a nemířit nad obzory, které jsou pro ČR reálné, pak bych volil Georgem Sorosem založenou Středoevropskou univerzitu. Považuji tuto instituci za inspirativní v oblasti studijních programů, podpory studentů, vyhledávání uchazečů i ve sféře administrativy. A nemyslím si, že by se jednalo o příklad pouze pro humanitní a sociální vědy.

Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamená snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzepřít?

Jsem pro snižování počtu přijímaných studentů. Je to ale krok, který musí být spojen s dalšími změnami sahajícími nejméně do oblasti středního školství. Stejně tak bych uvítal kategorizaci vysokých škol a univerzit na vědecké a vzdělávací, a to se dvěma poznámkami. Za prvé by mělo docházet k pravidelné, zhruba pěti až sedmileté evaluaci, zda daná škola naplňuje charakteristiku vědecké univerzity nebo instituce vzdělávací, přičemž tato kategorizace by měla mít jemnější oborovou metodiku. Zadruhé by nemělo být možné, aby několik excelentních oborů zajistilo přídomek „vědecká“ celé univerzitě za převahy vědecky (pod)průměrných oborů. K tomu je nutné podrobit kontrolnímu skrutiniu kvalitu vzdělávací činnosti, ať už daná univerzita bude definována jako vědecká či vzdělávací instituce. Myslím, že

I am in favour of lowering the number of students. However, this is a step that has to be carried out in conjunction with other changes affecting secondary education. I would also welcome the categorization of colleges and universities into research and educational institutes, but with two provisos. Firstly, this should involve a regular five- to seven-year evaluation to ascertain whether the given institution fulfils the characteristics of a scientific university or an educational institute, and this categorization should be based on nuanced professional methodology. Secondly, universities which have some disciplines with the status of 'excellent' should not be given the title of 'scientific' if its other disciplines are scientifically average or below average. In addition, the quality of education has to be open to scrutiny, regardless of whether the given university is defined as a scientific or educational institute. I think that the National Accreditation Office is better in this regard than the former Accreditation Commission.

The modern era has witnessed the division of the humanities and the sciences, which not only affects the subject area and methodology, but also, for example, the funding of science. In order to overcome the contradictions, there has been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?

The unstoppable process of specialization has led to conflict not only between the natural sciences and the humanities, but also within these disciplines themselves. One possible answer is systematization

linked to the sufficient allocation of funds, which could reduce the enormous disparity in the financing of the natural sciences and the humanities. Interdisciplinarity could be part of this systematization, which the state could promote financially (for public universities) and which would be subject to scrutiny when the university applies for an extension of its institutional accreditation.

Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university education rather than on the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?

I would probably disagree with the notion that these functions have been divided. All of the most prominent universities in the Czech Republic have figures who have achieved excellent results in their field and who also have significant social roles and are recognized by the public. Universities as institutions are also becoming more visible in the public eye and are involved in a number of activities which go beyond their basic educational and scientific remits. Universities are fortunate if local and regional political representatives are aware of how important the presence of the university actually is in a city or region.

Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central

v tomto ohledu Národní akreditační úřad postupuje lépe, než tomu bylo dříve za časů Akreditační komise.

V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?

Nezadržitelná specializace vede k tomu, že dnes již panují spory nejen mezi přírodními a humanitními obory, ale také v jejich rámci. Jednou z cest je systemizace spojená s dostatečnou alokací finančních prostředků, která by mohla omezit propastné rozdíly ve financování přírodovědeckých a třeba humanitních oborů. Součástí této systematizace by mohl být také důraz na interdisciplinaritu, kterou by stát (u veřejných vysokých škol) motivoval finančně a která by byla např. předmětem kontroly při žádosti o prodloužení institucionální akreditace dané univerzity.

Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?

Dovolil bych si do jisté míry nesouhlasit s názorem, že tyto funkce jsou nyní rozdělené. Všechny významnější univerzity v ČR disponují osobnostmi, které dosahují skvělých výsledků ve svém oboru a zároveň plní význačnou společenskou roli, ve které jsou veřejností

vnímáni. Stejně tak univerzity jako instituce postupně prostupují do veřejného sektoru a přicházejí s řadou aktivit, které sahají za jejich základní vzdělávací a vědeckou funkci. Šťěstí mají ty univerzity, u nichž si místní a regionální politické reprezentace uvědomují, jak zásadním faktorem jejich přítomnost ve městě či kraji je.

Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě střeoevropských zemí jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť neexistuje financování prostřednictvím školného a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?

O mecenátu jsem se již zmínil, ale tady je zapotřebí politické stability a dlouhého času. Za příznivých podmínek bude trvat desetiletí, než se situace pro univerzity změní k lepšímu. Absence školného je velkou slabinou české situace. Ale politická strana, která by dnes navrhla zavedení školného, by si podepsala ortel nicotné volební podpory. Jistě je ale možná diskuse o jiných formách finanční účasti studentů. Bezespору by stálo za úvahu zavedení poplatků za opravné termíny, opakování předmětů atp. K tomu je rovněž nutná debata o počtu vysokých škol financovaných ze státního rozpočtu.

Jsem bytostně přesvědčen, že veřejných vysokých škol je v České republice příliš mnoho. Cestou – jistě komplikovanou a možná i politicky iluzorní – je nejen redukce škol jako takových, ale i obměna meziuniverzitní spolupráce, např. u tzv. malých oborů. Řešením by mohly být

European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?

I have already mentioned patronage, but in the Czech Republic we need political stability and a lot of time. Given the right conditions it will take decades before the university situation changes for the better. The absence of tuition fees is a weak point in the Czech system. However, it would be political suicide for any party to suggest introducing tuition fees, though it is possible to have discussions on other forms of student financial contributions. It would certainly be worth considering fees for resitting exams or repeating subjects, etc. A debate is required on how much the state should contribute to university funding. I am convinced that there are too many universities in the Czech Republic. One way – certainly complicated and perhaps even political fantasy – is not only to reduce the number of schools, but to increase cooperation between universities, for example, between the ‘small disciplines’. One solution could be joint accreditation for curricula. Several universities already offer joint curricula with international partners. Why could something similar not happen between Masaryk University and Palacký University for instance? In addition there would be more scope for the systematization of functional posts: personnel costs are the most onerous for small disciplines. If experts from two or more universities could share one programme, it would make both professional and financial sense. Above all, however, is the willingness of politicians to fund universities over

the long term at the same level as other developed countries of our size – for example, the Scandinavian countries.

As a member of the academic community of Brno's Masaryk University, I'd like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central European universities such as MU and where you see opportunities for development.

I've already partly answered this in previous questions. Universities like Masaryk University should undoubtedly be involved in improving the legislative and financial health of universities. There is also much to be gained from greater international cooperation and interacting with the general public.

We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole of society and education. Do you think the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?

The coronavirus epidemic has already affected universities in several ways. Firstly, it has undoubtedly speeded up the digitalization of teaching and administration at individual schools. The speed and quality will be at different rates, but the long-running tilting against the windmills in the form of colleagues claiming it is only possible to teach in the departments has perhaps now come to an end. On the other hand, we're probably all now aware of how important it is to have contact between academics and students, which we were denied for a substantial part of the 2020 summer and winter semester. I think it's essential for individuals and teams at universities to come together in the fight

společné akreditace studijních programů. Řada univerzit disponuje společnými studijními programy se zahraničními partnery. Proč by podobná praxe nemohla nastat kupříkladu mezi MU a UP? Navíc by zde byl další prostor pro systemizaci funkčních míst: u malých oborů jsou nejnáročnější osobní náklady. Pokud by se odborníci ze dvou či více univerzit mohli podílet na jednom programu, mělo by to smysl finanční i oborový. Nade vším však stojí ochota politické reprezentace dlouhodobě financovat univerzity na úrovni nejvyspělejších států naší velikosti. Zde mám na mysli zejména skandinávský příklad.

Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých středoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.

Z části jsem to již naznačil v předchozích odpovědích. Zcela určitě by univerzity typu Masarykovy měly působit na zlepšení legislativního a finančního zdraví univerzit. Značné možnosti spatřuji rovněž v prohlubování internacionalizace a kultivaci veřejného prostoru.

Jsme v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?

Koronavirová epidemie univerzity již ovlivnila, a to hned v několika dimenzích. Předně si jsem jist, že uspíšila elektronizaci výuky a administrativy na jednotlivých školách. Tempo a kvalita budou jistě různorodé, ale dlouholetý boj s obsluhou větrných mlýnů ve formě kolegů, kteří tvrdili, že vyučovat lze jen a pouze za

katedrou, je snad u konce. Na druhou stranu jsme si asi všichni uvědomili, jak podstatný je živoucí kontakt akademiků se studenty, který nám byl po podstatnou část letního i zimního semestru 2020 upřen. Za zásadní považuji zapojení individuálních pracovníků univerzit i celých týmů do boje proti covid-19. Značná část elementárně vnímavé veřejnosti jistě pochopila, jak důležitá je dlouhodobá a systematická podpora vědy. A zdaleka zde nemám na mysli jen medicínské či přírodovědné obory. Ukázalo se rovněž, že univerzity jsou kladubem solidarity, když celá řada charitativních a podpůrných iniciativ vzešla ze spontánní i organizované iniciativy univerzit.

against Covid-19. A significant proportion of the public has certainly realized the importance of the long-term, systematic support of science, and certainly not only the medical and scientific disciplines.

Universities have also been shown to be a source of solidarity, with a range of charitable and support initiatives stemming from spontaneous as well as organized university initiatives.

POSTAVENÍ GARANTOVAT
SVÝM VÝKONEMA PERSON'S STANDING
SHOULD DEPEND ON THEIR
PERFORMANCE

prof. Mgr. Jiří Macháček, Ph.D. (*1971) He studied archaeology at universities in Brno, Vienna and Bamberg, and has been teaching it at Masaryk University since 1998. He is currently the head of the Department of Archaeology and Museology at Masaryk University, from 2002 to 2003 he was a Humboldt Foundation scholarship holder at the university in Frankfurt and in 2017 was a visiting professor at Otto-Friedrich-Universität in Bamberg. His academic focus is on the Early Middle Ages with an emphasis on Great Moravia. He has published a large number of monographs on this theme both at home and abroad, including *The rise of medieval towns and states in East Central Europe: early medieval centres as social and economic systems*. (Leiden 2010), *Pád Velké Moravy, aneb, Kdo byl pohřben v hrobu 153 na Pohansku u Břeclavi?* (The Fall of Great Moravia: Who was buried in grave 153 at Pohansko-Břeclav? Prague 2016). He is also interested in archaeological methodology and is active in the popularization of science.

prof. Mgr. Jiří Macháček, Ph.D. (*1971) Na univerzitách v Brně, Vídni a Bambergu vystudoval archeologii, kterou od roku 1998 vyučuje na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. V současné době na FF MU vede Ústav archeologie a muzeologie, v letech 2002–2003 byl stipendistou Humboldtovy nadace na univerzitě ve Frankfurtu nad Mohanem a v roce 2017 působil jako hostující profesor na Otto-Friedrich-Universität v Bambergu. Odborně se věnuje především ranému středověku s důrazem na Velkou Moravu, k této problematice publikoval doma i v zahraničí množství monografií, výběrově: *The rise of medieval towns and states in East Central Europe: early medieval centres as social and economic systems* (Leiden 2010), *Pád Velké Moravy, aneb, Kdo byl pohřben v hrobu 153 na Pohansku u Břeclavi?* (Praha 2016). Věnuje se také metodologii archeologie a aktivní je i v oblasti popularizace vědy.

Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?

Something positive which has survived from the Middle Ages to the present day is the idea of the *universitas* – a community of people from different disciplines with different ideas and different life experiences, often with opposing political views, but which despite these differences is able to co-exist and mutually interact without fear of problems arising within the university or the threat of persecution and harassment. Naturally, this is an ideal and perhaps even an idealized image of the university, which has been more the exception than the rule throughout history. At present we are enjoying a relatively optimistic phase where we are closer to this ideal. Nevertheless, or rather precisely because of this, we have to carefully protect this idea and be wary of various paternalistic tendencies and attempts to restrict free speech and the right to put forward opinions on public issues. Universities are the litmus test for society-wide changes. One example from the history of my arts faculty was the scandal of the ‘radically conservative’ historian Bohdan Chudoba, who was prevented from gaining a professorship for political reasons even before the Communists came to power; those professors who were supposed to have been the intellectual and moral buttress of the democratic system failed completely.

The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval universities. In what context do you understand these expressions today and where do you see the greatest problems in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?

The autonomous university is undoubtedly the foundation of European humanism. It is the *condicio sine qua non* for a free society. Unfortunately, we have recently been hearing about attacks on academic freedom from countries which have been moving away from democracy. There are reports from Poland and Hungary concerning various state supervisors being placed within universities. It is interesting that the main attacks are against the arts disciplines, whose significance increases precisely during critical turning points in history, irrespective of whether the technocrats who consider them to be unnecessary like it or not. One worrying example of the ruling authorities’ attempts to control the academic discourse and politicize universities was recently mentioned in the *Science* journal. This relates to an alternative interpretation of the origins of the Hungarian nation promoted by people who are linked to the Hungarian ruling elite. Such an atmosphere leads to both internal and external emigration, whereby academics either opt for self-censorship or leave the country, which has a catastrophic effect on science, teaching and eventually for society as a whole.

Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?

První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších středoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuitního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?

Dle mého názoru to pozitivní, co přetrvává od středověku do dnes, je idea universitas – společenstva lidí různých oborů, různých názorů i životních zkušeností, leckdy odlišných politických preferencí, kteří však přes všechnu různost spolu nejen koexistují, ale především mluví a diskutují, aniž by uvnitř univerzity byli za své názory popotahováni či dokonce vystavováni perzekuci a pronásledování. To je samozřejmě ideální a možná idealizovaný obraz univerzity, který se v dějinách s realitou více mýjel, než protínal. Dnes prožíváme poměrně šťastnou dobu, kdy se tomuto ideálu blížíme. Přesto, nebo právě proto si musíme tuto ideu úzkostlivě chránit a dávat si pozor na různé paternalistické tendence, omezování svobody projevu a práva vyjadřovat se k věcem veřejným. Univerzity jsou lakmusovým papírkem celospolečenského vývoje. Příkladem z dějin mé filozofické fakulty je kauza „radikálně konzervativního“ historika Bohdana Chudoby, kterému byla z politických důvodů znemožněna habilitace ještě před nástupem komunistické totality, a to profesory, kteří měli být intelektuální a morální oporou demokratického zřízení – totálně však selhali.

Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost

a svéprávnost. V jakém kontextu chápete tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci středoevropského prostoru vidíte největší problémy?

Autonomní univerzita je bezpochyby základem evropského humanismu, *condicio sine qua non* svobodné společnosti. Bohužel v poslední době slyšíme o útocích na akademické svobody právě ze států, jejichž vývojová trajektorie se začíná odchýlovat od stavu, který bychom mohli nazvat demokracií bez přívlastku – přicházejí například zvěsti o dosazování různých státních dohlížitelů na polské či maďarské univerzity. Je zajímavé, že útok je zde veden především proti humanitním oborům, jejichž význam roste právě v kritických okamžicích dějinných zvrátů – ať už se to různým technokratům, považujícím je za zbytné, líbí nebo ne. Odstrašujícím příkladem snahy o mocenské ovládnutí vědeckého diskurzu a průniku politiky do akademického prostředí, který nedávno zmiňoval i časopis *Science*, je alternativní výklad počátků maďarského národa, prosazovaný lidmi propojenými s maďarskou vládnoucí garniturou. Taková atmosféra vede k vnitřní i vnější emigraci, kdy badatelé volí buď cestu autocenzury, nebo odcházejí ze země, což má v konečném důsledku destruktivní dopad na vědu, výuku, a nakonec i celou společnost.

Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?

Musíme odlišit elity a pseudoelity. Bohužel v dnešní době masifikace vysokoškolského studia projde univerzitami řada lidí, kteří mohou vykázat jen letmou či žádnou

We have to distinguish between the elites and the pseudo-elites. Unfortunately in today's age of mass higher education, many people will go through university without experiencing what we would truly term a university – i.e. a place where specialist knowledge is not merely mechanically passed on, but where young people's attitudes and opinions are shaped. A university degree is no guarantee of the moral integrity we would expect from elites. And, unfortunately, due to the existence of various modern disciplines whose objective is often merely to attract the greatest number of clients in order to claim state contributions or tuition fees, there is no longer even the guarantee of expertise. Change can only be brought about through a paradigmatic reversal in our understanding of university education – or at least through the separation of the wheat from the chaff, which our universities have been calling on for years – i.e. the establishment of elite research universities where quality will be more important than quantity.

We are obviously witnessing great changes in terms of technological achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?

Universities have to respond to developments in society, they cannot remain shut off within themselves. In this respect, social networks and technology are good servants but bad masters. We need to know how to use them, but we

shouldn't let them control us. We cannot decide who is the best academic or what research is of the highest quality through the use of emoticons. First and foremost, schools of all levels have to teach critical thinking, which allows people to find their way through the tidal wave of information, pseudo-information and disinformation in the virtual world. However, a great deal has already been written on this.

These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts in the flow of money, principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?

The professor as an undisputed authority is already disappearing from the world. Some might say unfortunately, but I would say fortunately. A person's standing within the academic hierarchy should depend on their daily performance and not a title, the value of which has dropped in our country in conjunction with the falling credit of the person who signs the professorial decree. I personally support a system of functional posts and professorial chairs, the number of which should be limited and in line with the actual needs of disciplines and faculties. Naturally, such a system sometimes requires painful decisions to be made concerning who or what is important for the further growth of the university. However, I fear that in

zkušenost s tím, co bychom mohli nazvat opravdovou univerzitou – tedy s místem, kde se jen mechanicky nepředávají jakési expertní znalosti, ale kde se i utváří životní postoje a světonázor mladých lidí. Vysokoškolský titul není žádnou zárukou morální integrity, kterou bychom od elit očekávali. A bohužel díky existenci různých novodobých oborů, jejichž cílem je nezřídka jen přilákat ještě více klientů, za něž lze inkasovat patriční státní příspěvek či studijní poplatky, ani zárukou odbornosti. Změnu by mohl přinést pouze paradigmatický obrat v chápání vysokoškolského vzdělání, či alespoň oddělení zrna od plev, po kterém volá roky i naše univerzita – tedy vznik elitních výzkumných univerzit, kde kvalita bude důležitější než kvantita.

Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, která se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?

Univerzity musí na společenský vývoj reagovat, nemohou zůstat uzavřené do sebe. Nicméně sociální sítě a technologické vymoženosti jsou dobrým sluhou, ale zlým pánem. Musíme je umět využívat, ale nesmíme se jimi nechat ovládnout. Lajkování nemůže rozhodovat o nejlepším akademikovi či nej kvalitnějším výzkumu. Školy všech stupňů musí učit především kritickému myšlení, které lidem pomůže vyznat se v záplavě informací, pseudoinformací a dezinformací ve virtuálním prostoru. Ale o tom již toho bylo napsáno mnoho.

Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem na teorii, občas výstřední postavu. Dnes se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací. Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv. funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?

Profesor jako nezpochybnitelná autorita z tohoto světa již mizí. Někdo by mohl říct bohužel, já si však myslím, že bohudík. Každý by měl své postavení v akademické hierarchii garantovat svým každodenním výkonem, nikoli titulem, jehož hodnota u nás klesá společně s upadajícím kreditem toho, kdo profesorský dekret podepisuje. Osobně se jednoznačně stavím za systém funkčních míst a profesorských stolic, jejichž počet je z podstaty věci omezen a musí odpovídat reálným potřebám jednotlivých oborů a fakult. Takový systém ovšem předpokládá někdy až bolestivé vyjednávání o tom, kdo a co je důležité pro další rozvoj univerzity. Bojím se však, aby u takových negociací nad veřejným zájmem nepřevážily zájmy partikulární a mocenské.

Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností. Mohl byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?

Já osobně si nejvíce cením poctivosti a opravdovosti. K poctivým lidem bezpochyby patřil můj brněnský profesor Bořivoj Dostál, který svůj obor dělal s plným nasazením. „Zdědil“ jsem po něm část jeho knihovny i archiv.

such negotiations, individual and political interests will dominate over the public's.

Universities would no longer lack important characters of integrity. From your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?

Personally, I value honesty and authenticity the most. Amongst the most honest people was undoubtedly my Brno professor Bořivoj Dostál, who was fully committed to his subject. I 'inherited' part of his library and archive from him. Whenever I go through his estate I'm always amazed by the amount of work he must have put in to write in his small, dense handwriting the thousands of index cards with extracts from foreign literature or descriptions of archaeological finds. And I often wonder what he might have written if he had had at his disposal all of today's modern technology with its databases, geographical information systems and the internet.

An example of an authentic person is my Viennese professor Erik Szameit. Although he did not write as much as Bořivoj Dostál, he had a genuine love of archaeology. I became one of his favourite students and he took me with him on trips to European archaeological sites. I also became acquainted with prominent Austrian and German archaeologists, but the most important thing was the long evenings spent discussing issues related to early-medieval Central Europe. Being with him was a kind of Socratic experience.

How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models

over the past thirty years? Have you come across a university which could be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?

There are many examples of transferences, some which have been successful, some less so, starting with the Bologna system and ending with a clumsy attempt at globalism when they tried to ban higher-doctorate works being written in Czech at our university.* I would mention another transference which hasn't happened yet, but which I'd like to see happen, and another which hasn't yet happened, but which I'd reject. The examples are two different sides of the same coin. They relate to the support of people who are disadvantaged in their academic career advancement. Women are often mentioned in this context, but I'm thinking about people on either maternal or paternal leave. It is common abroad for these groups (usually women) to receive special support in the form of generously subsidized grants for the successful completion of higher-doctorate works – e.g. the HERTHA-FIRNBERG-PROGRAMM as part of the Austrian FWF academic foundation. Although there are similar initiatives in our country, such as grants from the L'Oréal cosmetic company, there is no systematic support as such. If the state fails here, its role could be taken over by the university with its own policy for career development. However, what I find completely unacceptable, despite it being common in the West, is 'positive discrimination' at interviews for academic posts. We should follow our own path here and choose quality and performance over social engineering. In other words – yes to maximum support, no to unfair advantage.

Když se jeho pozůstalostí probírám, nevycházím z údivu, kolik práce musel vykonat, aby popsal svým drobným a hustým písmem tisíce kartotéčních lístků s excerpací zahraniční literatury či popisy archeologických nálezů. A říkám si, jaké dílo by mohl vykonat, kdyby měl k dispozici současné moderní technologie a naše vymoženosti jako databáze, geografické informační systémy či internet.

Opravdovým člověkem je můj vídeňský profesor Erik Szameit, který toho sice nenapsal tolik jako Bořivoj Dostál, ale archeologii také ze srdce miluje. Stal jsem se jeho oblíbeným studentem: bral mě s sebou na výlety po evropských archeologických lokalitách, seznamoval s významnými rakouskými a německými archeology a především dlouho do noci diskutoval o problémech raného středověku střední Evropy. Byla to s ním taková sokratovská zkušenost.

Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznal jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?

Příkladů více či méně zdařilých transferů je mnoho, počínaje Boloňským systémem a konče topornou snahou o světovost v podobě faktického zákazu habilitačních spisů v rodném jazyce na naší univerzitě.* Já bych zmínil jeden transfer, který ještě nenastal, ale který bych přivítal, a jiný, který také nenastal, ale který odmítám. Oba příklady jsou dvěma různými stranami téže mince. Jedná se

o podporu lidí, kteří jsou znevýhodněni v akademickém kariéerním postupu. Často se v tomto kontextu hovoří o ženách, ale já mám na mysli osoby, které tráví čas na rodičovské dovolené, což mohou být i muži. V zahraničí je běžné, že je pro takové skupiny (většinou ženy) vyhrazena zvláštní podpora např. v podobě speciálních a štědře dotovaných grantů pro zdárné dokončení habilitačního spisu – např. Hertha-Firnberg-Programm rakouského vědeckého fondu FWF. I když podobné iniciativy existují i u nás, jako např. grant kosmetické firmy L'Oréal, nejedná se o systematickou podporu. Pokud zde selhává stát, mohla by jeho roli nahradit univerzita svojí vlastní politikou kariéerního růstu. Co však považuji za krajně nevhodné, avšak co je na západ od nás běžné, to je „pozitivní diskriminace“ při výběrových řízeních na akademické pozice. V tomto ohledu bychom měli jít vlastní cestou a preferovat kvalitu a výkon před sociálním inženýrstvím. Jinými slovy – maximální podpora ano, neoprávněná výhoda ne.

Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamenalo snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzepřít?

Již jsem hovořil o tom, že masifikace vede k průměrnosti. Stát má povinnost nabídnout možnost studia všem lidem, kteří o to stojí a kteří na to mají. Zároveň však má vytvářet prostředí, kde se bude rodit nekompromisní kvalita. Stále se mluví o vzniku výzkumných

One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?

I've already spoken about how mass education leads to mediocrity. The state has an obligation to offer the chance to study to all those who are willing and able. At the same time, however, it has to create an environment which will focus uncompromisingly on quality. There is still talk of establishing research universities, but nothing in fact has happened. Nevertheless, we should be discussing what category Masaryk University will fall into when such a division finally arrives on the agenda. It seems to me to be clear, but some of the statements from colleagues at the arts faculty lead me to believe that our academic community is not unified on this matter.

The modern era has witnessed the division of the humanities and the sciences, which not only affects subject areas and methodology, but also, for example, the funding of science. In order to overcome the contradictions, there has been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?

This is an extremely complex issue. We encounter this almost every day in my discipline – archaeology – which straddles

the humanities and the natural sciences. Often this is a dialogue where neither side is listening. I've noticed how some inflexible natural scientists have no sense of contextualization, whilst arts-oriented academics have problems when it comes to causal links in logical judgements. One example is genetics, which is now heavily involved in the research into the migration of peoples in prehistorical and early historical periods, and the creation of various ethnolinguistic groups from which contemporary nations were gradually formed. Often archaeologists are unable to agree with geneticists on how to properly explain the new and incredibly valuable data acquired through DNA analyses. They warn that an erroneous interpretation that lacks a broader historical and cultural context could be misused by different political and ideological movements, as happened in Germany before and during World War II, when archaeology, anthropology and Mendelism were employed together to create toxic racial theories. The only way to prevent this is through patient explanation, mutual respect and the will to bridge narrow professional borders. However, we need intellectual courage and an open mind to do this.

Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university education rather than on the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?

I believe the university management and its representatives have a key role to play here. There has to be a clear statement in their strategic goals about whether the

univerzit, avšak reálně se stále nic neděje. Každopádně bychom měli intenzivně diskutovat o tom, do které kategorie bude patřit Masarykova univerzita, až takové dělení přijde na pořad dne. Za mě je to jasné, avšak z některých vyjádření kolegů na filozofické fakultě mám pocit, že naše akademická obec v tomto ohledu není jednotná.

V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?

Jedná se o nesmírně komplikovaný problém. V mém oboru, tedy v archeologii, která je široce rozkročena mezi humanitními a přírodními vědami, se s ním potýkáme skoro denně. Často se jedná o dialog hluchých. Vypozoroval jsem, že tvrdí přírodovědci nemají žádný smysl pro kontextualizaci, zatímco humanitně orientovaní badatelé zase selhávají v kauzálním řetězení logických soudů.

Jako příklad uvedu genetiku, která nyní masivně vstupuje do výzkumu migrace lidí v prehistorii či rané době dějinné, a utváření různých etnolingvistických skupin, z nichž se postupně zformovaly současné národy. Archeologové se často nemohou s genetiky domluvit, jak nová a nesmírně cenná data získaná analýzou DNA správně vysvětlit. Upozorňují, že chybná interpretace bez širšího historického a kulturního kontextu může být zneužita různými politickými a ideologickými proudy, jak se to koneckonců stalo již v předvečer a během

druhé světové války v Německu, kde archeologie, antropologie a mendelismus ruku v ruce daly vzniknout smrtící rasové teorii. Jedinou cestou, jak tomu zabránit, je trpělivé vysvětlování, vzájemný respekt a dobrá vůle vykročit z úzce oborových hranic. K tomu však potřebujeme určitou intelektuální odvahu a otevřenou mysl.

Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?

V tomto ohledu vidím zásadní roli vedení univerzity a její reprezentace. Ve strategickém záměru má být jasně deklarováno, zda je univerzita pouhou továrnou na tituly pro masu jejích klientů, či zda je funkce univerzity širší. V konkrétní rovině jde o to, zda právo na existenci mají pouze obory se stovkami studentů, příp. obory, které zrovna chybí průmyslníkům ve výrobě, nebo zde existuje vyšší zájem, kvůli němuž stojí za to uchovat při životě i obory na první pohled nadbytečné a staromódní. Příkladem budiž studium latiny a staré řečtiny, které ještě o tři čtyři generace dříve tvořilo základ obecné vzdělanosti. Dnes jde o exkluzivní obor s minimem studentů. Pokud bychom ho však nechali zaniknout, zmizí postupně lidé, kteří jsou schopni číst a správně interpretovat historické prameny, v nichž byly po mnoha staletí až tisíciletí zaznamenávány dějiny lidstva. Udržovat obor při životě při tom neznamena někde v zadní místnůstce nechat živořit staříčkého profesora s jeho zaprášenou knihovnou, ale provozovat celý akademický „ekosystém“, který zajistí generační obměnu a rozvoj disciplíny.

university is merely a factory for titles for the majority of its clients, or whether the university has a broader function. Specifically, this means whether only those disciplines with hundreds of students have the right to exist or those disciplines which industrialists believe are necessary – or whether there exists a higher interest which would protect those disciplines which at first sight might appear to be superfluous and old fashioned. One example is the teaching of Latin and ancient Greek, which only three or four generations ago formed the foundation of a general education. Today it is an exclusive discipline with the minimum number of students. However, if we were to let it die out, then we would gradually lose the people who are able to read and correctly interpret historical sources which have recorded human history for hundreds or even thousands of years. However, keeping the discipline alive does not mean employing some old professor in a back room with his dusty library, instead it requires an entire academic 'ecosystem', ensuring generational change and progress within the discipline.

Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?

Firstly, it's important to have rich graduates who can sponsor universities, but there are not so many of them in our

egalitarian society. There are no lords here with family property at their disposal who would donate to universities generation after generation. There are no petrol-dollars flowing in from the Middle East, though that might not be such a bad thing. At least we avoid the grim scenarios so lucidly described by Michel Houellebecq in his dystopian novel *Submission*.

I believe that the Czech nation has traditionally valued education and culture and is willing to invest in them, either through public or private financing. Our goal is to ensure that people do not feel that we're wasting their money, which is why the third role of the university is so important – its social responsibility combined with the systematic popularization and promotion of its activities.

As a member of the academic community of Brno's Masaryk University, I'd like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central European universities such as MU and where you see opportunities for development.

In my opinion, we have to first of all clarify who we are and what we want. If we are to be a prestigious research university (do we really want that?), then we have to have the ambition to excel and fully connect with the academic world both in Europe and globally. We have to ask ourselves what we are good at and what is worth developing. However, I don't believe that it's right to specify only one dominant research theme which the rest of us are obliged to focus on. There is strength in diversity. There are disciplines at the moment which are approaching the top European levels and we need to support them across the faculties regardless of

Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě střeoevropských zemí jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť neexistuje financování prostřednictvím školného a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?

V první řadě jde o to, zda vůbec máme bohaté absolventy, kteří by mohli univerzity sponzorovat. V naší rovnostářské společnosti jich není mnoho. Nemáme zde lordy disponující rodovým majetkem, kteří po generace dotují své univerzity. Neproudí sem ani petrodolary z Blízkého východu, což však nemusí být špatně. Alespoň se vyhneme černým scénářům, které ve své dystopii *Podvolení* tak expresivně popsal Michel Houellebecq.

Domnívám se, že český národ si tradičně váží vzdělání i kultury a je ochotný do nich investovat, ať již veřejně či své soukromé prostředky. Naším úkolem je, aby lidé neměli pocit, že jejich penězi plýtváme. I proto je důležitá ona třetí role univerzit – jejich společenská odpovědnost – i systematická popularizace a propagace naší činnosti.

Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých střeoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.

Podle mého názoru si musíme nejdříve ujasnit, kdo jsme a co chceme. Máme-li být prestižní výzkumnou univerzitou (a chceme to opravdu?), musíme

mít ambici vyniknout a zapojit se plnohodnotně do evropského, resp. světového akademického prostoru. Musíme si sami říct, v čem jsme dobří a co má cenu rozvíjet. Nemyslím si však, že je správné definovat jen jedno dominantní výzkumné téma, na které se všichni na povel soustředí. Síla je totiž v diverzitě. Existují obory, které se již nyní přibližují evropské špičce, a ty je nutno cíleně podpořit napříč fakultami bez ohledu na to, jakými výzkumnými otázkami se zabývají. Svoboda bádání je jedním ze základních atributů evropských univerzit a evropské vzdělanosti.

Jsmo v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?

Tato krize hluboce zasáhla celou naši společnost. Co se týče akademického provozu, považoval bych za politováníhodné, pokud by tzv. distanční online výuka získala jiný statut než ten provizorní náhražky za plnohodnotnou práci s fyzicky přítomnými studenty. To stejné se týká například i vědeckých konferencí. Podle mého názoru povede převádění výuky do virtuálního prostoru internetu k dehumanizaci sociálního jednání a k dezintegraci a fragmentizaci společnosti. Na západních univerzitách začal tento proces již před koronavirovou krizí ve jménu zefektivnění a racionalizace výuky a podle zpráv, které se k nám dostaly, vedl např. ke snižování počtu akademických pracovníků, protože člověk z masa a kostí se ve světě nul a jedniček stává nadbytečným.

* Opatření od roku 2021 již neplatí. Habilitační práce se mohou opět psát v mateřštině.

which research topics they are focusing on. Independent research is one of the basic attributes of European universities and European education.

We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole of society and education. Do you think the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?

This crisis has deeply affected the whole of society. As for the academic world, I would consider it regrettable if distance online teaching were to become anything other than a provisional substitute for working

with students who cannot be physically present. And this also applies to academic conferences. In my view, taking education into the virtual world of the internet will lead to the dehumanization of social interaction and the disintegration and fragmentation of society. This process had already started in Western universities before the coronavirus crisis in the name of efficiency and the rationalization of teaching, and according to all reports this has led to a reduction in the number of academic staff – people of flesh and bone become redundant in a world of noughts and ones.

*From 2021 this measure was no longer in force. It is once again possible to write the habilitation thesis in the native language.

ZTRÁTA SEBEVĚDOMÍ ELIT?

THE 'DE-ELITIZATION'
OF SOCIETY?

prof. Tomáš Machula, Ph.D., Th.D. (*1971)

He studied chemistry at the University of Chemistry and Technology in Prague, and theology and philosophy at Charles University. He has been lecturing at the Faculty of Theology of the University of South Bohemia in České Budějovice since 2000, where he was vice-dean from 2001 to 2008 and dean from 2008 to 2016. He was the rector of the University of South Bohemia from 2016 to 2020, where he now specializes in educational and research activities. He also works at the Institute of Philosophy of the Czech Academy of Sciences. He focuses on philosophical anthropology and ethics, the history of philosophy in the Middle Ages, in particular the works of Thomas Aquinas and his modern-age followers. He is the author of approximately twenty annotated translations of the works of Thomas Aquinas, including *Kompendium teologie* (Compendium of Theology), *Komentář ke 2. knize Aristotelovy Etiky* (Commentary on the Second Book of Aristotle's Ethics), and *Otázky o duši* (Questions on the Soul). He is currently collaborating on a new translation of *Teologická suma* (Summa Theologica), which should be completed by 2025.

prof. Tomáš Machula, Ph.D., Th.D. (*1971)

Vystudoval chemii na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze, teologii na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy a filozofii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Od roku 2000 působí na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, kde v letech 2001–2008 vykonával funkci proděkana a 2008–2016 děkana. V letech 2016–2020 byl rektorem Jihočeské univerzity, kde se v současnosti věnuje pedagogické a badatelské činnosti. Působí také na Filosofickém ústavu AV ČR. Věnuje se filozofické antropologii a etice, v oblasti dějin filozofie pak středověku, především dílu Tomáše Akvinského a jeho novověkým pokračovatelům. Je autorem přibližně dvaceti komentovaných překladů spisů Tomáše Akvinského, například *Kompendia teologie*, *Komentáře ke 2. knize Aristotelovy Etiky*, *Otázek o duši* a dalších. V současnosti spolupracuje na novém překladu *Teologické sumy*, který by měl být dokončen roku 2025.

Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?

I think that if we want to find a basic common denominator, it would be 'truth' and 'freedom'. The goal of universities is to find answers to important questions pertaining to the truth, and this search has to respect the truth of the matter under investigation and not the pragmatic interests of anyone else, including the researcher or the authorities. By this I don't mean to underestimate the utility of results, it is only to emphasize that utility and truthfulness have to go hand in hand, otherwise you are open to fraud and abuse.

However, answering questions about our existence is not a private matter at universities. It was not by chance that universities were founded at the same time as the development of towns and communal monastic orders with elements of democratic control. From the start, universities included reciprocity and community (simply *universitas*) amongst the researchers, which is manifested in the disputation as one of the main tools in the search for truth. In today's language, they revolve around critical examination, mutual discussions and the verification of results. In addition to this horizontal community of equals is a vertical or hierarchical community of teachers and students. Knowledge cannot remain within one generation and has

to be passed on, where it is refined and developed on this journey.

From the start there have existed various forms of conflict or tension between research and practical utility, and it is incredibly difficult to find a balance. This can be seen today in the tension between basic and applied research. From the Middle Ages we might recall the struggle for the equality of the arts faculty, which was a basic prelude to more practically orientated courses when universities were first founded. In the Modern Age, classic universities were often replaced by practical state colleges, while there is no need to expand on the current debate concerning the development of the technological disciplines.

Freedom in research and education, which is the second great cornerstone of the university, is not freedom to do anything one pleases, but the freedom necessary to prioritize the search for truth above all other interests which are unrelated to the truth. This is why we are witness to constant attempts to introduce internal mechanisms to regulate the work universities do (to guard against various pseudo-sciences and fraud), as well as attempts to avoid being subject to the short-term interests of political authorities or those who have an influence over the university's financial or legal administration (for example, when the preparations were being made for an amendment to the Higher Education Act, there was an outcry against the power of the politically appointed administrative councils). Therefore, academic freedom is not arbitrary or a blank cheque for the promulgation of whatever you see fit, rather it is a space which allows for the search for the truth, free from political and ideological interests.

První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších střeoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuitního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?

Myslím, že pokud chceme hledat nějaký minimální společný jmenovatel, bude to „pravda“ a „svoboda“. Cílem univerzit je hledat odpovědi na důležité otázky, což patří do oblasti pravdy, přičemž toto hledání musí respektovat právě onu pravdu zkoumané věci a nikoli nějaké pragmatické zájmy kohokoli badatelem počínaje a vládcem konče. Tím nechci podceňovat využitelnost výsledků, ale pouze zdůraznit, že využitelnost a pravdivost musí jít ruku v ruce, jinak jde o pouhé lhaní a zneužívání.

Hledání odpovědi na otázku, jak se věci mají, však na univerzitě není věcí soukromou. První univerzity ne náhodou vznikaly v době rozvoje měst a komunitních řeholních řádů s demokratickými prvky řízení. Od počátku k nim patří ona vzájemnost a společenství (*universitas*) mezi badateli, což se projevuje disputacemi jako jedním z hlavních nástrojů hledání pravdy. Dnešním jazykem jde o kritické zkoumání, vzájemnou diskusi a ověřování výsledků. Vedle tohoto typu horizontálního společenství sobě rovných patří k univerzitě i vertikální nebo hierarchické společenství učitelů a studentů. Poznání nemůže zůstat u jedné generace, ale šíří se dál a na této cestě se tříbí a prohlubuje.

Od počátku existoval v různých podobách boj či pnutí mezi svobodným bádáním a praktickým užitekem, kde se

rovnováha hledá velmi obtížně. Dnes se projevuje například jako napětí mezi základním a aplikovaným výzkumem, ze středověku připomeňme boj za rovnoprávnost artistické fakulty, která byla v počátcích univerzit jakýmsi základním předstupněm pro další, prakticky orientovaná studia. V novověku můžeme zaznamenat časté nahrazování klasických univerzit praktickými státními vysokými školami, současné debaty o potřebě rozvíjení především technologických oborů snad není třeba blíže popisovat.

Svoboda bádání a výuky, která je druhým velkým pilířem univerzit, není svoboda dělat si cokoli, ale svoboda nutná pro preferenci hledání pravdy před různými zájmy, kterým o pravdu nejde. Proto jsme svědky neustálé snahy o kultivaci vnitřních mechanismů, které na univerzitách regulují vlastní práci (brání se různým pavědám a podvodům), stejně jako snahy o nezávislost na krátkodobých mocenských zájmech místních autorit nebo těch, kdo chodí univerzity finančně či právně ovlivňují (např. před lety se v rámci přípravy novely vysokoškolského zákona objevil odpor proti velké moci politicky jmenovaných správních rad). Akademická svoboda tedy není svévole ani bianco šek na hlásání čehokoli, ale je prostorem umožňujícím hledání pravdy, chráněným před mocenskými a ideologickými zájmy.

Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost a svéprávnost. V jakém kontextu chápete tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci střeoevropského prostoru vidíte největší problémy?

O akademické svobodě zde už bylo řečeno dost. Co se střeoevropského kontextu

The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval universities. In what context do you understand these expressions today and where do you see the greatest problems in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?

Enough has already been said here about academic freedom. In a Central European context it is obvious that we have had more experience with our own universities. In the Czech Republic, the greatest problem is not political pressure but the way internal mechanisms for governing universities (based on the law) fail to work properly. In some countries in recent years there has been more legislation introduced by the state, which finances higher education to a large extent. My knowledge is more limited here, but despite all of the real problems, I don't see a large attack on academic freedom coming from there. I see a greater danger from ideological movements which are gaining ground in universities in countries which were previously viewed as the benchmark for a free and rational world; for example, the ostracization of some teachers, the excessive politicization of many topics, etc. I would be more concerned about this than the reforms of science academies or curriculum programmes in some neighbouring countries.

Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?

In comparison with the aims, say, of English universities one hundred years ago, I think that today they are not

trying to create true elites. In Western society the word 'elite' is viewed almost as an insult, while the mass character of today's higher education means that going in such a direction is not effective. As was described by Theodore Dalrymple, society used to be set up in such a way that the people who were on the lower rungs of society's ladder would try to rise up amongst the elites, or to at least come closer. In this sense, the elite is a kind of social ideal which we try to develop and cultivate. Today we are more likely to present a higher position as 'one among ten million'. The trend is more the other way, a type of 'de-elitization'.

Moreover, great importance is placed in our society on formal university titles, but less on real, profound learning. It is as if a nobleman put 'von' in front of his name, but forgot about the appropriate way to behave in life. This *noblesse oblige* should also apply to the nobility of the spirit, i.e. to scholars. Unfortunately, however, we do not see this very often. I believe this is a great shame and lies behind the issue of how to form social elites (requiring a good education which is not guaranteed only by a title) and improve education for the whole person, and not just through utilitarian knowledge.

We are obviously witnessing great changes in terms of technological achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?

Cultural unity can be understood in many different ways. If you mean the need to

týče, největší zkušenosti mám logicky s domácími školami. Větší problémy u nás vidím v ne zcela funkčních (zákonem daných) mechanismech řízení uvnitř univerzit než v politických tlacích. V některých zemích došlo v posledních letech k určitým větším regulacím ze strany státu, který vysoké školství do značné míry financuje. Moje vědomosti jsou zde omezenější, ale přes všechny reálné problémy zde velký útok na akademickou svobodu nevidím. Větší nebezpečí bych viděl ze strany ideologických hnutí, která vítězí na univerzitách spíše v zemích, k nimž jsme dříve vzhlíželi jako k měřítku svobodného a rozumného světa, např. ideologická ostrakizace některých profesorů, nadměrná politizace řady témat apod. Spíše bych se tedy bál těchto vlivů než reformy akademie věd či studijních programů v některých okolních zemích.

Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?

Myslím, že v současné době o tvorbu skutečné elity (srovnatelnou např. s cílem anglických univerzit před sto lety) moc nejde. Jednak je v západní společnosti „elita“ téměř nadávkou, jednak takové směřování při současné masifikaci vysokého školství není příliš účinné. Jak popisuje Theodore Dalrymple, dříve byla společnost nastavena tak, že lidé postavení na společenském žebříčku níže vyvíjeli úsilí, aby se dostali mezi elitu, nebo se jí aspoň přiblížili. V tomto smyslu je elita jakýmsi společenským ideálem, který se snažíme rozvíjet a kultivovat. Dnes jsme nastaveni spíše tak, že se výše postavení snaží prezentovat jako „jedni

z deseti milionů“. Trend je tedy spíše opačný – jakási deelitizace.

V naší společnosti navíc existuje velký důraz na formální vysokoškolský titul, ale méně na skutečné hluboké vzdělání. Jako by šlechticem dělalo „von“ před jménem a nikoli způsoby života a chování. Jestliže *noblesse oblige* (vznešenost zavazuje), mělo by to platit i pro šlechtu ducha, tedy vzdělance. To ale bohužel příliš nevidíme. Podle mého soudu je to chyba a stojí za to se zamyslet nad otázkou, co s tím. Jak docenit společenské elity (ke kterým „patří“ dobré vzdělání, nezaručené pouhým titulem) a zlepšit skutečnou vzdělanost zasahující celého člověka, nejen nějakou jeho utilitární dovednost?

Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, která se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?

Kulturní jednotu lze chápat různými způsoby. Pokud se tím myslí nutnost přihlásit se k nějakému ideologickému proudu, pak bych se jí bál a pokládal takovou jednotu za nežádoucí. Pokud se tím myslí respekt k vlastní společnosti a dlouhodobě tvořeným a kriticky prověřovaným hodnotám, pak ji velmi respektuji. Boom sociálních sítí ale podle mého soudu vyvíjí tlak spíše k jednotě v prvním slova smyslu. Na facebooku či twitteru prostě probíhá spíše houfování do bojových linií nebo utvrzování se v různých sociálních bublinách než náročnější debaty o podstatných věcech. Myslím, že snahou by mělo být odolat krátkodobým hodnotícím trendům, jako jsou lajky na sociálních sítích. U nás zatím

sign up to some kind of ideological view, then that would worry me and I would describe such unity as undesirable. But if you mean respect for your own society and the values which have been established and critically verified over a long period, then I would respect that greatly. However, I believe that the boom in social media pushes unity towards the first meaning of the word. People herd together on Facebook or Twitter and establish battle lines, or they seek self-confirmation in social bubbles rather than become involved in more serious debates. I think we should try to resist these short-term trends of evaluation such as emoticons on social networks. I don't see this as a serious problem in the Czech Republic, but the situation could quickly change.

As for unity in the second sense of the word, this seems to be rather more chaotic. There undoubtedly exist intellectual trends amongst students and academics which try to force out some themes from the scope of academic discussion, but so far they haven't had much success. On the other hand, I think that universities have failed to become properly involved in these public debates. Naturally, it's difficult to establish what is a legitimate subject for discussion and what a civilized person wouldn't discuss. We would all probably agree that Holocaust denial should not be part of any civilized debate. But what about the grey areas where opinions are not identical (justifiable wars, abortion, euthanasia, gender issues, etc.)? I don't see any themes that have been excluded from legitimate discussions within the Czech Republic, though neither have I seen any great effort to have more serious discussions on these issues.

These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts in the flow of money, principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?

The Humboldtian system has professors as the basic unit of the university – they should be inspirational figures with assistants and students around them in a hierarchically arranged descending pyramid. Great importance is attached to the individual and thus individual responsibility, but on the other hand, it can lead to the danger of hypertrophied formal authority.

My personal preference is for the basic unit to be a team consisting of very mature figures (professors) along with capable academics aiming towards this position, followed by researchers, and finally students from postgraduate courses. Unlike the Humboldtian system, this allows for the greater exchange of ideas, the possibility to change the team leadership and to share certain skills and abilities. Such a system has authority, but it has to be natural rather than through someone's position.

I'm not against functional posts, but there would need to be a change in mentality for them to function properly, so that in practice they did not just become an easier way to gain a professorship in more mediocre universities. So I am more

v této věci nevidím větší problém, ale to se může rychle změnit.

Co se týče jednoty ve druhém zmíněném smyslu, vidím spíše chaos. Jistě existují ideové proudy mezi studenty i akademiky, které by rády vytlačily některá témata mimo prostor akademické diskuse, ale zatím nejsou příliš úspěšné. Na druhé straně o těchto věcech veřejná diskuse na univerzitách probíhá na můj vkus nedostatečně. Je samozřejmě velice obtížné hledat hranici toho, co je legitimním předmětem diskuse, a o čem slušný člověk ani diskutovat nebude. Všichni se asi shodou, že věci jako zpochybňování holokaustu asi do slušné debaty nepatří. Co ale jakási šedá zóna, kde názory shodné nejsou (spravedlivá válka, potraty, eutanazie, genderové otázky apod.)? Právě toto hledání rozumné dělící čáry by mělo být úkolem univerzit. U nás zatím zásadní vyloučení některých témat z legitimních diskusí nevidím, ale na druhé straně nevidím ani větší snahu o hlubší diskuse v těchto oblastech.

Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem na teorii, občas výstřední postavu. Dnes se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací. Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv. funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?

Humboldtovský systém počítá s profesory jako základními jednotkami univerzity – mají to být osobnosti shromažďující okolo sebe hierarchicky uspořádanou sestupnou pyramidu asistentů a studentů. Je zde velký důraz na jednotlivou osobu a tím i na

její individuální odpovědnost, na druhou stranu se zde ale generuje nebezpečí hypertrofie formální autority.

Sám za sebe preferuji jako onu pomyslnou základní jednotku spíše tým složený z velmi zralých osobností (profesorů), dále ze schopných akademiků směřujících k této metě a z vědeckých pracovníků, a konečně ze studentů především postgraduálního studia. Na rozdíl od humboldtovského systému tento nabízí více možností názorových střetů, možnost střídání vedoucí pozice v daném týmu, sdílení některých schopností a dovedností apod. Autorita se v takovém systému nepopírá, ale musí být přirozená, nikoli daná především postavením.

Funkční místa neodmítám, ale k jejich zavedení a rozumnému fungování by bylo třeba změny mentality, aby se z této praxe nestal jen snadnější přístup k profesuře na nekvalitních školách. Takže jsem spíše skeptický. Snažil bych se raději kultivovat náš systém, na který jsme zvyklí.

Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností. Mohl byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?

Studoval jsem díky okolnostem více oblastí, takže bych si dovilil uvést za každou z nich aspoň jedno jméno. Na Vysoké škole chemicko-technologické byl pro nás nezpochybnitelným odborníkem a zároveň obrovsky respektovanou integrální osobností prof. Pavel Pitter, který vedl Ústav technologie vody a učil mě hydrochemii. V oblasti filozofie musím rozhodně jmenovat prof. Stanislava Sousedíka, který byl vedoucím mé filozofické disertační práce. Naučil mě nejen přísnosti ke mně samému, ale svým příkladem mi ukázal i snahu o integraci

sceptical on that point. I would prefer to develop the system which we are already used to.

Universities would no longer lack important characters of integrity. From your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?

Due to various circumstances I was able to study in several fields, so I would give you at least one name from each. Professor Pavel Pitter at Prague's University of Chemical Technology was both an undoubted expert and at the same time a very highly respected person. He headed the Department of Water Technology and taught me hydrochemistry. From philosophy I have to mention Professor Stanislav Sousedík who was my philosophy doctoral-thesis supervisor. Not only did he teach me to be self-disciplined, but his example also showed me about integrating the recognition of truth into life, including a very collegial relationship with his pupils, who respected him and took him very seriously. He was probably the first one to show me that the authority of a professor not only derives from his title, but first and foremost from his knowledge, openness and attitudes towards life. From theology I would mention my theology doctoral-thesis supervisor Professor Karel Skalický. Like Professor Sousedík he was able to gain respect due to his enormous breadth of knowledge as well his respect for the other students, who he always viewed as colleagues in the search for truth.

How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give

us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models over the past thirty years? Have you come across a university which could be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?

There is actually a great amount of unity in the natural sciences – the subjects are not restricted or conditioned by culture, the national language, literature or history. English is the common language and there has been a great migration of researchers and teachers across universities and continents. Discussions about the need to transfer international experience in this area are like carrying coals to Newcastle. In other areas this transfer operates differently according to the discipline in question. It is varied and difficult to find one unified format. However, it is not in one particular academic area that this issue has the greatest logic and importance, but in the overall approach to education, in particular the structure and governance of universities – from personnel policies to finance and stimulating interdepartmental cooperation.

I'll start off with what I consider to be positive. I admire the system of independent education and the tutorial system. The first is an approach which originated in other cultural areas and would be very difficult to introduce in the Czech Republic. As for the tutorial system, I have noticed several constructive attempts to introduce something similar, particularly at the Faculty of Humanities in Prague. The example of Ireland is interesting in terms of internal-evaluation mechanisms and university-development support. The reforms were introduced earlier there and dealt with the same issues we have today. I think it's interesting

poznané pravdy do života, včetně velmi kolegiálního vztahu ke svým žákům, které respektoval a bral velmi vážně. U něj jsem si asi poprvé uvědomil, co znamená autorita profesora daná nejen titulem, ale především znalostmi, schopností skutečné kolegiality a životními postoji. V oblasti teologie to pak byl také vedoucí mé disertační práce, prof. Karel Skalický. Podobně jako u prof. Sousedíka si dokázal rychle získat úctu obrovskou šíří znalostí, ale i respektem k jinému zaměření studenta, který pro něj je vždy kolegou na cestě hledání pravdy.

Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznal jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?

V oblasti přírodních věd v zásadě existuje poměrně velká jednota – předmět jejich zájmu není vymezen či podmíněn kulturně nebo národně jako jazyk, literatura, historie apod., angličtina je společným jazykem a mezi univerzitami a kontinenty existuje velká migrace badatelů i učitelů. Mluvit o potřebě přenosu zahraniční zkušenosti je v této oblasti nošením sov do Athén. V jiných oblastech onen přenos funguje podle typu dané disciplíny – je to různé a těžko hledat nějakou jednotnou formu. To, čeho se ale otázka týká nejvíc, a kde má největší logiku, není podle mého soudu nějaká vědní oblast, ale přístup ke vzdělání a bádání jako celku, a především problematika struktury a řízení univerzity od personální politiky přes finance až ke stimulaci mezioborové spolupráce.

Začnu tím, co pokládám za pozitivní. Obdivuji systém svobodného vzdělávání a tuteurský systém. Zvláště v prvním případě jde ale o přístup vzniklý v jiné kulturní oblasti a u nás by se prosazoval jen velmi obtížně. U tuteurského systému vnímám různé intenzivní snahy se mu přiblížit, nejvíce asi na pražské Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. Ohledně vnitřních mechanismů hodnocení a podpory rozvoje univerzit je pro mě zajímavý příklad Irsko, kde reforma podobná té naší proběhla o něco dříve a řešili tam podobné problémy jako my dnes. Brát si v této věci příklad a zajímat se o to, jak některé mechanismy fungovaly a jaké poučení z toho plyne, mi připadá zajímavé a podnětné.

Kudy bych nešel? Na Ukrajině jsem si všiml obrovské tematické roztržitosti univerzit. Vedle spousty těch pedagogických, několika agrárních nebo zvláštností typu Univerzita lidského rozvoje tam existuje například Národní letecká univerzita nebo Národní univerzita potravinářských technologií. Je to proti myšlence univerzity – aspoň v rozměru univerzality, tedy šíře poznání. Vždycky se najdou specializovaná vysoká učení, ale spíš bych šel naproti trendu sjednocovat a usnadňovat mezioborovou spolupráci než cestou přílišné specializace škol.

Jiný trend, kterému bych se vyhýbal jako čert kříži, je východoasijský důraz na žebříčky univerzit. Otázka kvality bádání a vzdělání se do značné míry redukuje na postavení v žebříčku, které samozřejmě ovlivňuje metodika tvorby konkrétního srovnání a způsob financování (nejde o nezaujaté měření kvality, ale o tvrdý byznys, který se řídí zájmy těch, kdo platí). Podobně bych si dával pozor na přecenění neustálého testování studentů s cílem vybrat ty nejlepší. Pokud se tlak na testování přežene, zabíjí iniciativu

and stimulating to look at examples of how some mechanisms operate and what can be learned from them.

Where wouldn't I go? I noticed a great deal of thematic fragmentation in the universities in Ukraine. In addition to a large number of teacher-training universities, several agricultural universities and curiosities such as the University of Human Development, you also have the National Aviation University and the National University of Food Technology. This goes against the idea of the university – at least the aspect of universality or the expansion of knowledge. There will always be specialized colleges, but I would prefer to follow the trend for unification and the simplification of interdisciplinary cooperation, rather than have overly specialized schools. Another trend which I would avoid like the plague is the East Asian emphasis on university rankings. The issue of the quality of research and education becomes less important than the standings in the rankings, which naturally has an influence on the methodology for creating the rankings and their funding (it's not about the unbiased measurement of quality but hard-headed business and the interests of those who are paying). I would also be wary of overestimating the constant testing of students in order to choose the best ones. If the pressure to test becomes overwhelming, it destroys initiative and creativity, and the main objective becomes being successful in tests. As a result, university processes could become separated from life and its questions and needs. The last negative trend which I would avoid is the indolence and nervousness of American society and academia in particular (though this is also crossing the ocean). There is a reluctance to lay yourself open to opposing opinions,

to doubts, to the pressure of having to defend your position either through experiments or argumentation. Some topics are pushed to the margins because of political correctness, while there are people who are professionally and personally pilloried for holding certain views (which until recently had been uncontroversial). The need for *safe spaces* grows and complaints about 'not feeling safe' multiply. Meanwhile, it is not as if the campuses are surrounded by terminators or T-Rexes or even hooligans: all we have are people whose opinions are opposed by revolutionary-minded groups of students and academics. But it is the death of the free search for truth.

One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?

I would probably start with today's reality, which means that I would come to terms with the mass nature of education. This is a long-term European-wide trend, so I would consider it more appropriate to fight for internal diversification than against mass education. Both are difficult, but the second one is practically impossible.

By internal diversification I mean the proper differentiation between vocational and academic courses, the clear differentiation of a Bachelor's course from other follow-up courses, etc. If we take the previous five-year degree as a more

a tvořivost a hlavním cílem je pak uspět v testu. Životu a jeho otázkám a potřebám se tak může dění na univerzitách dost vzdálit.

Jako poslední příklad negativních trendů, kterým bych se vyhýbal, uvedu především americkou (ale šíří se i přes oceán) pohodlnost a vystrašenost dnešní společnosti, té akademické zvláště. Objevuje se neochota vystavit se opačnému názoru, nejistotě a tlaku na nutnost obhajoby svého postoje – ať už experimentem nebo argumentem. Některá témata jsou tak kvůli politické nekorektnosti vytlačována na okraj, lidé jsou za některé postoje (doneslé naprosto nekonfliktní) profesně a lidsky ničení, šíří se potřeba *safe spaces*, množí se výkřiky o „necítění se bezpečně“. Kampusy přitom neobcházejí terminátoři, tyranosauři ani obyčejní chuligáni. Pouze se v nich nacházejí lidé zastávající názory, které se revolučně naladěným skupinám studentů a akademiků nelíbí. To je ale smrt svobodného hledání pravdy.

Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamenalo snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzeprít?

Asi bych vycházel z reality dneška, což znamená, že bych se s masifikací studia smířil. Jde o dlouhodobý celoevropský trend, takže za schůdnější pokládám cestu boje za vnitřní diverzifikaci než boje proti masifikaci. Obojí je těžké, ale to druhé je prakticky nemožné.

Vnitřní diverzifikaci mám na mysli hlavně důsledné rozlišení profesního a akademického typu studia, jasné odlišení bakalářského studia od dalších navazujících apod. Představíme-li si dřívější pětiletý průběh studia jako více méně lineární zvyšování míry vědomostí a dovedností, v současném děleném studiu s mnohem větším procentem populace, která do něj nastupuje, bych očekával onu pomyslnou křivku zalomenou tak, že v bakalářském studiu stoupá mírněji (s menší směrnicí než dříve v pětiletém), ale v navazujícím magisterském studiu se trend mění k intenzivnějšímu růstu (s větší směrnicí než dříve v pětiletém). Do navazujícího studia už by také mělo nastupovat výrazně méně studentů než do bakalářského. Celková míra vzdělanosti by tedy po pěti letech měla být podobná, lišil by se ale průběh studia.

Co se týká diverzifikace mezi samotnými vysokými školami, zde nejsem zastáncem rozdělení škol na výzkumné a nevýzkumné, protože univerzita musí být výzkumná ze své podstaty, jinak není univerzitou. To neříkám proto, že bych se bál o status univerzity, na které působím. Jihočeská univerzita byla spolu s univerzitami Karlovou, Masarykovou a Palackého, ČVUT a VŠCHT v posledním hodnocení vědy hodnocena písmenem A, které znamená excelenci. Jde mi o to, že nesmíme rezignovat na dobrý výzkum a silnou badatelskou základnu na žádné univerzitě a jejich dělení na výzkumné a nevýzkumné by mělo tendenci nás přesvědčovat, že výzkum se má dít jen na některých univerzitách, což je tendence nebezpečná a nepřijatelná.

V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například

or less linear increase in the level of skills and knowledge, then from the present division of courses and the much higher percentage of the population studying these courses, I would expect that curve to rise slightly for the Bachelor's degree (with a smaller incline than in the previous five-year degree course), but the trend would change for the Master's degree to more intensive growth (with a steeper incline than in the previous five-year degree course). Significantly fewer students should be accepted onto follow-up courses than for the Bachelor's. After five years, the overall level of education should be similar with only the rate of progress of the degree courses differing.

As for the diversification between universities themselves, I am not a supporter of dividing institutions into research and non-research because the university has to have research at its basis otherwise it is not a university. I am not saying this because I'd be worried about the status of the university I work at. The University of South Bohemia together with Charles University, Masaryk University, Palacký University, the Czech Technical University in Prague and the University of Chemistry and Technology in Prague, were all awarded 'As' or excellent in the most recent scientific evaluation. I want us to keep a good, strong research base for all universities, but dividing them into research and non-research would convince us that research should only take place at some universities, which is a dangerous and unacceptable precedent.

The modern era has witnessed the division of the humanities and the sciences, which not only affects subject areas and methodology, but also, for example, the funding of science. In order to overcome the contradictions, there has

been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?

I am now going to appear very heretical and even refute much of what I said ten years ago. I think that Czech universities would benefit from the closure of some faculties, or at least from a great reduction in their enormous level of independence and freedom. The present situation is a relic from the 1990s when faculties had legal subjectivity. The unacceptably high level of faculty independence prevents greater cooperation and exhausts many people from the need to deal with inter-faculty politics and funding, etc. However, something like this would have to be accompanied by changes to the overall structure and system of governance in order for the checks and balances to operate differently and more effectively. I have been a dean and a rector so I know what I'm talking about, but I prefer to talk about it now when I am neither so that no-one thinks I have an axe to grind.

I tend to see more tension between basic and applied research than between the humanities and the natural sciences. Often a philosopher will have a lot in common with a theoretical physicist or a biologist, while an economist might have more in common with an engineer than a philosopher, or a theoretical physicist will have a lot in common with a technologist. It's the old issue of the relationship between theory and practice which appeared during antiquity and has had different guises in different periods.

Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university

financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?

Nyní se projevim velice kacířsky a popřu i mnohé z toho, co jsem ještě před deseti lety sám tvrdil. Myslím si, že by českým vysokým školám prospělo zrušení fakult nebo aspoň silné omezení jejich obrovské nezávislosti a samostatnosti. Současný stav je reliktem situace devadesátých let, kdy mívaly fakulty právní subjektivitu. Příliš velká samostatnost fakult brání ve větší spolupráci a vyčerpává mnoho lidí potřebou řešit mezifakultní politiku, financování apod. Něco takového by ale muselo být doprovázeno změnou celkové struktury a systému řízení, aby ony brzdy a protiváhy fungovaly jinak a efektivněji. Byl jsem děkanem i rektorem, takže vím, co říkám, ale mluvím o tom raději až teď, kdy už nejsem ani jedním, abych nebyl nařčen z toho, že si přihřívám nějakou svou polívčičku.

Větší pnutí než mezi humanitními a přírodovědnými oblastmi vidím spíš mezi základním a aplikovaným výzkumem. Mnohdy mají k sobě blíž filozof s teoretickým fyzikem či biologem nebo na druhé straně ekonom se strojařem, než filozof a ekonom nebo teoretický fyzik a technolog. Je to stará otázka vztahu mezi životem teoretickým a praktickým, která se objevuje už v antice a v různých obdobích na sebe bere různé podoby.

Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?

Při jedné debatě ve velmi inspirativní, ale názorově zřetelně ekonomicky liberálně vyhraněné společnosti jsem se setkal s velkým zdůrazněním vysokoškolského vzdělání jako typického soukromého dobra, které je ku prospěchu jedinci, ale není nějakým zájmem celé společnosti. Já mám v této oblasti jiný názor, protože jsem spíše personalistickým komunitaristou než liberálem. Vzdělání je samozřejmě individuálním dobrem pro jedince, ale je zároveň v zájmu celé společnosti, protože můj život zlepšit nejen to, že mám sám kvalitní vzdělání, ale i to, že ho mají lidé okolo mě. Jsem klidnější, když jdu k doktorovi, než kdybych šel k šamanovi nebo ke kováři, a ctím se bezpečněji, když jedu po mostě, který projektovali a stavěli architekti a stavební inženýři a neměli ho na starosti jen námezdní kopáči. Důležité je tedy dle mého soudu určité společenské vědomí, že dobré školství má svůj význam, i když jeho služeb sám nevyužívám.

Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě středoevropských zemí jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť neexistuje financování prostřednictvím školného a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?

Toto je úkol pro celospolečenskou diskusi, abychom skutečně doceňovali vzdělanost, hodnotu poznání, kultivaci osobnosti pro fungování společnosti i rozvíjení technologií pro usnadnění našeho života. Podle žebříčku prestiže různých povolání z roku 2019 je vědec na druhém místě a učitel na třetím, takže základ máme.

education rather than on the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?

In one very inspiring debate – which was clearly from an economically liberal community – there was great emphasis on university education as a typical private good which benefits the individual but not the interests of the whole of society. I have a different view here as I am more of a personalist communitarian than a liberal. Education is undoubtedly an individual good for the person, but at the same time it is in the interests of the whole of society because my life is improved not only by the fact that I have a good education, but by the fact that the people around me have one too. I am more relaxed going to see a doctor rather than I would be if I was going to see a shaman or a blacksmith, and I feel safer if I'm crossing a bridge which was designed and built by architects and construction engineers rather than by ordinary labourers. Therefore, I believe society has to understand that good education is important even if it's not something we ourselves are studying.

Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?

This is a matter for a nationwide societal discussion in order for us to properly appreciate education, the value of knowledge, the cultivation of individuals for the functioning of society and the development of technology to make our lives easier. According to this year's rankings (2019) for the prestige of different professions, scientists are in second place and teachers are in third, so we do have a basis to work from. But it would be worth transferring this theoretical hierarchical value into practice – i.e. by increasing the share of funding from companies and building a culture of patronage. But don't ask me how because I don't know.

Often, however, it's not about the lack of money but the inefficient use of money within universities. I've already mentioned the problem of the internal university tug-of-war over money, which does not contribute to efficiency. And seeing as I'm already on the heretical path I'll go even further and say something which has only been whispered about in academia and amongst politicians for a long time – it's an outdated and inefficient model which gives a central role to academic senates in the approval of the budget. Based on the rules today, the decisions on dividing up the money are made by a few dozen people (at least one-third to a half of whom are students), who are elected to the university councils by everyone (in many cases teachers don't vote for teachers and students don't vote for students, but everyone votes for everyone), and this committee of faculty representatives decides on sums amounting to hundreds of millions. In such a system it is very difficult to introduce something new, as the transfer of some of the funds to a new area means a possible reduction in funds for the faculty which the senators come

Stálo by ale za to převést tuto teoretickou hodnotovou hierarchii do praxe, tj. zvýšit podíl prostředků z firem a vybudovat kulturu mecenášství. Neptejte se mě ale jak, protože to nevím.

Často jde ale nejen o nedostatek peněz, ale i o neefektivní nakládání s nimi uvnitř univerzit. Už jsem zmínil problém vnitrouniverzitního přetahování o peníze, které efektivitě příliš neprospívá. A když už jsem s tím kacírstvím začal, zajdu ještě dál a řeknu to, o čem se v akademické veřejnosti i mezi politiky mluví potichu už dlouho – máme tu zastaralý a málo funkční model, který dává hlavní slovo při schvalování rozpočtu akademickým senátům. Podle současných pravidel rozhoduje o rozdělení peněz několik desítek osob (z nichž minimálně třetina a maximálně polovina jsou studenti), které jsou volené na řadě škol všichni všemi (v mnoha případech nevolí učitelé učitele a studenti studenty, ale všichni všechny) a takto vytvořené grémium ze zástupců fakult rozhoduje o stamilionových a vyšších částkách. Je velmi obtížné prosadit v takovém systému vznik něčeho nového, neboť transfer části prostředků do nové oblasti znamená úbytek možných prostředků pro stávající fakulty, z nichž senátoři pochází. Nejsem vůbec proti demokratickým prvkům v řízení univerzit, ale je třeba dobře zvažovat jakou formu, jakou míru a v jaké oblasti mají být.

Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých středoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.

Myslím, že rozlišovat malé a velké univerzity je problematické. Např. Massachusetts Institute of Technology

má cca 11 000 studentů, což je u nás velikost spíše středně velké univerzity (MU má asi 35 000). Spíše bych mluvil o špičkových pracovištích. Některé univerzity jich mají jako šafránu, jiné solidní množství a některé jsou špičkové v mnoha případech. MU je v naší oblasti jistě ze třetí množiny. Rozhodně bych nehledal žádné překvapivě inovativní recepty, ale šel bych cestou rozvoje vědy, osobnějšího přístupu ke studentům a silných vnějších vztahů jak v oblasti mezinárodní spolupráce, tak spolupráce s domácím prostředím (kam patří i tzv. třetí role univerzit). Rozvoj vědy je dnes podmíněn propojováním kapacit a interdisciplinarity, což MU předvádí mj. v rámci CEITEC na vysoké úrovni. O snahách zlepšovat (rozumí se snižovat) poměr student/učitel jsem od bývalého rektora MU slyšel hodně. Myslím si, že tato univerzita jde skutečně dobrým směrem, a že možnosti, které v minulých desetiletích po nabytí svobody měla, využila více než dobře.

Jsmo v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?

Krátce bych řekl, že jsme zakusili možnosti větší flexibility v oblasti e-learningu, ale i běžné administrativy. Jednou z prvních věcí, kterou jsem po svém nástupu do funkce rektora měl na starosti, bylo dotažení velkého ESF-ERDF evropského projektu. Některé z možností, které nabízel, se tehdy chápaly jako něco nadbytečného, např. moderní způsoby výuky, elektronizace apod. Teď se nám to velice hodilo.

Na druhé straně je otázkou, jak se krize projeví v programu Erasmus a vůbec v akademické krátkodobé

from. I am not at all against democratic elements in university governance, but it is necessary to carefully consider where they belong in terms of form, extent and area.

As a member of the academic community of Brno's Masaryk University, I'd like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central European universities such as MU and where you see opportunities for development.

I don't think it's particularly helpful to differentiate between small and large universities. For example, MIT has 11,000 students, which would be a medium-sized university in the Czech Republic (Masaryk University has around 35,000). I would rather emphasize first-rate departments. Some universities have very few of them, others have a respectable number and some are first-rate in many cases. Masaryk University is definitely the third case here. I would certainly not go in search of any surprising innovative solutions, instead I would develop science, a more personal approach towards the students, and strong external relationships in international as well as national cooperation (where the so-called third role of the universities belongs). The development of science is dependent today on the pooling of resources and interdisciplinarity, which MU has demonstrated at a high level with its CEITEC research centre. I've heard a lot from the former rector of MU about improving (i.e. reducing) the student to teacher ratio. I believe that MU is definitely going in the right direction and has used the opportunities presented to it appropriately over the past decades since gaining freedom.

We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole of society and education. Do you think the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?

Briefly I would say that we have pursued greater flexibility in e-learning as well as in ordinary administrative matters. One of the first things I had to do when I took over as rector was to complete a large ESF-ERDF European project for the university. At the time, some of the things which the project offered were considered unnecessary – such as modern methods of teaching and technology. Now, however, we're finding them very useful.

But there is also the issue of how this will affect the Erasmus programme and short-term academic migration in general. Whereas previously we had to travel long distances to deal with some matters, I imagine that in the future we'll use electronic formats (participation in committees, etc.) whenever possible. At our university, the Faculty of Fisheries and Water Conservation is way ahead in this respect. It has a huge number of foreign students and most of the exam committees are also made up of foreigners. However, thanks to our excellent technological equipment they have managed to communicate electronically without the system crashing or the monitors freezing. COVID might accelerate this trend in other departments.

migraci. Předpokládám, že spoustu věcí, kvůli kterým jsme dosud cestovali i dost daleko, budeme do budoucna dělat spíše elektronicky (účast v komisích apod.) – tedy aspoň tam, kde je to velmi dobře možné. U nás je v této věci velmi daleko Fakulta rybářství a ochrany vod, která má obrovské množství zahraničních studentů

a většina zkouškových komisí je složená i z cizinců. Díky skvělému technickému vybavení vše zvládají elektronicky komunikovat takříkajíc bez padání systému a zasekávání obrazu. Covid-19 možná urychlí tento trend i na jiných pracovištích.

DOBŘÍ STUDENTI VĚDÍ, KDO JE DOBRÝM UČITELEM

GOOD STUDENTS RECOGNISE A GOOD TEACHER

prof. Mgr. Dominik Munzar, Dr. (*1968) He studied physics at Masaryk University in Brno, where he is now a professor in the field of condensed matter physics. As part of his doctoral studies, he completed a seven-month internship at the University of Aarhus (Denmark) in 1993. After completing his doctoral studies and civilian service he joined the Faculty of Science, Masaryk University; he spent almost two years from 1997 to 1999 on a postdoctoral fellowship at the Max Planck Institute for Solid State Research in Stuttgart; from 2006 to 2009 he was the vice-dean for education and since 2015 he has been the director of Masaryk University's Department of Condensed Matter Physics (one of three physics departments at the Faculty of Science). He teaches, among other things, a basic course in quantum mechanics and is involved in research in the field of condensed matter theory, in particular in studies of the behaviour of electrons in nanostructures and high-temperature superconductors and related materials, and the interaction of electromagnetic radiation with of matter.

prof. Mgr. Dominik Munzar, Dr. (*1968) Vystudoval fyziku na Přírodovědecké fakultě (PřF) MU v Brně, kde nyní působí jako profesor v oboru fyzika kondenzovaných látek. V rámci doktorského studia absolvoval v roce 1993 sedmiměsíční stáž na univerzitě v Aarhusu (Dánsko). Po dokončení doktorského studia a civilní službě nástup na PřF MU, v letech 1997 až 1999 téměř dvouletý postdoktorální pobyt na Ústavu Maxe Plancka pro výzkum pevných látek ve Stuttgartu, v letech 2006 až 2009 proděkanem, od roku 2015 ředitelem Ústavu fyziky kondenzovaných látek (jeden ze tří fyzikálních ústavů PřF). Vyučuje mj. základní kurz kvantové mechaniky a zabývá se výzkumem v oblasti teorie kondenzovaných látek, zejména studiem chování souboru elektronů v nanostrukturách a ve vysokoteplotních supravodičích a příbuzných materiálech a problematikou interakce elektromagnetického záření s látkou.

Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?

I believe that, to a certain extent, there is still a search for truth at universities based on empirical evidence and rational arguments in an environment of open critical discussion. There is also an awareness of the unity of the various disciplines in education and research at universities in the real meaning of the word (having 'university' in the title does not make it a university).

The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval universities. In what context do you understand these expressions today and where do you see the greatest problems in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?

University autonomy includes independence in managing internal affairs and in determining the curricula and the focus of research. At the moment, universities in Central Europe, at least those universities in the true sense of the word, are more or less autonomous. This autonomy can be threatened by pressure from state institutions regarding the practical utility of graduates and the applicability of research results. From my experience teaching physics, I know that those who excel in their work are those who

were outstanding in their field of subject and research, no matter how 'practical' it was. It is also well known that most of the important discoveries in physics which paved the way for today's technological achievements were not made under undue societal pressure but within the context of autonomous basic research. Problems may also arise from initiatives to modernize curricula and organize research which do not come from the academic community but from managers who lack long-term academic experience.

Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?

I think that how we understand what constitutes an elite in society is evolving over time with limited input from universities. However, universities do of course have some influence on the formation of elites. If the important features of an elite are an excellent specialist education, a broad outlook and a willingness to participate in society, then universities undoubtedly contribute to the first two features of a future elite, and also to a lesser extent to the development of the third feature. Finally, elites can only be formed by institutions where the elites operate, and the formation always proceeds inconspicuously, unaccountable and immeasurably.

We are obviously witnessing great changes in terms of technological achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative

První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších středoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuitního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?

Domnívám se, že na univerzitách jde stále do nějaké míry o hledání pravdy, založené na empirických poznatcích a racionálních argumentech, v prostředí otevřeném kritické diskusi. Na univerzitách v pravém slova smyslu (univerzita v názvu instituce ještě neznamená, že jde o univerzitu) pak dosud do nějaké míry přetrvává povědomí sounáležitosti různých oborů vzdělávání a výzkumu.

Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost a svéprávnost. V jakém kontextu chápete tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci středoevropského prostoru vidíte největší problémy?

K autonomii univerzity patří samostatnost ve spravování vnitřních záležitostí, v určování obsahu studijních programů a zaměření výzkumu. Univerzity ve středoevropském prostoru, alespoň univerzity v pravém slova smyslu, jsou nyní víceméně autonomní. Autonomii může ohrožovat přílišný tlak ze strany státních institucí na uplatnitelnost absolventů v praxi a aplikovatelnost výsledků výzkumu. Ze zkušeností v oblasti fyzikálního vzdělávání vím, že v praxi se nejlépe uplatní ti, kdo vynikají ve své oblasti studia a výzkumu, ať je sebemeně „praktická“. Je také známo, že velká část významných fyzikálních

objevů, na kterých stojí dnešní technické vymoženosti, nevznikla pod vlivem společenské poptávky, ale v kontextu autonomního základního výzkumu. Nebezpečí mohou také představovat ty iniciativy směřem k modernizaci studijních programů, organizace výzkumu atd., které nevznikají v samotné akademické komunitě, ale pod vlivem manažerů bez dlouhodobé akademické zkušenosti.

Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?

Domnívám se, že chápání toho, co vytváří elitu společnosti, se v čase vyvíjí pomalu a s omezeným vlivem univerzit. Univerzity ale samozřejmě mají vliv na formaci elit. Považujeme-li za důležité znaky elity výborné odborné vzdělání, široký rozhled a společenskou angažovanost nebo ochotu k ní, pak univerzity jistě přispívají k rozvoji prvních dvou zmíněných znaků budoucích elit, v menší míře snad i k rozvoji třetího. Konečně, elity mohou být formovány jen na institucích, kde elity působí, a to vždy nenápadně, nekontrolovatelně a neměřitelně.

Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, která se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?

Zareaguji nejprve v obecné rovině na poslední otázku: nové věci vyzkoušet. To, co se osvědčí (tj. napomáhá vzdělávacím

manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?

I would answer the last question on a more general level: to gradually implement those new things which have been proven to help in educational and research goals, and to abandon those things which obviously bring no benefits. The university is a relatively large institution and I believe a certain stability is in order and new things shouldn't be introduced hastily. I'd like to mention one specific issue which is already quite old. Roughly twenty years ago, powerpoint presentations began to be introduced in teaching. One colleague from the Faculty of Arts joked about these presentations being "weapons of mass education". Naturally, it is a useful addition to many teaching activities. However, the sole use of fixed presentations in undergraduate courses significantly limits the teacher's ability to adapt the pace and depth of any explanations based on the students who are present and their reactions, which is why it is potentially damaging.

These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts in the flow of money, principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?

If too much emphasis is placed on managerial abilities and dealing with funding when selecting professors, and if professors are judged mainly from this perspective, then the position of professor will be seriously downgraded. The same also applies when too much emphasis is placed on quantitative indicators in connection with publications. First and foremost a professor should be a good teacher and a good scientist. I don't agree with the argument that being a good teacher is a subjective matter. Good students and graduates generally know very well who is and who is not a good teacher. And the academic community knows who is and who is not a good scientist. I was a postdoc in Professor Manuel Cardona's group at MPI FKF Stuttgart. I recall that Cardona was an honorary doctor at Masaryk University. He believed that a good scientist is someone who is recognised by good scientists as being good. It is true that in many disciplines a professor should ideally also be capable of acquiring grant funding to cover costs which are difficult to cover using the university's normal financial resources. I think that the introduction of functional professorial posts could help universities. Many of my international colleagues are rightly astonished by our system whereby the title is not bound to a post, and a tenure doesn't mean the stable financial provision of a post. But changing from one system to another would have to be gradual with a long transition period, and I imagine it would be fairly complicated.

Universities would no longer lack important characters of integrity. From your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?

a výzkumným cílům), začít postupně využívat, a to, co zřejmý užitek nepřináší, opustit. Univerzita je poměrně velká instituce a domnívám se, že jí sluší jistá setrvačnost, nové věci nemají být zaváděny kvapně. A teď jedna konkrétní a již docela stará věc. Zhruba před dvaceti lety začaly být ve výuce používány powerpointové a podobné prezentace. Jeden kolega z FF hovoří o těchto nástrojích žertem jako o „zbraních hromadného učení“. Samozřejmě jde o užitečné doplňkové nástroje pro velkou část výukových činností. Ale paušální nasazení fixních prezentací v pregraduálních kurzech významně omezuje možnost průběžně upravovat tempo a hloubku výkladu na základě aktuálního složení posluchačů a jejich reakcí, proto může být ke škodě věci.

Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem na teorii, občas výstřední postavu. Dnes se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací. Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv. funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?

Pokud je u výběru profesorů kladen příliš velký důraz na manažerské schopnosti a ovládání finančních toků a pokud jsou profesori posuzováni především z tohoto zorného úhlu, jde nepochybně o vážnou degradaci profesorského stavu. Totéž platí v případě, kdy je kladen příliš velký důraz na kvantitativní ukazatele spojené s publikační činností. Profesor by měl být především dobrým učitelem a dobrým vědcem. Nesouhlasím s potenciální

námitkou, že to, zda někdo je nebo není dobrým učitelem, je subjektivní záležitost. Dobří studenti a absolventi obvykle velmi dobře vědí, kdo je a kdo není dobrým učitelem. A odborná komunita ví, kdo je a kdo není dobrým vědcem. Profesor Manuel Cardona, čestný doktor MU, v jehož skupině na MPI FKF Stuttgart jsem pracoval jako postdoktorální výzkumný pracovník, zastával názor, že dobrým vědcem je ten, o kterém dobří vědci vědí, že je dobrý.

Ano, v mnoha oborech by měl být profesor ideálně také schopný získávat grantové prostředky na uhrazení nákladů, které jde obtížně pokrýt ze stabilních univerzitních finančních zdrojů. Pokud jde o funkční profesorská místa, domnívám se, že jejich zavedení by mohlo univerzitě pomoci. Mnozí zahraniční kolegové se našemu systému, kde titul není vázaný na místo a definitiva neznamena stabilní finanční zajištění, právem podivují. Změna z jednoho systému na druhý by ale musela být pozvolná, s dlouhým přechodným obdobím, a dovedu si představit, že by byla velmi složitá.

Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností. Mohl byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?

Z řady výborných učitelů fyziky na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity pro mě vyčnívají profesor Martin Černohorský a docent Jan Celý. Profesor Černohorský nadšením pro věc, vysokými nároky na samostatnou práci a výkladem fyziky v kulturně historickém kontextu, docent Celý zase precizním výkladem základů disciplíny, kterou se nyní sám zabývám. Pod vedením profesora Josefa Humlíčka (vedoucí mé doktorské

Professors Martin Černohorský and Jan Cely stand out for me from the excellent physics teachers at Masaryk University; Professor Černohorský for his enthusiasm for the subject, his high standard of independent work and his account of physics within a cultural-historical context; Professor Cely for his precise explanations of the basics of the discipline, which I am now teaching. I arrived at my current scientific work under the guidance of Professor Josef Humlíček (my doctoral thesis supervisor) and Professor Manuel Cardona. Profesor Humlíček has always been my role model due to his diligence and the thoroughness of his research work, his dedicated work for the department which he led, and for his reasonable approach towards grant projects. On the one hand, he was very successful in obtaining grant projects, while on the other, he always kept some distance from the games surrounding projects, knowing full well what was really important in research. Professor Cardona has been an example to me through his scientific intuition combined with his encyclopaedic knowledge and ability to lead a large research group both scientifically and sympathetically.

How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models over the past thirty years? Have you come across a university which could be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?

We need to transfer international experiences to our universities, albeit with caution. Here are a few examples.

Firstly: I believe we should learn from West European universities and be more open to the outside world when filling posts and trying to find the best candidates. As a rule, an academic post should not be filled by a university graduate who lacks long-term experience abroad – at least in the natural-science disciplines. This is more or less the case in some departments of the Faculty of Science at Masaryk University, which I see as a successful example of an international model being transferred. I also wrote that this has to be done “with caution”, which applies to the following. Professors should teach the basic courses of Bachelors’ curricula programmes, which play the most important role in the system of education. In my opinion, these courses should normally be taught in Czech. There may be (though not necessarily) a problem with foreign lecturers. The second example: I think it would be unhelpful to transfer the model which exists in certain West European universities whereby Masters’ programmes are taught solely in English. Without doubt our students have to have a good level of academic English, but the main aim of the basic courses is different and the teaching of a basic course in English is not the same in terms of content as one taught in Czech. The third example: I learned from colleagues who spent a long time at universities in the USA that students’ views concerning the level of education are taken very seriously; in the Czech Republic, unfortunately, many people dismiss out of hand the results of surveys. The fourth example: at the university in Fribourg (Switzerland), a long-term partner of our department, there is apparently a harmonious relationship between the humanities and the natural-science sections of the university. I think this is due to the long tradition of meetings of professors from different disciplines and

práce) a profesora Manuela Cardony jsem se dostal k mé nynější vědecké práci. Profesor Humlíček mi byl a je příkladem svou pracovitostí a důkladností výzkumné práce, obětavou prací pro ústav, který vedl, a zdravým přístupem ke grantovým projektům. Na jedné straně byl v získávání grantových projektů mimořádně úspěšný, na straně druhé si vždy udržoval od projektových her zdravý odstup a věděl, co je ve výzkumu opravdu důležité. Profesor Cardona mi byl a je příkladem svou vědeckou intuicí spojenou s encyklopedickými znalostmi a schopností vědecky a lidsky řídit velkou výzkumnou skupinu.

Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznal jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?

Přenášet zahraniční zkušenosti do našich univerzit – samozřejmě s jistou opatrností – potřebujeme. Domnívám se, že bychom si měli vzít poučení ze západoevropských univerzit v otevřenosti při obsazování pracovních míst a snažit se nalézat skutečně nejlepší zájemce. Alespoň v přírodovědných oborech by akademické místo na univerzitě zpravidla nemělo být obsazováno absolventem univerzity bez dlouhodobé zahraniční zkušenosti. Na některých ústavech PřF MU toto více méně funguje, což považuji za příklad úspěšného převzetí zahraničního vzoru. K onomu přenášení „s jistou opatrností“: profesori by měli standardně vyučovat základní kurzy v bakalářských studijních

programech, které hrají v systému vzdělávání hlavní roli. Tyto kurzy by měly být, podle mého názoru, vyučovány zpravidla v českém jazyce. U odborníků ze zahraničí tady může (ale nemusí) nastat problém.

Nepovažuji za šťastné zvažované převzetí modelu fungujícího na některých západoevropských univerzitách, kde jsou magisterské programy vyučovány kompletně v anglickém jazyce. Jistě je potřebné, aby naši studenti zvládli na dobré úrovni odbornou angličtinu, ale primární cíl základních kurzů je jiný a výuka základního kurzu v anglickém jazyce není obsahově ekvivalentní s výukou v češtině. Od kolegů, kteří pobývali delší dobu na amerických univerzitách, vím, že je tam brán velmi vážně názor studentů na úroveň výuky; u nás nyní bohužel nad výsledky průzkumů mnoho lidí mávne rukou.

Na univerzitě ve Fribourgu (Švýcarsko), se kterou naše pracoviště dlouhodobě spolupracuje, panují údajně harmonické vztahy mezi humanitní a přírodovědnou částí univerzity. Myslím, že je to dané dlouhou tradicí setkávání profesorů z různých oborů a stabilním (z našeho pohledu snad až rigidním) způsobem financování. Stojí za zamyšlení.

Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamenalo snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzepřít?

Podstatné navýšení počtu vysokoškolských studentů, které se odehrálo zhruba před

a stable (from our perspective perhaps even a rigid) form of funding. It is something worth considering.

One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?

I think that the large increase in the number of university students which occurred roughly fifteen years ago was an unfortunate step. Only candidates with the minimum requirements for university study should be accepted and I don't accept that 50% of the population fulfil these requirements. I can imagine that in some Bachelors' programmes the entry bar and exit requirements can be set relatively low, but the Masters' and Doctoral courses in particular should be a more selective matter.

The modern era has witnessed the division of the humanities and the sciences, which not only affects subject areas and methodology, but also, for example, the funding of science. In order to overcome the contradictions, there has been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?

The problem connected to the division of the humanities and the natural-science disciplines cannot be overcome by any

administrative steps – the starting point must be mutual respect and an attempt to understand the other side's position without prejudice. Concerning science funding, people from the natural-science disciplines perhaps lack an understanding of the fact that certain values associated with the humanities are not reflected, nor probably can be reflected in metrics, while people from the humanities disciplines perhaps lack an understanding of the exceptionally high costs of experimental science and the fact that you cannot have mass education in some disciplines. Those were my impressions from the debates around about 2008. Interdisciplinary approaches might be wonderful, but from my experience with research projects, they cannot be prescribed from above.

Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university education rather than on the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?

I think it is fine for someone to study at university if they are looking to have a career, for example, in industry. Here, however, the emphasis is probably more on the discrepancy between an individual scientific university career and the university's social role and the protection of cultural wealth. In my opinion, in this context the social role cannot be easily separated from the educational one: the university affects society and changes it primarily through its graduates. I also see the abovementioned discrepancy when I come across university staff who in the interests of their own academic careers avoid supervising the final theses of less

patnácti lety, považuji za nešťastný krok. Měli by být přijímáni zájemci s určitými minimálními předpoklady pro univerzitní studium a nedomnívám se, že celých 50 % populace tyto základní předpoklady má. Dovedu si představit, že v některých specifických bakalářských programech mohou být jak vstupní laťka, tak výstupní požadavky nastaveny relativně nízko, magisterské a zejména doktorské studium by ale mělo zůstat výběrovou záležitostí.

V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?

Problém spojený s oddělením humanitních a přírodovědných oborů nelze překonat žádným administrativním krokem, východiskem musí být vzájemná úcta a snaha o pochopení situace druhé strany bez předsudků. Pokud jde o financování vědy, na straně přírodovědných oborů možná chybí pochopení pro to, že některé hodnoty, o které pečují humanitní obory, se neodráží a možná ani nemohou odrážet v používaných metrikách. Na straně oborů humanitních zase možná chybí pochopení pro mimořádnou finanční náročnost experimentálních věd a pro fakt, že některé obory nelze vyučovat masově. Takové byly moje dojmy z debat okolo roku 2008. Interdisciplinární přístupy mohou být výborné, ale nelze je, jak se domnívám na základě zkušenosti s našimi výzkumnými projekty, naordinovat shora.

Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?

Myslím, že je v pořádku, pokud někdo studuje vysokou školu pro svoji budoucí individuální kariéru např. v průmyslu. Je zde ale asi míněn rozpor mezi individuální vědeckou univerzitní kariérou a společenskou rolí univerzit a péčí o kulturní bohatství. Především, že společenskou roli podle mého názoru nelze v tomto kontextu jednoduše oddělovat od role vzdělávací: univerzita působí na společnost a proměňuje ji primárně skrze své absolventy. Výše zmíněný rozpor vnímám také ve chvíli, kdy narážím na pracovníky univerzity, kteří se v zájmu individuální vědecké kariéry vyhýbají např. vedení závěrečných prací méně nadaných studentů nebo univerzitním činnostem, které lze z hlediska karierního růstu považovat za ztrátu času. Co s tím? Jde o vnímání rolí – problém bude do určité míry přetrvávat, bude-li kladen neadekvátně velký důraz na „vědeckou excelenci“. Je na vedoucích pracovnících, aby příslušné povinnosti svých podřízených sladili do rovnováhy.

Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě střeoevropských zemí jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť neexistuje financování prostřednictvím školního a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?

talented students or university activities which from the perspective of their career development are a waste of time. What can be done about it? It is about the perception of roles; the problem will persist to a certain extent if too much emphasis is placed on “scientific excellence”. It is up to the leading academics to keep matters in balance.

Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?

For the harmonious development of universities it is important that the predictable part of budgets (grants and institutional support) continues to rise at the expense of the project sections. The system could also benefit from symbolic tuition or registration fees – five to ten thousand crowns a year – with exemptions for students from low-income groups.

As a member of the academic community of Brno’s Masaryk University, I’d like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central European universities such as MU and where you see opportunities for development.

We still have some way to go to catch up with the good West European universities. The university should be more open to the outside (in terms of filling job posts, etc.),

it should create a stable environment for high-quality education and research in all disciplines, and at the same time support the development of those areas which have the chance to excel on a global stage.

We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole of society and education. Do you think the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?

The crisis has certainly been a great opportunity for personal reflection as well as reflection on the mission of the university. I suspect that after the crisis we’ll greatly appreciate ordinary teaching, ordinary scientific debates at academic seminars etc., and we’ll experience once more the beauty of the teaching profession. Unfortunately, I myself have not found the time for thorough reflection during this period. One more thing about distance learning: It is good to have methods for distance learning which can also be useful in the future (e.g. linking foreign examiners to the defence of theses, for some practical meetings, substitute teaching), but I am greatly concerned that universities will try to keep distance forms of teaching for large sections of courses even after the epidemic. I would consider this to be a tragedy. Distance learning may be better than no learning at all, but a normal lecture or seminar – where the teacher can observe the smiles, interest, disinterest, ridicule, bored faces, the noise in a room etc., and then respond appropriately in class, reply to questions and have questions answered – this cannot be replaced.

Pro harmonický rozvoj univerzit považuji za důležité, aby dále narůstal podíl předvídatelné části rozpočtů (dotace a institucionální podpora) na úkor části projektové. Domnívám se, že systému by prospělo symbolické školné nebo zápisné ve výši pět až deset tisíc korun ročně a s úlevami pro studenty z nízkopříjmových skupin.

Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých středoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.

Stále máme v čem dohánět dobré univerzity západní Evropy. Univerzita by měla být více otevřena navenek (při obsazování pracovních pozic apod.), měla by vytvářet stabilní prostředí pro kvalitní výuku a výzkum ve všech oborech, a zároveň podporovat rozvoj oblastí, ve kterých má šanci mezinárodně vynikat.

Jsme v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?

Krize je jistě velkou příležitostí k osobní reflexi i k reflexi poslání univerzity. Tuším, že bychom si po krizi mohli více vážít běžné výuky, běžné vědecké debaty na odborném semináři, znovu prožít krásu povolání vysokoškolského učitele. Na důkladnou reflexi sám v tomto období bohužel nenacházím čas.

Je dobře, že máme metody distanční výuky, které budou pro některé účely použitelné i v budoucnu (např. zapojení zahraničních oponentů do obhajob disertačních prací, některá praktická jednání apod., náhrady výuky), ale mám

velkou obavu, že se na univerzitách objeví snahy o uchování distanční formy výuky velké části kurzů i po překonání epidemie. To bych považoval za tragédii. Distanční výuka je sice lepší než žádná výuka, ale běžnou přednášku nebo seminář, kde může učitel sledovat úsměvy, zájem, nezájem, výsměch, znuděné obličejy, šum v místnosti atd. a reagovat na ně ve výuce, stejně jako odpovídat na dotazy studentů a nechat je odpovídat na ty své, nemůže nahradit.

PÉČE O UNIVERZITNÍ KULTURU

PRESERVING UNIVERSITY
CULTURE

prof. Ivana Noble, Ph.D. (*1966) She graduated in theology from Hussite Theological Faculty of Charles University and from Heythrop College, University of London. She is a priest of the Czechoslovak Hussite Church. In 1994 she co-founded the Institute of Ecumenical Studies in Prague and was its first director. She is a professor of ecumenical theology at Protestant Faculty of Theology of Charles University. Some of her most important publications include *Accounts of Hope: A Problem of Method in Postmodern Apologia* (Bern – Berlin – Bruxelles 2001), *Po Božích stopách* (Tracking God, Brno 2004, in English – Eugene, Oregon 2010), *Theological Interpretation of Culture in Post-Communist Context: Central and East European Search for Roots* (Farnham 2010) and *Essays in Ecumenical Theology* (Leiden – Boston 2019). Together with husband Tim Noble, Kateřina Bauerová and Parush Parushev, she published a series of monographs on Orthodox theology in the West. Her meditations, poems and lithographs were published under the title *Opravná duší* (Soul Repair Shop, Bratislava 2012).

prof. Ivana Noble, Ph.D. (*1966) Vystudovala teologii na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy a na Heythrop College, University of London. Je farářkou v Církvi československé husitské. V roce 1994 spoluzakládala Institut ekumenických studií v Praze a byla jeho první ředitelkou. V současné době působí jako profesorka ekumenické teologie na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Mezi její hlavní publikace patří *Accounts of Hope: A Problem of Method in Postmodern Apologia* (Bern – Berlin – Bruxelles 2001), *Po Božích stopách* (Brno 2004; anglicky Eugene, Oregon 2010), *Theological Interpretation of Culture in Post-Communist Context: Central and East European Search for Roots* (Farnham 2010) nebo *Essays in Ecumenical Theology* (Leiden – Boston 2019). Společně s manželem Timem Noble, Kateřinou Bauerovou a Parusem Parushevem vydala řadu monografií věnovaných pravoslavné teologii na Západě. Její meditace, básně a litografie vyšly knižně pod názvem *Opravná duší* (Bratislava 2012).

Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?

The fundamental idea is embodied in the word 'university' – the 'uni' encapsulates the desire for a general education, a holistic overview, interdisciplinary communication and for cooperation across the disciplines. In his famous lectures summarized in the book *The Idea of a University*, John Henry Newman stated that the primary role of a university was to teach people how to think and to properly grasp reality. According to Newman, the other roles such as the development of scientific knowledge, the transference of skills to enable people to succeed in the labour market, the formation of ideas to help ground and develop their political and religious lives, all derived from the university's primary role and were dependent on it. During a time when education systems face enormous pressure to demonstrate the immediate 'usefulness' of knowledge and its quantifiable nature, and to provide specialization as quickly and cheaply as possible – in short, various methods of reductionism – then universities should represent a centuries' tried and tested alternative: free and critical thought, and profound knowledge with wide-ranging scope.

The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval

universities. In what context do you understand these expressions today and where do you see the greatest problems in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?

I often recall Lyotard's book *The Postmodern Condition* in which he highlights ideologies which continue to dominate even though no-one believes in them any longer, and how to a great extent knowledge is 'regulated' by those who have access to finance. I think that these two supranational issues greatly affect the autonomy, independence and legal status of universities, but at the same time they challenge us to defend these values. We feel the influence of the state more painfully when its representatives are associated with the opposite values. However, I don't believe that we are only faced with interference in the form of unqualified people wanting to decide which professors to appoint, though here too it is necessary to protect university competencies.

Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?

It pleases me to see our universities criticize xenophobia, nationalism or the destruction of the environment. Unfortunately, however, counter-examples can also be found, though these should not overshadow the fact that due to their wide-ranging expertise, international cooperation and good contacts with graduates, universities can offer a number of decent, acceptable alternatives. However, universities

První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších středoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuitního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?

Ta zásadní idea je vtělena již v samotném názvu „univerzita“ – ono „uni“ v sobě zahrnuje touhu po všeobecném vzdělání, po celistvém rozhledu, po mezioborovém rozhovoru a po spolupráci napříč disciplínami. J. H. Newman ve svých přednáškách shrnutých ve svazku *Idea univerzity* říká, že prvořadou rolí univerzity je učit lidi myslet a správně poznávat skutečnost. Ostatní role, jako kultivace vědeckého poznání, předávání znalostí a dovedností, jenž umožní lidem obstát na trhu práce, formace, která pomůže zakotvit a prohloubit jejich politický a náboženský život, jsou podle Newmana od oné prvořadé role odvozeny a závisejí na ní. V době, kdy vzdělávací systémy musí čelit velkému tlaku na okamžitou „užitečnost“ poznání, na jeho kvantifikovatelnost a na specializaci, které je třeba co nejrychleji a nejlevněji dosáhnout, by univerzity měly představovat po staletí vyzkoušenou alternativu: svobodné a kritické myšlení, citlivé poznání s dlouhými kořeny a širokým záběrem.

Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost a svéprávnost. V jakém kontextu chápete tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci středoevropského prostoru vidíte největší problémy?

Často vzpomínám na knihu Jean-Françoise Lyotarda *Postmoderní situace*, v níž autor

upozorňuje na ideologie, které vládnou, i když jim vlastně už nikdo nevěří, a na to, do jak velké míry je poznání „regulováno“ přístupem k financím. Myslím si, že tyto dva nadnárodní problémy velmi zasahují do autonomie, samostatnosti a svéprávnosti univerzit, ale zároveň o to více vyžadují, aby se právě o tyto hodnoty zápasilo. Vliv státu pocítujeme tím bolestněji, čím jsou jeho představitelé více spojeni s opačnými hodnotami. Domnívám se ale, že nečelíme pouze zásahům typu „někdo, kdo k tomu nemá kompetence, chce rozhodovat o tom, kterého profesora jmenuje a kterého ne“, i když i zde je kompetence univerzit třeba chránit.

Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?

Jsem ráda, když vidím, že z našich univerzit vychází kritika xenofobie, nacionalismu či ničení životního prostředí. Najdou se, bohužel, i opačné příklady, které by ale neměly zastínit skutečnost, že díky své široké expertize, mezinárodní spolupráci a dobrému kontaktu s absolventy mohou univerzity přinášet řadu nosných alternativ. V populistických kulturách ale nemají snadné místo; někdy právem (a častěji neprávem) bývají obžalovány z elitářství. A tak se ocitáme v paradoxech, kdy populističtí politici a jejich anti-intelektuální voliči univerzity veřejně kritizují, ale v soukromí usilují o to, aby se jejich děti dostaly na ty nejlepší z nich. Společnosti ve střední Evropě v sobě nemají zakořeněný pouze odpor k elitářství, ale i odpor k elitám. To souvisí s jejich zpřetrhanými kořeny. Jsou mnohem více vystavené tomu, že se v nich nové „elity“ profilují podobně jako fotbalové hvězdy či

occupy a difficult position within populist cultures. Sometimes rightly and more often wrongly they have been accused of elitism, which leads us to the paradox whereby populist politicians and their anti-intellectual voters publicly criticize universities while making sure in private that their children attend the best ones. In Central European societies we face not only elitism, but also a deeply rooted skepticism towards the elites. This is linked to their disrupted roots and the fact that the new 'elites' are presented more like football stars or showbusiness celebrities. Universities are, therefore, faced with some very important challenges, involving communicating their values, views and findings to the general public, including that section of the public with the aforementioned paradoxical relationship with universities.

We are obviously witnessing great changes in terms of technological achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?

I think that learning to use the tools for online Zooms, powerpoints and other technology, as well as social networks, is unavoidable for the smooth running of university life. It helps to manage the times of crisis, expands the possibilities of the distant learning, and has its uses even in face-to-face teaching. On the other hand, technology should not dominate university life. We probably all know outstanding lecturers who are able to

attract students to their subject without requiring all of today's technological gadgets. However, as the coronavirus crisis has dramatically shown us, student life is increasingly taking place in virtual space and universities must be able to adapt.

These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts in the flow of money, principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?

Florovsky might formulate the question thus: How to go forward to the roots? The Humboldtian ideal of the professor will not return, but if the position of the professor is to be overburdened by an administrative-financial role, the other roles (teaching, scientific, public) will suffer. On the other hand, I've had some very negative experiences abroad when managers became university heads and began pursuing their own interests. Professors still had administrative work, but they no longer had the chance to decide on systemic matters such as which departments were to be closed, where money would be saved on specialist workplaces, which disciplines were to be merged, etc. I consider such changes to be very dangerous. A better alternative would be to increase the funding for assistant academic and administrative positions. There is still too much work,

představitelky showbyznysu. Univerzity tak stojí před velmi významným úkolem, kterým je kvalitní komunikace hodnot, postojů, poznatků s širší veřejností – včetně té části veřejnosti, která má k univerzitám onen paradoxní vztah.

Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, která se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?

Naučit se využívat nástroje pro online výuku (všechny ty powerpointy, zoomy a další technické vymoženosti včetně sociálních sítí) je, myslím, pro plynulý chod života na univerzitách nevyhnutelné. Technické vymoženosti umožňují nouzový chod univerzit, pomáhají v kombinovaném studiu i při prezenční výuce, ale neměly by univerzitnímu životu dominovat. Každý z nás asi zná vynikající přednášející, kteří jsou schopni strhnout studenty pro svůj obor, aniž by k tomu dnešní technické vymoženosti potřebovali. Na druhou stranu nám koronavirová krize radikálním způsobem ukázala, že život studentů se stále více odehrává ve virtuálním prostoru. Univerzity tedy musejí s tímto prostorem umět dobře zacházet.

Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem na teorii, občas výstřední postavu. Dnes se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací. Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv.

funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?

S Florovským bychom mohli formulovat otázku takto: Jak jít dopředu ke kořenům? Humboldtovský ideál profesora se nevrátí, ale pokud bude profesorský stav přetěžován administrativně-finančními rolemi, budou tím ostatní role (pedagogicko-vědecká a společenská) trpět. Ze zahraniční mám na druhou stranu velmi špatnou zkušenost se situací, kdy se do vedení univerzit dostali manažeři, kteří začali prosazovat své vlastní zájmy. Profesorům administrativní práce nebylo, ale přišli o možnosti rozhodovat v systémových záležitostech – např. jaké instituty budou zrušeny, kde se ušetří na odborných pracovních místech, které obory se sloučí atd. Takový posun považuji za velmi nebezpečný. Za lepší alternativu považuji posílení financování asistentských a poradenských míst. Ještě stále existuje příliš mnoho práce s vyplňováním tabulek nejrůznějších formátů, kterou dělají lidé, mající na takovou práci příliš vysokou kvalifikaci.

Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností. Mohla byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?

Těch osob byla celá řada. Velmi ráda vzpomínám na vedoucího mé doktorské práce z Heythrop College. Otec Joe Laishley SJ byl takovou renesanční osobností, co se rozhledu týče. Jeho laskavost spojená s velmi ostrým úsudkem k němu přitahovala studenty z nejrůznějších prostředí. U něj jsem se mohla učit nejen svůj obor, ale i to, jak se učí. V českém prostředí jsem se ráda „koukala pod ruce“ Petru Pokornému. Zaujal mě nejen

such as filling in tables in various formats, which are done by people who are overqualified for such tasks.

Universities would no longer lack important characters of integrity. From your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?

There was a large number of such characters. I remember fondly my PhD supervisor from Heythrop College. Father Joe Laishley SJ was very much a renaissance man in terms of his outlook. His kindness combined with his sharp acumen made him extremely popular with students from different backgrounds. He not only taught me my discipline but also how to teach. In a Czech context I enjoyed 'looking over the shoulder' of Petr Pokorný. I was not only impressed by his knowledge of his subject, but by how he was able to converse with a wide public, and how his research, teaching and contacts with religious and academic communities were interlinked. And even prior to that, at the end of my Master's Degree I was particularly captivated by the ancient philosophy taught by Otakar Funda. In fact, all of these figures encapsulated a profound humanity, broad outlook and exceptional professionalism.

How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models over the past thirty years? Have you come across a university which could be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?

It would be difficult to build a Stanford, Princeton or Harvard in Prague or Brno, but we can learn what is needed in order to preserve expertise, university culture, the reputation of the university in society, and the provision of good conditions for employees and students. Central European history can teach us to distinguish between the measurable success of universities and their holistic and healthy role in society. The Chinese example shows us how strongly the political will of a society with totalitarian tendencies can influence the international success of universities. Today, for example, Tsinghua University and Peking University feature high in the Asian university rankings. The question is to what extent their success is due to the fact that the teachers and students only respond to those urgent political and social problems which the government allows. I presume we would not want to transfer this model to our country.

One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?

The development of high-quality vocationally orientated schools would certainly help. It is of regret that, for example, higher vocational schools in our country have been living under a cloud of uncertainty concerning their future, while they are seldom supported in their desire to cooperate with universities.

jeho ponor do vlastního oboru, ale i to, s jak širokým publikem byl schopen vést rozhovor, a jak se v jeho případě bádání, výuka a kontakt s církevní i odbornou veřejností prolínaly. A ještě před ním, na konci svého magisterského studia, jsem byla okouzlena zejména antickou filozofií v podání Otakara Fundy. Vlastně u všech třech těchto postav se potkávala hluboká lidskost, široký rozhled a velmi kvalitní oborová kompetence.

Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznala jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?

Asi těžko se nám podaří v Praze nebo v Brně vybudovat Stanford, Princeton nebo Harvard, ale můžeme se zde poučit, čeho všeho je zapotřebí k péči o odbornost a univerzitní kulturu, pro dobré postavení univerzit ve společnosti a zajištění důstojných podmínek pro zaměstnance i studenty. Poučení ze středoevropských dějin by nám mělo napomoci rozlišovat mezi měřitelnou úspěšností univerzit a jejich celistvostí a zdravou rolí ve společnosti. Zkušenosti z Číny ukazují, jak silně politická vůle společnosti s totalitními tendencemi může ovlivnit mezinárodní úspěch univerzit. Dnes např. univerzita Čching-chua nebo Pekingská univerzita vedou na žebříčku asijských univerzit. Otázkou je, do jaké míry je tento úspěch zaplacen situací, kdy se učitelé a studenti nevyjadřují k naléhavým politickým a společenským problémům jinak, než jak vláda dovoluje.

Tento model bychom k nám, počítám, přenést nechtěli.

Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamenalo snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzepřít?

Určitě by napomohlo posílení dobrých profesně orientovaných škol. Je škoda, že např. vyšší odborné školy u nás žijí v dlouhodobé nejistotě týkající se jejich vlastní budoucnosti a málokdy se podporuje jejich spolupráce s univerzitami. Přitom právě tady, myslím, se nabízí prostor pro změnu. U oborů, kde je to možné (např. sociální práce, ošetrovatelství, ale i v řadě technických oborů), by se takto mohlo podařit lépe rozlišit vědecké a praktické směřování studentů, ale zároveň nechat mezi oběma způsoby vzdělávání mosty, aby se z jedné strany dalo přejít na druhou.

V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?

Rozhodně to smysluplné je. Univerzita může opravdu napomoci různým mezioborovým setkáváním a mezioborové spolupráci, ale i tomu, aby její grémia

I think that there is scope for change here. For some disciplines – such as social work and nursing, as well as technical disciplines – it would be better to differentiate the scientific and practical education of students, but at the same time leave bridges between the two methodologies so that one side can transfer to the other.

The modern era has witnessed the division of the humanities and the sciences, which not only affects subject areas and methodology, but also, for example, the funding of science. In order to overcome the contradictions there has been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?

It certainly is meaningful. Universities can assist by facilitating interdisciplinary meetings and interdisciplinary cooperation. These would help in strengthening the understanding of what counts as outstanding scientific work in the different disciplines, and assist in the discussions concerning criteria for their just and adequate funding. Another example might be medical students taking lectures or seminars on ethics at an arts faculty, or students of natural science attending seminars on ancient Christian and contemporary interpretations of the doctrine of creation at a theological faculty. It would also be very worthwhile to develop new forms of the renaissance education ideal. People with a university education in both the humanities and the natural sciences would then know them both as insiders, and as a result, they could take on the role of ‘interpreters’.

Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university education rather than on the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?

I would say that both roles are equally as important. The first is part of that mentality which focuses on immediate measurable profit. But this should not be the case for universities. Universities should expand the horizons of both those who come in search of a successful career as well as the wider public. They must try to ensure career-focused students cooperate responsibly with others and work meaningfully towards greater objectives, rather than concentrate solely on their own wellbeing. And even if they are not always successful in their efforts, universities must continue to combine the teaching of their disciplines to form healthy values of morally adult people. In order to fulfil their historical role, universities have to show that if cultural wealth is not protected and developed, it will fall into decline and decay like a beautiful house which no-one looks after and only wants to profit from. There has to be more there than base utilitarian culture. And the values which universities represent have to radiate out through specific activities, a presence in the media – new and old – as well as through ordinary human contact. I believe that in the Czech Republic it’s especially important to try to overcome the great divisions in society which populist politicians exploit and benefit from.

Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked

uměla rozeznat, jak se v různých oborech pozná kvalitní věda a na základě jakých klíčů je nejlepší nastavit spravedlivé financování těchto oborů. Navíc může podporovat způsoby, které by např. studentům lékařství umožnily absolvovat etiku na filozofické fakultě nebo studentům přírodních věd seminář o starokřesťanských a současných interpretacích nauky o stvoření. Navíc se velmi vyplatí stimulovat nové podoby ideálu renesanční vzdělanosti. Vždyť lidé, kteří mají univerzitní vzdělání jak v humanitních, tak v přírodovědných oborech, pak znají obojí zevnitř a mohou následně hrát roli jakýchsi „tlumočnicků“.

Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?

Řekla bych, že obě role jsou stejně důležité. Ta první je samozřejmě lépe pochopitelná v rámci mentality, která je orientovaná na okamžitý měřitelný zisk. Ale to by neměl být případ univerzit. Ty by naopak měly rozšiřovat horizonty jak těch, kteří na ně nastoupí s touhou po úspěšné individuální profesní dráze, tak širší veřejnosti. Musejí se pokoušet získávat osoby, orientované na vlastní kariéru, pro odpovědnou spolupráci s ostatními a pro smysluplnou službu větším cílům, než je vlastní blahobyt. A i když se tyto snahy ne vždy setkají s úspěchem, univerzity nemohou rezignovat na snahu po formaci nejen odborně, ale i morálně zdravých a dospělých absolventů. Mají-li univerzity plnit svou historickou roli, musejí upozorňovat na fakt, že pokud se kulturní bohatství dále nekultivuje, upadá a chátrá jako krásný dům, o který se nikdo nestará a chce z něj mít jen výdělek.

Musí v nich být vidět jiná než hrubě utilitární kultura. A hodnoty, kterými žijí, musí umět vyzařovat navenek formou konkrétních aktivit: přítomností v médiích všeho druhu i v obyčejném mezilidském kontaktu. Myslím, že v našem prostředí je obzvláště důležité napomáhat k překonání širokých společenských příkopů, které prohlubuje a ze kterých těží zejména populistická politika.

Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě střeoevropských zemí jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť neexistuje financování prostřednictvím školného a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?

To je těžká otázka. Myslím, že je třeba, abychom si uvědomili, že např. ve Velké Británii byl systém zavedení školného pro humanitní obory mnohdy likvidační. Škody, které se dotkly řady výborných tradičních institucí, tam již nebude možné napravit. Je třeba analyzovat, proč se tak stalo a jak se takovým důsledkům vyhnout. Ve společnosti, kde je silné utilitární smýšlení, hrozí, že zavedení školného způsobí velké problémy zejména početně málo zastoupeným oborům, které už teď trpí podfinancováním, ale bez nichž by univerzity ztratily svou univerzalitu. Naopak za velmi prospěšné bych považovala poučit se, jak dobře založit stipendijní fondy, do nichž by přispívali nejen ti nejviditelnější bohatí a vlivní absolventi, ale i řada dalších, které by vhodně motivovaly k mecenášství jak během života, tak formou závětí. Za další prospěšné

to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?

That's a difficult question. We should be aware of the fact that, for example, in Great Britain the introduction of tuition fees has often been the death knell for arts disciplines and the damage it has caused numerous outstanding traditional institutions cannot be undone. We have to analyse why this happened and how to avoid such things. In a society which is strongly utilitarian in its thinking the introduction of tuition fees could cause major problems, especially for minority disciplines which are already underfunded, but without which universities would lose their universality. On the other hand, we should learn how to establish scholarship funds with contributions not only from visibly affluent and influential graduates, but also from many others who would be motivated by the idea of patronage both during their lives and in their wills. I would also like to see companies supporting conferences, projects and other university activities, naturally with the proviso that care must be taken to avoid 'advance payments' for preferential commissions or other dubious advantages, and to refuse funds from morally suspect sources. Here we can learn from the European and American experience, though with the realization that it is not automatically transferable.

As a member of the academic community of Brno's Masaryk University, I'd like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central European universities such as MU and where you see opportunities for development.

Medium-sized universities have to be aware of their own specific situation and regional location. Both are important for the provision of a good-quality education as well as for understanding their own role in society and the opportunities in a particular region, as well as on the national and international stage. Their development can definitely be helped by a good analysis of the long-term quality of their work – which disciplines are outstanding and which need to be helped by developing further cooperation with other national and international universities. This analysis should not be seen as a threat to the second type of discipline as even medium-sized universities need to maintain some level of universality. The analysis should also examine the reasons why the most gifted students and graduates chose a particular university and whether it fulfilled their expectations, why did students from other regions and countries choose it and, again, whether it fulfilled their expectations. And finally, an analysis of national and international cooperation might show which strategic partnerships are particularly beneficial for the university and hence where energy and finance should be invested.

We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole of society and education. Do you think the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?

kroky bych považovala péči o podporu konferencí, projektů a další univerzitní činnosti ze strany nejrůznějších podniků, samozřejmě s tím, že by se muselo velmi přísně, byť laskavě, hlídat, zda nedochází k „předplácení“ preferenčních zakázek nebo k jiným nedovoleným výhodám. Podpora by také nesměla být přijímána z morálně podezřelých zdrojů. Tady se můžeme poučit nejen z evropského ale i zejména z amerického prostředí, byť tamní zkušenosti nebudou mechanicky přenositelné.

Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých středoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.

Středně velké univerzity musejí dobře znát svou vlastní specifickou situaci i regionální zakotvení. Obojí je důležité jak pro nabídku kvalitního vzdělávání, tak pro správné uchopení vlastní společenské role a jejích možností v daném regionu i na národní a mezinárodní scéně. Jejich rozvoji určitě napomáhá analýza dlouhodobé kvality vlastní práce, stejně jako sebekritické poznání, ve kterých oborech jsou vynikající a kde (ve spolupráci s dalšími tuzemskými i zahraničními univerzitami) potřebují pomoci. Tato analýza by neměla být pro druhou kategorii oborů ohrožující, protože i středně velké univerzity potřebují zachovat co největší možnou míru univerzality. Analýza by se měla věnovat také důvodům, proč si zejména nejnadanější studenti a absolventi danou univerzitu zvolili a zda od ní dostali to, co očekávali. Stejně tak by se měla ptát, proč si ji vybírají studenti z jiných regionů a zahraniční studenti, a zda byla naplněna

i jejich očekávání. V neposlední řadě může analýza funkční národní a mezinárodní spolupráce ukázat, která strategická partnerství jsou pro univerzitu opravdu nosná a kam investovat energii i finance.

Jsmo v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?

Přínejmenším v krátkodobé perspektivě bude třeba počítat s úbytkem zahraničních studentů. Bude nutné hledat cesty, jak dlouhodobě zájemce o zahraniční studium neztratit, jak udržet funkční kontakty s institucemi, které organizují např. projekt Erasmus i v době, kdy se na tento program hlásí velmi málo studentů a je nejisté, zda jejich příjezd bude pro množství omezení možný.

Myslím, že zkušenost, kterou jsme udělali během této krize, ovlivní způsoby, jakými budou vzdělávací instituce integrovat prvky distanční výuky. Bude možné se spolehnout na mnohem vyšší gramotnost učitelů i studentů v této oblasti. Zároveň ale jak studenti, tak učitelé zakusili, jak nenahraditelný je osobní kontakt, a že nejen vztah mezi studenty a vyučujícím, ale i skupinová dynamika prostředkovaná médii jsou okleštěné. Koronavirová krize nám možná pomůže lépe porozumět důvodům, proč je část výuky poměrně snadno „překlopitelná“ do online režimu, a co bychom ztratili, kdybychom se rozhodli těmto formám dát přehnaný prostor. Tyto ztráty by se dotkly i základní role univerzit (tedy kultivace myšlení a správného uchopení skutečnosti), od níž jsou všechny další role odvozeny. Koronavirová krize s nejistotami a zmatky, kterými lidé procházeli, odhalila také míru, v jaké je právě ona kultivující role potřebná.

In the short-term it will be necessary to anticipate a reduction in the number of foreign students and we will have to find new ways how to develop and present international programs and how to keep in touch with foreign students. We will also have to maintain good contacts with institutions which are part of ERASMUS as this is a period when very few students are applying to this programme and it is uncertain whether they will be able to travel and which restrictions they will face. I think the experience we have acquired during this crisis will influence the ways in which educational institutions will integrate elements of distance learning. It will be possible to count on teachers and students being much more adept in this area. At the same time, both

teachers and students have discovered how irreplaceable personal contact is, not only in the relationship between students and teachers, but also in the way in which group dynamics were diminished through technology. The coronavirus crisis might help us to better understand why some teaching is fairly easily transferable to an online system and what we might lose if too much space is given to this format. These losses would affect the basic role of the university from which, according to Newman, all other roles derive - i.e. the development of thinking and of an adequate understanding of reality. The coronavirus crisis and the uncertainty and confusion which people have gone through have also revealed how necessary this fundamental role is.

SPECIFICKÁ SOUČÁST MÍSTNÍ KULTURY

A SPECIFIC PART OF LOCAL CULTURE

prof. PhDr. Jan Sokol, Ph.D., CSc. (1936–2021) was a Czech philosopher, translator of philosophical works, university lecturer and journalist. From 1951 to 1953 he trained and worked as a goldsmith and mechanic, from 1964 to 1990 he worked as a software developer at VÚMS (Mathematical Machines Research Institute). He signed Charter 77 in 1976, from 1990 to 1992 he was a Member of Parliament, from 1997 he was an adviser to the Minister of Education, from January to July 1998 he was the Czech Republic's Minister of Education, in 2003 he ran for President of the Czech Republic. In 2008 he was appointed an Officer of the Légion d'honneur, in 2018 he was awarded the VIZE 97 Prize. From 1991 he lectured on philosophy, anthropology and religion at Charles University and from 2000 to 2007 he was the first dean of Charles University's Faculty of Humanities. He lectured on ethics and human rights at Harvard University during the winter semester of 2008/2009. He has published 15 monographs, collaborated on an ecumenical translation of the *Bible*, translated several philosophy books, and wrote articles for a large number of journals. He specialized principally in philosophical anthropology, ethics and the anthropology of institutions.

prof. PhDr. Jan Sokol, Ph.D., CSc. (1936–2021) byl český filozof, překladatel filozofických textů, vysokoškolský pedagog a publicista. V letech 1951–1953 se vyučil a pracoval pak jako zlatník a mechanik, v letech 1964–1990 pracoval jako programátor ve VÚMS. Roku 1976 podepsal Chartu 77, v letech 1990–1992 byl poslancem Federálního shromáždění, od roku 1997 byl poradcem ministra školství, od ledna do července 1998 ministrem školství ČR, v roce 2003 kandidátem na prezidenta republiky. Roku 2008 byl vyznamenán Řádem čestné legie v hodnosti komandér, v roce 2018 obdržel Cenu Nadace Vize. V letech 1991–2021 přednášel filozofii, antropologii a religionistiku na Univerzitě Karlově, v letech 2000–2007 byl prvním děkanem Fakulty humanitních studií UK. V zimním semestru 2008/9 přednášel etiku a lidská práva na Harvardově univerzitě. Vydal 15 monografií, spolupracoval na ekumenickém překladu *Bible*, přeložil řadu filozofických knih a publikoval v mnoha časopisech. Zabýval se hlavně filozofickou antropologií, etikou a antropologií institucí.

Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?

There is undoubtedly a certain continuity, even if the surrounding circumstances have changed markedly on several occasions. Probably in first place is the university's desire for independence and self-governance, and the ideal of not having to worry about societal success and money. The first universities were like monasteries, where the professors were priests and often lived and worked with the students. This was related to efforts to avoid the crazy rivalries and comparisons which we have been forced into today. The Oxford masters who came to Prague in the 14th century certainly didn't enquire about ranking.

The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval universities. In what context do you understand these expressions today and where do you see the greatest problems in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?

Despite their convoluted histories, universities still enjoy a certain prestige today which derives from their stubborn refusal to be drawn into short-term, utilitarian tasks. Another problem is the fact that European universities lost their assets which had provided them with

a modest independence, so the funding for all the most selective universities, even in the USA, relies to some extent on the government. Incidentally, the recent financial crisis strongly challenged the idea that the best way to finance schools was through foundation assets. This would not work with an interest rate below 1%.

Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?

Despite all the experiments our universities have been through over the past two hundred years, nothing better has been found. Universities today are paralysed by mass education, financial reports, the indolence of academics, as well as the envy of those who didn't make a success of their university careers, but the majority still defend them against complete commercialization and bureaucratization. Where do they get the strength to resist?

We are obviously witnessing great changes in terms of technological achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?

Globalization and the predominance of English encourages and requires competition in measurable but often meaningless parameters: Publish or perish, tugs-of-war over Noble prize winners and large grants. Nevertheless,

První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších střeoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuitního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?

Určitě je tu jistá kontinuita, i když okolní poměry se několikrát výrazně proměnily. Na prvním místě bych uvedl jejich snahu o nezávislost a samosprávu, stejně jako ideál nemuset se starat o společenské úspěchy a o peníze. První univerzity byly jakési mužské kláštery, profesori byli zároveň kněžími a se studenty v kolejích často hospodařili a žili. S tím souvisela snaha vyhnout se bláznivému soupeření a poměrování, do něhož nás současnost nutí. Oxfordští mistři, kteří přišli ve 14. století do Prahy, se jistě neptali na nějaký ranking.

Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost a svéprávnost. V jakém kontextu chápete tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci střeoevropského prostoru vidíte největší problémy?

Přes všechny kotrmelce v historii mají univerzity i dnes jistou prestiž, která plyne z jejich houževnaté snahy nenechat se zapřahat do krátkodobých a utilitárních úkolů. Problém je také v tom, že evropské univerzity přišly o svůj majetek, který jim kdysi zajišťoval skromnou nezávislost, takže financováním všechny významnější univerzity aspoň zčásti závisejí na vládě. Mimochodem, nedávná finanční krize silně otrásla představou, že nejlepší

financování škol zajistí nadační majetek. S úrokovou sazbou pod 1 % to nepůjde.

Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?

Přes všechny experimenty, jimž byly naše univerzity v posledních dvou stoletích podrobeny, nebyla žádná lepší forma vzdělávání nalezena. Univerzity dnes paralyzuje masovost, výkaznictví, pohodlnost akademiků i závist těch, kdo na nich neuspěli, a přece se většina z nich ještě brání proti úplné komercializaci i byrokratizaci. Kde se to v nich bere?

Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, která se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?

Globalizace s jasnou nadvládou angličtiny podporuje a vyžaduje závody v měřitelných, ale mnoho neříkajících parametrech: *publish or perish*, přetahování o nobelisty a velké granty. Přesto se lepší univerzity zuby nehty brání proti úplnému podřízení své vzdělávací funkce funkci badatelské a tam, kde si uhájily jistou autonomii, nacházejí kupodivu i schůdná, to jest pružná řešení. Tzv. „špičkové“ univerzity, většinou americké, věnují velkou pozornost reklamě a pěstování image. Přitahují také tím, že právě tam se navazují kontakty s příštími elitami hospodářství, vědy i politiky.

the better universities fight tooth and nail against completely subordinating their educational function to a research function, and where they have managed to preserve a certain autonomy, surprisingly you can find viable, i.e. flexible, solutions. The so-called 'top' universities, most of them American, spend a lot of time on advertising and promoting their image. They are also attractive as places which provide contact with the future elites in business, science and politics.

These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts in the flow of money, principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?

There has been a great levelling out of the teaching profession – perhaps with the exception of the medical faculties – with the result that an assistant lecturer does the same work as a professor for less money. If it wasn't for the accreditation demands, professors would probably die out, which would obviously be a shame. It might be beneficial to reinforce the fact that the assistant lecturer has to help professors and even learn something from them, but how do you achieve this?

Universities would no longer lack important characters of integrity. From

your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?

I only experienced university 'from the benches' as an external student and I met just a few prominent mathematicians such as Vojtěch Jarník and Petr Vopěnka. I have fond memories of Professor Votruba from nuclear physics. As an external student you can find yourself struggling in such a course and you appreciate the carefully prepared lectures of your peers who you can understand. On the other hand, you are an adult with a mind of your own and you're not easily taken in by various kinds of showing-off.

How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models over the past thirty years? Have you come across a university which could be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?

The university is a very specific part of the local culture, which can be enlivened by a guest professor, but while the established methods and customs which govern the day-to-day running can be imitated, they can't be transferred. The fact that research ('basic research' today) has returned to our universities is a mark of success which has differentiated us from other higher-education institutions and has proceeded fairly smoothly. On the other hand, a worrying example was the attempt to bring Czech universities into line using misunderstood administrative councils, which were supposed to watch over us. American *boards* work well,

Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem na teorii, občas výstřední postavu. Dnes se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací. Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv. funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?

Učitelství se – snad mimo lékařské fakulty – silně nivelizovalo, takže asistent dělá za méně peněz totéž, co profesor. Nebýt akreditačních požadavků, profesori by nejspíš vymřeli, což by byla patrně škoda. Posílit vědomí, že asistent má profesorovi pomáhat a případně se od něho něco naučit, by možná prospělo, jenže jak toho dosáhnout?

Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností. Mohl byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?

Univerzitu jsem „z lavic“ zažil jen jako dálkař a potkal jen několik významných matematiků, třeba Vojtěcha Jarníka a zejména Petra Vopěnku. Z jaderné fyziky čili „fujtajflu“ rád vzpomínám na profesora Václava Votrubu. Dálkař v takovém studiu ovšem tak jako tak spíše lapá po dechu a ocení i pečlivě připravené přednášky svých vrstevníků, kterým je rozumět. Na druhé straně je to už dospělý člověk s vlastní hlavou a na různé exhibice tak snadno nenaletí.

Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského

prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznal jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?

Univerzita je velmi specifická součást místní kultury, kterou může oživit hostující profesor, ale zavedené metody a zvyklosti, jimiž se každodenní provoz řídí, se dají možná napodobovat, ale ne přenášet. Že se i na naše univerzity vrátilo bádání (dnes „základní výzkum“), je úspěch, který nás odlišil od jiných vysokých škol a proběhl docela hladce. Odstrašujícím příkladem byl naopak pokus zkrotit české univerzity špatně pochopenými správními radami, které nám měly koukat na prsty. Americké boards fungují dobře, jenže jsou to kluby fanoušků dané univerzity, ne viditelná ruka ministerstva a státu. Určitě by pomohlo, kdyby učitel měl na své studenty více času, ale ti by o to museli také stát. Přes všechno horování pro interdisciplinaritu se obávám, že odborné kontakty mezi katedrami, natož pak fakultami, jsou bohužel spíše na ústupu.

Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamenalo snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzepít?

Masovost považuji za požadavek doby a nemyslím, že bychom se jí mohli úplně ubránit. Zato je věcí naší sebezáchovy

but they are fan clubs of the university in question, not the visible hand of the ministry and the state. It would definitely help if teachers had more time for their students, but it would have to be a two-way street. Despite all of the enthusiasm for interdisciplinarity, I fear that specialist contacts between departments, not to mention faculties, are unfortunately more on the decline.

One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?

I think mass education is demanded by our age, and I don't think we should resist it completely. However, it is a matter of self-preservation to keep it to the Bachelor's level and not let it extend to the graduating students. But each student means money and so the academically weaker universities in particular try to turn all of the students into doctors. Naturally, this is disastrous both for the university and for science: in the next generation they will be the senior lecturers and deans who will determine who and what belongs or doesn't belong in the university. This is why accreditation and the 'habilitation' (higher doctorate) are so important.

The modern era has witnessed the division of the humanities and the sciences, which not only affects subject areas and methodology, but also, for

example, the funding of science. In order to overcome the contradictions, there has been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?

There are also advantages to be had from the significantly smaller amount of grant money for social sciences and the humanities: teachers are not as tempted to cut back on teaching and concentrate on publishing, as can be seen in the huge rise of 'academic' journals. There is also perhaps less rivalry there and a better chance that the teachers will like their discipline not just for the money. But perhaps this is an optical illusion. What surprised me most in America was the amount of energy and money a good university spends on the general and even artistic education of all the students: outstanding art galleries, two 'amateur' theatre groups and several top-quality orchestras and countless choirs, groups and bands.

Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university education rather than on the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?

I don't know. Perhaps I haven't noticed it yet.

Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one

držet ji na bakalářském stupni a nepustit mezi graduované studenty. Jenže každý student znamená peníze, a tak se zejména ty odborně slabší univerzity snaží ze všech studentů nadělat doktory. To je ovšem malér, pro univerzitu i pro vědu: v příští generaci z nich budou docenti a děkani a budou určovat, kdo a co na univerzitu patří a nepatří. Proto je tak klíčová otázka habilitací a akreditací.

V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?

Podstatně menší objem grantových peněz na společenských a humanitních oborech má i své výhody: učitelé nejsou v takovém pokušení omezovat učení a jen publikovat, jak o tom svědčí inflace „odborných“ časopisů, možná je tu i trochu méně rivalit a v každém případě lepší šance, že učitelé mají svůj obor rádi nejen kvůli příjmu. Ale možná, že je to jen optický klam. V Americe mě nejvíc překvapilo, kolik energie a peněz věnuje dobrá univerzita všeobecnému a třeba i uměleckému vzdělávání všech studentů: vynikající výtvarná galerie, dvě „amatérská“ divadla a několik orchestrů na nejvyšší úrovni, navíc nepočítaně pěveckých sborů a různých kapel.

Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?

Nevím, možná jsem si toho zatím nevšiml.

Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě střeoevropských zemí jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť neexistuje financování prostřednictvím školného a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?

Protože peníze jsou v moderních společnostech také jediný legitimní prostředek, jak prosazovat svoji vůli, a protože od nejstarších dob „neznají žádné meze“, je financování z definice konfliktní – včetně korupce, ale naštěstí bez násilí. K možnostem školného jsem dnes skeptičtější, než když jsem na univerzitě začínal, a dokud je mecenášství v ČR z daňového hlediska postaveno na roveň reklamě, nedá se tu mnoho očekávat. Zato státní financování, na které kdekdo hubuje, se vyvíjí sice pomalu, ale vcelku rozumně. A když je univerzita dobře vedená, může si s pomocí města a kraje postavit docela přepychový kampus, jako například univerzity v Plzni, v Českých Budějovicích, v Hradci Králové – a také Masarykova univerzita v Brně-Bohunicích. My Pražáci můžeme jen závidět.

Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých střeoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.

Masarykova univerzita už dávno není „středně veliká“ a vsadila na to, že

of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?

Because money in the modern world is the only legitimate means to enforce one's will, and because it has "known no bounds" since ancient times, financing is by definition conflictual - including corruption, though fortunately without violence. I am more sceptical about tuition fees than when I began at university.

From a taxation perspective, patronage in the Czech Republic is on the same level as advertising, therefore, not much can be expected from it. On the other hand, although some may grumble, state funding has been developing quite rationally, albeit slowly. And if a university is well led, it is able to build fairly luxurious campuses with the help of the town and region, as in Plzeň, České Budějovice, Hradec Králové and obviously Masaryk University in Bohunice. We in Prague can only envy you.

As a member of the academic community of Brno's Masaryk University, I'd like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central European universities such as MU and where you see opportunities for development.

Masaryk University hasn't been 'medium-sized' for a long time and has always counted on the fact it would be large. It has a good personnel policy, but the opportunities for real development will more or less depend on the people rather than money.

We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole of society and education. Do you think the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?

I don't know, but I don't think it will have a lasting effect on the Czech public landscape. Perhaps there will be more opportunities to work from home and have more flexible hours, but universities are already quite good at that.

bude „pouze“ veliká. Provozuje dobrou personální politiku, ale možnosti skutečného rozvoje budou tak jako tak závislé na lidech víc než na penězích.

Jsme v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte

si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?

Nevím, ale nemyslím si, že by českou veřejnou krajinu trvale příliš poznamenala. Snad pomůže více otevřít možnosti práce z domu a pružných úvazků, ale to už univerzity vcelku umějí.

JSEM ZASTÁNCEM PROFILACE VYSOKÝCH ŠKOL

I AM AN ADVOCATE OF UNIVERSITY PROFILING

Mgr. Daniel Soukup, Ph.D. (*1976) He graduated in English and German Studies and Czech literature from the Faculty of Arts, Charles University. From 2002 to 2014 he taught at the Josef Škvorecký Literary Academy, where he was also the vice-rector for international relations and student affairs between 2010 and 2014. In 2005 he co-founded and until 2009 coordinated the European Network of Creative Writing Programmes, and then from 2010 to 2014 he was part of the management of its successor – the European Association of Creative Writing Programmes (EACWP). From 2014 to 2018 he headed the Faculty of Arts' Student Admissions and Public Relations Office at Charles University, from 2018 he has been the vice-dean of the CU FA for Student Admissions and Public Relations. He has published the academic monograph *„Cikáni“ a česká vesnice* (“Gypsies” and the Czech Village, Prague 2013) and the poetry collections *Výhled do skály* (View of a Rock, Brno 2007) and *Vnitřní Mongolsko* (Inner Mongolia, Prague 2020). He has also translated J. H. Newman's (*Rizika víry*, [The Ventures of Faith] 2011; *Idea univerzity* [The Idea of a University], 2014), Timothy Radcliffe's (*Proč být křesťan?* [What is the Point of Being a Christian?, 2017]), the poems of Wallace Stevens (*Učenec jediné svíce* [The Scholar of One Candle], 2008) and Seamus Heaney (*Lidský řetěz*, [The Human Chain], 2018). He has published numerous literary-criticism studies and journal translations, and he is also involved in cultural and political journalism.

Mgr. Daniel Soukup, Ph.D. (*1976) Na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy vystudoval anglistiku, germanistiku a českou literaturu. V letech 2002–2014 vyučoval na Literární akademii Josefa Škvoreckého, kde byl mezi léty 2010 a 2014 také prorektorem pro zahraniční vztahy a studijní záležitosti. Roku 2005 spoluzaložil a do roku 2009 koordinoval Evropskou síť programů tvůrčího psaní, v letech 2010–2014 pak působil ve vedení nástupnické Evropské asociace programů tvůrčího psaní (EACWP). V letech 2014–2018 vedl Oddělení přijímacího řízení a vnějších vztahů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, od roku 2018 je proděkanem FF UK pro přijímací řízení a vnější vztahy. Knižně vydal odbornou monografii *„Cikáni“ a česká vesnice* (Praha 2013) a básnické sbírky *Výhled do skály* (Brno 2007) a *Vnitřní Mongolsko* (Praha 2020). Je také překladatelem knih J. H. Newmana (*Rizika víry*, 2011; *Idea univerzity*, 2014), Timothyho Radcliffa (*Proč být křesťan?*, 2017), básní Wallace Stevense (*Učenec jediné svíce*, 2008) a Seamuse Heaneyho (*Lidský řetěz*, 2018). Publikoval též řadu literárněvědných studií a časopiseckých překladů a věnuje se i kulturní a politické publicistice.

Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?

The fact that universities are among those institutions which Western civilization is based on gives us both an internal energy and a broad outlook. And while we still might read something inspirational from the history of universities, it seems practically impossible to find something that transcends time concerning what a university is or should be like. Perhaps the most that can be said is to agree with J. H. Newman that a university is “a place of teaching universal knowledge” (*The Idea of a University*). However, ideas about what that “universal knowledge” actually means, how it is structured, how we arrive at it and what social function it fulfils, have changed significantly over the ages. Therefore, I believe that for our current purposes the most important period was roughly from the start of the 19th century, when it was already possible to observe clear continuity in the questions concerning the meaning of university education. The two main university ideas which we encounter today are “the unity of research and education” (W. von Humboldt) and “knowledge which is its own end” (J. H. Newman). These concise formulations might be able to help us in our basic communication with the public, but at the same time they simplify a multifaceted reality and obscure its contradictions and tensions. This is why Karel Šima and Petr Pabian, for example,

have called for more thorough “reflection on and implementation of the variability of what might be included today within the concept of research and education” (*The Lost Paradise of Humboldt*). And although the slogan “knowledge which is its own end” might serve as defence against the pressure of narrowly understood utility, it might also serve as a pretext for research which is closed off within its own tight boundaries and fails to acquire any intellectual depth, interdisciplinarity or social relevance.

Therefore, I don't view these two key university ideas as being set in stone, but more as stimuli for continued reflection, almost like Koans. Even Newman concludes his polemic against the dictates of utility with the statement that a certain practical goal can be ascribed to university education – “training good members of society”.

The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval universities. In what context do you understand these expressions today and where do you see the greatest problems in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?

The university should be a place for critical research and free debate on ideas and worldviews. It is very ominous if the state silences this autonomous discussion, as is the case in Hungary and the attack on gender studies (2018). However, if there is pressure from the media for transparency and pressure from the market for practical results, then – provided there is no political interference or sweeping financial cuts – this need not damage the university if it leads to clarifying the real meaning of university education.

První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších středoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuitního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?

Fakt, že univerzita patří k institucím, na nichž stojí západní civilizace, dodává našemu každodennímu snažení vnitřní energii i široký horizont. V novější i dávné historii univerzit narazíme na leccos dodnes inspirativního, ale najít nějaký nadčasový, provždy platný výměr toho, co je nebo má být univerzita, mi připadá jako nemožný úkol. Snad lze nanejvýš konstatovat s Johnem Henrym Newmanem (*Idea univerzity*), že univerzita je „místo, kde se vyučuje všeobecné vědění“. Jenomže už představy o tom, co vlastně ono „všeobecné vědění“ obnáší, jak je strukturováno, jak k němu dospíváme i jaké plní společenské funkce, se v průběhu věků výrazně měnily. Proto se domnívám, že pro naše současné počínání je určující zejména období přibližně od začátku 19. století, kdy už lze vysledovat zřetelnější kontinuitu tázání po smyslu univerzitního vzdělávání.

Dvě hlavní univerzitní ideje, s nimiž se potýkáme dodnes, jsou samozřejmě „jednota výzkumu a výuky“ (Wilhelm von Humboldt) a „poznání, jež je cílem samo o sobě“ (J. H. Newman). Tyto hutné formulace nám sice pomáhají v základním nasměrování i při komunikaci s veřejností, zároveň však nutně zjednodušují mnohotvárnou skutečnost a pozakrývají její rozpory a tenze. Kupříkladu Karel Šima a Petr Pabian proto právem vyzývají k důkladnějšímu „promyšlení a realizaci variability toho, co může být dnes zahrnováno

pod pojem výzkum a výuka“ (*Ztracený Humboldtův ráj*). A slogan „poznání, jež je cílem samo o sobě“ sice může sloužit jako obrana proti tlaku na úzce chápanou užitečnost, ale také jako záminka pro bádání, které se uzavírá do vlastních těsných mezí a rezignuje na intelektuální hloubku, mezioborový přesah a společenskou relevanci.

Obě klíčové univerzitní ideje proto beru nikoli jako pozlacená hesla, k nimž bychom měli vzhlížet, ale spíš jako stálé pobídky k přemýšlení, skoro až kóany. Ostatně už Newman svou polemiku proti diktátu praktičnosti uzavírá konstatováním, že i univerzitnímu vzdělávání přece jen lze připisovat určitý praktický cíl – totiž „*vychovávat dobré členy společnosti*“.

Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost a svéprávnost. V jakém kontextu chápete tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci středoevropského prostoru vidíte největší problémy?

Univerzita má být místem kritického zkoumání a svobodného střetávání myšlenek i světonázorů. Pokud stát tuto autonomní diskusi umlčuje, jako třeba maďarská vláda roku 2018 zrušením oboru genderová studia, je to velmi neblahé. Naproti tomu tlak médií na transparentnost a tlak trhu na praktickou uplatnitelnost, nejsou-li spjaté s přímými mocenskými zásahy a bezohlednými finančními škrty, nemusejí univerzitám být na škodu, pokud je tyto dokážou využít k objasňování skutečného smyslu univerzitního vzdělávání.

Zájem společnosti o to, čím se vysoké školy zabývají, jak fungují a zač utrácejí veřejné peníze, je pochopitelný a oprávněný. Jenomže při pohledu zvenčí se těžko posuzuje kvalita toho či onoho

It is understandable and justified that society has a vested interest in what universities do, how they operate and what they spend public money on. However, it is difficult for outsiders to judge a particular curriculum programme, research project or academic article. This is why we are sometimes tempted to overemphasize the economic benefits of a university education when communicating with the public; for example, by highlighting market-friendly 'transferable skills' which students acquire. However, as has been pointed out by different authors, such as Stefan Collini in his excellent book *What are Universities for?*, this type of argument is a trap which we should avoid. Instead of capitulating to externally imposed criteria, we should show society (to borrow Newman's analogy) that just as it needs institutions such as hospitals to look after the health of the body and mind, institutions such as universities are required to cultivate the intellect.

And we can gain the public's trust if we can convincingly demonstrate our readiness to deal with serious transgressions, such as plagiarism, by members of the university community.

Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?

Universities are certainly formative in the sense that many members of the cultural, social, political and economic elites have a university education. Nevertheless, universities and faculties are extremely diverse, as are their graduates, and I don't believe that universities in general influence society in a unified way or that they are pushing it in one distinct

direction. And neither do I believe that this is their function. The so-called third role of universities – their influence on society – is essentially pluralistic. An ideal example of the third role is a situation whereby two academics from the same faculty clash in a public debate on a serious issue, and both of them are able to defend their opinions competently.

We are obviously witnessing great changes in terms of technological achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?

I'm not sure what you mean precisely by "awareness of cultural unity". Universities have to strive for universality which also includes multiculturalism. The Humboldt brothers were among those great figures from that vital period around 1800 when Europeans were beginning to open their eyes to the amazing cultural and natural diversity of the world. One of the main objectives of the university is to continually strive for such a broad and at the same time accurate perspective, and then transfer it into teaching, research and public life.

It is almost impossible to say anything concisely about the use of technology in research as the variety of scientific disciplines as well as the tools, software and technology is too great. As far as teaching is concerned, there are a large number of disciplines where the discussion seminar has a crucial, irreplaceable role. This is often carried out without any technological equipment;

studijního programu, výzkumného projektu nebo odborného článku. Proto se někdy necháváme svést k tomu, že při komunikaci s mimouniverzitní veřejností přehnaně zdůrazňujeme ekonomický přínos vysokoškolského studia, např. poukazováním na trhem žádané „přenositelné kompetence“, které si studenti osvojí. Jak ale upozorňují různí autoři, například Stefan Collini ve vynikající knize *What Are Universities For?*, takováto argumentační strategie je past, jíž bychom se měli vyhnout. Namísto kapitulace před vnucenými vnějšími kritérii bychom měli veřejnosti ukazovat, že (abych si vypůjčil Newmanův příměr) „podobně jako společnost potřebuje nemocnice coby instituce pečující o zdraví těla a duše, potřebuje také univerzity jakožto instituce kultivující intelekt“. A důvěru veřejnosti si získáváme také tím, když se dokážeme přesvědčivě vypořádat se závažnými pochybeními členů univerzitního společenství, například s plagiátorstvím.

Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?

Univerzity jsou jistě formující v tom smyslu, že mnoho příslušníků kulturních, sociálních, politických a ekonomických elit má vysokoškolské vzdělání. Nicméně univerzity a fakulty jsou velmi různorodé, jejich absolventi rovněž, a nemyslím si, že by univerzity jako celek ovlivňovaly společnost nějakým jednotícím způsobem nebo ji posunovaly určitým zřetelným směrem. A ani se nedomnívám, že je to jejich úlohou. Takzvaná třetí role univerzit – vliv na společnost – je bytostně pluralitní. Ideálním příkladem třetí role

je pro mě třeba situace, kdy se ve veřejné debatě o nějakém závažném tématu střetnou dva odborníci z téže fakulty a každý z nich kompetentně zastává jiný názor.

Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, která se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?

Nevím, co přesně máte na mysli „vědomím kulturní jednoty“. Univerzita musí usilovat o univerzálnost, a tedy i o multikulturalitu. Ostatně bratři Humboldtové patřili k velkým postavám oné přelomové doby kolem roku 1800, kdy se Evropanům začaly postupně otevírat oči pro úžasnou kulturní a přírodní pestrost světa. Stále znovu usilovat o takovouto šíři i přesnost pohledu a vnášet ji do výuky, výzkumu a veřejného života patří k hlavním úkolům univerzit.

O technických vymoženostech ve výzkumu se sotva dá stručně říct něco smysluplného – rozmanitost vědních disciplín i přístrojů, softwaru a technologií, jež využívají, je příliš velká. Co se výuky týče, v řadě oborů má zásadní, nezastupitelnou roli diskusní seminář. Ten se leckdy obejde bez jakýchkoliv technických vymožeností; nicméně v době koronavirové karantény se ukázalo, že přechod na online výuku může být snazší, než se mnozí z nás obávali, a diskusní semináře mohou v této formě fungovat lépe, než jsme si třeba mysleli. Byť osobní kontakt, přinášející skutečnou vzájemnost, je přece jen těžko nahraditelný.

Sociální sítě jsou důležitým komunikačním nástrojem a vysoké

nevertheless, the coronavirus lockdown period (2020) demonstrated that the switch to online teaching might be easier than many of us feared, while discussion seminars can operate even better in this format than we had thought. However, it is very difficult to replace personal contact, which brings real mutual cooperation.

Social networks are important communication tools and universities should definitely be using them extensively. Naturally, you don't have to embrace every new innovation, but at the same time you have to keep in mind that time passes quickly here. For example, if a social network becomes popular, the university can wait one or two years before creating a profile for the university or faculty, but not ten. The communication on these social networks is also very specific and every network is different – each one requires a different type of content. Nevertheless, I think that Czech universities are largely aware of these things and pay sufficient attention to social networks.

These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts in the flow of money, principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?

“Downgraded” is too strong a word and I believe that we as social scientists have

much to learn here from the natural sciences and the technological disciplines. It has been common practice for the professor or assistant professor to also be a manager who heads a laboratory and manages a team. But it is true that some university teachers are unnecessarily weighed down by all of the administrative tasks universities have to deal with today. This is why universities should also pay due consideration to their non-academic employees and facilitate cooperation between them and academics.

Universities would no longer lack important characters of integrity. From your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?

It is difficult to choose from all of the outstanding individuals I have met at university, but I would probably pick Professor Martin Hilský. Twenty-five years on and I can still remember his lectures on English drama and his seminars about Shakespeare's plays. At the very start of my studies these provided me with the real experience of a university community and helped me understand how intellectual work can reach into a different culture and reveal what can be interpreted from a single word or sentence.

How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models over the past thirty years? Have you come across a university which could be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?

školy by je rozhodně měly intenzivně využívat. Jistě není nutné v této oblasti hned naskakovat na každou novinku, zároveň je však zapotřebí brát v potaz, že čas tu plyne rychle. Pokud se kupříkladu nějaká sociální síť dostane do módy, dá se s rozhodnutím, jestli si na ní má univerzita nebo fakulta vytvořit profil, počkat rok či dva, ale ne deset let. Specifická je též komunikace na sociálních sítích, navíc se síť od sítě liší – každá si žádá jiný typ obsahu. Nicméně připadá mi, že si české univerzity tyto věci většinou uvědomují a sociálním sítím věnují patřičnou pozornost.

Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem na teorii, občas výstřední postavu. Dnes se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací. Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv. funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?

„Degradace“ je příliš silné slovo. Myslím, že my humanitní vědci bychom se v tomto směru mohli učit od přírodovědných a technických oborů. V nich je přece dávno běžné, že profesor či docent je mimo jiné manažer, který vede laboratoř a řídí tým. Ale je pravda, že všechna ta administrativa, která se dnes na univerzitách musí odbavovat, někdy vysokoškolské pedagogovy zatěžuje zbytečně. Proto by se univerzity měly náležitě starat také o neakademické zaměstnance a co nejlépe nastavit spolupráci mezi nimi a akademiky.

Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností.

Mohl byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?

Z řady vzácných osobností, s nimiž jsem se na univerzitě setkával a setkávám, se vybírá těžko. Ale nejspíš by to byl prof. Martin Hlinský. Jeho přednášky o anglickém divadle a semináře o Shakespearových hrách se mi vybavují ještě po pětadvaceti letech. Hned na úvod studia pro mě znamenaly prožitek skutečného univerzitního společenství a pomohly mi pochopit, jak lze intelektuální práci pronikat do odlišné kultury i co všechno se dá vyčíst z jediného slova či věty.

Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznal jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?

Myslím, že bychom se měli víc věnovat akademickému i neakademickému psaní a že se v této oblasti máme stále co učit z angloamerické tradice. Jde mi především o důraz na srozumitelnost. V české kultuře totiž panuje nešťastná představa, že psát zašmodrchaně je jaksi správnější, důstojnější, hlubokomyslnější. Těžko pak můžeme očekávat, že se studenti naučí dobře psát, když to leckdy příliš neumějí ani jejich učitelé. Umění srozumitelné komunikace (samozřejmě nejen písemné) má přitom zásadní význam pro budoucí uplatnění absolventů, mezioborovou spolupráci, popularizaci vědy i spoluutváření veřejné debaty.

I think that we should concentrate more on academic as well as non-academic writing – here we still have much to learn from the Anglo-American tradition. I believe there should be more of an emphasis on clarity. In Czech culture there is the unfortunate idea that writing in an obfuscating manner is somehow better, more dignified and more profound. It's then difficult to expect students to learn to write well when their teachers themselves often don't know how. The art of comprehensible communication (not only written, of course) is of vital importance for graduates' futures, for interdisciplinary cooperation, for the popularization of science and for the creation of public debates.

The field of creative writing, which is still somewhat marginalized in the Czech Republic, also falls into this category. Meanwhile, in other countries, creative writing has already become recognized as an academic discipline, which in addition to practical teaching also involves theoretical research into a series of essential issues (authorship, creativity, processuality, the relationship between artistic and scientific discourses). The university discipline of creative writing has undergone some particularly interesting developments in Australia – for example, the excellent book by Paul Dawson *Creative Writing and the New Humanities* and the academic journal TEXT (freely available at textjournal.com.au).

One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities

between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?

Society has changed so much since the times of the Humboldtian educational reforms or the First Republic gymnasias that the form of secondary and tertiary education has also had to change. I think that unfavourable comparisons of Bachelor students today with school-leavers of a hundred years ago is ahistorical dreaming. If there is a good curriculum which students are interested in, then there is no reason to artificially lower the number of students accepted.

One crucial issue, however, is how to recognize and support this quality. For a long time I've been an advocate of university (and, if suitable, faculty) profiling; for example, into research, academic and vocational. Profiling already exists to a certain extent and different universities carry out different tasks to different extents. This is even stated in the preamble to the Higher Education Act, whereby universities are seen as being of key importance by "maintaining and augmenting acquired knowledge as well as cultivating scholarly, scientific, research, development, innovation, artistic and other creative activities in accordance with the type and orientation of the institution". In addition to research and teaching they also have other functions, such as contributing to the creation and development of public discussions and civic society. However, the present system forces universities to act within the narrowly understood Humboldtian model and "report research", even though they may be good at something else which is also important.

However, as was seen in the debates before the most recent substantial

Spadá sem také specifická oblast tvůrčího psaní. To se v Česku pořád ještě bere jako cosi okrajového. Přitom v řadě zemí se z tvůrčího psaní už stala uznávaná akademická disciplína, která se vedle praktické výuky věnuje i teoretickému zkoumání řady podstatných otázek (autorství, kreativita, procesualita, vztah mezi uměleckým a vědeckým diskurzem). Zvláště zajímavým vývojem prošel vysokoškolský obor tvůrčí psaní v Austrálii – viz například vynikající kniha Paula Dawsona *Creative Writing and the New Humanities* nebo odborný časopis *TEXT*.

Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamenalo snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzepřít?

Od časů Humboldtových vzdělávacích reforem nebo prvorepublikových gymnázií se společnost proměnila natolik, že se nutně změnila také podoba středního i vysokého školství. Pohoršené srovnávání úrovně bakalářů dnes a maturantů před sto lety proto pokládám za ahistorické snění. Pokud je nějaký studijní program kvalitní a uchazeči o něj mají zájem, není důvod uměle snižovat počet přijímaných studentů.

Klíčová otázka samozřejmě zní, jak onu kvalitu rozpoznat a podporovat. Jsem dlouhodobým zastáncem profilace vysokých škol (případně i fakult), například na výzkumné, akademické a profesní. Ve skutečnosti už k profilaci do jisté míry došlo a různé vysoké školy v různé míře plní různé úkoly.

Předpokládá to koneckonců i preambule vysokoškolského zákona, když stanovuje, že vysoké školy „podle svého typu a zaměření pěstují činnost vědeckou, výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost“ a vedle výzkumu a výuky mají plnit i další úkoly, například přispívat k rozvoji nebo spoluutvářet veřejnou diskusi a občanskou společnost. Jenže současný systém nutí vysoké školy chovat se podle úzce chápaného humboldtovského modelu a „vykazovat výzkum“, ačkoliv jsou třeba dobré v něčem jiném, rovněž důležitém.

Jak ale ukázaly debaty před poslední velkou novelou vysokoškolského zákona z roku 2016, cesta k profilaci nebude jednoduchá, například s ohledem na hodnocení a na něj navázané financování vysokých škol. Tato oblast je spletitá už teď, a pokud by mělo dojít na profilaci, náležité nastavení všech evaluačních principů, oblastí, kritérií, nástrojů a postupů by představovalo značně složitý úkol, a to nejen po stránce věcné, ale i komunikační – každá velká změna vyvolává hodně pochybností a nedůvěry.

V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?

Geniální vědci, kteří se na špičkové úrovni dokážou věnovat humanitnímu i přírodovědnému bádání, jsou obdivuhodnými výjimkami. Ostatně ani v minulosti se nerodili tak často, jak si někdy nostalgicky představujeme.

amendment to the Higher Education Act (2016), the path to profiling is not going to be straightforward, for example, with regard to the evaluation of universities and their subsequent funding. This is already a complex area and if profiling is to happen, then the establishment of the proper evaluation principles, areas, criteria, tools and methods will represent a significantly difficult task, not only in material terms, but also in terms of communication – all significant changes create doubt and mistrust.

The modern era has witnessed the division of the humanities and the sciences, which not only affects subject areas and methodology, but also, for example, the funding of science. In order to overcome the contradictions, there has been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?

Those outstanding scientists who are able to carry out top-class research in the humanities and the natural sciences are admirable exceptions. Even in the past there were not as many of them as we sometimes nostalgically imagine. Nevertheless, I believe combining these two approaches is worthwhile and much can be done to facilitate this – for example, by supporting inter-faculty curricula or interdisciplinary research projects. The great challenges we face today, such as migration and climate change, can only be studied and addressed using a combination of methodologies from the natural sciences and the humanities. And perhaps we could have fewer of the various derogatory stereotypes which scientists

and academics from the humanities sometimes employ against each other.

Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university education rather than on the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?

These functions are different but I wouldn't state that they necessarily have to be divided: everyone needs to make a living, but for many people it's important that they are contributing to something broader or more profound with their studies and work. Moreover, this contradiction or difference is nothing new – there have been many attempts to address this issue going back to at least the time of Napoleon and Humboldt. It is certainly the case that when preparing or reforming curricula it is necessary to consider intellectual demands, social relevance and the future employment of graduates – in different forms and terms according to the nature of the curriculum in question. But I think that universities are very aware of this.

Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?

Propojování obou směrů každopádně vidím jako velmi žádoucí. Lze pro něj udělat mnohé, třeba podporou mezifakultních studijních programů nebo mezioborových výzkumných projektů. Velké výzvy současnosti, například migraci nebo změnu klimatu, lze účinně zkoumat a řešit jedině kombinací přírodovědných a humanitních přístupů. A snad bychom také mohli méně pěstovat a šířit různé znevažující stereotypy, které o sobě přírodní a humanitní vědci leckdy navzájem chovají.

Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?

Odlisné tyto funkce jsou, nicméně netvrdil bych, že jsou nutně rozdělené: každý se potřebuje nějak živit, ale mnozí zároveň stojí o to, aby se studiem a prací podíleli na něčem širším nebo hlubším. Tento rozpor či rozdíl navíc není ničím novým, různé snahy o jeho řešení probíhají přinejmenším od dob Napoleonových a Humboldtových. Jistě platí, že při přípravě nebo reformě studijních programů je zapotřebí dbát na intelektuální náročnost, společenskou relevanci i budoucí uplatnění absolventů – v odlišné podobě a poměru podle povahy daného programu. Ale myslím, že si to vysoké školy velmi dobře uvědomují.

Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě střeoevropských zemí jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť

neexistuje financování prostřednictvím školního a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?

Těžko říct. Se zavedením školního na veřejných vysokých školách nesouhlasím. Míra ochoty absolventů ke sponzorství je dána kulturně, situace v Česku se tedy jistě bude posouvat jen pomalu. Různým grantovým příležitostem se vysoké školy věnují intenzivně, byť vždycky je co zlepšovat. Situace s financováním je složitá i proto, že současný nespravedlivě nastavený systém znevýhodňuje humanitní fakulty. To se ale v dohledné době sotva změní. Pokud by totiž změna systému neměla poškodit přírodovědné a technické univerzity a fakulty, musela by být spojená se skokovým navýšením veřejných výdajů na vysoké školství – a toho se asi v nejbližších letech nedočkáme. Česká společnost je přitom dost bohatá na to, aby poskytla důstojné platy všem zaměstnancům vysokých škol. Je to ovšem otázka politických priorit.

Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých střeoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.

Popravdě se necítím být kompetentní k udílení takových rad. Vnějšího pozorovatele může leccos napadnout, ale obvykle to bývají věci, o kterých lidé v dané instituci beztak dávno vědí. Navíc Masarykova univerzita se i zvenčí jeví jako sebevědomá instituce, která ví, co chce, a dělá to dobře. Přeji jí, aby se jí dařilo i nadále.

It's difficult to say. I don't agree with the introduction of tuition fees for public universities. The extent to which graduates are willing to contribute sponsorship varies culturally and so it will be a long time before the situation in the Czech Republic changes. As for the various grant opportunities, universities have focused intensively on them, though even here there is always room for improvement. The funding situation is also difficult because the present system puts humanities faculties at a disadvantage, though it's hard to see that changing in the near future. If a change to the system is not to damage the natural-science and technical universities and faculties, then it has to be linked to a large increase in public expenditure on higher education – and I doubt we can expect that in the near future. Czech society, though, is wealthy enough to provide decent salaries to all university employees. Naturally, it's a question of political priorities.

As a member of the academic community of Brno's Masaryk University, I'd like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central European universities such as MU and where you see opportunities for development.

I don't feel I can offer advice here. Some things might occur to the external observer, but these tend to be aspects which the people in the given institute have already known for a while. Moreover, even from the outside, Masaryk University seems like a confident institution which knows what it wants and does it well. I hope that it continues to prosper.

We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole of

society and education. Do you think the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?

The coronavirus crisis is affecting universities and will continue to do so, though not all of the impact has been negative. For example, by being forced into taking the digital leap, Czech education, including higher education, has been able to overcome some of the technological and psychological barriers which had prevented the more widespread use of tools for distance learning. At the same time, it has brought into focus for all of us where technology can really help and where, on the contrary, it impoverishes us.

Digital tools are particularly useful when it comes to a matter-of-fact exchange of information, especially when it saves us a long journey or the exasperation of trying to arrange a date for a meeting. But teaching, in particular the aforementioned discussion seminar, is more than just the exchange of information. A real dialogue requires us to be present as a whole human person – a unity of body and soul. To be with another person and to be able to respond to their interests and emotions is more than merely seeing their digitally transferred face and voice.

Unfortunately, the wider social impact of the coronavirus crisis will be very severe on Czech education. The several-month transfer to distance learning has widened the yawning chasm between privileged and underprivileged families, regions and social classes. Children are fortunate if they have a laptop, a quiet corner (reminiscent of Virginia Woolf's famous essay *A Room of One's Own*) and above all parents who have sufficient economic, social and cultural capital; if

Jsme v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?

Koronavirová krize univerzity ovlivňuje a bude ovlivňovat výrazně. Ne všechny její dopady jsou nepříznivé, například nucený digitální skok, který české školství včetně toho vysokého nyní podstoupilo, pomohl odstranit některé technologické i psychologické překážky většího využití nástrojů distančního setkávání. Zároveň se nám všem, myslím, zostrilo vnímání toho, kdy nám technologie opravdu pomáhají, a kdy nás naopak spíš ochuzují.

Čím víc jde jen o věcnou výměnu informací, tím lépe nám digitální nástroje poslouží, obzvlášť pokud si díky nim ušetříme dlouhou cestu nebo obtížnou domluvu termínu schůzky. Ale výuka, obzvlášť v již zmíněné podobě diskusního semináře, nespočívá v pouhém předávání informací. Do skutečného dialogu každý z nás vstupuje jako celá lidská osoba, jednota duše a těla. Být přímo s druhými a moci reagovat na jejich zájem a emoce znamená víc, než jen vnímat jejich digitálně přenášené tváře a hlasy.

Širší, sociální dopady koronavirové krize na české školství budou bohužel značně negativní. Mnohaměsíční přechod na distanční výuku rozšířil zející příkopy mezi privilegovanými a znevýhodněnými rodinami, regiony a společenskými třídami. Pokud dítě má svůj notebook, klidný kout (viz slavný esej *Vlastní pokoj* Virginie Woolfové), a především rodiče disponující dostatečným ekonomickým, sociálním a kulturním kapitálem, má štěstí; pokud mu něco nebo všechno z toho schází, má smůlu a v takto těžké době tím spíš.

Jak přesvědčivě ukazuje například Daniel Prokop v knize *Slepé skvrny*, jedním

z největších problémů českého školství je masivní replikace vzdělanostních nerovností. Koronavirová krize toto naše neblahé plýtvání talenty dále posílí, a vysoké školy tak budou ještě víc přicházet o potenciálně vynikající uchazeče, kteří se ovšem narodili do znevýhodněného prostředí a neměli dostatek šancí své nadání rozvinout.

one or all of these things is lacking, they are unlucky - though even more so in such a difficult time.

As Daniel Prokop convincingly showed in his book *Blind Spots*, one of the main problems in Czech education is the massive replication in educational

inequality. The coronavirus crisis has further exacerbated this unfortunate waste of talent and as a result universities will lose out on potentially outstanding candidates from underprivileged backgrounds who never had the opportunity to develop their skills.

MISTRA POZNÁŠ PODLE POČTU
MISTRŮ, KTERÉ VYCHOVÁYOU RECOGNIZE A MASTER
FROM THE NUMBER OF MASTERS
HE HAS TRAINED

JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D. (*1966) She graduated from the Law Faculty of Jan Evangelista Purkyně University (today's Masaryk University) in Brno and then worked for fifteen years as a lawyer. She was a judge at the Supreme Administrative Court from 2009 to 2013 and has been a judge at the Constitutional Court since 2013. She is a member of the Scientific Board of the Faculty of Law of Charles University in Prague and a judge ad hoc of the European Court of Human Rights. Her publications and educational activities at the Department of Constitutional Law and Political Science at Masaryk University in Brno focus on the issue of fundamental rights and freedoms. In addition to a large number of specialist studies, she has also co-authored the books *Dvacet let Evropské úmluvy v České republice a na Slovensku* (Twenty Years of the European Convention in the Czech Republic and Slovakia, Prague 2013), *Lidská práva: (ne) smysl české politiky?* (Human Rights: The (Non)sense of Czech Policies? Prague 2015), *Budoucnost státu?* (The Future of the State? Prague 2017) and *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* (Male Law. Are the Legal Rules Neutral? Prague, 2020) and the author of book commentaries on the law on the illegality of the communist regime, The Charter of Fundamental Rights and Freedoms and the Civil Code.

JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D. (*1966) Vystudovala Právnickou fakultu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně (dnešní Masarykova univerzita) v Brně a následně patnáct let působila jako advokátka. V letech 2009–2013 působila jako soudkyně Nejvyššího správního soudu a od roku 2013 je soudkyně Ústavního soudu. Je členkou vědecké rady Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a ad hoc soudkyně Evropského soudu pro lidská práva. Svou publikační a pedagogickou činnost na Katedře ústavního práva a politikologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity zaměřuje na problematiku základních práv a svobod. Vedle velkého množství odborných studií je i spoluautorkou knih *Dvacet let Evropské úmluvy v České republice a na Slovensku* (Praha 2013), *Lidská práva: (ne) smysl české politiky?* (Praha 2015), *Budoucnost státu?* (Praha 2017) a *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* (Praha 2020) a autorkou knižních komentářů zákona o protiprávnosti komunistického režimu, Listiny základních práv a svobod a občanského zákoníku.

Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?

For me, this idea contains two basic values – the university as a platform for free discussion and the university as a community of inspirational people.

In addition, the institute of university freedoms extends, or at least used to extend, past the commonly understood and accepted freedoms for the rest of society. Even in the Middle Ages, universities were places where very controversial or even unacceptable ideas were formed and developed.

Freedom and equality are also important for the relationship between the teachers and students. Universities have always represented a free community of equal, interesting and stimulating people who influence one another. It has never only been about the one-way transference from teachers to students. From my perspective it has always been mutually beneficial.

The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval universities. In what context do you understand these expressions today and where do you see the greatest problems in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?

To a large degree the autonomy and independence of universities correlates with the level of autonomy of various entities in different states according to their traditions. For example, the level of respect for academic freedom will be greater in Anglo-Saxon countries than in centralized France or the countries of Central and Eastern Europe. In our country too it is necessary to strengthen the level of autonomy which the whole academic community will contribute to. In order for autonomy to work properly, i.e. for the university to be truly independent and autonomous, its members have to feel responsible for it and actively participate in the decision-making and governance of the university. I see the greatest problem as being passivity and a lack of co-responsibility among all the members of the university – students and teachers – in their attitude towards the future of the universities which we are part of.

Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?

The concept of an elite is a thorny issue in contemporary social discourse and is closely related to the public's disillusionment with the elites. I like living in a society which is aware of the importance of the equality of all people, with the same values and dignity, which is why I do not think it is very beneficial or pleasant to feel part of any elite.

However, this does not mean that universities and the academic community should not be socially active and formative. Two notable activities spring to mind which originated in Czech

První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších středoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuitního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?

Pro mě v sobě tato idea obsahuje dvě základní hodnoty, a to univerzitu jako platformu svobodné diskuse a univerzitu jako společenství inspirativních osob. Institut univerzitních svobod navíc přesahuje (či minimálně v minulosti přesahoval) svobody běžně chápané a akceptovatelné ve zbytku společnosti. Již na středověkých univerzitách bylo univerzitní prostředí místem vzniku a rozvoje i velmi kontroverzních či většinou nepřijímaných myšlenek.

I pro vztahy mezi vyučujícími a studenty je důležitá svoboda a rovnost. Univerzity vždy představovaly svobodnou komunitu rovnoprávných, zajímavých a podnětných osob, které se navzájem ovlivňovaly. Nikdy nešlo o jednosměrný proud od vyučujících ke studentům, vždy to z mého pohledu bylo vzájemné obohacování.

Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost a svéprávnost. V jakém kontextu chápete tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci středoevropského prostoru vidíte největší problémy?

Svéprávnost a samostatnost univerzit do značné míry koreluje s mírou autonomie různých entit v jednotlivých státech podle jejich tradic. V anglosaských státech bude míra respektu k akademické

autonomii větší než třeba v centralizované Francii či v zemích střední a východní Evropy. I u nás je třeba posílit právě onu samosprávnou linii, do níž bude vtažena celá akademická obec. Pro dobře fungující samosprávu (tedy pro to, aby univerzita byla skutečně samostatná a autonomní) je třeba, aby za ni její příslušníci pocítovali odpovědnost a aktivně se podíleli na rozhodování a správě univerzitních záležitostí. Jako největší problém vidím pasivitu a nedostatek spoluodpovědnosti všech příslušníků univerzity, studentů i vyučujících, ve vztahu k budoucnosti univerzit, jejichž jsme součástí.

Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?

V současném společenském diskurzu je pojem elit problematický, neboť asociuje spojení s pocitem zklamání z elit ze strany veřejnosti. Žiji ráda ve společnosti, která si uvědomuje důležitost rovnosti všech lidí, stejně jako důležitost jejich hodnoty a důstojnosti. Proto nepovažuji za příliš přínosné či příjemné cítit se jako součást nějaké elity. To však neznamená, že by univerzity a akademická obec neměly být společensky aktivní a formující. V našem národním prostředí si vzpomínám na dvě sympatické aktivity pramenící mimo jiné z akademického prostředí, a to snaha reagovat na migrační a klimatickou krizi.

Jsem ráda, že si studenti začínají být vědomi faktu, že mají společenskou odpovědnost. Ta plyne už ze skutečnosti, že vyrostli a žijí v takovém prostředí, které jim umožnilo získávat vysokoškolské vzdělání – tedy znalosti, dovednosti i vztahy. Naši akademici by jim pak měli být v jejich aktivitách inspirací,

universities – the attempts to respond to the migration and climate crises.

I am glad that students are starting to be aware of the fact that they have social responsibility as a result of growing up and living in an environment which gave them the opportunity to acquire a university education – knowledge, skills and relationships. In return, academics should be an inspiration or even a role model in their activities.

The greatest advantage of a university education is that you are then connected for the rest of your life to a community of interesting and inspiring people, and a good-quality education is the best way to help other people.

We are obviously witnessing great changes in terms of technological achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?

It seems to me that we all have to come to terms with the existence of the internet, social networks and the other opportunities electronic communication provides. It is a challenge for everyone in their private lives, for politics, business, courts and primary education – basically for all areas of life. It was in fact the university world which introduced these new types of communication, and it is scientists who have the greatest ability to respond to these changes, rather than people who are less well educated or who lack the ability to think conceptually.

I probably choose a middle ground when I'm teaching my students. Given

my age and experience with technology I am not particularly adept at using all of the new electronic gadgets, but if I do understand something, then I like to use it in order to vary education. Facebook or Twitter are very effective for advertising academic events. I think it's unnecessary for students to go to all of the lectures, so taking my lead from Josef Kotásek from our faculty, I found it very useful to post audio recordings of some of my lectures onto the interactive internet curriculum for a larger number of students to listen to. I don't know about other teachers, but I see the middle ground as involving those tools which are simple for me to use and help in my relationship with students. These new tools shouldn't be used merely for their own sake, but only when they really do bring some advantages. Recently I've appreciated the fact that people can find out about the work of their international colleagues very easily and cheaply through webinars or audio and video lectures.

These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts in the flow of money, principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?

I have to admit that I see a university professor mainly as someone who should be an inspiration and mentor for their colleagues and students, regardless of

a třeba i vzorem. Největším přínosem univerzitního vzdělání je vztah, který člověka na celý život spojí s komunitou zajímavých a podnětných lidí. Kvalitní vzdělání je také ideálním nástrojem, jak pomáhat ostatním lidem.

Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, která se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?

Připadá mi, že se všichni musíme nějak vypořádat s existencí internetu, sociálních sítí a dalších možností elektronické komunikace. Je to výzva pro všechny lidi v oblasti jejich soukromého života, pro politiku, byznys, soudy a základní školství. Prostě pro všechny oblasti lidského života. Byl to právě univerzitní svět, který vlastně nové typy komunikace umožnil, a jsou to právě vědci, kdo má větší schopnost reagovat na tyto změny, než lidé s nižším vzděláním a menší schopností koncepčního myšlení.

Sama při výuce studentů asi volím právě tu střední cestu. Nejsem s ohledem na svůj věk a technologickou nezkušenost příliš schopna využít všechny elektronické novinky, na druhou stranu ale to, co umím a znám, ráda využívám, abych vzdělávání obohacovala. Pro propagaci některých akademických aktivit je prostě Facebook či Twitter velmi efektivní. Přijde mi zbytečné, aby studenti museli chodit na všechny přednášky, takže se mi po vzoru Josefa Kotáška z naší fakulty velmi osvědčilo umísťovat do internetových interaktivních osnov mých předmětů audionahrávky některých přednášek, aby si je poslechlo více studentů. Nevím, jak ostatní vyučující,

ale já považuji za střední cestu využití těch nástrojů, které jsou pro mě jednoduché a ve vztahu ke studentům nápomocné. S tím souvisí snaha nepoužívat nové nástroje samoúčelně, ale jen tehdy, když je možno díky nim dosáhnout opravdového přínosu. V poslední době jsem ocenila, že se člověk může prostřednictvím webinářů či audio nebo video přednášek seznámit s prací zahraničních kolegů velmi jednoduchým a laciným způsobem.

Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem na teorii, občas výstřední postavu. Dnes se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací. Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv. funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?

Musím se přiznat, že pro mě je postava vysokoškolského profesora hlavně někým, kdo má být pro své kolegy a studenty inspirátorem a mentorem, a to bez ohledu na dobu, technologické změny a na obor, v němž působí. Má to být tak, že profesor obohacuje své žáky a je svými žáky obohacován. Nejde o jeho strukturální postavení, ale o osobnost, která se prosadí v každé struktuře. K tomu mohu dodat mé oblíbené přísloví z prostředí kung-fu bojovníků: „*Mistra nepoznáš podle počtu žáků, které má, ale podle počtu mistrů, které vychová.*“

Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností. Mohla byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?

the era, technological changes or subject of study. The professor should enrich the students and in turn be enriched by them. The structural position is not important, rather it is the people who assert themselves within each structure.

I would add here my favourite saying from the world of kung-fu fighters. *You don't recognize a master by the number of students he has, but by the number of masters he has trained.*

Universities would no longer lack important characters of integrity. From your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?

Recently I was in a ceremonial room at our university and there were portraits of all the rectors on the walls – and they were all men. I don't think that offers much motivation for young women – students or academics. So I would like to mention the names of some women who have passed through our university and for whom I have great respect for many different reasons.

The founder of modern ideas on the theory of human rights in the Czech Republic was Božena Komárková, whose work *The Origin and Meaning of Human Rights* was appreciated more highly abroad than in our country. I was given a samizdat copy of this book by Eliška Wagnerová, who is known more for her work in practical law, but who has contributed greatly to Brno's academic life. Hana Librova has been linked to Brno's university all her life. For me, she is precisely the role model of the professor I described above, who is not only an academic inspiration and mentor to her students, but also a role model for how to live well. Female academics tend to be less

visible than their male counterparts, but they work conscientiously day after day; for example, I can think of Ivana Průchová from the older generation who is still teaching law.

How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models over the past thirty years? Have you come across a university which could be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?

Within legal education I am a strong supporter of efforts to raise the social responsibility of law students and efforts to thematize legal ethics. We could look for help here from the free legal centres, so-called legal clinics, which are run directly by universities in the USA, Israel, Poland, the Netherlands and other countries. I think they could provide great inspiration for our Bohemian and Moravian universities. I also believe that the students would gladly give back something to the society which provided for them.

I also remember a good example of the merging of work and private life at French universities. The women (and men) can study and work in peace because the universities provide them with excellent child-care facilities which are part of the university campuses. This example would be relatively simple to implement and would increase the feeling that universities are thinking about the needs of its members who have to look after children.

Nedávno jsem navštívila jednu ze slavnostních místnosti naší univerzity, kde na zdech visely portréty rektorů – a byli to samí muži. Myslím, že to pro mladé ženy – studentky i akademičky – není příliš motivující. Proto bych ráda zrekapitulovala jména několika žen, které naší univerzitou prošly a jichž si z různých důvodů velmi vážím.

V oblasti teorie lidských práv v naší zemi je zakladatelkou moderního přemýšlení o nich Božena Komárková, jejíž dílo *Původ a význam lidských práv* bylo více než u nás oceněno v zahraničí. Právě tuto její knihu, vydanou v samizdatu, mi darovala právnička Eliška Wagnerová, která je známa spíše svým působením v praktickém právnickém provozu, nicméně i brněnský akademický život obohatila a stále obohacuje. S brněnským univerzitním životem je bytostně spjata bioložka Hana Librová – ta je pro mě přesně tím výše zmíněným příkladem profesorky, která může být pro své žáky nejen odborným inspirátorem a mentorem, ale též vzorem, jak dobře žít. Ženy-akademičky bývají v univerzitním prostředí méně viditelné než muži, ale dělají tu každodenní poctivou akademickou práci; ze starší generace stále ještě aktivních vyučujících práva mě napadá třeba právnička Ivana Průchová.

Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznala jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?

V rámci právního vzdělávání velmi podporuji snahu o zvyšování společenské odpovědnosti studentů práv a snahu o tematizování právní etiky, k čemuž mohou být velmi nápomocny bezplatné právní poradny, takzvané právnícké kliniky, zřizované přímo univerzitami, jak je známe například z USA, Izraele, Polska, Holandska a dalších zemí. Ty by mohly představovat skvělou inspiraci pro naše české a moravské univerzity. Navíc mám pocit, že i studenti by uvítali možnost, že mohou společnosti vracet to, co od ní dostali a dostávají.

Vzpomínám si také na pěkný příklad sladování pracovního a soukromého života na francouzských univerzitách. Ženy (i muži) tam mohou v klidu studovat i pracovat, protože jim univerzity poskytují velmi kvalitní péči o jejich malé děti. Jesle a dětské skupiny jsou totiž začleněny přímo do univerzitních kampusů. I tato inspirace by byla poměrně jednoduše realizovatelná a zvýšila by pocit, že univerzity myslí na potřeby svých příslušníků, starajících se o děti.

Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamenalo snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzepít?

Demokratizace vysokého školství mi přijde obecně správná. Když jsem studovala ve Francii, byl tamějším ministrem kultury a poté i ministrem školství Jack Lang. Ten často opakoval: „*Dejte mi jeden frank na vzdělání a ušetříte deset franků na policii*“

One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?

I think that the democratization of higher education is in general a good thing. When I was studying in France, Jack Lang was the Minister of Culture and later the Minister of Education; he repeatedly said, “*give me one franc for education and I’ll save you ten francs on the police force and the justice system*”. Education enables people to live better-quality lives and contribute to making society safer and richer. France is also inspirational as the Noble Prize winners there consider it their duty to give lectures at secondary schools to inspire students towards greater heights in education and science.

I’m convinced that it’s possible to reconcile achieving exceptional scientific and academic quality while still being open to the majority of the population’s interest in education. You just have to want it, know how to work with it and organize it properly.

The modern era has witnessed the division of the humanities and the sciences, which not only affects subject areas and methodology, but also, for example, the funding of science. In order to overcome the contradictions, there has been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?

When I was studying works of modern philosophy I was struck by how many philosophers at the time were enthusiastic about and fascinated by the natural sciences. Education and knowledge cannot evolve without links between the individual disciplines. If all you read are scientific works and no fiction, then your spiritual development and understanding of other people will be stunted.

I try to organize my teaching in such a way that law students can meet students of medicine and journalists. When they finish their studies it is good if they are able to understand how the people they are going to work with think and how they will be able to communicate together.

Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university education rather than on the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?

I do not see any insurmountable contradictions in this case either. International and Czech science has examples of prominent scientists who have contributed to both academic and social life through their discoveries and who were also role models. All of us have to try to achieve excellence in our own field, but at the same time we should be aware that helping other people and being responsible for society brings a large amount of satisfaction and a feeling of happiness.

For example, as part of the University of the Third Age I have noticed that some outstanding academics and scientists give lectures at our university – even for me, one lecture per year for senior citizens

a soudnictví.“ Vzdělání umožňuje lidem žít kvalitnější životy a činí společnost bohatší a bezpečnější. Zajímavou inspirací by se mohl stát i fakt, že francouzští nositelé Nobelovy ceny považují za svou povinnost držet přednášky i na středních školách, aby studenty inspirovali k vyšším aspiracím ve vzdělání a ve vědě.

Jsem přesvědčena, že lze sladit dosahování mimořádné vědecké a akademické kvality a současně být otevřen zájmu o vzdělání co největšího počtu lidí. Jen je třeba to chtít, umět s tím pracovat a dobře to zorganizovat.

V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?

Když jsem studovala díla moderní filozofie, zaujalo mě, kolik filozofů tehdy bylo nadšeno a fascinováno přírodními vědami. Bez propojení mezi jednotlivými obory nemůže být rozvoj vzdělávání i poznání úplný. Když nečtete beletrii, ale jen vědecké práce, váš duchovní rozvoj a pochopení druhých lidí nejsou úplné.

Sama se snažím organizovat výuku tak, aby se studenti práv setkávali se studenty medicíny nebo žurnalistiky. Až dostudují, bude dobré, když spolu budou umět komunikovat a poznají způsob přemýšlení těch, s nimiž jednou budou spolupracovat.

Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit

a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?

Ani v tomto pohledu nespátřuji nepřekročitelný rozpor. Světová i česká věda zná příklady špičkových vědců, kteří obohatili jak akademický život, tak i společnost svými objevy a osobním příkladem. Každý se prostě máme snažit o dosažení co největší excelence ve svém oboru, ale současně je dobré si být vědom toho, že pomoc druhým lidem a odpovědnost ke společnosti přináší vysoké uspokojení a pocit štěstí.

Všímám si například, že v rámci Univerzity třetího věku na naší univerzitě působí jako přednášející často vynikající akademici a vědci – jedna přednáška pro seniory ročně je třeba i pro mě úžasný zážitek, který mi přinese radost. Nijak mě to nezdržuje od akademické či soudcovské práce, navíc takto získávám i novou inspiraci.

Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě střeoevropských zemí jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť neexistuje financování prostřednictvím školného a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?

Asi každý z nás by uměl utratit více peněz, než kolik má. Na druhou stranu je prostě třeba pracovat s tím, co je. Pro české akademické prostředí není příliš typické udržovat celoživotní spojení se svými absolventy, i proto velmi oceňuji aktuální snahy našich univerzit své absolventy více zapojovat do univerzitního života.

is an incredible experience which brings me great joy. It doesn't keep me from my academic or judicial work and is very inspirational.

Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?

All of us could probably spend more money than we have. On the other hand, you simply have to work with what you have. It is not typical in Czech academia to maintain lifelong connections with students, which is why I greatly appreciate our universities' current attempts to connect their graduates more to university life. I don't think we should see them as a source of sponsoring, but this could be a beneficial by-product of graduates' strong lifelong links to their alma mater

The issue of tuition fees requires a lengthier debate, but I feel that in Europe the introduction of tuition fees across the board at universities would not be viewed as an acceptable solution.

As a member of the academic community of Brno's Masaryk University, I'd like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central European universities such as MU and where you see opportunities for development.

One of the most pleasing programmes I've been involved in as a teacher is the Mjuni project, which invites children to the university and other interesting places so that they can learn about what the university can offer them. As part of Mjuni I help Vojtěch Šimíček, my colleague from the Department of Constitutional Law as well as from the Constitutional Court. We organize children's visits to the Constitutional Court where they can participate in mock trials as judges, lawyers or participants in the proceedings, in order to show them that within the judicial system it is often necessary to seek a balance between the human rights of the different people affected. In general I like the fact that Masaryk University has become an important part of the life of our city. Without the university, Brno would not be such an open and young city.

The openness of the university to other members of society – from children to senior citizens, its active participation in public life and the conscientious work of its teachers and students are all things which society can benefit from.

We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole of society and education. Do you think the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?

I hope that as a result of the lockdown we now realize that lectures which have a frontal form of teaching can be replaced by other forms and that interactive teaching can be carried out in different ways.

It would also be positive if the experience of independent study during the period of lockdown taught students to read and write more on their own without so many external stimuli.

Nemyslím, že bychom je měli vnímat jako zdroj sponzoringu, ale ten může být třeba příjemným vedlejším produktem silnějšího celoživotního propojení absolventa s jeho alma mater.

Otázka školného by byla na delší debatu, ale pocituji, že v evropském prostoru nelze zavedení plošného školného na univerzitách považovat za přijatelné řešení.

Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých středoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.

Jeden z nejsympatičtějších programů, jichž se jako vyučující účastním, je projekt Mjuni, v jehož rámci zveme děti na univerzitu či do jiných zajímavých prostředí, aby se seznamovaly s tím, co vše jim může vysoké školství nabídnout. V rámci Mjuni pomáhám Vojtěchovi Šimíčkovi, mému kolegovi z katedry ústavního práva i z Ústavního soudu, organizovat návštěvy dětí na Ústavním soudu, během kterých jim formou simulovaných soudních procesů, jichž se děti aktivně účastní jako soudci, advokáti či účastníci řízení, zprostředkováváme informaci, že v právu je často třeba hledat rovnováhu mezi několika lidskými právy dotčených osob.

Líbí se mi obecně, že se Masarykova univerzita stává důležitou součástí života našeho města. Brno by bez univerzity nebylo tak otevřeným a mladým celkem. Právě otevřenost univerzity pro ostatní členy společnosti od dětí po seniory, její aktivní působení ve veřejném životě a poctivá práce vyučujících a studentů je aktivem, kterým můžeme obohatit společnost.

Jsme v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?

Doufám, že si díky uplynulé karanténě uvědomíme, že přednášky, realizované formou frontální výuky, lze nahradit jinými koncepcemi, a že i interaktivní výuka se dá provozovat na mnoho různých způsobů. Bylo by přínosné, kdyby se díky zkušenosti ze samostatné práce v době karantény studenti naučili zase více číst a psát v samotě bez řady vnějších podnětů. Současně jsme si ale všichni uvědomili, jak je pro nás důležité být členy univerzitního společenství, a že všechny elektronické vymoženosti nemohou nahradit osobní setkávání lidí a sdílení jejich společných zájmů.

However, at the same time we are all aware of how important it is to be a member of the university community and that all of the technological wonders at our disposal are no substitute for meeting people face to face and sharing common interests.

JMENNÝ REJSTŘÍK

INDEX OF NAMES

A

Akvinský, Tomáš / Aquinas, Thomas
133

B

Badiou, Alain 70, 71
Balík, Stanislav 13
Bauerová, Kateřina 163
Bealey, Frank 49, 50
Bendová, Markéta 96, 97
Bonaparte, Napoleon 194, 195
Borovanská, Johana 96, 97
Borovička, Josef 109
Burnham, James 82, 83

C

Caramuel, Jan z Lobkovic / Caramuel,
Jan of Lobkowicz 25
Cardona, Manuel 154, 155, 156, 157
Celý, Jan 155, 156
Collini, Stefan 188, 189
Crane, Tim 100

Č

Čermák, Vladimír 14, 15, 18, 19
Černohorský, Martin 155, 156

D

Dalrymple, Theodore 136, 137
Dawkins, Richard 73, 74
Dawson, Paul 192, 193
Descartes, René 61
Dostál, Bořivoj 125, 126, 127
Durman, Karel 68, 69
Dvořák, Petr 25

F

Fiala, Petr 18, 19, 43
Fischer, Josef Ludvík 69, 70
Florovský, Georgij Vasiljevič 166, 167
Floss, Karel 72, 73
Floss, Pavel 61
Foucault, Michel 79
Funda, Otakar 168, 169

G

Girard, René 98, 99
Gusdorf, Georges 82, 83

H

Hanuš, Jiří 10, 11
Heaney, Seamus 185
Hilský, Martin 102, 103, 190, 191
Höffe, Otfried 64, 65
Horák, Petr 79
Houellebecq, Michel 130, 131
Humboldt, Alexander von 188, 189
Humboldt, Wilhelm von 8, 26, 27, 186,
187, 194
Humlíček, Josef 155, 156, 157

CH

Chudoba, Bohdan 122, 123

J

Jarník, Vojtěch 178, 179
Jirsa, Jakub 89

K

Kalivoda, Robert 69, 70, 71
Kis, János 99, 100
Klaus, Václav 99, 100
Komárková, Božena 204, 205
Komenský, Jan Ámos / Comenius,
John Amos 15, 62, 63
Kouba, Pavel 97, 98
Kvaček, Robert 68, 69
Kvasz, Ladislav 102, 103

L

Lach, Jiří 109
Laichter, František 109
Laishley SJ, Joe 167, 168
Lang, Jack 205, 206

Lenhart, Karel 73, 74
Librová, Hana 204, 205
Liessmann, Konrad 62, 63, 64, 65
List, Vladimír 82, 83
Ludvíkovský, Jaroslav 82, 83
Luhmann, Niklas 64, 65
Lyotard, Jean-François 64, 65, 164, 165

M

Macháček, Jiří 121
Machula, Tomáš 133
Márkus, György 99, 100
Masaryk, Tomáš Garrigue 63, 64, 72, 73
McGrath, Troy 114, 115
Milbank, John 71, 72
Možný, Ivo 18, 19
Munzar, Luděk 151

N

Newman, John Henry 8, 26, 27, 36, 37,
164, 165, 173, 174,
185, 186, 187, 189
Nichols, Tom 92, 93
Noble, Ivana 163
Noble, Tim 163

O

Orbán, Viktor 99, 100

P

Pabian, Petr 186, 187
Parushev, Parush 163
Pascal, Blaise 79
Patočka, Jan 69, 70
Pěničková, Věra 73, 74
Petříček, Miroslav 97, 98, 102, 103
Pířha, Petr 99, 100
Pitter, Pavel 139, 140
Platón / Plato 89
Pokorný, Petr 168, 169
Preisner, Rio 10, 11

Prokop, Daniel 197, 198
 Průchová, Ivana 204, 205

R

Radcliffe, Timothy 185
 Readings, Bill 98, 99
 Regan, David 49, 50

S

Scruton, Roger Sir 48, 49
 Sedley, David 97, 98
 Shakespeare, William 102, 103
 Schofield, Malcolm 97, 98
 Schubert, Klaus 49, 50
 Skalický, Karel 140, 141
 Sobotka, Milan 96, 97
 Sokol, Jan 175
 Sokrates / Socrates 89
 Soros, George 114, 115
 Soukup, Daniel 185
 Sousedík, Stanislav 31, 32, 139, 140
 Stevens, Wallace 185
 Szameit, Erik 126, 127

Š

Šebánek, Jindřich 82, 83
 Šimáčková, Kateřina 199
 Šimíček, Vojtěch 208, 209
 Šima, Karel 186, 187
 Šusta, Josef 109

V

Vejvodová, Daniela 96, 97
 Vopěnka, Petr 178, 179
 Votruba, Václav 178, 179

W

Wagnerová, Eliška 204, 205
 Weber, Max 62, 63
 Wilde, Oscar 52, 53
 Woolfová, Virginia / Woolf, Virginia 196, 197

**MASARYK
UNIVERSITY
CONVERSATIONS
VOL. 1**

Jiří Hanuš (Ed.)

Idea univerzity z české perspektivy

Rozhovory s Jiřím Hanušem

The Idea of a University from a Czech Perspective

Conversations with Jiří Hanuš

Autoři / Texts by: Stanislav Balík, Petr Dvořák,

Petr Fiala, Pavel Floss, Petr Horák, Jakub

Jirsa, Jiří Lach, Jiří Macháček, Tomáš Machula,

Dominik Munzar, Ivana Noble, Jan Sokol,

Daniel Soukup, Kateřina Šimáčková

Sestavil / Edited by Jiří Hanuš

Překlad / Translated by Graeme Dibble

Redakce / Stylistic and structural editing

Radka Vyskočilová, Vojtěch Klíma

Grafická úprava a sazba / Layout and typesetting by

Jakub Konvica

Odpovědná redakce / Main Editor Alena Mizerová

Vydala / Published by

Masarykova univerzita / Masaryk University

Žerotínovo nám. 617 / 9, 601 77 Brno, CZ

Vyšlo jako 1. svazek edice „Masaryk University

Conversations“ s podporou fondu Scientia est

potentia / Published as the 1st volume in the Series

“Masaryk University Conversations” supported by

Scientia est potentia Fond

První vydání, elektronické / First Edition, Electronic

Brno

2021

ISBN 978-80-210-9763-6

www.press.muni.cz

Cílem knihy je promyslet v dialogu s významnými českými odborníky „ideu univerzity“ i její konkrétní moderní projevy v zahraničí i v České republice.

The aim of this book is to explore the 'idea of a university' and specific modern developments both abroad and in the Czech Republic through dialogues with prominent Czech academics.

Stanislav Balík

Petr Dvořák

Petr Fiala

Pavel Floss

Jiří Hanuš

Petr Horák

Jakub Jirsa

Jiří Lach

Jiří Macháček

Tomáš Machula

Dominik Munzar

Ivana Noble

Jan Sokol

Daniel Soukup

Kateřina Šimáčková